

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BROJ 432

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 9.
SIJEČNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O
HAPŠENJU RODOLJUBA U KLISU¹

VELIKA ZUPA CETINA — MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Broj 302/42.

Omiš, 9. siječnja 1942.

I z v j e š ć e
(Izvadak)

Oružnička postaja Klis pod brojem 1691/41 od 30. prosinca 1941. godine dostavlja:

»30. prosinca 1941. godine između 6 i 7 sati došli su talijanski karabinjeri iz Splita i Solina u selo Klis, zaseljak Gizdiće občine Klis, kotara Omiš, županije Cetina i odveli Stipu Gizdić pok. Ivana, Juru Gizdić Matina, Božu Gizdić Franina, Matiju Gizdić kćer Božinu i Palmu Gizdić kćer pok. Ivana, u Solin odnosno u Split.

Spiro Gizdić občinski električar, koji je izvjestio ovu postaju da ne zna razlog odvođenja, samo su razpitivali se o nekom Kaju, navodno, kojeg su ovi tražili, a zašto su ga tražili, da mu je nepoznato [. . .]

Podžupan: Podpis

BROJ 433

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG VODA U SINJU OD 16. SIJEČNJA 1942.
VELIKOJ ŽUPI CETINA U OMIŠU O NAPADU PARTIZANA NA
ORUŽNICKU POSTAJU MUĆ¹

P r i e p i s

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO ORUŽNIČKOG VODA
VT. Broj 131

Napad komunista na oružničku
postaju Muć.

Sinj, 16. I. 1942.

VELIKOJ ŽUPI CETINA

O m i š

Dana 12 siječnja 1942. g. izvršen je napad od strane komunista na oružničku postaju, poštu i razdjeljak rizničke straže u Muću,² pri kojem napadu je teško ranjen zapovjednik postaje narednik Zovko Tomo, jedan komunista ubijen, iz pošte odnijeto 1.200.— Kuna i brzojavni aparat, a iz postaje odnijete slijedeće stvari: 13 pušaka, 1400 naboja za puške, 0 bodeža, 3 pištolja, 41 naboj za pištolj, 4 bombe, 6 nabojnjača, 6 opasača sa viškovima, 2 pelerine, 2 bunde, 5 ranaca (ruksaka), 6 deka, 3 plahte, 5 lanaca ručnih, 5 spojnih, 4 zavoja za rane, 4 ophodne torbe sa priborom, 2 poklopca za puške, 2 pisaca stroja, 6 paketa dinamita, te od rizničke straže 1 puška sa 30 naboja.

Napadaj je izvršen na slijedeći način:

Dne 11. siječnja t. g. u jutro došla je jedna veća grupa komunista u selo Milešinu Veliku od pravca Svilaje, opkolila selo i zabranila uopće izlaz iz sela. U selo po kućama su ostali cijeli dan, a u mrak zabranili svakome izlaz iz kuća, te oni produžili za Muć gdje su došli oko 2 sata 12. I. pri dolasku u Muć odmah su postavili straže kod svih stanova oženjenih oružnika tj. kod svakog prozora i vrata stana po dva stražara, a ostale stražare na važnija mjesta. U 4 sata pozvali su oružnika Pinjatić Iliju, koji stanuje na kraj sela, najprije raznim varkama, a zatim otvoreno da su oni partizani. Ovaj nije htio otvoriti već je oko 5 sati otvorio prozor i skočio sa 3 m. visine u namjeri da ide u pomoć postaji, ali je već u zraku bio uhvaćen od komunista tako, da je pao i udario se, a ovi su ga razoružali i postavili kod vatre pod jaku stražu.

U 5 sati komunisti su pozvali ugovornog poštara, skinuli sa stabla brzojavni aparat i odnijeli 1.200.— Kuna. Razvodnik Duća Ivan i riznički

¹ Prijepis (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 40/5—6, k. 223.

² Vidi dok. br. 8, 11, 35 i 443.

stražar Aleksije Rajavski nalazili su se sa stanom u jednoj kući, koja je bila opkoljena i čuvana sa puškom strojnicom (ručnom) tako da nisu mogli vani a kuća je potleušica i slabog materijala.

Vodnik Medić Jakov doznao je da su mu stan opkolili komunisti, sa prozora je gađao jednog i od prvog hitca pogodio ga je u prsa, a drugim u glavu, zatim je izašao vani, ali su ga dočekali više njih, pucali su jedan na drugog, ali bez pogodka, ponovo se je vratio u stan.

Oružnik Ražnjević Sime bio je nadzornik vojarne, te je oko 8 sati izašao na zapovjed zapovjednika postaje na put pred vojarnu da vidi hoćeli koji samovoz poći za Klis. Pušku je ostavio u vojarni a pošao vani sa pištoljem. Pri izlazu na cestu, zadržala su ga 4 komunisti upere-nim puškama i pištoljima, razoružali i odveli u vojarnu.

Zapovjednik postaje narednik Zovko Tomo čuvši da su komunisti opkolili vojarnu iskočio je sa oružjem van, ali je pred vratima stana bio teško ranjen i povukao se u stan.

Oružnik Grgurić Jure, koji stanuje u prizemlju vojarne, oko 8 sati opazio je, da su mu naoružani ljudi oko stana, odmah je obavjestio zapovjednika postaje, i on zauzeo dobar položaj u kome je stao sve dok se komunisti nisu udaljili iz kuća i nije predao svoje oružje.

Riznički p. preglednik Čaćija Jakov i Staničić Mate bili su odmah uhvaćeni i stavljeni pod stražu.

U vojarnu su bile uperene 3 ručne strojnice, koje su sa vrijeme na vrijeme zasipale vatru, da je na zgradi vojarne uočeno više proboja zrna i to: Na stanu oružnika Grgurića na 2 prozora 8 udaraca, koji su po sobama i zidovima nanijeli 17 rupa. U stanu se je nalazio on sa ženom i jednim djetetom. Po zidu zgrade vidi se mnogo udaraca kugla.

Na stanu narednika Zovke (prvi kat) na prozorima i vratima vidi se 14 udaraca kugla, a po zidovima u sobama i hodnicima više rupa.

U stanu Bervaldi ud. Vjekoslave, čiji se stan nalazi u istoj zgradi, vidi se na prozorima i vratima 35 udaraca kugle, a sobni zidovi na mnogo mjesta izranjavani od udaraca kugla.

Na druge zgrade ili stanove oružnika nisu pucali. U kuće mještana nisu zalazili.

Voda ove komunističke bande bio je odbjegli poručnik Marković Milivoje, kojeg je poznao oružnik Duća i više osoba iz Muća. Jačina bande nije se mogla točno ocijeniti, ali je na jednom mjestu izbrojeno 64, a kretali su se u više pravaca. U Muću je djelovalo oko 30 njih a ostali su bili po okolnim brdima i izlazima.

Banda je krenula iz Muća istog dana oko 15 sati i vratili se istim pravcem kuda su i došli za Svilaju. Od župnika Muća Don Marijana Gudelja uzeli su konja i kola da sa njima voze svog teško ranjenog druga i uzete stvari. Ova su ostavili u selu Miličina³ i župnik je poslao čovjeka po kola i konja.

Iz općine su tražili vojni registar, a kako činovnik nije bio u općini, jer mu je tog dana umro sin, nisu htjeli da ga uznemiruju u žalosti. Novac i hranu iz općine nisu dirali, govoreć da je to sirotinjsko. Župnike

³ Vjerojatno se odnosi na selo Milešina.

uopće nisu dirali govoreć da ako ne budu dobro da ima vremena za njih. Isto tako su govorili, da se oni bore protiv ugnjetača i pljačkaša Hrvatske (njemaca i talijana) a da ništa nemaju protiv Hrvatske.

Držanje oružnika: Zapovjednik postaje narednik Zovko, bio je odmah ranjen, povukao se je u stan i tako ostao. Njegova supruga nakon dužeg nagovaranja komunista im je predala njegovo oružje. Postaja bi bila potpuno opljačkana, da on nije bio na katu ispod postaje, te su se komunisti bojali da će ispod ubiti, buduć je on jedanput ranjen i opalio kroz pod u postajnu kuhinju. Komunisti su sve na petama išli po podu u postaji, da ne bi se čuli.

Vodnik Medić se je držao odvažno. Ubio je jednog i oni su tražili glavu za glavu. Ova se nije nikako predao, tek već nakon mnogih intervencija predao pušku sa nabojima, ali je zadržao pištolj za zadnji čas.

Vodnik Pinjatić je odmah uhvaćen, te nije mogao što da poduzima.

Oružnik Barišić se je nalazio u stanu bolestan i na zahtjev komunista je predao oružje po svojoj djevojčici.

Oružnik Duća je predao oružje, kada je vidio da komunisti vode oružnika Ražnjevića i p. preglednika Čaćiju, koji ga je poziva da preda oružje, jer daće biti sva kuća sa obitelji porušena.

Oružnik Ražnjević je bio odmah razoružan i poslije je bio nemoćan ma da što preduzima.

Oružnik Grgurić nije nikako htio predati oružje i ako mu je stan sav izrešetan kuglama, već je držao pod vatrom ulazna vrata u stan i tako zadržao svoje oružje.

Jasno je. da su komuniste doveli neki iz Muća ili okoline, jer su točno postavili straže na svaki prozor i vrata stanova oružnika, a to može učiniti samo onaj, koji dobro poznaje. O ovome se vode izviđaji, te će se prema ishodu postupiti.

Odmah sam naoružao preostale oružnike i ostavio im kao pojačanje 10 domobrana, a postaju je primio vodnik Medić dosadanji zamjenik. Njemu komunisti prijete, da će ga živa peći, jer da im je ubio najboljeg druga.

Nije se točno moglo ustanoviti, ubijeni komunista, ali po opisu mogao bi biti Delonga Mirko Jakovljević iz Sinja, koji je zajedno sa poručnikom Markovićem pobjegao.

Zapovjednik, Poručnik
Karaman s. r.

(M. P.)

Omiš 31. I. 1942.

Za točnost prepisa!
Upravitelj pisarnice

BROJ 434

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 16. SIJEČNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH I DRUGIM USTANOVA
NOVAMA O UBOJSTVU FAŠISTE HOFFMANA U SPLITU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina
Taj. Broj 72/42.
16. I 1942.
Omiš

Predmet: Ante Hoffman, špediter u Splitu
i fašista — ubijen

- 1) OBCE UPRAVNOM POVJERENIČTVU
kod Druge Armate Talijanske vojske — S u š a k
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 4) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Z a g r e b

Dne 15 siječnja t. g. prema dobivenim podacima ubijen je iz zasjede poznati talijanski fašista i špediter iz Splita Ante Hoffman.²

Ovo ubojstvo istaknutog talijanskog fašiste izazvalo je reakciju talijanskih vlasti, koje su dale streljati trojicu interniranih osoba, koje su bile uzete kao taoci prilikom zadnjih terorističkih djela u Splitu.

Imena strijeljanih osoba nije se dalo utvrditi, pošto to talijanske vlasti taje.

Ovo ubijstvo pogoršava u još jačoj mjeri stanje u Splitu, pa se predviđaju teške mjere talijanskih vlasti proti razornih elemenata i raznih bivših političkih skupina.

Napominje se, da su ovo ubijstvo prema svim podacima i okolnostima izvršili komunistički elementi, koji su planski i tajnoviti tako organizirani, da se ovakovi slučajevi u buduću mogu očekivati.

Talijanskim vlastima nije još uspjelo otkriti ubojice i njihovu organizaciju.

Ministarstvo unutarnjih poslova, tajništvo dostavlja se jedan primjerak lista, »Il Popolo di Spalato«, gdje se govori o tom ubijstvu.

Gornje se dostavlja radi znanja i ocijene tamošnjih prilika kao i rasplodbe u svrhu zaštite našeg pučanstva u Splitu.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan,
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

k. 223.

» Vidi dok. br. 11, 210 i 218.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 38/»—1,

BROJ 435

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNICKOG KRILA OMIŠ OD 17.
SIJEČNJA 1942. VELIKOJ ŽUPI CETINA O VOJNO-POLITICKOJ I
PREHRAMBENOJ SITUACIJI NA PODRUČJU ZUPE¹

Velika Zupa Cetina u Omišu

Prispio 17. I 42.
Informacije isto popodne.
G. Veliki Župan odsutan

I. Četnici — Komunisti

Zapovjednik oružničkog krila satnik Bošnjak daje mi informacije o kretanju Četnika-Komunista. Neko žarište odmetnika imade oko Kieva—Vrlike—Muća. Upadaju od vremena do vremena u manjim grupama. Tako su dne 11. I. 42. ujutro oko 80 njih napali mjesto Muć, poharali koliko se dalo i opet se povukli sami. Opasnost zapravo prijeti istočno i sjevero-istočno od ceste Sinj—Knin. Komunizma imade u mjestima Sinj, Supetar na Braču (malo), u Starigradu na Hvaru i u Omišu. Većih i opasnijih akcija zapravo sada nema, nego sve živi u nekom uzbuđenju i strahu pred navalom iz Bosne i Hercegovine. Dobio je oko 190 pričuvnika, sve slabo opremljenih. Talijani ne daju samostalnu akciju, sami pak ne poduzimaju ništa. Naši ne mogu ni poduzimati kakve akcije, kada bi im bilo i dozvoljeno, jer nisu dobro opremljeni ni oružjem, ni hranom, niti odjećom i obućom. Općine su sve u našim rukama i u glavnom svuda su katolici, osim u Vrlici, gdje imade otprilike 1/2 grkoistočnjaka. (Samo mjesto Vrlika imade 2150 katolika; 450 grkoistočnjaka). Kijevo (u blizini Knina) sve sami katolici. U kotaru Sinj imade oko 12.000 Srba. Talijanske vojske imade oko 300 sa 8 topova u Omišu.

Stanje opće sigurnosti: nema posebnih incidenata, osim gore spomenuti napadaj na Muć i komunistički događaji na Hvaru, koji su već poznati i nisu toliko opasni. Sada je gore stanje za to, jer je sve u vrienju. Dvije su oružničke postaje razrušene: u Panju i u Muću. Bio je također jedan napadaj na patrolu u Ribariću (prema Panju).

II. Prehrana

Prehrana je podbacila potpuno i u župi Omiš prijeti glad ozbiljnije nego u drugim župama. Na Braču i Hvaru je glad već potpuna, a ne bude li doskora pomoći, izgubiti ćemo simpatije cijeloga kraja, a komunizam će slaviti slavlje. Na Braču ljudi ubijaju i jedu stare magarce i mačke. Ono nešto malo ulja što je ljetos urodilo zamenjuju seljaci ovako: za jednu litru ulja par kilograma pasulja¹ I to mogu izmjenjivati samo pojedinci, a pasulja ili druge hrane samo ako se prokriomčari. U redovitoj opskrbi nema skoro ništa. Samo u mjestu Omiš daje se još po 15 dkg

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br.

kruha dnevno odnosno toliko brašna. Oružništvo je nešto malo opskrbljeno putem vojske, dočim financi ne dobivaju ništa posebno od drugih građana. Plaća im iznosi oko 1300 Kuna, a to nije dovoljno niti za pol mjeseca života. Činovništvo ostalo je također u očaju. Ne može pošteno vršiti službu. Trebalo bi svima ili barem nižim osim redovite opskrbe dati još i dvostruku plaću, jer je skupoća velika.

III. Političke i druge prilike

Posebnih nesuglasica s Talijanima nema. Bio sam i ovdje kod zapovjednika Presidija. pa mi je i ovaj izrazio svoje zadovoljstvo, što se sve odvija u najboljoj harmoniji.

Talijani su u saobraćaju s našima vrlo fini, no n. pr. ne pokazuju posebne uljudnosti prema g. satniku, jer ga nikako ne pozdravljaju ni talijanski vojnici, a niti častnik (tenente), vršioc dužnosti zapovjednika Presidija. Kontrola saobraćaja u Omišu vrši se zajedno s našima, a nije poznato kako je na Braču i Hvaru. U Makarskoj naši vrše pregled brodova samo domaćih (malih obalnih jedrenjaka) drugih ne.

Rizničarski stražari mogu se kretati i noću naoružani, ali im je zabranjena upotreba oružja. Prema tome nema niti prave svrhe noćna služba.

Cariniti irnadu pravo na pregled samo jedrenjaka i to domaćih. Na parobrode ne smiju. Međutim kriomčarenje je vrlo malog opsega.

Brzjavu se šalju svi preko Splita (osim za Makarsku, Brač i Hvar), za to i tako silna zakašnjenja. Brzjavu pak iz Zagreba i Sarajeva uopće ne stizavaju kao brzjavu, nego kao redovita pošta u kuverti. Brzoglasna veza se tako rekuć uopće i ne može dobiti. Glede propustnica po novom tumačenju stvar ide glatko, u koliko je dano izdavanje propustnica u dužnost našim vlastima. Međutim Presidij daje samostalno vizum na propustnice samo za naše krajeve, gdje je moguć direktni saobraćaj. Sve pak što ide kao tranzit preko Splita, pa makar to bilo za Zagreb, Hvar ili Brač, šalju prije u Split na odobrenje, tako da se po više dana i tjedana mora čekati na tu vizu. A to je vrlo nezgodno — najblaže rečeno. Proglas Artukovića bio je i u ovoj Župi potpuno bez ikakvog efekta. Osjeća se hitna potreba, da se obalna cesta Omiš—Split hitno popravi, jer se je na jednom mjestu i to uz samu tvornicu karbita, odronila zemlja, pa je prolaz vrlo otežčan. Radnje na popravku i boljoj izgradnji te ceste uopće slabo napreduju.

Dok u Omišu propustnice putnika pregledavaju oružnici i Carabinieri zajedno opazio sam da u Makarskoj vrše tu dužnost samo oružnici. Tamo sam vidio i utješnu pojavu, da se obalom šecu i naši hrvatski Morinari, s puškom na ramenu.

Tuže se, s pravom, javne vlasti u Omišu, da se mora plaćati svaki brzjav službeni, koji se šalje, iz vlastitih sredstava. To otežava pravilno odvijanje posla, jer mnogo puta i nema novaca na raspolaganje i pojedine vlasti i nemaju prihoda, a navjere za tu svrhu nisu na vrijeme odobrene.

Ta bi se naredba morala ukinuti i dozvoliti brzojavni službeni saobraćaj bez naplate.

Nekoji su financi i oružnici pobjegli u šumu, jer slabo opremljeni i nikako opskrbljeni hranom. Isto je tako pobjeglo u šumu par đaka iz Sinja. Zene i djeca tamo u vezi su s komunistima. Naglašena mi je potreba, da uz Stožernika dođe u mjesto 10—20 drugih Ustaša, kao neke vrsti pratnje, kako bi se na taj način podigao duh naroda i vjeru u Hrvatsku Vlast.

Zupa nema dobrih veza sa svojim kotarima, tako da kasno dođe do znanja za događaje. Zupa također ne zna za raspise i naredbe koje su dane drugim uredima od strane njihovih centralnih vlasti, pa je i to jedna poteškoća u pravilnom odvijanju uprave.

Istaknuto mi je pak osobito potreba čestog posjećivanja Zupa od izaslanika centralnih vlasti i osobito od strane ovog Povjereništva.

Preporučio mi se je Brkić Luka, potpreglednik rizn. straže u Omišu, da bude premješten u Vinkovce ili Osijek, gdje mu živi obitelj, pa sa svoje strane podupirem tu njegovu molbu.

Kako gospodina Velikog Župana nije bilo u Omišu, to nisam mogao saznati ništa o samovozu, o kojem se govori u priloženom pismu. Činovnicima s kojima sam došao tamo u doticaj, nisam htio povjeriti ovu stvar. Toliko da sam doznao, da bi samovoz te vrsti ipak bio u upotrebi Velike Zupe.

Drugih naročitih pojedinosti nisam doznao.

Drugi dan ujutro tj. 18. I oputovao sam iz Omiša u Split autobusom da vlakom proslijedim u Knin. Međutim, nije bilo veze, jer vlak polazi iz Splita ujutro samo, pa sam tako prespavao u Splitu i drugo jutro tj. 19. I. oputovao u Knin. Situaciju Splita opisati ću u zaključku izvještaja.

18. I. 1942.

Ive Fučić

BROJ 436

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD
9. SIJEČNJA 1942. O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANE NA CESTI
SINJ—LIVNO¹

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Ravnateljstvo za javni red i sigurnost

Telefon: 69-51, 69-52, 69-53

Zagreb Markov Trg 7.

Broj: Prs. 1378. P. 1942.

Zagreb, 19. siječnja 1942.

Predmet: Četničko-komunistička banda napala talijanski samovoz na
Trnovim Poljanama.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Z a g r e b

Zapovjedništvo 2. oružničke pukovnije J.S. broj 37 od 9. siječnja 1942. dostavlja ovom ravnateljstvu slijedeće:

»3. siječnja oko 10 sati četničko-komunistička banda napala je jedan talijanski samovoz sa vojnicima na mjestu zv. Prdnjaci na državnom putu Livno—Sinj između Biloga Briga i Vagnja kod Runjinih staja na Trnovim Poljanama na granici kotara Sinj i Livno²

Samovoz je napadnut sa svih strana sa udaljenosti od 40—200 koraka pušcanom i strojopuščanom vatrom.

U borbi je poginuo jedan talijanski podpukovnik, 3 vojnika, a 3 su vojnika ranjena i 4 zarobljena.

Preduzeta je potjera od jednog talijanskog sklopa od 120 vojnika sa 4 častnika i jednom našom ophodnjom, koja je bila u službi ispod Trnovih Poljana.

Sa banditima se nije došlo u dodir. Oni su odmah po izvršenom djelu pobjegli prema selu Vrdovu i Crnom Lugu, kojim predjelom oni dominiraju.

Sva 4 zarobljena talijanska vojnika su banditi pustili i oni su se istog dana vratili. Jedan od njih znade po malo hrvatski, pa kaže, da je u napadu učestvovao oko 200 osoba naoružanih puškama, strojopuškama i bombama, a njih da su pustili zato što ne pripadaju Crnim košuljama.

Talijanski potjerni sklop popalio je sve Runjine, Zankove, Bilobrkove i Poljakove košare u blizini gdje je napad izvršen«.

Prednje se dostavlja Naslovu na znanje i upotrebu.

Za Dom spremni!

Ravnatelj :
Eugen Kvaternik

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 34/1—2, k. 245.

² Napad su izvršili partizani Kamešničke partizanske čete. Vidi dok. br. 4 i 11.

BROJ 437

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA OD 26. SIJEČNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH I DRUGIM USTANOVAMA O POČETKU SUĐENJA TADIJI ANUŠICI I DRUGIM RODOLJUBIMA U SINJU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. Broj: 136/42

Omiš, dne 26. siječnja 1942

Predmet: Hvatanje pobunjenika u kotaru Sinj.

- 1) Opće Upravnom Povjereničtvu kod Druge Armade talijanske vojske, Sušak
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova Tajništvo Ministra
- 3) Ravnateljstvo za javni red i sigurnost, Zagreb.

Savezno amošnjim izvještaju taj. broj 122/42 od 22. I. 1942 god. naknadno se izvještava, daje danas odpočelo suđenje pred talijanskim izvanrednim ratnim sudom u Sinju radi sudjelovanja u odmetništvu sa komunističkim bandama sljedećim osobama:

1. Tadiji Anušić Antinom zemljoradniku iz sela Glavice, općine Sinj. starom 47 godina.²
2. Rimac Slavko Ivanovu, pekaru iz Sinja, starom 28 god.
3. Levantin Stipi Antinu, bez zanimanja, bivšem propalom đaku 4. razredu gimnazije iz Sinja, starom 19 god.
4. Delonga Jakov, pok. Ivana, učeniku 8 razreda gimnazije iz Sinja, starom 17 god.
5. Bakotić Vicku Ivanovu, pomoć, cipelar iz Sinja, star 16 god.
6. Kartoš Anti, pok. Nikole, zemljoradnik iz Sinja, starom 19. god.

Napominje se i skreće se pažnja na osobu Tadije Anušić bivšeg podnačelnika općine Sinj, koji je jedan od komunističkih vođa u Sinjskoj krajini i jedan od najsposobnijih i najvještijih agitatora komunističke promičbe.

Njegovo hvatanje imalo je dubog i porazan dojam u komunističkim redovima, koji se nalaze u planinama sinjske krajine tako, da su mnogi poslije njegova hvatanja odbjegli u šume iz straha, da jih ne oda talijanskim i našim vlastima. Ovim uspjehom naših i talijanskih odreda opalo je oduševljenje za borbu kod komunističkih elemenata, ali s druge strane izazvalo je bježanje onih osoba, koje su bile s njima u vezi.

¹ Original (Upkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 27/4—2, k. 223.

² Vidi dok. br. 35, napomena 21 i dok. br. 444.

Akcija je čišćenja u toku, pa kakve će forme poprimiti teško je predviditi, dok se točno ne saznaju namjere talijanske oružane snage, kad preuzme inicijativu, koju su do sada imale četničko-komunističke bande. O toku postupka pred ratnim sudom dostaviće se čim završi. Gornje se dostavlja radi znanja i bržeg obavještenja.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog župana
podžupan :
Juraj Stanojević v.r.

(M.P.)

BROJ 438

TELEGRAFSKI IZVJEŠTAJ OPĆEG UPRAVNOG POVJERENIŠTVA
NA SUŠAKU OD 27. SIJEČNJA 1942. O STRIJELJANJU TALACA U
SPLITU ZBOG ATENTATA NA TALIJANSKE OFICIRE¹

Obće upravno-povjereništvo na Sušaku javlja 27. I o.g. (brzoglasno javio dr. Ružić — primio Omrčanin), da su u Splitu u nedjelju strijeljana petorica Hrvata — taoca, radi toga što je u častničku menzu u Splitu bačena jedna bomba od koje je bilo ranjeno osam časnika.²

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA U ZAGREBU
Primljeno: 28. I 1942.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, k. 320, f. 2, d. 1—81.

² Vidi dok. br. 19, napomena 5.

BROJ 439

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 28. SIJEČNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DEMONSTRACI-
JAMA ŽENA U SELCIMA NA BRACU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Broj 1627/42.
Omiš

Predmet: Protest žena radi gladi.

- 1) OPCE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Druge Armate talijanske vojske
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z a g r e b

Oružnička postaja Selca broj 52/42. od 20. siječnja 1942. g. dostavlja:

»19. siječnja 1942. g. oko 15—16 sati demonstrativno na poziv zvona župske crkve u Selcima došlo je oko 60—70 žena i djece između kojih je bilo i nekoliko nemoćni staraca pred občinsku zgradu i skladište Tončić Ivana u kojem se nalazi nekoliko kvintala fažola za radnike kamenare koji izrađuje državni posao t.j. kamen za gradnju damije u Zagrebu.

Navedena masa protestirala je vičući gladni smo dalje se ovako ne može dajete hrane.²

Oružništvo ove postaje u zajednici sa savezničkom talijanskom vojskom umirila je masu i sporazumno občinom odredila bonove po obiteljima, te poduzetnicima koji sa fažolom raspolažu za prehranu radnika i oko 2 kvintala fažola podjeljeno je pučanstvu s tim da se kod redovne zalihe — deka kad ove stignu od pučanstva radnicima nadoknadi.

Po razdiobi fažola masa se mirno razišla svojim kućama.

Protiv osoba koje su dale znak za strku i skupljanje mase zvonom podnjeće se redovna prijava.

Na području ove postaje vlada veliki glad i u koliko se način i stanje prehrane ne popravi može se očekivati sve najgore od pučanstva.

Gornje se dostavlja radi znanja savezno ranijim izvještajima o prehrambenim prilikama ove Zupe.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog župana
podžupan:
Juraj Stanojević v.r.

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH, reg. br. 35/5—i, k. 223.

² Vidi dok. br. 29, napomena 7.

BROJ 440

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA OMIŠ OD 29.
SIJEČNJA 1942. VELIKOJ ŽUPI CETINA U OMIŠU O BORBI ORUŽ-
NIKA SA KAŠTELANSKOM ČETOM KOD LECEVICE¹

P r i e p i s

ZAPOVJEDNICTVO ORUŽNIČKOG KRILA

Broj: 602
Omiš, 29. siječnja 1942.

Predmet: Napad partizana na području oružničke postaje Lečevica.

VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE CETINA

O m i š

Od oružničke postaje Lečevica danas u 12.20 sati primio sam sljedeće brzojavno izvješće:

»Pobunjenici nalaze se u blizin Lečevice. Već se vodi borba između oružnika i pobunjenicima. Molim žurno pomoć i municiju za naboje 95 model. Orpost Lečevica.«

Danas u 15.20 sati primio sam sljedeći brzojav od iste postaje koji glasi:

►► Najhitnije šaljite pomoć pojačajte postaju mislim borba se očekuje.«

Ovaj brzojav predan je u Lečevici 29. I tg. u 15 sati.

Danas u 15.50 sati primio sam treći brzojav od iste postaje koji glasi:

28. siječnja od 16 do 19 sati vođena je borba sa trideset komunista u zaselju Stričevići obćine Lečevica.² Tri komunista ubijena jedan ranjen živ uhvaćen zapljenjeno u većoj količini sprema i municije. Ostali komunisti su se razbjegli. Od oružnika nije bilo ranjenih i ubijenih. Pukovnija izvješćena obširno izvješće sledi«.

Po priemu prvog brzojava brzoglasno naredio sam postaji Klis, da odmah stupi u dodir sa zapovjednikom talijanske vojske u Klisu, i da se uputiti potrebno pojačanje pomenutoj postaji. Na slučaj da Talijani neće dati pojačanje, da zatraži bar da se oružnici prebace do Lečevice sa njihovim (talijanskim) samovozom, a na slučaj da ni ovo neće uspjeti onda da se pojačanje najkraćim putem i najžurnije uputi u pravcu Lečevice, što je i učinjeno i prema brzoglasnom izvješću postaje Klis, upućeno je pojačanje od 8 oružnika.

Po priemu zadnjeg brzojava, brzojavno pa i brzoglasno naredio sam zapovjedniku oružničkog voda Sinj. da za Lečevicu najžurnije uputi po 5 oružnika i po 5 domobrana kao pojačanje.

¹ Prijepis (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 40/5 10, k. 323.

² Odnosi se na akciju Kaštelanske partizanske čete. Vidi dok. br. 35 i 443.

Kada dobijem pismeno izvješće od postaje Lećevica, naknadno ću o ishodu borbe izvijestiti.

Zapovjednik satnik
(*Bošnjak*) v.r.

Za tačnost prepisa!

Omiš, 31. I 1942.

Upravitelj pisarnice
Bakija
(M.P.)

BROJ 441

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNICKOG KRILA MAKARSKA
OD 29. SIJEČNJA 1942. ZAPOVJEDNIŠTVU 2. ORUŽNICKE PUKOV-
NIJE O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNIČKU POSTAJU GRADAC¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Zapovjedništvo oružničkog
krila

Broj: 47/Taj.

P r i e p i s

U Makarskoj, 29. siječnja 1942.

Predmet: Napad komunista na
oružničku vojarnu Gradac.

1. Zapovjedništvu 2. oružničke pukovnije (J.S.)
2. Velikoj Zupi Cetina — Omiš
3. Kotarskoj oblasti — Makarska
4. Zapovjedništvu 6. pješačke divizije — Mostar

26. ov. mj. su se po Makarskoj pronili glasovi, da je izvršen napad od strane komunista na oružničku postaju Gradac (sekcija biv. jugoslavenskog izdanja, razmjera 1:100.000 Mostar, zapadno od Metkovića), te da ima mrtvih i ranjenih i slično.

Kako je brzoglasna veza bila prekinuta, a vjerujući pričanju, stupio sam u vezu sa Zapovjednikom talijanske posade u Makarskoj, koji je slavio motorni čamac na raspolaganje, poslavši pomoć od 20 vojnika sa jednim častnikom a osim toga sa njima sam uputio i vodnog zapovjednika

br. 40/5—8, k. 223.

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg.

Makarska, oružničkog nadporučnika g. Franju Merkez sa još 5 oružnika sa postaje Makarska.

U toku noći primio sam sljedeće izvješće:

U subotu 24. o. mj. oružnici s oružničke postaje Gradac imali su na postaji u vojarni 7 uhapšenika — domobranskih bjegunaca. Već ujutro poslat je ultimatum zapovjedniku postaje preko načelnika obćine od grupe pobunjenih komunista, da se obveznici imaju smjesta pustiti. Tome nije udovoljeno i postaja se je utvrdila u vojarni.

Poslat je predhodno oružnik Đirlić Stjepan, da zatraži pomoć iz Makarske, jer su brzojavno i brzoglasno linije bile prekinute; on je zarobljen po komunistima.

Istog dana u 11.30 izvršen je po komunistima napad na vojarnu s pušćanom paljbom,² Postaja js opsjednuta sve do danas. Pošto su uhapšenici pokušali otpor, to su ubijena 2 uhapšenika, a od napadaća pred vojarnom 1 komunista.

3 uhapšenika su teško ranjena, a 2 su ostala neranjena.

Danas na 26. o. mj. prilikom vođenja borbe oko 12.30 sati poginuo je pokusni oružnik Zužul M. Josip u vojarni od metka iz puške, predhodno teško ranjen u leđa, od koje je rane i umro.

Postaja je brojala 7 oružnika na licu, od čega je 1 poginuo i 1 zarobljen; zatekao sam 5 oružnika.

Komunisti su se pred našim napadom povukli u brda u međusobnoj borbi; na našoj strani nitko nije ranjen, ni poginuo. Nalazim se u vojarni, koju smo utvrdili i braniti ćemo je dalje. Molimo pomoć.

Talijanska postrojba vojnika vratila se u Makarsku danas u 19,30 sati.

Treba uspostaviti linije b.-6 do Gradca i u Gradcu popraviti centralu.

U Zaostrogu u manastiru ostavio sam 3 oružnika radi obrane, jer su pokušali napad na manastir.

Treba poslati sudsko-zdravstveno povjerenstvo i izviestiti dalje (Potpisan nadporučnik Merkez)«

Odmah po primitku izvještaja, stupio sam ponovno u vezu sa talijanskom vojnom vlašću u Makarskoj s molbom, da se pošalje ponovno vojska dok ovo krilo ne uputi svoje pojačanje. Zapovjednik talijanske vojske nije mogao mojoj molbi udovoljiti, jer da je more nemirno, a kamioni ne mogu doći do samog Gradca, već jedino do Podgore uslied uskog puta, a niti mali samovozi, već samo do Igrana, pošto su na putu dva mostića porušena.

U toku noći od 27. na 28. o. mj. uputio sam malim samovozima do sela Igrana dva oružnika sa postaje Makarska i osam pomoćnika-oružnika-us-taša, sa jednom strojopuškam i bombama, te dovoljnim brojem naboja. Ovi će od Igrana do Gradca pješke (24 km) s tim, da potjeraju zasjede po putevima.

Novo pojačanje upućeno je u jaćini od 9 oružnika i 12 talijanskih vojnika sa strojnicom morskim putem, nakon odobrenja Komande tali-

² Vidi dok. br. 19, napomena 6 i dok. br. 443 i 455.

janske mornarice iz Splita, da parobrod »Arse« brze pruge Split—Makarska—Metković može uvjetno pristati u Gradcu radi iskrcavanja pomoći oružničkoj postaji Gradac. Ujedno je poslana i hrana za ljudstvo.

Tehnički odjeljak u Makarskoj je zamoljen, da opravi put, a ravnatelj pošte, da se poprave brzoglasne i brzojavne linije sa Gradcem.

Zapovjednika Krila Mostar zamolio sam putem talijanskog brzoglasa za pomoć od 50 oružničkih pričuvnika, koje ću porazmjestiti po jedinicama ovoga krila. — Na postaju Gradac uputit ću 20 pričuvnika.

Ujedno se saznalo, da su komunisti zarobili motorni jedrenjak »Merkur« 25. o. mj., koji je vozio 101/2 vagona hrane za otoke Brač i Hvar, te ga opljačkali, iskrcavši 4 vagona u Pločama, 3 vagona u Gradcu i 2 vagona u Zaostrogu, koju su hraniu dielili narodu. Gdje je iskrcana ostala količina, ne zna se. Izdao sam vodnom zapovjedniku na zemljištu potrebnu zapovied, da se krivci bezuslovno pohvataju i hrana pronađe.

Hrana je rasturena po lukama motornim čamcem »5« i »Labud«, te motornim jedrenjakom »Nada«, koje su pobunjenici upadom zauzeli u Pločama, u toku 27. o. mj., ali su svi već vraćeni sa posadama.

Kako sam danas naknadno saznao, pobunjenici-komunisti su sve ta-
oce pustili na slobodu, pa ii zarobljenog oružnilka Đirlića Stjepana.

Isto tako je prestao svaki napad još 26. o. mj. dolaskom pojačanja oružnika i talijanskih vojnika, a vodni zapovjednik u Gradcu vodi akciju oko uređenja stanja i traganja za napadačima.

Cim primim potanje viesti o događaju, dostaviti ću.

Napominjem, da se u vremenu od 24. do 27. o. mj. na području ovoga krila vodila potraga na domobranskim neodazvanicima — neposlušnicima sa svim raspoloživim ljudstvom, a u sporazumu vodnih oružničkih zapovjedništava sa kotarskim predstojnicima odnosnih kotarskih oblasti, prema nalogu Velike župe Pov. broj. 899 od 20. XII 1941. godine.

Zapovjednik, satnik:
Maurović, v. r.

(M. P.)

Omiš, 31. I. 1942.

Za točnost prepisa!
Upravitelj pisarnice

BROJ 442

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 30.
SIJEČNJA 1942. POVJERENIKU KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE O
BEZUSPJEŠNOM BOŽIČNOM PROGLASU ZA POVRATAK PARTIZA-
NA KUĆAMA¹

NE ZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN

Broj: T. 48/42

Knin, 30. siječnja 1942.

Predmet: Božićni proglas — uspjeh.
Na Pov. br. 877

POVJERENIKU KOD DRUGE TALIJANSKE ARMIJE

S u š a k

Pozivom na nalog gornji broj dostavljam sljedeći izvještaj :

Božićni proglas koji je svestrano objavljen nije imao nikakvog uspjeha. On nije u stanju povratiti povjerenje kod pučanstva grkoistočne vjere. Naprotiv rad koji sam osobno poduzeo još prije pomenutoga proglasa a i danas provodim, imade vidnoga uspjeha. Taj rad sastoji se i treba da se sastoji u vraćanju grkoistočnjaka u službu, dieljenju pomoći istima kao i ostalima, primanje istih u njihovim stvarima i pomaganju itd. Uobće o akciji četničkoj ovdje više ne može se govoriti, nego akciju danas vode isključivo komunističke grupe i ove ne samo da nisu za izmirenje, nego štaviše huškaju narod i nastoje svim silama da remete mir. Narod grkoistočne vjere koji se stalno vraća svojim kućama odkako se počelo sa radom kako sam napnied istakao, oružja ipak ne donosi, Talijani ga uobće ne traže, a mi ne raspoložemo oružnicima, koji bi uzpostavom jakih oružničkih postaja na ovom području, jedini mogli početi akcijom razoružanja.

Komunisti su počeli narodu silom oružje oduzimati.

Za Dom spreman!

(M. P.)

Veliki župan:
Sinčić David v. r.

BROJ 443

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 31. SIJEČNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD U. DO 31. SIJEČNJA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
VT. broj: 4/42

Omiš, dne 31. siječnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaji
Velike župe za vrijeme od 11.
siječnja do 31. siječnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova, Tajništvo ministra — Z a g r e b
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
3. Ministarstvu vanjskih poslova — Z a g r e b
4. Općem upravnom povjereniku — S u š a k
5. Uredu Poglavnika — Z a g r e b
6. Ministarstvu hrvatskog domobranstva — za Glavni stožer —
Z a g r e b

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova do 15. siječnja 1942 V.T.
14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I)

a) Dne 12. siječnja 1942. u rano jutro jedna naoružana banda od oko 60 pobunjenika (komunista) napala je selo Muć (općina Muć — kotar Omiš).² U borbi između oružnika i pobunjenika teško je ranjen iz puške narednik Tomo Zovko, a vodnik Jakov Medić ubio je iz puške jednog pobunjenika, čiji identitet nije ustanovljen, jer su pobunjenici pri odlasku iz Muća oko 15 sati lješinu odneli sobom.

Sutradan upućeni su iz Sinja u Muć oružnici i domobrani, kao i saveznička talijanska vojska, koja se je nakon kratkog zadržavanja povratila u Sinj te nije uslijedio progon pobunjenika u pravcu planine Svilaje kuda su isti krenuli.

O događaju je naslov izvješćen od kot. oblasti Omiš pod Pres. br. 83/42 od 22. siječnja 1942. Prilažu se ujedno opširni izvještaji kotarske oblasti Sinj T. br. 64 od 20 siječnja 1942. te oružničkog voda Sinj br. 131 3d 16. I. 1942.

b) Dne 19. siječnja 1942. pobunjenici su izvršili napadaj na grčko istočni manastir Dragović u selu Koljanima (općina Vrlika — Kotar Sinj). Odneli su sve živežne namirnice, 40 ovaca, 2 vola, 1 junica i 1 kravu. Ljudskih žrtava nije bilo.³

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 40/5—1, k. 223.

² i ³ Vidi dok. br. 8, 11 i 433.

¹ Vidi dok. br. 20, napomena 8.

O događaju je Naslov izvješćen od ove Zupe pod T. br. 122 od 22. siječnja 1942.

c) Dne 24. siječnja jedna naoružana komunistička banda napadala je kod mjesta zv. Kočino Brdo blizu Duga-polja (općina Klis — kotar Omiš) jedan talijanski samovoz te je jedan vojnik bio ubijen i jedan ranjen, nakon čega su se komunisti povukli prema Dugopolju.⁴ Zbog ovoga je talijanski presidij u Klisu dne 26. siječnja 1942. u jutro izvršio represalije napavši vatrenim oružjem i bombama jedan komšiluk u Dugopolju, pri čemu je 7 lica ubijeno, a više kuća popaljeno i srušeno.

O događaju je Naslov izvješćen od kotarske oblasti Omiš pod br. Pres. 170/42. od 29. siječnja 1942.

d) Dne 23. siječnja 1942. oružnička postaja u Gradcu (općina Gradac — kotar Makarska) pohvatila je sedam odbjeglih pričuvnika i zatvorila ih u postaju. Sutradan 24. I. izjutra banda od preko 40 naoružanih komunista izvršila je napadaj na oružničku postaju.⁵ U borbi koja se je razvila poginula su tri komunista, a tri teško ranjena. Poginuo je također jedan oružnik i jedan ustaša. O događaju se je u Makarskoj saznalo tek 26. I. 1942. te je zapovjednik oružničkog krila zatražio pomoć talijanske vojske, ali zapovjednik talijanske vojske nije tome udovoljio, jer da je more nemirno, a da kamioni usljed uskog puita mogu samo do Podgore. Zapovjednik oružničkog krila uputio je na to malim samovozom do Igrana 2 oružnika i 8 pomoćnik oružnika-ustaša, koji su od Igrana do Gradca išli pješke. Novo pojačanje od 9 oružnika i 12 talijanskih vojnika upućeno je u Gradac morskim putem. Kroz čitavo to vrijeme t.j. 3 dana i 2 noći oružnici u Gradcu neustrašivo su izdržavali opsadu komunista. Po dolasku pomoći komunisti su se povukli u obližnja brda & šume te se za njima traga. Talijanski vojnici zadržali su se u Gradcu svega 3 sata (od 15—18) i ne poduzevši ništa protiv komunista još iste večeri su se povratili u Makarsku.

O događaju je naslov izvješćen od ove Zupe pod br. Taj. 154 od 28. I. 1942., a prilaže se i izvještaj zapovjedništva oružničkog krila u Makarskoj br. 47/taj. od 29. siječnja 1942.

e) Dne 28. I. 1942. oko 40 naoružanih komunista prebacilo se je od strane Kaštela prema Lečevici (općina Lečevica — kotar Omiš) te su noćili u zaseoku Stričevići u namjeri da drugog dana napadnu Lečevicu.⁶ Odlično organizovana obavještajna oružnička služba omogućila je da su oružnici na vrijeme saznali namjere komunista te su pripremili zasjedu i u borbi, koja se je dne 24. I. 1942. razvila u blizini Lečevice, ubijena su tri komunista, a jedan teško ranjen i živ uhvaćen. Po tragovima krvi izgleda da je bilo više ranjenih komunista. Isti su se odmah razbježali, a radi nastupajućeg mraka oružnici ih nisu progonili. Na strani oružnika nije bilo žrtava.

Bojeći se ponovnog napadaja komunista u jačem broju, oružnici su žurno zatražili pomoć naših i talijanskih vojnih vlasti, ali talijanski presidij u Klisu odbio je dati pomoć, čak je uskratio dati i samovoz ko-

⁵ Vidi dok. br. 19, napomena 6 i dok. br. 441 i 455.
« Vidi dok. br. 35 i 440.

jim bi se naši oružnici bili mogli prebaciti u Lečevicu za pola sata, ispričavajući se, da Lečevica ne spada u njegov rejon, tako da su oružnici iz Klisa pješke pošli u Lečevicu. Do danas međutim ponovnog napadaja komunista nije bdio.

O događaju je naslov izvješćen brzojavkom ove Župe od 29. I. 1942. Taj. br. 168, a prilaže se i priepis izvještaja Zapovjedništva oružničkog Krila Omiš br. 602 od 29. I 42.

f) Dne 31. I. 1942. ova Velika župa izvještena je brzoglasom od Kotarske obi. u Sinju, da su u noći od 30 na 31. I. 1942. komunisti upali u selo Donji Otok (općina Trilj — kotar Sinj) te odveli pet lica, a dvojicu odmah zaklali u blizini samog sela. Potanji izvještaj o događaju još nije primljen.

ad II) Grkoistočni živalj na granici kotara Sinjskog pruža pobunjenicima pomoć i ako kruže glasovi, da među njima postoji razdvajanje, što se međutim sa sigurnošću nije moglo utvrditi. Ova velika Župa će izvijestiti u koliko u tom pravcu sazna nešto konkretna.

ad III) Uslied neaktivnosti talijanske vojske u područjima gdje se pojavljuju pobunjenici, rad na skrivanju zapinje, jer su naše oružane snage radi malog broja i nemogućnosti slobodne akaije nemoćne da likvidiraju problem pobunjenika. Inicijativu prema tome imaju još uvijek pobunjenici. Dostignut je ipak značajan uspjeh na ovom polju dne 21. I. 1942. hvatanjem jednog od glavnih vođa pobunjenika Tadije Anušića iz Glavica kod Sinja i još devetorice pobunjenika, zajedničkom akcijom savezničke talijanske vojske i oružničke postaje Han, o čemu je ova Velika župa podniela izvještaj taj. br. 122/42 od 22. I. 42. i taj. br. 136 od 26. I. 42.

ad IV) Držanje naših građanskih vlasti prema zapovjedništvu talijanske vojske potpuno je korektno te se u svakoj prilici ističe volja za što većim prijateljstvom i što užom suradnjom, a tako i obratno. Održavaju se prijateljske veze sa talijanskim časticima, a nisu rietki i prijateljski sastanci. U svakoj prilici gdje to zahtjeva održanje javnog reda i sigurnosti naše građanske vlasti održavaju veze sa talijanskim vojnim vlastima, koje pokazuju spremnost za takovu suradnju.

ad V) Držanje talij. vojnih vlasti prema pobunjenicima je prilično pasivno, kako to dokazuju slučajevi pod točkom I. a), d) i e) ovog izvještaja. Isto tako akcija čišćenja pobunjenika u predjelima oko Sinja sa strane talij. vojske u suradnji sa našom vojskom i oružnicima poslije 25.

I. 1942. tj. poslie isteka roka pobunjenicima da se vrate i predadu oružje — nije usliedila, i ako je imala usliediti u smislu proglasa II. Armate i Minist. unut. poslova od 25. XII. 1941. te i ako je podpisanome to izričito bilo obećano sa strane predstavnika talijanske vojske u Sinju prilikom vođenih razgovora u Sinju dne 3. I. 1942., kojom prigodom su bile utvrđene i mjere koje su se imale poduzeti.

Držanje talij. vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima je korektno i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, dočim je našim vojnim vlastima nemoguća svaka samostalna akcija u područjima gdje se zadržavaju pobunjenici te se naša vojska ograničava u glavnom na čuvanje vojnih objekata.

Napomenuti je, da bi jednom jačom akcijom čišćenja suradnjom naših i talij. vojnih vlasti pobunjenici mogli biti kroz kratko vrijeme likvidirani i tada bi naše vlasti, oružništvo i postojbe ustaša bili sasvim dovoljni za očuvanje javnog reda i sigurnosti u ovim krajevima.

Nerazumljivo je kakvu bi političku svrhu moglo imati ovakvo držanje talijanskih vojnih vlasti t.j. koji vojni ili taktični razlozi priče talijanske vojne vlasti da potraže i očiste pobunjenička gnijezda, čime se pobunjenicima omogućuje slobodno kretanje i napadaji na naš goloruki živalj.

ad VI) Javna sigurnost našeg življa na području ove Zupe zadovoljava, osim u krajevima gdje se pojavljuju pobunjenici, pak se u tom pravcu upućuje na točku I) a), d) i c) ovog izvještaj.

ad VII)

a) Raspoloženje našeg naroda s obzirom na prilike u Župi sada je zadovoljavajuće. Radi nestašice hrane tokom prošlih nekoliko sedmica narod je na mnogim mjestima pokazivao znakove otvorenog nezadovoljstva i neraspoloženja prema našim vlastima. Hrana je međutim počela pristizati u većim količinama, što je kod naroda podiglo vjeru u naše vlasti, a povoljno je djelovalo i na odziv pričuvnika u nekim mjestima.

b) Na našu suradnju sa talijanskim vojnim vlastima narod gleda dosta pasivno, osim malog broja jugo-komunističkih elemenata na otocima koji se iz vlastitih probitaka Talijanima ulagaju i nastoje poremetiti naše dobre odnose sa Talijanima. Narod inače na okupatornu vojsku gleda s političkim nepovjerenjem, ali pozdravlja svaki naš čin suradnje sa talijanskim vojnim vlastima u pravcu održavanja javnog reda i sigurnosti. Držanje naroda prema talijanskim vojnim vlastima je korektno.

c) S obzirom na neprijateljsku promičbu stanje je u Zupi zadovoljavajuće, osim u gradovima, osobito primorskim, gdje ima priličan broj jugokomunističkih elemenata, koji na vješt način šire među narod nama neprijateljsku promičbu u namjeri stvaranja zabune, ali to im ne uspijeva, jer je narod u velikoj većini oduševljeno prihvatio Ustašku misao, te odbija neprijateljsku promičbu i vjeruje svojim vođama. Neprijateljska pro-rr.ičba je vješto izrabila loše stanje prehrane u primorskim krajevima, što se je odrazilo na slabom odazivu pričuvnika, ali ima izgleda, da će se poboljšanjem prehrambenih prilika i energičnim mjerama poduzetim od naših vlasti, u tom pravcu stanje poboljšati.

ad VIII) a) U vezi sa imenovanjem stožemika za ovu Veliku župu žurno bi trebalo poslati što veći broj odreda Ustaške bojne u Sinj, Vrgorac i sva veća mjesta na primorju i otocima, što bi mnogo doprinelo jačanju autoriteta naših vlasti, olakšalo rad na hvatanju odbjeglih pričuvnika i onemogućilo svaku akciju domaćih pobunjenika i jugo-komunističkih elemenata.

b) trebalo bi žurno pojačati našu vojnu posadu u Sinju u tolikoj mjeri, da bi mogla provesti samostalnu akciju čišćenja pobunjenika, ali predhodno u sporazumu sa II. Armatom ishoditi mogućnost samostalne akcije naše vojske.

Ovim prikazom zaokruženi su nedjeljni izvještaji za čitav mjesec siječanj, jer je okružnica od 15. I. 42. V. T. 14-I-A-1942 ovdje zaprimljena tek na 28. I 1942, a u buduće će se slati pojedinačni nedjeljni izvještaji.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

BROJ 444

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 2. VELJAČE 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O PRESUDI I STRI-
JELJANJU TADIJE ANUŠICA U SINJU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 160/42

Omiš, dne 2. veljače 1942.

**Predmet: Sudeње uhvaćenim pobunjenicima
u selu Korita, kotar Sinj.**

1. Ministarstvu unutarnjih poslova, Tajništvo ministra — **Z a g r e b**
2. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost — **Z a g r e b**
3. Opće Upravnom Povjereničtvu kod druge armate Talijanske vojske — **S u š a k**

Savezno amošnjem izvještaju Taj. broj 136/42 od 26. I. tg. Izvješćuje se naknadno, da je talijanski izvanredni ratni sud u Sinju dne 26. I. tg. osudio na smrt strijeljanjem Tadiju Anušića Antina seljaka iz sela Glavice i jednoga od vođa komunističkih banda u kotaru Sinj.²

Kazna smrti izvršena je.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 57/5—1, k. 223.

² Vidi dok. br. 35, napomena 21 i dok. br. 437.

Ostala lica spomenuta u amošnjem izvještaju Taj broj 136/42 u pomanjkanju dokaza i obzirom na njihovu maloljetnost oslobođena su i pridržana u zatvoru kod talijanskih vojnih vlasti.

Prema primljenim podacima ista će lica biti internirana u Italiju.

Dostavlja se radi znanja i daljnje raspoložbe.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana

Podžupan:

Juraj Stanojević v.r.

(M.P.)

BROJ 445

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE BRIBIR I SIDRAGA OD 7. VELJAČE 1942.
POGLAVNIKU NDH O ODNOSIMA USTAŠKIH VLASTI I ČETNIKA
NA TERITORIJU ZUPE¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN**

V.T. Broj : 16/123-42.

Knin, 7. veljače 1942.

Predmet: Sedmični izvještaj.

Poglavniku Nezavisne Države
Hrvatske

Ministru unutrašnjih poslova

Ministru vanjskih poslova

Ravnateljstvu za javni red

i sigurnost

Općem uprav, povjereniku

kod II. Armate t.v.

Uredu Poglavnika — Izvjestitelju

G.U.S-a

Ministarstvu hrvatskog domobranstva —

— Dr Anti Pavelić-u

— Dr Andriji Artuković-u

— Dr Mladenu Lorković-u

— Eugenu Kvaternik-u

— Dr Andriji Karčić-u

— Branku Rukavina

za Glavni Stožer

Da u svemu i na svakom koraku djelom ispunimo naša jamstva i naše obaveze, da bi se što brže i što korisnije povela politika smirivanja na području »obalnog pojasa«,² te da na spomenutom području što prije uspostavimo nadzor naših građanskih vlasti, a preko njih neoskvrnjeno vrhovništvo naše države potrebno je:

¹ Original (tipičan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 33/2—1, k. 70.

² Prema podacima dobijenim prilikom saslušanja, David Sinčić je uoči rata bio rajonski sekretar HSS-a u Šibeniku. Dolaskom ustaša na vlast uključio se u ustaški

Vršiti smirivanje među grkoistočnjacima, te povratiti njihovo povjerenje u našu državnu vlast i njene zakone. Sve ovo vršiti djelima, a ne samo riječima, jer riječima, niti mora niti može netko da vjeruje. Djela moraju biti očevidna.³

Dati očevidnog dokaza talijanskim vojnim vlastima o našim namjerama i postupku oko smirivanja. Steći povjerenje talijanskih vojnih vlasti, da su naše namjere oko smirivanja i provođenja zakonitosti iskrene, da su naše izjave o prijateljstvu i suradnji s talijanskim vojnim vlastima iskrene. U tom pravcu djelovati svugdje, gdje nas ugovor veže i gdje smo za sva naša djela imali i imamo pažljivog posmatrača i svjedoka — talijansku vojsku.

U pravcu i smislu smirivanja, te uzpostave srdačnih odnosa s talijanskim vojnim vlastima učinio sam sve, što sam po svojoj savjesti i osjećaju odgovornosti predstavnika hrvatske državne vlasti i kao Ustaša morao i trebao učiniti. Rezultat toga je očevidan. Odnosi s talijanskim vojnim vlastima su srdačni. Smirenje je izvršeno u tolikoj mjeri, da na ovom području bez obzira na želje s bilo koje strane ne može više doći do djelotvorne pobune širih razmjera među grčkoistočnjacima. Pojedinačnih neprijateljskih i buntovničkih ispada može biti i bit će, jer na ovom području ima više stotina Hrvata-katolika i grkoistočnjaka, koji s puškom u ruci su spremni vršiti djela pobune iz komunističkih i pljačkaških pobuda.

Da u duhu ugovora i u smislu državnih interesa u potpunosti bude izvršeno djelo smirenja te uzpostave vrhovništva naše državne vlasti na čitavom području moje župe potrebno je još izvršiti:

Prihvatiti sve prijedloge ove župe, koje je ova župa podnijela raznim ministarstvima u pogledu ispravljanja nekih nepravda prema življu grkoistočne vjere, a koji se povratio kućama i željan je mirnog života, te suradnje s hrvatskim državnim vlastima. Te nepravde mogu se otkloniti prihvaćanjem prijedloga ove župe u pogledu preuzimanja otpuštenih grkoistočnjaka u državne službe, davanjem pripomoći onima, koji su najviše stradali, razpodjelom hrane onima, koji je od dana osnutka Države Hrvatske nijesu nikad dobili, povraćanjem povjerenja svih građana u

pokret. Obzirom na njegovu raniju političku djelatnost, vlada NDH poslala ga je, kao pogodnu ličnost, studenog 1941. u Knin za velikog župana Velike župe Bribir i Sidraga, s ovlaštenjem da pokuša odvojiti četničke od Talijana i da razvije suradnju s četnicima u borbi protiv NOP-a. O suradnji s četnicima on je izjavio: »Od istaknutih četničkih vođa ja sam došao u vezu sa Bogunović Branom, Rokvić Manom, Stevom Rađeno vičem i nekim kapetanom Iličem. Radilo se na tom da se najprije stvori jedan kompromis o nenapadanju na domobranstvo i da ne napadaju hrvatska sela. Predočio sam im štetnost njihove suradnje sa Talijanima, jer da to sve vodi ostvarivanju talijanskih okupatorskih ciljeva. Bogunović i Rokvić su pristali na moje prijedloge, pogotovo kad sam im ja rekao da se u Zagrebu radi na tome da domobranstvo postane jedina vojska, da će HSS uskoro u Hrvatskoj preuzeti vlast. Ja sam im rekao da će sve to uslijediti u okviru NDH i da oni dok rat traje trebaju pristati na suradnju sa domobranstvom i HSS-om u okviru NDH, a rat će odlučiti o državnoj formi, da li će ostati Hrvatska ili ne. Oni su mi rekli da trebaju još pridobiti Đujića za tu stvar. Ja sam se tri puta sastao skupa sa Bogunovićem i Manom Rokvićem, a više puta je k meni dolazio Stevo Rađenović. Đujić je nastavljao suradnju s Talijanima i četnici su u više navrata napadali hrvatska sela i pojedine oružničke postaje. Oni su pravdali svoje držanje i nepomirljivost Đujićevu s tim da se u cijeloj Hrvatskoj i dalje proganjaju Srbi, te da i dalje ustaštvo postoji.« (Arhiv VII, reg. br. 6/71-87), k. i. O. 9.

³ O suradnji s četnicima vidi dok. br. 463, 497, 504, 511, 526, 532 i 539.

našu državnu vlast, koji se rad mora očitovati: u našoj štampi, u pravednom postupku naših vlasti prema svim građanima ove države bez razlike, i na čitavom području države — a ne samo u jednom dijelu države.

Istovremeno s djelom smirivanja vršiti organizaciju naše oružane snage, te omogućiti potrebitu uzpostavu oružničkih i vojničkih posada na području, gdje se djelo smirenja vrši. Ovo je pogotovo važno, kad se govori o uspostavi nadzora naših građanskih vlasti na području, gdje su te vlasti tokom pobune uključene. Bez oružane snage uspostava građanskih vlasti i nadzor tih vlasti je ili nemoguć, ili je bez učinka.

Protiv politike smirivanja, protiv mojih nastojanja da uzpostavim neokrnjeno vrhovništvo naše vlasti djeluju čimbenici:

Pojačana komunistička promičba uslijed koje se broj komunista povećava na području ove Zupe svaki dan sve više, ne samo kod grko-istočnjaka, već u velikom broju kod Hrvata-katolika. Tako na pr. Drvar je potpuno obkoljen od komunista tako, da talijanska vojnička posada, koja se tamo nalazi, ne može se iz Drvara ni u najbližu okolinu kretati. Satnik Marussi, koji vrši građansku vlast u Drvaru ucijenjen je od komunista za 100.000 lira i on ne smije ni u Knin doći, jer svako njegovo kretanje kao i vlak kojim bi on išao budno prate i paze komunističke bande koje se u okolini nalaze. Uostalom već više od dvadeset dana ne postoji nikakva saobraćajna veza Knina s Drvarom, te neke namjere moje u pogledu smirenja toga područja nijesam u mogućnosti vršiti. Razumljivo je da kad je obstanak i sigurnost satnika Marussi-a ugrožen, te sigurnost same talijanske vojne posade, da bi toliko više sigurnost našeg predstavnika vlasti bila ugrožena i onemogućena, pogotovo kad baš za Drvar od strane naše vlasti nije ništa djelom učinjeno u pravcu smirenja i vraćanja povjerenja u našu državnu vlast. Šipadovi radnici (i poduzeća i željeznice), namještenici nisu plaćeni, nisu povraćeni u službe. Opušteni činovnici nisu preuzeti. Nikakova hrana nije tamo stigla i ako je nešto bilo poslato, ali nije stiglo, jer je promet bio obustavljen. U Drvaru vlada glad. Jednom riječju ništa nije se učinilo za to područje od strane naše vlasti, da bi se djelom pokazala odlučnost u pomaganju i brizi za sve državljane bez razlike. U okolini Bos. Petrovca pojačala se komunistička akcija, koju vodi Dr Stojanović,⁴ a koja također ima utjecaja na priliku u Drvaru. Prema ovoj župi obćenito se osjeća nadiranje i infiltracija komunista i oružanih komunističkih grupa. Tako su se pojačale brojne komunističke skupine Hrvata-katolika u Svilaji i Dinari. Osobito u Dinaru bježe Hrvati-seljaci, koji bježe čak iz okoline Makarske, Vrgorca, Imotske krajine. Lećevice, iz okoline Sinja, jer neće da se odazivaju pozivu vojnih vlasti. Ovih bjegunaca ima sve više, tako na pr. iz sela Glavica kod Sinja pobjeglo je 48 seljaka-katolika nešto u Svilaju, nešto u Dinaru.⁵ Ljubo Babić,⁶ poznati komunista, organizira prebacivanje komunista iz Korenice na Ljubinu poljanu — između Gračaca i Zrmanje

* Mladen

⁵ Odnosi se na Svilajski i Dinarski NOP odred.

⁶ Podaci nisu točni, jer Ljubo Babić nije tada bio u Korenici.

te je već izvršen prenos emisione krugovalne postaje iz Korenice na Ljubinu poljanu nakon bombardiranja Korenice po talijanskim krilašima. Točno je utvrđeno mjesto, gdje Ljubo Babić premješta štab iz Korenice prema Ljubinoj poljani, a to znači na područje ove župe. Utvrđena je kota i dostavio sam talijanskim vojnim vlastima, koje su utvrdile točnost podataka. Osjeća se prilikom priliv komunističkog elementa iz Bosne i Like na području ove župe, koji dolazi baš u svrhu organiziranja pobunjeničke akcije protiv moje politike smirivanja.

Pojačana akcija u promičbenom i organizatorskom smislu teklića, generala Dražana Mihaljevića,⁷ vođe pobune u Srbiji i Bosni, koji želi i hoće povezati akciju komunista i svih grkoistočnjaka protiv naših vlasti i naših i italijanskih vojnih vlasti.⁸ Osjeća se namjera Dražana Mihaljevića osujetiti akciju smirenja i podjele među grkoistočnjacima na komuniste i antikomuniste sa svrhom da sviju združi u borbi protiv nas i Talijana. Ovi teklići i ova promičba služe se dokazivanjem sigurne pobjede Rusije i Engleske, te kod seljaka nailazi i na uspjeh. Dražan Mihaljević poručio je i popu Momčilu Đujiću, da se on mora odlučiti na borbu, te mu prijeti posljedicama u koliko to ne učini, posljedicama, koje će snositi, kad pobjedi Engleska i Rusija. Treba napomenuti da je jedan od najglavnijih čimbenika u sređivanju političkih prilika baš usko povezan s odlukom u ovome ratu, s ratnim događajima u ovome proljeću i ljetu. Kad bi grkoistočnjaci bili sigurni u pobjedu osovine, svi bi takmičili se u prihvaćanju suradnje s nama. U odluci za saradnju zadržava ih sumnja u ovu pobjedu, te bojazan posljedica, koje bi mogli imati, pogotovo njihovih ambiciozni vođe, kad pobjedi Engleska i kad se povrati Jugoslavija, u što još bar djelomično vjeruju. Pod utjecajem prijetnja, obećanja, promičbe, poruka Mihaljevićevih teklića uvijek se može očekivati kolebanje među grkoistočnjacima, osobito njihovih vođa, u prvom redu popa Momčila Đujića, koji je u politici bio uvijek nestalan i koji je kao čovjek jako neuravnotežen. Branko Bogunović iz Bos. Grahova uvijek djeluje u smislu smirenja. Sumnjivo je nešto držanje popa Momčila Đujića, koji je pred nekoliko dana svukao i svećeničke haljine, te je otišao nekud iz Strmice, premda mi njegov brat još uvijek u njegovo ime dolazi. I talijanske vojne vlasti obratile su pažnju na zadnje držanje popa Momčila Đujića.

Protiv politike smirenja, već sam u ranijim izvještajima iznio da djeluju Paja Popovdč i njegovi prijatelji — grkoistočnjaci — 4 druga — njegovi prijatelji.⁹

Protiv politike smirenja, protiv mojih nastojanja djeluje činjenica, što od dana mojeg preuzimanja dužnosti velikog župana ovoj župi nije stigla nikakva količina hrane, nije stigla nikakva novčana navjera, što nijesu prihvaćeni nikakvi prijedlozi ove župe u pogledu preuzimanja

⁷ Draža Mihailović

⁸ Vjerojatno ustaške vlasti u Kninu nisu još tada bile točno obavještene o stavu Draže Mihailovića prema NOP-u i okupatoru. Odvajanje četničkih jedinica od NOP-a uslijedilo je već za vrijeme njemačke ofenzive 1941. godine na oslobođenu teritoriju Srbije. Prvi napad Četnika na partizane bio je 1. studenog 1941. Prema tome, navedeni podaci o takvoj direktivi Draže Mihailovića su proizvoljni.

• O djelovanju Paje Popovića vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

od poštenih grkoistočnjaka u državne službe, osim učitelja, nisu prihvaćeni nikakovi prijedlozi, čije prihvaćanje bi dalo očevidnog znaka, da se djelima želi provesti djelo smirenja, djelima želi ispuniti naša jamstva i naše obaveze, da se djelima želi povratiti povjerenje svih građana Nezavisne Države Hrvatske u naše državne vlasti i njene zakone, poslije čega bi se moglo raditi, a i od Talijana tražiti pomoć o tome na provođenju zakonite uprave. Djelima je potrebno vršiti smirenja na ovome području, gdje je mnogo grkoistočnjaka pred očima Talijana ubijeno, opljačkano i danas ostavljeno bez sredstava za život, gdje se grkoistočnjacima nikakva hrana nije davala.

Djelima je potrebno vršiti smirenja, da se, kako uvijek naglašavam oduzme svakome, u vezi možebitnih budućih događaja, razlog u dokazivanju, da borba grkoistočnjaka nema političku oznaku i pozadinu, već da ima oznaku borbe za osiguranje osnovnih ljudskih prava. Možebitnoj njihovoj pobuni u budućnosti moramo svojim postupkom oduzeti karakter borbe za ljudska prava, te svojim postupkom svakoga uputiti i svakome dokazati, da se oni bore, jer su protivnici političkog pokreta koji je u Evropi stvoren i koji se stvara. Moramo grkoistočnjacima oduzeti iz ruke adut i razlog kojeg osobito pred Talijanima imaju i imali su tj. da su oni prisiljeni boriti se jer smo im tobože oduzeli sredstva i prava na život.

Da se uzpostavi naša vlast u kotaru Bos. Grahovo potrebno je imenovati kotarskog poglavara, koji mora odgovarati političkom položaju. Potrebno je raspolagati znatnom oružničkom posadom, koja bi bila u stanju osigurati i živote mirnih seljaka grkoistočne vjere, koji su i u Bos. Grahovu i u Drvaru ugroženi od komunističkih i pljačkaških skupina i koji žele zaštitu oružane sile. Napominjem da su u Drvaru i Crnom Lugu posljednjih dana ubijeni mnogi grkoistočnjaci protivni komunističnim težnjama i pozivima komunista za suradnju s njima.

Djelu smirivanja i uzpostavi naše vlasti na čitavom području, gdje je pobuna vladala, protivi se i postupak talijanskih vojnih vlasti, koje ustrajno žele izbjeći sve što bi moglo biti povodom nezadovoljstva ili pobune grkoistočnog življa proti njima. Zele izbjeći sve što bi moglo dovesti u priliku i mogućnost oružanog sukoba jačih razmjera s grkoistočnjacima. Ovo izbjegavanje Talijani opravdavaju malobrojnošću posada, teškim terenom te neprikladnim godišnjim dobom tj. velikom zimom u kojoj su nemoguće oružane akcije većih razmjera.

Kao dokaz nedovoljne snage vojničke talijanskih posada, te njihovog izbjegavanja borbe, iznosim da Talijani uklanjaju svoje posade iz Vagana kod Trubara te Zrmanje, uslijed pojačane komunističke akcije na tim područjima, te iz bojazni komunističkog napadaja, koji tim posadama prijeti. Povjerenik, kojega sam, kako sam izvjestio, postavio u Zrmanji, javio mi je, da će morati i on pobjeći, premda je grkoistočnjak, ako talijanska posada odatle ode, jer da će se komunistička akcija na tom području, koje ostaje bez obrane povećati i ugroziti život svakog onoga, koji želi biti miran i u pobuni ne sudjelovati.

Već sam naglasio u ranijim izvještajima, da Talijani očekuju pojačanje svojih posada i obećavaju na proljeće ozbiljne akcije protiv svih pobunjenika.

Protiv mojih nastojanja uspostave naših vlasti na čitavom području župe djeluje činjenica, da na čitavom području ove župe se nalazi samo nekoliko stotina naših vojnika i oružnika. Naših vojnika ima manje danas u Kninu, nego što ih je bilo pred dva mjeseca i to skoro za polovinu, a broj oružnika se ne povećava, premda ja uvijek naglašavam, a i prilikom posljednjeg boravka u Zagrebu sam naglašavao, da je s politikom smirenja potrebno voditi politiku povećanja autoriteta i snage naše državne vlasti, potrebno organizirati vojsku i oružništvo, te našu oružanu silu ovamo dovesti kao najbolji i jedini jamac za uspostavu nadzora naših vlasti, uspostavu neokrnjenog vrhovništva naše države. Na ovo molim da se obrati osobita pažnja.

Smatram, da je dovoljno učinjeno u pravcu smirivanja kad ne postoji mogućnost, niti prilika, pobune jačih razmjera na ovome području, gdje je pobuna počela, gdje je imala široke razmjere, pogotovo kad je poznato, da je ovaj kraj gladan, da su mala djela izvršena u pravcu smirenja, da je na stotine ljudi među grkoistočnjacima ubijeno, na tisuće opljačkano, a na stotine radi otpuštanja iz službe prikraćeno u sredstvima za život i kad na ovom području ne raspolažemo vlastitim oružanim snagama, a talijanske oružane snage su radi vremenskih neprilika, vojničkog duha, malobrojnosti posada, koje su raštrkane i bez međusobnih veza, onemogućene i nesigurne u uspjeh ozbiljnije vojničke akcije.

Talijanske vojne snage poduzele su nekoliko akcija čišćenja u području oko Plješevice bez uspjeha. U akciji čišćenja protiv komunista u Kninskom polju uhvatili su Talijani 37 osoba grkoistočne vjere, od kojih su zadržali i odredili za internaciju petoricu i to: Kotaraš Milana, Todić Vasu, Sinobad Nikolu, Partinića Petra i Grubić Iliju — svi iz Kninskog polja.

Za Dom spreman!

(M. P.)

Veliki župan i stožernik
Sinčić David v. r.

BROJ 446

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 7. VELJAČE 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA PARTIZANA OD 1. DO 7. VELJAČE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

V. T. Broj 5/42

7. II. 1942.

Omiš

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe
za vrijeme od 1. veljače 1942. g.
do 7. veljače 1942. g.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Z a g r e b
Tajništvo ministra
- 2) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA — Z a g r e b
- 4) OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIKU — S u š a k
- 5) UREDU POGLAVNIKA — Z a g r e b
- 6) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA — Z a g r e b
za glavni stožer

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 16. siječnja 1942. g. V. T. 14-1-4-1942. podnosim slijedeći izvještaj:

Ad I)

A) Dne 1. veljače 1942. g. komunisti iz planine Svilaje u još nepoznatom broju napali su na sela Maljkovo.² Seljani naoružani sa 10 vojničkih pušaka i jedna oružnička ophodnja od tri oružnika uputili su se u borbu sa komunistima, te su potonji bili odbijeni. U borbi je ubijen vođa tog komunističkog odreda Đuro Đapić, grko-istočne vjere, navodno iz Otišića. Na našoj strani nema ni mrtvih ni ranjenih.

O događaju je podnesen kratak izvještaj pod br. Taj. 178 od 1. II. 1942. g., a naknadno će se poslati opširan izvještaj.

b) U noći od 4. na 5. veljače 1942. komunisti su napali selo Velić (općina Trilj, kotar Sinj), i opljačkali kuću načelnika općine Trilj, odnijevši mu svu hranu, posuđe i haljine. Oko 30 komunista premetalo je kuću a neustanovljen broj njih nalazio se je vani na straži. Odjeveni su bili u vojnička odijela, na šajkačama su imali crvene kokarde, a na puškama čekić i srp. Iste noći upali su u stan mjesnog župnika i odnijeli mu krugovalnik uz obećanje da će mu ga vratiti kad dođu na vlast.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 28/2—1, k. 70.

² Vidi dok. br. 35, napomena 21.

Gornje podatke je dao lično načelnik općine Trilj, a naknadno će se podnijeti opširan izvještaj.

Ad II) Stanje isto kao i u prošloj sedmici.

Ad III) Akcija čišćenja još uvijek nije započela, te je inicijativa i dalje u rukama četničko-komunističkih banda.

Ad IV) Kao i u prošloj sedmici.

Ad V) Stanje isto kao i u prošloj sedmici.

Ad VI) Stanje isto kao i u prošloj sedmici.

Ad VII) a) Raspoloženje našeg naroda s obzirom na prilike u Zupi sada je zadovoljavajuće, osim u sinjskoj krajini, gdje se počinju kod naroda pokazivati znakovi neraspoloženja prema našim i prema talijanskim vojnim vlastima, radi nepoduzimanja energičnijih mjera proti četničko-komunističkih banda, koje skoro danomice i dosta nesmetano ugrožavaju živote i imetak našeg življa.

Prilaže se prijepis izvještaja kotarske oblasti Sinj od 4. II. 1944. T. broj 145.

b) Stanje kao i u prošloj sedmici.

c) Stanje kao i u prošloj sedmici, dodatkom da su na 4. II. 1942. izjutra u Makarskoj izbile demonstracije žena,³ koje su tražile da im se dade hrane, i ako je pučanstvo sa hranom osigurano do 8. II. 1942., a u međuvremenu stiže i druga hrana. Demonstracije su bile potaknute vjerojatno od komunističkih elemenata, te su trajale do predvečer, kada su demonstrantkinje bile rastjerane od naših oružnika. Prije se to nije moglo učiniti, jer je saveznička mjesna komanda tek predvečer dala dozvolu da se masa rastjera.

Ad) VIII) Ostaje se i dalje kod prijašnjih prijedloga.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Veliki Župan
Luetić v. r.

³ Vidi dok. br. 22 i 34.

BROJ 447

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VELIKE ZUPE CETINA U OMISU OD 9.
VELJAČE 1942. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NDH O PRE-
UZIMANJU GRAĐANSKE VLASTI U ZRNOVNICI OD STRANE
KARABINJERA¹

Velika Zupa Cetina — Ministarstvu vanjskih poslova

Taj: broj: 217/42

Omiš, 9. veljače 1942.

I Z V J E Š T A J
(Izvadak)

[...] Pošta u Zrnovnici je u podpunim rukama talijanskih vlasti i dobiva sva naređenja od Upraviteljstva pošta u Splitu, a pošti u Zrnovnici je oduzet brzoglas i prenesen u talijansku komandu u Zrnovnici, koja se istim služi za svoje vojne poslove, a od Upraviteljstva pošta iz Splita je pošti u Zrnovnici naređeno, da ne smije raditi za sela, koja pripadaju Hrvatskoj, već samo za sela, koja su okupirana od strane talijanskih vojnih vlasti.

Mirko Aljinović poštari pošte Zrnovnica, je od strane prefekture u Splitu dobio odkaz, da sa danom 30. rujna 1941. g. napusti poštu u Zrnovnici, a kako isti nije htio učiniti, dana 8. listopada 1941. g. po talijanskim karabinjerima bio je uhapšen i sproveden u zatvor u Split, a iz Splita je interniran u koncentracijski logor u Italiji, ali se nije moglo ustanoviti u koje mjesto [...]

Od talijanskih vlasti u Zrnovnici sada ima 4—5 oficira, oko 120 vojnika i 8 karabinjera. Svu vlast, što se tiče građanskih vlasti, vrše karabinjeri, koji ne dozvoljavaju uopće nikakovo vršenje službe našim vlastima, niti oružnicima, a niti našim financijskim stražarima, dapače jednom prilikom prošlog ljeta, jedan talijanski karabinjer — brigadier je oruž. naredniku naredio u samom mjestu u Zrnovnici, da oružništvo u Zrnovnicu uobće ne smije dolaziti [...]

Na dan 13. prosinca 1941. g. došli su u selo Zrnovnicu 4 talijanska učitelja i 2 talijanske učiteljice, da preuzmu u Zrnovnici pučku školu [...]

Veliki Župan
Luetić

¹ Prijepis izvoda (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VTI, arhiva NDH, reg. br.

BROJ 448

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNICKE POSTAJE VRLIKA OD
11. VELJAČE 1942. ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNICKOG KRILA KNIN
O NAPADU PARTIZANA SVILAJSKE CETE NA TALIJANSKU
STRAŽU¹**

Plaćeno

Kuna Banica
73 50

Državna brzojavka

P r e d a n a						Služ- beni podaci	O d p r a v l j e n a						
			Vrijeme predaje			Primio		Brzo- java	Vrijeme odpreme				
Broj	Vrsta	Riječi	dan	sat	čas				dan	sat	čas	vod	zapis
2	s	49	11/11	10	30				11/11	11			

Zaporuk Knin

Sinoć u 22 sata 10 komunista je oduzelo puškuugaru Tadić Luka Jovanov iz Koljana stop. Danas u 1 sat bacili su komunisti pet bombi na talijansku stražu u Vrlici i lakše ranili 4 vojnika² stop vod, kotar, krilo izvješteno, pismeni izvještaj sledi.

**Oružništvo Vrlika
Broj 337**

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/0—1, k. 71.

² Napad je izvršio jedan vod Svilajske partizanske čete. Vidi dok. br. 452.

BROJ 449

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 13. VELJAČE 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNIKE I USTAŠKU MILICIJU U SELU MALJKOVU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA CETINA — OMIŠ

Taj. broj: 229/42.

Omiš, 13. veljače 1942.

Predmet: Napadaj komunističke bande na selo Maljkovo,
općine Sinj.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Tajništvo ministra

Z a g r e b

Oružnička postaja u Ribaricu spisom broj 159/42. od 2. veljače 1942. godine dostavlja:

»Dne 1. veljače 1942. oko 7 sati navalila je komunističko-četnička banda, njih oko 80 na selo Maljkovo, općine Sinj.² U dotičnom selu nalazila se ophodnja ove oružničke postaje, koja je pri dolasku komunista na iste otvorila pušcanu vatru i stupila s njima u borbu, našto su se seljaci sela odazvali u pomoć oružnicima. U borbi sa komunistima poginuo je jedan četnik-komunista za koga se ustanovilo da je Gjuro Đapić iz sela Bitelića. Poginuli imao je kod sebe pušku marke Mauzer M. 24 broj 6.48 i sa 43 naboja, jednu ofanzivnu bombu, jedan nož, jedan opasač i nabojnaču. Na puški je označen komunističkim znakom utisnuto željezom srp i čekić. Nož, šajkača, opasač i visak odnijela je italijanska vojska, koja je došla do sela Maljkovo poslije svršene borbe.

Borba između oružničke postaje, seljaka sela Maljkovo i komunističko-četničke bande trajala je od 7 do 10 sati kada su se četnici vidjevši pomoć hrvatske vojske i oružništva, povukli u pravcu sela Otišića.

U koliko se je moglo ustanoviti između pobunjenika ima ranjenih, ali ni je poznato koliko.

Poginuli četnik imao je na sebi šajkaču, jednu crvenu košulju, majicu, jednu debelu maju, jednu košulju civilnu, jedan prsluk, dvije civilne jakete, jedan vojnički šinjel, jedne donje gaće, dvoje civilne pantalone i vojničke čačšire. Na nogama je imao vunene čarape, vunene trluka porijetlom iz sela Otišića i gumene opanke. Pored ovoga imao je kod sebe i vojničku torbicu, koja je sa bojevim metcima probušena. Tako isto je kod njega pronađena jedna knjižica u kojoj se vidi, da je poginuli Đapić

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 14/9—1, k. 223.

² Vidi dok. br. 35, 446 i 450.

Gjuro³ u istoj napisao »Zivila Rusija«. Pronađena je duhanska kutija sa nešto malo duhana i dvije kutije žigica.

Tko je vođa ove bande nije se moglo ustanoviti, budući da nijedan seljak nije došao u kontakt sa ovom bandom.

Prigodom ove borbe nastradala je Kata Bilandžić, koja je ranjena u obe mišice od jednog metka, ali su rane lakše naravi.

Drugih žrtava kod oružnika i kod seljaka nije bilo.

Poginuli četnik Đapić Gjuro imao je po dokazu oko 30 godina.

Na školskoj zgradi u Maljkovu prilikom ove borbe počinjena je šteta oko 2.500.— Kuna što su polupani prozori, strop i pokrov na ciglama,

U ovoj borbi oružnici su utrošili oko 180 naboja, a seljaci oko 400.

U selu Maljkovu prilikom dolaska komunističko-četničke bande, razoružen je jedan seljak i to Ivan Bilandžić kome su četnici oduzeli pušku, a potom su nastavili borbu sa istima gore navedenim oružnicima, koja je spriječila dalju namjeru četnika.

Poginuli četnik Gjuro Đapić po odobrenju vlasti ukopan je u selu Maljkovu izvan mjesnog groblja.

Dostavlja se gornji izvještaj s napomenom, da su napad na Maljkovo uz pomoć oružničke ophodnje stvarno odbili seljaci sela Maljkovo na čelu sa svojim hrabrim glavarom Bilandžićem Blažom Markovim.

Dne 16. prosinca 1941. godine Zapovjedništvo italijanske vojske u Sinju na prijedlog potpisanog odobrila je glavaru sela Maljkovo držanje deset vojničkih pušaka radi obrane od komunističko-četničkih napadaja, koja mjera dovela je do pozitivnog rezultata.

Radi junačkog držanja sela Maljkova potpisani je uz prodajnu cieniu kotarskog aprovizacionog odbora dao seoskom glavaru 500 kg kukuruza, 50 kg. šećera i 50 lit. petroleuma, a zapovjednik italijanske divizije »Bergamo« darovao je seljacima, koji su puškom u ruci branili selo, jednu vreću riže.

Odmah je upućen u selo jedan odred hrvatskih domobrana od 34 čovjeka u sporazumu Zapovjedništva italijanske posade u Sinju, koji će tamo dulje vremena ostati iz dva razloga:

1) radi zaštite sela od možebitne ponovne navale i osвете pobunjenika nad selom radi prvog neuspjeha i

2) radi podizanja duha u samom selu i po ostalim selima, da uvide da oni, koji surađuju u suzbijanju neprijatelja zajedno sa vlastima, uživaju punu zaštitu.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Veliki župan:

Potpis

³ Vidi dok. br. 38, napomena 7

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo ministra.

T. broj: 1317-I-A-1942.

U Zagrebu, dne 25. veljače 1942.

OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIKU KOD II. ARMATE
TALIJANSKE VOJSKE

S u š a k

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Po ovlaštenju ministra unutarnjih
poslova
Odjelni savjetnik:

(M. P.)

Dostavlja se:

- 1) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, Zgb,
- 2) Obćem upravnom povjereniku kod II. Armate talijanske vojske u Sušaku.

BROJ 450

DOPUNSKI IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 13.
VELJAČE 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O
NAPADU PARTIZANA NA SELO MALJKOVO¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA VELIKA ZUPA CETINA, OMIS
Taj. broj: 245/42. Omiš, 13. veljače 1942.

Predmet: Napad komunista na selo Maljkovo

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo ministra,

Z a g r e b

Savezno amošnjem izvještaju T. broj 229/42. od 12. veljače o. g. Zapovjednik oružničkog voda u Sinju spisom broj 295/92. od 5. veljače o. g. dostavlja slijedeće:

»Kao dopuna izvješća oružničke postaje Ribarić broj 159 od 2. II 1942. nadopunjuje se izvješće u slijedećem:

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 13/9—1, k. 223.

Grupa komunista koja je 1. II t. g. izvršila napad na selo Maljkovo? je ona grupa koja se kreće i zadržava u Dinari sa vođom Bračulj Ivanom iz Bitelića. Ova grupa je prešla preko rijeke Cetine kod Koljana i Vukovića mosta. Jačina je bila 60 ljudi, a ovima se je svakako pridružilo nekoliko onih iz sela Otišića, koji nisu stalno sa ovom grupom.

Napadaj je izvršen po velikoj sniježnoj mećavi i stanje je bilo takovo, da se nije moglo vidjeti čovjeka na 50 metara. Selo je bilo opkoljeno sa svih strana, naoružani pored ostalog i sa dvije strojnice od kojih je jedna bila postavljena sjeverno od škole u pravcu oružničke postaje Ribarić, zadatkom da suzbije eventualni dolazak oružnika iz postaje, a zasebni odjel je bio postavljen sa sjevera prema postaji sa zadatkom da ukoliko bi oružnici izašli iz vojarne prema Maljkovo da ih napadnu iza leđa i eventualno napadnu i samu postaju, poštu i rizničku stražu.

Naknadno su dobiveni podatci da je u ovoj borbi poginulo 4, a ranjeno 6 komunista. Ovo se potvrđuje i nađenim tragovima krvi u više pravaca prema selu Otišiću. Komunisti obično nose svoje mrtve i ranjene drugove sobom, a bili bi odnijeli i poginulog Đapića, ali je bio na takovom mjestu, da se k njemu nije moglo pristupiti od puščane vatre iz škole u kojoj su se nalazili 3 oružnika i seljaci.

Saznao sam, da su komunisti došli iz Bitelića preko Vukovića mosta kod Koljana kojeg Italijani ne čuvaju više i da su se istim pravcem povratili nazad. Ranjeni da se liječe u Otišiću, navodno u manastiru Dragović, a mrtvi da su na nepoznatom mestu sahranjeni u Otišiću.

Dne 4. II t. g. komunisti su bili u selu Zasioku i odnijeli glavaru sela službeni pečat, te mu dali jednu pljusk.

Poslije ove pogibije komunista u Maljkovu, da se nanovo diglo iz Bitelića 400 ljudi i pridružilo komunistima radi osвете za nastradale rođake i prijatelje.

Sada je u Maljkovo postavljen odjel od 34 domobrana posade iz Sinja sa tri oružnika postaje Ribarić, koji će sa naoružanim seljacima osigurati sela kojem sada naročito prijeti opasnost.

Kod italijanske vlasti u Sinju poduzeto je, da se most na rijeci Cetini kod Koljana osigura vojničkom stražom jer je to jedino mjesto kuda komunisti mogu prijeći s desne na lijevu obalu Cetine.

Italijanska vojska na dan napada došla je samo do sela Maljkova sa tri tenka od kojih je jednom nestalo benzina, a drugi se pokvario, te su tenkovi i vojska istog se časa vratili u Sinj, a da u selu nisu ni ušli prije nego su naši oružnici sa domobranima prešli kroz selo, dapače su svojim pucanjem u pasa poginulog komunista povratili naš odjel, koji je već bio odmakao od Maljkova za 3 km. prema Otišiću u potjeru za komunistima, te su se morali vratiti, kada su čuli iza leđa pucanje.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje i daljnje uredovanje.

Za Dom spremni!

(M.P)

Veliki župan:
Potpis

² Vidi dok. br. 35, 446 i 449.

BROJ 451

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 15. VELJAČE 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PAR-
TIZANA NA ORUŽNIKE I DOMOBRANE U SELU CETINI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 267/42

1. Obće Upravnom povjemičtvu
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b

Kotarska oblast Sinj javlja: Dne 14. veljače 1942. u 13 sati oružnička ophodnja od 12 ljudi sa oružničke postaje Kijevo napadnuta je od pobunjenika četnika-komunista u još nepoznatom broju u selu Cetini, obč. Vrlika.² U borbi ranjen je u nogu i ruku vođa ophodnje Šimić Stjepan, a domobran Tadić Dušan ubijen, dok je devet domobrana zarobljeno, a jedan preostali oružnik pobjegao.

Pobunjenici oduzeli su sve oružje, streljivo i jednu strojnu pušku. Ubijeni Domobran Tadić Dušan i ranjeni vođa ophodnje i pobjegli oružnik nalaze se u Vrlici.

Odmah je u selo Cetina upućena jedna oružnička ophodnja sa oružničke postaje Vrlika i jedan odred talijanske vojske;

Selo Cetina nastanjeno je grkoistočnjacima.

Potonji izvještaj dostavit će, čim se saznadu sve okolnosti.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
Juraj Stanojević v. r.

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/7—1, k. 223.

² Vidi dok. br. 29, napomena 5 i dok. br. 456.

BROJ 452

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 16. VELJAČE 1942
O NAPADIMA PARTIZANA U VREMENU OD 10. DO 14. VELJAČE'**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. broj: 7/42

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrieme od 8. veljače 1942.
do 14. veljače 1942.**

Omiš, dne 16. veljače 1942.

1. MINISTARSTVU UNUT. POSLOVA — TAJNICTVO
MINISTRA — Z a g r e b
2. RAVNATELJU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b
3. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA — Z a g r e b
4. OBC. UPRAVNOM POVJERENIKU — S u š a k
5. UREDU POGLAVNIKA — Z a g r e b
6. MINISTRU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA ZA
GLAVNI STOŽER — Z a g r e b

Savezno okružnici ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.
V.T. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj :

ad I) Prema dosadašnjim izvještajima i dobivenim podacima pobune ima na području kotara Sinj i na području kotara Omiš. Pobunjenici se zadržavaju u četiri grupe,² od kojih jedna u planini Svilaji, a druga u planini Dinari, treća u planini Kamešnici, a četvrta na krajnjem jugu ove Velike župe u šumama i brdima više Gradca (kotar Omiš) te po svemu izgleda da nema veze sa prvim trima grupama radi velike udaljenosti.

Pobunjenici iz prvih triju grupa silaze u pogranična sela kotara Sinj i ona sela kotara Omiš koja graniče sa kotarom Sinj. Svrha im je pljačka, ubojstva i vršenje komunističke promidžbe. Ovakovi slučajevi događaju se skoro danomice te je razmjor pobune svakako velik, a broj pobunjenika iz dana u dan raste, jer uslijed nepoduzimanja jačih mjera proti pobunjenika sa strane talijanskih vlasti vojnih i nemogućnosti slobodne akcije naših vlasti, narod gubi vjeru u moć vlasti i sve češće su slučajevi priključivanja pobunjenicima. Pokazuju se i znakovi panike, što dokazuje okolnost da su župnici i učitelji iz ugroženih mjesta napustili svoja mjesta, a to je opet loše djelovalo na seljake, koji se učvršćuju u uvjerenju da im prijjeti opasnost i da su vlasti nemoćne, čime je olakšan rad neprijateljskoj promidžbi.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 16/7—1, k. 223.

² Odnosi se na partizane Svilajske, Dinarske i Kamešničke čete i na partizane sa Blokova.

Četvrta grupa pobunjenika — nakon biega u šume i brda više Gradca — ne silazi iz istih i nema slučajeva novih nasilja.

Nasilja izvršena od prvih triju grupa tokom ove nedjelje su sljedeća:

a) dne 10. veljače t. g. u 21 sat u selu Koljanima, kotar Sinj, grupa od 10 naoružanih pobunjenika napala je lugara Luku Pavića, i odnijela mu lovačku pušku. Pobunjenici su lugara htjeli odvesti, ali im je isti pobjegao.

b) dne 11. veljače t. g. oko 1.20 sati čula se je eksplozija kod talij. straže u Vrlici, kotar Sinj. Bačeno je pet bombi na talijansku stražu i četiri vojnika su ranjena. Napadači su se izgubili, a vjeruje se da je napadaj izvršila ista grupa koja je napala lugara Pavića, došavši po svoj prilici sa planine Svilaje.³

c) U noći od 11. na 12. veljače t. g. upali su naoružani pobunjenici u selo Bajagić (općine i kotara Sinj) i odveli su glavaru sela Šimuna Bakovića, koji im je kasnije pobjegao. Isti pobunjenici — njih oko 20 do 30 — odnели su iz nekih kuća u selu žito, koje su natovarili na dva magarca.⁴

d) U noći od 11. na 12. veljače t. g. u 11 sati čula se je u Vrlici (općina i kotar Sinj) pucnjava iz pušaka i detonacija, na što su talijani podigli uzbunu i odgovorili iz strojnica. Žrtava nije bilo.

e) dne 12. veljače 1942. u 1.30 sati u noći pobunjenici su minirali most zvani »Kosinac« između Hana i Gale (općine i kotara Sinj) te su uništili vodovod za Sinj i mostove.⁵

f) dne 13. veljače t. g. oko 15 sati nedaleko Omiša (kotar Omiš) na putu od Dugograta napadnuta je od jedne grupe ljudi oko 20 njih oružnička ophodnja, koja je sprovadala četiri vojna neposlušnika. Iz revolvra teže je ranjen zamjenik oružničke postaje u Omišu, a lakše jedan domobran. Napadači su oslobodili vojne neposlušnike pobjegavši s njima prema brdu. Ranjeni službenici odpremljeni su u splitsku bolnicu. Odmah je upućena energična potraga u sporazumu s talijanskim vojnim vlastima. Napadači su vjerovatno vojni bjegunci iz sela Jesenice i Duče (općina Priko-Poljica — kotar Omiš) odakle ima dosta vojnih bjegunaca, te odakle su i oni koje su oružnici sprovodili.⁶

Nema podataka, da bi ovi napadači bili u vezi sa bilo kojom od već spomenutih grupa.

g) dne 14. veljače 1942. u 13 sati oružnička obhodnja od 12 ljudi sa oružničke postaje Kijevo (općina Vrlika — kotar Sinj) napadnuta je od pobunjenika četnika-komunista u još nepoznatom broju u selu Cetini (općina Vrlika — kotar Sinj). U borbi ranjen je u nogu i ruku vođa obhodnje Stjepan Simić, a domobran Dušan Tadić ubijen, dok je devet domobrana zarobljeno, a jedan preostali oružnik pobjegao.⁷

³ i ⁴ Vidi dok. br. 448.

⁵ Ove diverzije izvršili su partizani Kamešničke čete.

⁶ Vidi dok. br. 29, napomena 4.

⁷ Vidi dok. br. 29, napomena 5.

Pobunjenici oduzeli su sve oružje, streljivo i jednu strojnu pušku. Odmah je u selo Cetina upućena jedna obhodnja o ružnička sa oružničke postaje Vrlika, i jedan odred talijanske vojske. Selo Cetina nastanjeno je grkoistočnjacima. Prema naknadno dobivenoj obavijesti domobrani su pobjegli pobunjenicima, nakon što su ubili čuvara, koji ih je čuvao u selu Tjiništu, gdje su bili odvedeni.

O gornjim događajima ova Velika župa je obavještena brzojavnim ili brzoglasnim putem, dočim detaljni izvještaji još nisu primljeni, te će se isti poslati kad budu primljeni.

ad II) Do sada još nema konkretnih činjenica iz kojih bi se dalo zaključiti, da bi postojalo razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog življa.

ad III) Akcija čišćenja još uvijek nije započela te je inicijativa i dalje u rukama četničko-komunističkih banda, kako to dokazuju slučajevi opisani pod 1.1) ovog izvještaja.

U cilju da bi se akcija čišćenja pobunjeničkih gnijezda makla sa mrtve tačke, pošao je potpisani sa podžupanom g. Stanojevićem, tajnikom g. Penavićem i stožernikom g. Markotićem u Sinj, gdje su ga kotarski predstojnik g. Kvezić, zapovjednik domobranskog popunidbenog zapovjedništva u Sinju podpukovnik g. Potočnik i zapovjednik oružničkog voda u Sinju nadporučnik g. Karaman potanko upoznali sa situacijom. Sva trojica su složno izjavila da se dulje ne smije čekati, jer prijeti pogibelj da pobuna zauzme neželjene razmjere usljed sve češćeg prebjegavanja našeg življa pobunjenicima i sve češćih napadaja pobunjenika.

Nakon toga potpisani je u pratnji gore navednih posjetio zapovjednika talijanske pješake divizije »Bergamo« u Sinju generala g. Petra Belletti-a, u njegovom uredu, gdje je zajednički razmotrena situacija u Sinjskoj krajini, a sa naše strane prikazano je teško stanje pučanstva i opasnosti koje su na pomolu te je potpisani iznio i prijedloge u pogledu mjera koje smatra uputnim da se poduzmu i to svakako sporazumno sa talijanskim vojnim vlastima.

Nakon dugoga i srdačnog razgovora general g. Belletti napokon je pristao da se počne sa čišćenjem pobunjeničkih gnijezda. Akciju bi imale provesti zajednički naše i talijanske vojne snage u Sinju te bi se tokom sljedeće sedmice imalo početi sa uništavanjem grupe pobunjenika koja se zadržava u planini Kamešnici. Sa naše strane odmah su započele ozbiljne pripreme za ovu akciju, pak će se o rezultatu svega naknadno izvijestiti.

ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talijanskim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima talijanskih vojnih vlasti

Talijanske vojne vlasti pokazuju razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svaku pomoć.

ad V) Držanje talijanskih vojnih vlasti prema pobunjenicima do sada je bilo prilično pasivno, tako da su pobunjenici dosta nesmetano vršili svoja nasilja. Međutim dne 12. II 42. došlo je u Sinju do sporazuma između naših i talij. vojnih vlasti u pogledu započinjanja akcije za likvidiranje pobunjenika, kako je to opisano pod III. toč. ovog izvještaja, pak će se iz daljnjeg toka događaja izvesti potrebiti zaključci:

Držanje talij. vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima je korektno i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito komunalna, kao i ono prehrane, pa nisu rietke ni sugestije u tom pravcu, dočim su naše vojne vlasti do sada bile organizirane na sasvim defanzivno držanje, u glavnom čuvanje vojnih objekata. Očekuje se poboljšanje u vezi sa akcijom najavljenom pod t. III) ovog izvještaja.

ad VI) Javna sigurnost našeg živilja na području ove Župe zadovoljava, osim u krajevima gdje se pojavljuju pobunjenici, jer su Talijani prema istima bili neaktivni, a naše vojne vlasti nisu mogle voditi samostalnu akciju. I u tom pogledu očekuje se poboljšanje u vezi sa akcijom najavljenom pod t. III), ovog izvještaja.

ad VII) Raspoloženje našeg naroda u slučajevima pod a), b) i c), kao i u prošlim sedmicama.

ad VIII) Obzirom na predstojeću zajedničku akciju naših i talijans. vojnih vlasti, najavljen u t. III) ovog izvještaja, očekuju se rezultati iste, pa će se tek nakon iste staviti eventualni novi prijedlozi, napomenom da su prijašnji prijedlozi još uvijek aktuelni.

Za Dom spremni!

Veliki župan :
Luetić v. r.

(M.P.)

BROJ 453

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 20.
VELJAČE 1942. O BORBI PROTIV PARTIZANA U SELU CETINI I
NAPADU PARTIZANA NA KAMION SA ORUŽNICIMA KOD
KOLJANA¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N**

V.T. broj: 16/133-42.

Knin, dne 20. veljače 1942.

**POGLAVNIKU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE — Dru Anti
Paveliću**

**MINISTRU UNUTARNJIH POSLOVA — Dru Andriji Artukoviću
RAVNATELJU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Eugenu**

Kvaterniku

OBCEM UPRAVNOM POVJERENIKU — Dru Andriji Karčiću

**UREDU POGLAVNIKA — IZVJESTITELJU G. U. S. — Branku
Rukavini**

**MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA — za Glavni
Stožer**

GLAVNOM USTAŠKOM STANU — Z a g r e b

U svojem jučerašnjem izvještaju V. T. br. 16/131-42 izvestio sam o akciji čišćenja, koju su izveli naši oružnici i talijanski karabinjeri u selu Cetini protiv tamošnjim pobunjenicima, kojom prilikom je ubijeno šest pobunjenika — a 28 s oružjem uhićeno.²

Spomenuti uhićeni bit će večeras u Kninu strijeljani.

Nakon uspješne završene akcije čišćenja vraćao se iz Vrlike prema Sinju jedan kamion naših oružnika, koji su u akciji sudjelovali. Na putu između Vrlike i Sinja kod Koljana napali su komunisti iz Svilaje ovaj kamion i tom prilikom ubili jednog oružnika — a zarobili 18 s poručnikom Karamanom iz Sinja. Zarobljene odveli su u Svilaju. Među zarobljenima bila su i dva talijanska karabinjera.³

Jutros je došlo više oružnika u Knin, koji su uspjeli pobjeći iz Svilaje. Jedan narednik oružnički, koji je također uspio pobjeći jutros je izjavio da su u njegovom prisustvu u Svilaji komunisti strijeljali poručnika Karamana, četvoricu oružnika, šofera, jednog talijanskog karabinjera i jedno građansko lice. Svi da su strijeljani pred jednom jamom.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 27/6—1, k. 195.

² Akciju su izvršili žandari i karabinjeri 18. veljače 1942. godine. Vidi dok. br. 457.

³ Napad su izvršili borci Svllajske čete 19. veljače 1942. godine. Vidi dok. br. 29, 33, 38, 451, 452 i 456.

Dvije satnije talijanske vojske, koje su upućene iz Vrlike u potjeru za komunistima niesu uspjele nikoga pronaći.

Ovo izvještavam, premda događaji se niesu odigrali na području moje župe.

Za Dom spremni!

Veliki župan:
Sinčić David

BROJ 454

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 20. VELJAČE 1942. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NDH O IZVRŠENIM HAPŠENJIMA OD STRANE TALIJANA U ZRNOVNICI¹

Velika Zupa Cetina — Ministarstvu vanjskih poslova

Broj: 14731/41

Omiš, 20. veljače 1942

I Z V J E Š T A J
(Izvadak)

[...] Prema prikupljenim podacima izvještavam, da je 6 i 7 veljače 1942. g. u selu Zrnovnici uhapšeno 16 lica od strane talijanske vojne komande i to radi toga što je više puta u Zrnovnici i put Zrnovnice—Strožanac prekinuta telefonska žica, te su ta lica i sprovedena u Split pod sumnjom kao komunisti i da oni znadu tko telefonsku žicu prekida. U selu Zrnovnici sada se nalazi vojna komanda od 4 časnika i oko 150 vojnika, jedan brigadir i 7 karabinjera, 8 financa. Bila su došla 2 učitelja i dvije učiteljice, ali sa nastavom nisu odpočeli, pošto kako izgleda narod nije dozvolio da mu djeca pohađaju talijansku školu, a u selu Zrnovnici ima dva hrvatska učitelja, ali oni ne održavaju nastavu i tako je škola uobće zatvorena, i djeca ne idu u školu.

Po svim izgledima u selu Zrnovnici postoji od strane naroda napestost protiv talijanske vojne vlasti, a to je razlog što talijani za kidanje žica ne vode istragu već hapse i tjeraju u zatvor ljude, koji nemaju na sebi nikakve krivice.

Podžupan
Stano je vič

BROJ 455

UPUTSTVO MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH POSLANSTVU U RIMU OD 21. VELJAČE 1942. U POVODU NAPADA NA LUKU PLOČE¹

Broj I. 1570/42.

Zagreb, 21. veljače 1942.

Predmet: Neredi u luci Ploče.

POSLANSTVU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

R i m

Prema obavještenjima, koje je ovo ministarstvo primilo od ministarstva hrvatskog domobranstva, učinjen je od strane četničko-komunističkih bandi koncem mjeseca siječnja, napad na luku Ploče i mjesto Gradac u donjem toku rijeke Neretve.²

Baš u času prepada nalazio se u Gradcu motorni jedrenjak »Merkur« sa nekih desetak vagona kukuruza i razne hrane za otoke Brač i Hvar.

Odmetnici su iskrkali s motornog jedrenjaka »Merkur« jedan dio robe i ukrkali je na motorni jedrenjak »Labud« te na motorne čamce mornarice »M5« i »Nada«, koji su odmetnicima poslužili za prevoz robe morskim putem u obližnja sela. Kako pomenuti čamac mornarice služi za rad glibodera u Neretvi svaki daljnji rad s gliboderom morao je biti obustavljen.

Cim se za ovaj događaj saznalo upućeni su iz Makarske oružnici i jedan vod talijanskih vojnika, koji se je nakon 2—3 sata povratio u Makarsku.

Savezno s ovim napadom ministarstvo hrvatskog domobranstva svojim dopisom od 14. veljače o. g. obavijestilo je Zapovjedništvo II. talijanske armate, te je na kraju pomenutog dopisa rečeno: »Zapovjedništvo hrvatske mornarice je sa svoje strane nemoćno, te nije u stanju ustrojiti ni najskromnije redarstvo na moru, jer ne raspolaže uobće nikakvim jedinicama.

Na temelju gore iznietih podataka glavni stožer hrvatskog domobranstva moli, da talijanske jedinice vrše pomorsko redarstvo na pomenutom obalnom području, jer inače ne bi bilo moguće pomoći pučanstvu toga kraja, gdje vlada teško prehranbeno stanje.«

Mimogred se napominje, da su motorni čamci »M5« i »Nada« te motorni jedrenjak »Labud« vraćeni.

Prema gornjem proizlazi dakle, da plovljenje po Jadranu nije više sigurno i da naše pomorske vlasti, radi pomanjkanja potrebnih sredstava,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH. k. 248, f. 4. d. 53.

² Vidi dok. br. 19, napomena 6 i dok. br. 441 i 443.

niesu u stanju da osiguraju i zaštite plovidbu u našim teritorijalnim vodama.

Nije isključeno, da se na ovoj istočnoj obali, obzirom na stanje stvari u nedalekoj budućnosti razvije neka vrst gusarstva što bi štetovalo ne samo našoj privredi i osiguranju prehrane našeg primorskog pučanstva, gdje vlada vrlo teško prehrambeno stanje nego i ugled i reputaciju naše države.

I ako na dielu obale, koja pripada Hrvatskoj postoje pomorske vlasti, ipak, kako se iz navedenog slučaja vidi, ove niesu u stanju, da izvrše namijenjeni im zadatak redarstva na moru, jer ne raspolažu nikakvim plovnim jedinicama. Bilo je zato dužno, da se naše ministarstvo domobranstva radi zaštite plovidbe obrati talijanskim vojnim vlastima, koje također nisu bile u stanju da spriječe ovaj događaj, a pitanje je, da li obzirom na rat na Sredozemlju mogu danas odvojiti za sigurnost Jadrana dovoljno sredstava i ljudi.

Da bi se bar donekle popravilo ovo stanje, moli se poslanstvo, da posreduje kod nadležnih talijanskih vlasti u pravcu, kako bi nam se povratio ili predao na privremenu uporabu jedan dio plovnog parka, koji je ranije pripadao financijalnoj straži na moru.

Naši zahtjevi mogu se svesti na to, da nam se udieli na uporabu 4 do 5 jedinica bivše financijalne flotile, tako na primjer obe veće, motorne vedete »Mosor« i »Velebit« i čamci od 12 tona novog tipa (a, b, c, i t.d.).

S ovim naravno ne bi trebalo prejudicirati eventualnoj konačnoj podjeli državnog plovnog parka bivše Jugoslavije te bi i pravna forma predaje morala biti s time usklađena. Na kraju ovo je ministarstvo mišljenja, da bi talijanskim vlastima trebalo predočiti, da se ne radi samo o našim probitcima, osiguranja i dobave hrane, nego o obostranim probitcima osobito zato, što se duž ciele dalmatinske obale nalazi i talijanska vojska, te bi ova suradnja redarstvene službe na moru bila u skladu i analogna sa suradnjom na kopnu, u koliko se odnosi na red i sigurnost. U pogledu što uže suradnje, moglo bi se predvideti naročiti sporazum između naših i talijanskih vlasti.

Za Dom spremni!

Po naredbi ministra:

Otpraćljeno
Zagreb 23. II. 1942.
Otpraćvio *Paškiević*

BROJ 456

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 21. VELJAČE 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA S PARTIZANIMA I OSTALIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI KOTAREVA SINJ, OMIŠ I MAKARSKA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Broj: V. T. 9/42

Omiš, dne 21. veljače 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrijeme od 15. veljače do
21. veljače 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — **Z a g r e b**
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — **Z a g r e b**
3. Ministarstvu vanjskih poslova — **Z a g r e b**
4. Obćem uprav, povjereniku — **S u š a k**
5. Uredu Poglavnika — **Z a g r e b**
6. Ministarstvu hrvat, domobranstvo za Glavni Stožer — **Z a g r e b**

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.
V. T. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj :

Ad I) Prema dosadašnjim izvještajima i dobivenim podacima pobune ima na području kotara Sinj, Omiš i Makarska. Pobunjenici se zadržavaju u pet grupa, od kojih jedna u planini Svilaji, druga u planini Dinari, treća u planini Kamešnici,² četvrta više sela Krilo-Jesenice (kotar Omiš), a peta na krajnjem jugu ove Velike župe u šumama i brdima više Gradca (kotar Makarska).³ Nema podataka da bi ove zadnje dvije grupe imale veze sa prvim trima grupama.

Pobunjenici iz prvih triju grupa silaze u pogranična sela kotara Sinj i ona sela kotara Omiš, koja graniče sa kotarom Sinj. Svrha im je pljačka, ubojstva i vršenje komunističke promičbe. Ovakovi slučajevi događaju se skoro danomice, te se je razmjer pobune povećao, a broj pobunjenika iz dana u dan raste, jer uslied nepoduzimanja jačih mjera sa strane talijanskih vojnih vlasti i nemogućnosti slobodne akcije naših vojnih vlasti, narod gubi vjeru u moć vlasti, i sve češći su slučajevi priključivanja pobunjenicima. Pokazuju se i znakovi promičbe, što dokazuje okolnost da su **župnici i učitelji** iz ugroženih mjesta napustili svoja mjesta, a to je opet loše djelovalo na seljake, koji se učvršćuju u uvjerenju, da im prieti opasnost, da su vlasti nemoćne, čime je olakšan rad neprijateljskoj promičbi.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 21/8—1, k. 223.

² Riječ je o partizanskim grupama u Dinari, Svilaji i Kamešnici koje su bile do sredine prosinca 1941. u sastavu Dinarskog NOP odreda. Tokom siječnja i veljače 1942. grupe su povećale broj boraca na 50 do 60 ljudi i prerasle u čete.

³ Odnosi se na Blokovske partizane.

Četvrta grupa pobunjenika (Krilo-Jesenice) postala je aktivna tek zadnjih dana — o čemu niže, a peta grupa (Gradac — kotar Makarska) nakon biega u šume i brda više Gradca — ne izlazi iz tih i nema slučajeva novih nasilja.

Nasilja izvršena od prvih četiriju grupa tokom ove nedjelje su sljedeća :

a) Dne 15. veljače t. g. u 7 sati četnici-komunisti uputili su ultimatum oružničkoj postaji Trilj za predaju,⁴ koji je odbiven te se je u 7.30 sati razvila borba, koja je trajala do 15 h, kada su se napadači povukli. Od eksplozija bomba, pušanih i strojopušanih metaka postaja je bila toliko oštećena, da je u njoj boravak bio postao nemoguć, te su je oružnici napustili i pošli su u postaju Trilj. Na strani oružnika nema žrtava, a ne zna se da li ima žrtava na strani pobunjenika.

b) U nedjeljnom izvještaju od 16. veljače javljeno je pod a) o događajima u selu Cetini.⁵ U vezi toga upućen je dne 18. veljače 1942. iz Vrlike jedan odred od 67 oružnika i domobrana, te jedan odred od 60 talijanskih vojnika u selo Cetina (općina Vrlika — kotar Sinj), radi hvatanja osoba koje su napale oružničku obhodnju iz Kijeva dne 14. veljače 1942. Kad su oružane snage ušle u selo Cetina nastala je pucnjava između oružnika i talijanske vojske s jedne strane te pučanstva sela Cetina s druge strane, koje je isključivo grkoistočnjačko. Borba je trajala od 7 do 11 h, te je tom prilikom ranjen jedan naš domobran, a poginuo je jedan talijanski vojnik. Od seljaka grkoistočnjaka poginula su četiri, a tri su teže ranjena. Talijanski odred koji je učestvovao u akciji odveo je u Knin 30 seljaka, koji su sudjelovali u napadaju na oružničku obhodnju 14. veljače kao i u ovom sukobu. Ovom prilikom zaplijenjen je jedan puškomitraljez, deset vojničkih pušaka i veća količina streljiva.

c) dne 19. veljače 1942. u 10 h na putu između sela Ribarića i Koljana (općina Vrlika — kotar Sinj) napadnut je od komunista iz Svilaje autobus, koji je putovao iz Sinja za Vrliku, te je tom prilikom odnesena sva službena pošta kako naša tako i talijanska, a zarobljena su dva domobrana i dva karabinjera.⁶

Na istom mjestu poslije četvrt sata napadnut je drugi autobus koji saobraća Vrlika—Sinj, te su tom prilikom komunisti ubili oruž. narednika i zapovjednika postaje u Sinju Petra Anića i jednog domobrana, a zarobili zapovjednika oružn. voda u Sinju poručnika Karamana, jednog domobranskog časnika te 15 oružnika i domobrana. Napominje se da su ubijeni i zarobljeni oružnici bili na putu za Sinj poslije završene borbe u selu Cetini, kako je izvješćeno pod b).⁷

d) dne 21. veljače 1942. u 15 h grupa od deset pobunjenika napala je oružničku obhodnju u brdu više sela Krilo-Jesenice (općina Pr.,ko-Pojica — kotar Omiš), te je oružnicima došao u pomoć odjel talijanske vojske iz Omiša. U borbi su ranjeni: jedan oružnik, jedan domobran i dva talijanska vojnika, jedan pobunjenik je ubijen, a tri ranjena.⁸

⁴ Riječ je o napadu na Oružničku postaju Tijarica, a izvršili su ga partizani Svilajske čete. Vidi dok. br. 34, napomena 11.

⁵ Vidi dok. br. 29, napomena 5 i dok. br. 451.

⁶ i ⁷ Vidi dok. br. 29, napomena 6 i dok. br. 459.

⁸ Vidi dok. br. 29, napomena 3 i dok. br. 462.

O navedenim događajima podnieti će se detaljni izvještaji.

Ad II) Prema dosadanjem razvoju događaja, osobito obzirom na sukob u selu Cetini, opisan pod t. I/b) ovog izvještaja, očito je da grkoistočni živalj surađuje sa pobunjenicima.

Ad III) Akcija čišćenja komunističkih gnjezda, najavljena prošlonedjeljnim izvješćem ove Velike župe, započela je dne 21. veljače 1942. u tri pravca prema mjestima gdje su apsolutno ustanovljena skrovišta komunista i to: 1) u pravcu Sinj—Svilaja—Muć, 2) u pravcu Vrlika—Malj-kovo—Svilaja i 3) u pravcu Sinj—Koljane—Otišić—Svilaja. U akciji su sudjelovala dva bataljona talijan. vojske, 50 domobrana i nekoliko oružnika kao vodiča, sve pod talijanskom komandom. Prema danas primljenom brzoglasom saopćenju iz Sinja ova vojska se je sukobila sa pobunjenicima u planini Svilaži, kojom prilikom je ubijen jedan talij. vojnik a dvojica su ranjena dočim se još ne zna da li ima žrtava na strani pobunjenika. Prema istoj obavijesti talijanska i naša vojska povratila se je u Sinj uveče dne 21. II. 1942., a uspjeh akcije još nije poznat.⁹ Naknadno je iz Sinja javljeno da bi se akcija čišćenja imala nastaviti sutra.

Detaljni izvještaji o ovoj akciji poslat će se kad budu primljeni.

Ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talijanskim vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima talijanskih vojnih vlasti. Potonje pokazuju razumijevanje i dobru volju za takvu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

Ad V) Držanje talij. vojnih vlasti prema pobunjenicima do sada je bilo prilično pasivno, ali je u tome nastala promjena akcijom čišćenja, koja je započela dne 21. II. 1942. Akcija je istina prekinuta istog dana uveče, ali prema primljenim obavjestima imala bi se nastaviti.

Držanje talij. vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima korektno je i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga građanskih vlasti osobito komunalna, kao i ona prehrane, pak nisu rietke ni sugestije u lom pravcu.

Neki Rudero Tommaseo, talij. optant, osnovao je u Postirama na Braču (kotar Supetar) fašističku organizaciju (Fascio di combattimento) te je ista organizacija ovih dana ponudila obćini Postire 10 (deset) kg. brašna u svrhu raspodjele siromasima. U tom mjestu se vrši vrlo jaka promičba. Naše vojne vlasti provode akcije samo u zajednici i pod komandom Talijana.

Ad VI) Javna sigurnost našeg življa na području ove Zupe zadovoljava, osim u krajevima koje ugrožavaju pobunjenici, naročito u sinjskom kotaru. Kako je već rećeno pod t. III. ovog izvještaja, započela je akcija

⁸ Napad je izvršen na partizane Svilažske čete (vidi dok. br. 38, 458 i 461). Prema izvještaju Komande talijanskog 18. korpusa, jedan odred crnih košulja bio je upućen 21. veljače u Svilažu radi čišćenja. O tome u izvještaju od 22. veljače piše: »Za vrijeme čišćenja koje su izvršile dvije kolone dostignut je cilj sa sjevera i sa juga i kolone su stupile u vezu. Na sjevernu kolonu ustanici su otvorili vatru, ali su odbijeni i gonjeni. Zapaljene ustaničke kolibe u kojima su nadene rućne bombe. Naši gubici: poginuo jedan crnokošuljaš; ranjena dvojica«. (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/2, k. 57).

čišćenja pobunjeničkih gnjezda sa strane talij. vojske u zajednici sa našom i od rezultata ove akcije ovisi da li će javna sigurnost našeg življa u tom kraju krenuti na bolje.

Ad VII) Raspoloženje našeg naroda u slučajevima pod VII), a, b i c raspisa kao i u prošlim sedmicama.

Ad VIII) Još uvijek su aktuelni prijedlozi iz prošlosedmičnih izvještaja.

Za Dora spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
Juraj Stanojević, v. r.

(M.P.)

BROJ 457

IZVJEŠTAJ OPĆEG UPRAVNOG POVJERENIŠTVA NDH KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE OD 22. VELJAČE 1942. RAVNATELJSTVU USTAŠKOG REDARSTVA O BORBAMA SA PARTIZANIMA KOD DUGOPOLJA I U SELU CETINI¹

1739 1942.

Sušak, dne 22. veljače 1942.

Ravnateljstvo Ustaškog Redarstva

Z a g r e b

Na tamošnji brzojav br. 1969/42. saobćujemo naslovu, da nas zapovjedništvo druge armate talijanske vojske obavještuje, da navedena sedmorica nisu strijeljana, već da su ostali ubijeni dok su davali oružani otpor talijanskim četama, koje su vodile jednu akciju čišćenja terena 26. siječnja o.g. u zoni Dugopolje.

Akcija čišćenja provedena je 18. II t.g. i grko-istočnjačkom zaseoku Kneževići (selo Cetina) gdje je prigodom jednog izviđanja poginuo jedan hrvatski oružnik. Kod provođenja akcije 18. II. t.g. sudjelovali su talijanski karabinjeri i hrvatski oružnici i naišli su u selu na oružani otpor.² U borbi ubijeno je šest pobunjenika a 28 njih neoružanih je uhićeno. U borbi je poginuo jedan karabinjer, a jedan naš oružnik ostao je ranjen.

Za Dom spremni!

Obći Upravni Povjerenik:
Andrija Karčić v.r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/7—2, k. 223.

² Vidi dok. br. 453, napomena 2.

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 23. VELJAČE 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJI ČIŠĆE-
NJA PLANINE SVILAJE¹

Taj. broj 352

Predmet: Akcije čišćenja pobunjenika u kotaru Sinj.

1. Opće upravnom Povjereničtvu kod Druge Armate tal. vojske
2. Minist, unut. poslova Tajništvo ministra
3. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Zagreb

Savezno amošnjem izvještaju Taj. broj 308/42 od 19/11. t.g. izvješćuje, da je talijanska vojska dne 21/11. t.g. poduzela akciju čišćenja planine Svilaja, gdje se nalazi središte četničko-komunističkih banda.²

Akcija prati planine Svilaja poduzeta je u tri pravca i to: Sinj—Muć—Svilaja, Vrlika—Maljkovo—Svilaja i Sinj, Koljane—Otišić—Svilaja. Učestvuje 2 bataljona talijanske vojske i 50 naših domobrana i nekoliko naših oružnika kao vodiča sve pod zapovjedništvom talijanske vojske.

Početak te akcije odvijao se je ovako:

Odred talij. vojske napadajući iz Koljana i Otišća sukobio se na vrhu pl. Svilaje sa pobunjenicima.

U borbi talijani su imali jednog mrtvog i dva vojnika ranjena, a poginuo je i jedan seljak vodič iz sela Otišić grkoistočnjak, kojeg su talijani silom uzeli.

Nakon borbe pobunjenici su se povukli u jednu šumu u planini Svi-
iaji, a talijani su popalili planinske staje, gdje su se pobunjenici zadržavali. Broj gubitaka kod pobunjenika ne zna se, ali po tragovima krvi, koji se vide po snijegu zaključuje se da su imali ranjenih i mrtvih. Talijanska vojska istog dana predveče povratila se u Sinj.

Dne 22. veljače ta je akcija nastavljena te ponovno upućena prema Svilaji, ali je u 10 sati između sela Hrvača i sela Ribarić talijanska vojska napadnuta iz busije i prihvaćena je borba.

U borbi poginula su dva pobunjenika, zaplenjen je jedan puško-mitraljez. Talijanski odred topničkom paljbom progonio je odstupajuće pobunjenike prema selu Biteliću i obustavio daljnju akciju. Talijani nisu u ovom slučaju imali gubitaka.

Da li će se akcija nastaviti nije poznato.

Za Dom spremni!

Omiš 23 II. 42

Zamj. Vel. Župana
podžupan:
Juraj Stanojević v.r.

¹ Original (rukopis, emilom) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/2—3, k. 195.

² Vidi dok. br. 38, 456/461.

BROJ 459

IZVJEŠTAJ DOMOBRANSKOG POSTAJNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U
SINJU OD 24. VELJAČE 1942. VELIKOJ ŽUPI CETINA U OMIŠU O
AKCIJI PROTIV PARTIZANA NA SVILAJI I KAMEŠNICI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
DOMOBRANSKO
POSTAJNO ZAPOVJEDNIŠTVO
br. 293/taj
24. veljače 1942.
U Sinju

Na r u k e

Predmet: Akcija protiv odmetnika

VELIKOJ ŽUPI CETINA

O m i š

(Velikom županu na ruke)

Prva akcija protiv odmetnika, koju smo na konferenciji kod talijanskog generala zapovjednika divizije Bergamo ugovorili prilikom Vašeg boravka u Sinju, trebala se je izvršiti 15. veljače t.j. 1 dan ranije kako smo ugovorili. Iako su taj termin pre ugovorenog odredili ja sam za tu akciju stavio talijanskoj vojnoj vlasti na raspoloženje 3 častnika i 100 domobrana t.j. dovoljno za pravac koji nam je bio određen. No tu akciju je talijanska vojna vlast istog dana odložila na neodređeno vrijeme radi novo palog sniega toga dana.

Kada se je 19. II. snieg po južnim padinama Kamešnice toliko stopio, da je akciju opet omogućavalo, intervenirao sam kod talijanskog zapovjedništva da se namjeravana akcija izvede. No oni su obzirom na izvršeni napad partizana toga dana na autobus sa oružnicima na putu Vrljka—Sinj, kojom prilikom je bio ubijen oružnički narednik Petar Anić i 1 domobran i zarobljeni oružnički poručnik Karaman, 4 domobrana i 8 oružnika, odlučili da treba prije izvesti akciju protiv partizana u Svilaji.² Ja se u načelu stim nisam slagao, budući da akcija protiv Svilaje iziskuje izvjesne pripreme, da se planski izvede, a koje pripreme nisu bile izvršene, a naročito se nije znalo za skrovište odmetnika, ali sam pristao na akciju iz razloga da se jednom uopće odpočne sa aktivnim akcijama, a sa napomenom, da ovu akciju smatram kao jednu preventivnu mjeru, a ne konačnu.

Akcija protiv Svilajskih odmetnika izvedena je uz učešće 1 domobranskog voda sa polovnim uspjehom; došlo je do borbe, no su odmetnici izmakli; no akcija postigla je bar moralan efekat, jer je bio to prvi slučaj, da su se Italijani popeli na vrh Svilaje.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/2—1, k. 195

² Vidi dok. br. 29, napomena 6 i dok. br. 33, 38, 451, 452 i 456.

Za akciju protiv kamešničkih partizana predložio sam talijanskim vojnim vlastima da se ista izvede sljedeće noći poslije jedne prve izvršene akcije partizana; ovo zato da bi se njih našlo na okupu u njihovim poznatim skrovištima. Kako oni ovakve ekskurzije rade obično svaka 3—4 dana, to će se ova akcija izvesti ovih dana, ukoliko se Italijani ne predomisle.

Upućivanje Imočana za ove akcije smatram za sada još nepotrebno, iz razloga:

što talijanska vojna vlast izgleda mi nije spremna dozvoliti učešće u akciji jačih naših postrojbi,

što za sada za jače postrojbe ne raspolazem sa oružjem,

što se nama od strane italijanskih vojnih vlasti daje za akcije samo skućene i sporedne pravce,

što ima obzirom na gornje na području ovog Zapovedništva za sada dovoljno i pouzdanih pričuvnika.

Ako bi po tome nastupila koja izmjena, koja bi iziskivala odašiljanje Imočana obratiti ću se na Vas.

Ove akcije, iako bi bile najradikalnije izvedene, po mojem mnijenju ipak ne bi dovele do potpunog sloma partizanske fronte, a to još više jer se od strane Italijana polovičarski izvode. Zato valja da se do proljeća a za zaštitu našeg življa izvede organizacija seoskih dobrovoljačkih jedinica u duhu »Naputka za formiranje jedinica od dobrovoljaca i uporabu ovih u suzbijanju četničko-komunističkih bandi Op Glst. br. 545/taj. od 12 prosinca 1941. god.«

U izradi toga plana želio bi da učestvujem i ja i ako stoji to u nadležnosti oružničkih vodnika. Pošto ovde po zarobljenju oružničkog poručnika Karamana nema nijednog častnika, to bi valjalo ovamo uputiti zapovjednika oružničkog krila iz Omiša, da zajedno pripremimo tu organizaciju.

Zapovjednik, podpukovnik,
(*Potočnik*)

BROJ 460

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMISU OD 28. VELJAČE 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PAR-
TIZANA NA POŠTANSKI URED U SELU UGLJANE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Tai. broj: 395/42

Omiš, dne 28. veljače 1942.

Predmet: Napadaj pobunjenika na poštanski ured u Ugljanima, občina
Trilj — kotar Sinj.

1. Ministarstvu unutarnjih poslova. Tajništvo ministra

Z a g r e b

2. Ministarstvu unut. poslova. Rav. za javni red i sigurnost

Z a g r e b

3. Obćeupravnom povjereniku kod II Armate tal. vojske u

S u š a k u

Prema brzoglasnom izvještaju kot. predstojnika u Sinju od danas pod taj. broj 264 čast mi je izvestiti Naslov, da su pobunjenici u 3.30 h napali poštanski ured u Ugljanima, občina Trilj, kotar Sinj, odniali sav novac, brzojavni aparat te pocijepali sliku Poglavnika.²

Kod ovog napadaja nije bilo žrtava.

O prednjem napadaju odmah su obaviještene naše i talijanske vojne vlasti radi traganja za počiniteljima.

Izdan je nalog kotarskom predstojniku u Sinju, da ustanovi to izvie-
sti o količini odnešene svote kao i da predloži izvještaj o ishodu potrage.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
u s.

Odjelni savjetnik
Jos. Karaman v. r.

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br. 31/9—1, k. 223.

² Akciju su izvršili borci Kamešničke čete. Vidi dok. br. 33 i 461.

BROJ 461

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 28. VELJAČE 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 22. DO 28. VELJAČE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina
V. T. broj: 11/42

Omiš, dne 28. veljače 1942

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe za vrijeme
od 22. veljače 1942. do 28. veljače 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova, Tajništvo ministra — Z a g r e b
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
3. Ministarstvu vanjskih poslova — Z a g r e b
4. Uredu Poglavnika — Z a g r e b
5. Mini. hrvatskog domobr. — za Glavni Stožer — Z a g r e b
6. Obćem upravnom povjereniku — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.
V.T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

Ad 1) Kako je proizlazilo iz dosadašnjih nedjeljnih izvještaja do sada je na području ove Velike župe postojalo pet pobunjeničkih grupa: u planini Svilaji, u planini Dinari, u planini Kamešnici, kod sela Krilo-Jesenice (kotar Omiš) i više Gradca (kotar Makarska).

Nakon započete akcije čišćenja sa strane talijanske i naše vojske dne 21. veljače 1942. o čemu je javljeno u prošlonedjeljnom izvještaju,² te akcije čišćenja dne 22. veljače 1942. o čemu u današnjem izvještaju, pobunjenici iz prvih triju grupa i dalje su aktivni te vrše nasilja izgleda da je grupa pobunjenika u Kamešnici ojačala brojčano, jer je proširila akcioni radius do same jugoistočne granice kotara Omiš, tako da se sada akcije pobunjenika iz prvih triju grupa protežu nad čitavim područjem kotara Sinj te sjeverozapadnog diela kotara Omiš.

Nakon sukoba naših oružnika sa grupom pobunjenika kod sela Krilo-Jesenice, o čemu je javljeno u prošlonedjeljnom izvještaju, o ovoj grupi se ništa više ne čuje i nezna se gdje se sada zadržava, ali se predpostavlja, da se nalazi u planini Mosoru.³

Peta grupa pobunjenika više Gradca još uvijek je neaktivna, ali je pojačana bjeguncima sa područja kotara Metković (Velika župa Hum) i poluotoka Pelješca, te su svi izgledi da priprema akciju jačih razmjera.

Pučanstvo ugroženih predjela još uvijek živi u strahu i panici, jer usprkos započete akcije čišćenja, ista nije provedena temeljito te je raz-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. hr. 46/2—2 k. 64.

² Vidi dok. br. 38, 456 i 458.

³ Vidi dok. br. 29, napomena 3.

mjer pobune još veći nego u prošlim sedmicama. Nastupanjem naime toplijih dana pobunjenici iz Bosne prilaze pobunjenicima triju spomenutih grupa te je brojčano pojačana naročito grupa u Kamešnici, tako da je ugrožen čitav kotar Sinj i dio kotara Omiš — kako je to već istaknuto, a prijeti opasnost da pobunjenici dobivši pojačanja iz Bosne, ne ugroze i sami grad Sinj, kao i druga veća mjesta ovih krajeva, koja su do sada izbjegla neposrednim nasiljima pobunjenika. Cilj naime pobunjenika je jasan, a taj je: proširiti pobunu na čitavom području Velike župe i spajanje svih pobunjeničkih grupa koje su i sada bile u vezi preko glasnika, što dokazuje pismo pisano ćirilicom, a koje je dospjelo u ruke naših vlasti u Imotskom te koje glasi:

»Imotski Društvo ike

Dragi Cedo

Dajem ti znati da sam dobro i zdravo kako organizator proputova sam naše partije pa me mnogo radost nadimlje gledajući naše uspjehe.

Bio sam u Sinju, Makarskoj i Vrgorcu.

Ako su naše partije u najvećoj pripremi i čekaju radosni čas kad ćemo stupiti napred i osloboditi narod ispod bezobraznog poglavnika i talijana. Ovde ji nema vele. Mi ćemo lako za nje jerbo ovdje nemaju tako spremno oružje i malo ih je a kako i znamo da je to nikakova vojska. Njima će biti mjesto u jezero. Ovde nema ustaša i ako budete mogli da nam pošaljete štogod ljudi koliko budete mogli bar 50 ili 60 tako da bi celi grad Imotski i više nemamo što da vam pišem već neka Stevo ostane gori i ja vam želim svako dobro a Marko neka se vrati odmah i primite drugarski pozdrav od mene T. D.

Zivila S.S.S.R.

Ovo pismo dokazuje dakle kako vezu pobunjenika međusobno, tako i mogućnost da pobuna plane i u dosad mirnim krajevima.

Nasilja pobunjenika ni u ovoj sedmici nisu jenjala te su sliedeća:

a) dne 24. veljače 1942. ubijen je u šumi kod sela Blaća kod Klisa (kotar Omiš) sa pet metaka iz revolvera lugar Boban Kajo p. Vicka iz Blaća. Ubojice su ne poznati, ali se sumnja na pobunjenike iz Kaštela, pošto je Boban u nekim istragama proti istima svjedočio.

b) dne 25. veljače 1942. u 1.30 jedna pobunjenička banda ukopala je i upalila dinamit s obe strane mosta na rieci Cetini između sela Trilja i Vedrina (kotar Sinj). Od eksplozije napravljene su dvie rupe, ali glavni dio mosta nije oštećen.

c) Dne 28. veljače u 3.30 h pobunjenici su napali poštu u selu Ugljanima (kotar Sinj) te su odneli sav novac i brzojavni aparat te pocieпали sliku Poglavnika. Žrtava nije bilo.⁴

Ad II) Prema dosadašnjem razvoju događaja i pi'imljenim izvještajima očito je da grkoistočni živalj surađuje sa pobunjenicima, šta više može se reći da je grkoistočni živalj istovjetan sa pobunjenicima, pošto je više nego sigurno da mnogi grkoistočnjaci noću, ostavljaju sela i vrše pljačke i nasilja, a zorom se vraćaju svojim kućama, posakriju oružje na sigurna mjesta i poprimaju izgled mirnih i lojalnih seljana. U koliko naš

⁴ Akciju su izvršili borci Kamešničke čete. Vidi dok. br. 33 i 460.

živalj u tim predjelima nešto i zna o tim akcijama, ne će da dojaviti vlastima od straha pred osvetom.

Ad III) Akcije čišćenja pobunjeničkih gnjezda započeta su dne 21. veljače 1942. nastavljena je dne 22. veljače 1942.⁵ Tog dana naime ponovno je upućena vojska prema planini Svilaji, ali je u 10 sati između sela Hrvača i sela Ribarić talijanska vojska napadnuta iz busije od pobunjenika te je borba prihvaćena. U borbi su poginula dva pobunjenika i zaplijenjen je jedan puškomitraljez. Talijanski odred topničkom paljbom progonio je odstupajuće pobunjenike prema selu Biteliću, i kad su se ovi izgubili Talijani su se povratili u Sinj. Do danas akcija čišćenja nije više nastavljena.

Kako se dakle vidi, akcija nije provedena temeljito, sa svrhom potpunog likvidiranja pobune sredstvom neprekinutog i temeljitog čišćenja područja gdje se zadržavaju pobunjenici, nego je imala karakter pojedinačnih ofanzivnih operacija, koje nisu dovele do likvidiranja pobune ili barem glavnih pobunjeničkih gnjezda. Kako su međutim nasilja ponovno uzela maha, izgleda da će se akcija čišćenja ipak nastaviti u jačim razmjerima. U svrhu osiguranja našeg življa u najugroženijim predjelima kotara Sinj, pojačane su oružničke postaje u najugroženija sela kotara Sinj oružanim pomoćnim oružnicima.

Prema obavijestima stiglim iz Gradca, grupa pobunjenika koja se zadržava u brdu više Gradca pojačana je bjeguncima iz kotara Metković i nekim crnogorcima koji su se prebacili sa poluotoka Pelješca, te sada pobunjenika ima oko 500. Iste obavijesti govore o tome da ovi pobunjenici u najskorije vrijeme pripremaju prepad na naše oruž. postaje u tim krajevima, koje nemaju dovoljan broj ljudstva što pobunjenici dobro znadu.

Da bi se onemogućila i spriječila ova predstojeća akcija pobunjenika, potpisani je dne 26. veljače 1942. posjetio zapovjednika talijanskog predsjedništva u Makarskoj i predao mu opasnost koja prijeti i izložio mu mogućnost likvidiranja ove grupe jednom zajedničkom akcijom talij. vojske te naših oružnika i domobrana. Zapovjednik je odgovorio da se ovdje ne radi o pobunjenicima nego o vojnim neposlušnicima, a sudjelovanje u hvatanju ovih da je izričito zabranjeno talij. vojnim vlastima te da to spada u isključivo djelokrug naših vlasti, te da on nema ništa protivno da naši oružnici hvataju ove vojne neposlušnike. Na to je potpisani u sporazumu sa krilnim zapovjednikom u Makarskoj dne 27. veljače t.g. kod Zapovjedništva naše vojske u Mostaru poduzeo korake u svrhu osiguranja pojačanja oružničkih postaja i naoružavanja pomoćnih oružnika, nakon čega bi se poduzela akcija hvatanja vojnih neposlušnika iz grupe kod Gradca i to bez sudjelovanja talijana. U Mostaru je međutim odgovoreno da zapovjedništvo ne raspolaže ljudstvom potrebnim za pojačanje oružničkih postaja, a voljno je dati oružje za naoružanje stotinjak pomoćnih oružnika nakon predhodne dozvole mjerodavnih viših vlasti, koja je odmah i zatražena.

⁵ Vidi dok. br. 33 i 456.

Netom spomenuta dozvola stigne organizirati će se pojačanje oružničkih postaja u svrhu osiguranja ugroženog predjela, a eventualno i hvatanja vojnih neposlušnika.

Ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talij. vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima tal. vojnih vlasti. Potonje pokazuje razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju, te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

Ad V) Držanje talij. vojnih vlasti prema pobunjenicima, nakon dosta dugog pasivnog držanja, mienja se te su talijani počeli pokazivati spremnost za ofanzivne akcije protiv pobunjenika, Tako je dne 21. II. 42. započela akcija čišćenja pobunjenika u Svilaji, koja je istog dana naveče prekinuta, ali je drugog dana nastavljena, time da se istog dana prekine. Ovom akcijom nije istina postignut konačni cilj t.j. likvidiranje pobunjenika, ali je podigla kod naroda vjeru u dobru volju vojnih vlasti da rade na zaštićivanju pučanstva.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima korektno je i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito komunalna kao i ona prehrane, pak nisu rietke ni sugestije u tom pravcu.

Naše vojne vlasti provode akcije samo u zajednici i pod komandom talijana.

Naše vojne vlasti provode akcije samo u zajednici i pod komandom talijana.

Ad VI) Javna sigurnost našeg življa na području ove župe zadovoljava, osim u krajevima koje ugrožavaju pobunjenici, osobito u sinjskom kotaru.

Ad VII) Raspoloženje našeg naroda u slučajevima pod VII) a, b) i c) raspisa kao i u prošlim sedmicama.

Ad VIII) Još uvijek su aktuelnj prijedlozi iz prošlosedmičnih izvještaja.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v.r.

(M.P.)

BROJ 462

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 2. OŽUJKA 1942.
OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE
O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNICKU PATROLU KOD
JESENICA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. broj: 400/42

Omiš, dne 2. ožujka 1942.

**Predmet: Napadaj pobunjenika na
oružničku ophodnju kod Jesenica.**

1. Obće upravnom Povjereniku kod II. armate talijanske vojske —

S u š a k

2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b

3. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b

Oružnička postaja Omiš broj 682/42 od 26. veljače dostavlja:

»Dne 21. veljače 1942. god. oko 12 sati oruž. obhodnja sa stalne obhodnje u Dugom Ratu, koju je predvodio oružnik Kordić Ante sa još 4 oružnika i to: pokusnim oružnikom Čagalj Vladimirom i pomoćnim oružnidima: Bolčević Tomom, Mostarac Jakovom i Dalić Stipom, a koja obhodnja imala je zadatak, traganje za vojnim neposlušnicima, a u vezi potjernice oruž. postaje Omiš br. 162 od 16. siječnja 1942. g., te tom prilikom pretresavajući teren — naišla je na pećinu zvana »Turska pećina«, nad selom Jesenica (zaseljkom Zeljevići), a pošto se je sumnjalo, da bi se u toj pećini mogli zadržavati komunisti i vojni neposlušnici, te se je obhodnja neprimjetno približila pećini na oko 20 koraka.² Tom prilikom je obhodnja čula u pećini žamor, kašljanje i neko lupanje. Vođa obhodnje Kordić Ante, kad je čuo u pećini žamor, kašljanje i lupanje — odmah je pomislio, da tu moraju biti komunisti i vojni neposlušnici, pa pošto se osjećao sa malim brojem oružnika slab za primiti borbu, a k tomu nije bio naoružan bombama, a tako isto u blizini pećine nije imao dobrog zaklona, te se je povukao nešto niže do prvog zaklona i zauzeo zaklon, sa svojim oružnidima, te tako osigurao vrata pećine i izlaz iz njih, a istovremeno poslao je dva svoja oružnika »domobrana«, da idu javiti u Dugi Rat o slanju u pećini i neka dođe hitna pomoć, a on je sa još dvojicom ostao da spriječava izlaz iz pećine. Dok je Kordić nalazio se na zaklonu iz Pećine nije nitko izlazio.

Na stalnu obhodnju u Dugi Rat ova dva pomoćna oružnika poslana po oružniku Kordiću, da traže hitno pomoć i pojačanje, stigla su oko

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn. arhiva NDH, reg. br. 5/1—1, k. 224.

² Vidi dok. br. 29, napomena 3 i dok. br. 456.

13 sati i tu su o stanju u pećini i potrebne hitne pomoći obhodnji na položaju pred pećinom izviestih oružnika Jurko Srečka, koji je odmah u odsutnosti oružnika Smodlake Mate zapovjednika obhodnje u Dugom Ratu, jer se je ovaj službenim poslom nalazio u Omišu, kod zapovjednika postaje Omiš — pribrao sve oružnike na obhodnji njih 6 i još ovu dvojicu, koja su doniela izvještaj ukupno 8, te se uputio u selo Jesenice. U to vrijeme stigao je iz Omiša oružnik Smodlaka Mate, koji je o stanju u Jesenicama izviestio zapovjednika postaje Omiš, narednika Barbalića i tražio od njega pomoć i pojačanje.

Oružnik Jurko je sa svojim oružnicima stigao u selo Jesenice oko 14 sati. Tu je uzeo sa sobom glavaru sela Kapić Josipa iz Jesenica i uputio se sa ostalim oružnicima prema pećini. Nedaleko od pećine u zaklonu našao je oružnika Kordića i dva pomoćnika oružnika domobrana. Sa svojim oružnicima zauzeo je zaklone, a glavaru Kapiću je zapovjedio, da ide do pećine i vidi ko je u istoj i da ako budu komunisti i vojni neposlušnici, da im kaže, da ih oružnici zovu na predaju. Glavar je otišao i ušao u pećinu, a nije htio sa vrata pećine pozvati ih — kako je dobio zapovjed od oružnika Srečka. Pošto je glavar ušao u pećinu, oružnik Jurko pozvao ga je, da izađe iz pećine, a jedan od komunista iz pećine odgovorio je, da glavaru ne daju izići.

Oružnik Jurko je i dalje komuniste u pećini pozivao na predaju sa garancijom, da im neće biti ništa ako se pokore i iz pećine izađu jedan po jedan sa rukama u vis, našto je jedan između njih iz pećine odgovorio »Dok oružnici ne odu u selo na cestu, da neće izići ni glavar, jer da im je on garancija. Nadodajući da se neće živu predati današnjoj vlasti niti njenim organima«, našto su odmah iz pećine otvorili na oružnike vatru pucanjem iz pušaka i bacili su tri komada bomba na oružnike, od kojih je jedna eksplodirala, a dvie nisu, radi čega su i oružnici odmah odgovorili pucanjem iz pušaka. U tom vremenu je oružnik Jurko u desno rame bio lakše ranjen od strane komunista iz pećine. Jedan od komunista, koji je prvi počeo pucati podlegao je smrti odmah pred vratima pećine.

Dok se je vodila borba oko pećine oko 14.30 h stigao je u Dugi Rat sa još 13 oružnika narednik Barbalić, koji su se dovezli sa autobusom iz Omiša, te je sa stalne obhodnje u Dugom Ratu uzeo sobom i oružnika Smodlaku Matu i uputili se svi skupa u pravcu pećine. Na položaj odakle se je vodila borba sa onima iz pećine stigli su oko 15.15 h. U isto vrijeme sa narednikom Barbalićem do mjesta odakle se je vodila borba i ostalim oružnicima, stiglo je i 7—8 talijanskih vojnika, a odmah pozadi na oko 150 met. kod crkve Sv. Roka vodi jedan put za selo Jesenice, na taj put stigla je jedna satnija italijanske vojske oko 80 vojnika, koji vojnici zbog pucanja iz pećine i zbog otvorenog terena prema pećini, nisu mogli doći do položaja, a niti se približiti pećini, već su otvorili pucnjavu sa toga puta u pravcu pećine. Kao što je navedeno oružnici su se približili na udaljenost do pećine oko 300 metara, pomiješani sa italijanskim vojnicima, a satnija ital. vojnika sa jednim časnikom na čelu bila je udaljena oko 400—500 metara od pećine. U tom vremenu izlazili su iz pećine jedan po jedan i sakrivali se iza velikih kamena, a ujedno su pucali iz

pušaka. Pucalo se cijelo vrijeme dok nije nastupila noć oko 19 sati, kada je prestalo pucati i sa jedne i sa druge strane.

U toj borbi bio je ranjen jedan oružnik domobran pričuvnik Bilandžić Ciro sa postaje u Omišu u lijevnu nogu tako, što mu je puščani naboj prošao pod ključnom kosti traga kroz stražnjicu, a izašao sprieda u blizini spolnog uda, te mu je očešao i spolni ud. Ranjena su bila i dva talij. vojnika — jedan u prsa, a jedan u lijevu ruku. Za vrijeme dok je trajala borba izašlo je iz pećine 5 ovaca od kojih je jedna prilikom pucanja bila ubijena, a 4 su poslije borbe žive nađene, pa pošto se je ustanovilo, da su svojina Grgat Luke pk. Joze iz Jesenica-Zeljevića, to se istih vlasniku vratilo. Pošto je prestala borba i nastupila je noć talijanski vojnici napustili su položaj, a oružnici svi osim dvojice ranjenih oružnika Jurko Srečka i domobrana pričuvnika Bilandžić Cira, koji su otišli u Dugi Rat — ostali su još do drugoga dana preko noći na položaju. U jutro dne 22.

II. 42. oko 8 h oružnici su sakupili nekoliko seljaka iz sela Jesenica i sa r. jima pošli pred pomenutu pećinu, pregledali pećinu i okolinu, gdje se je vodila borba. Pred pećinom našla se je lješina jednog poginulog komuniste u kojemu se je pomoću lične legitimacije Br. 7621/41 od 31. X. 1941. XX izdana na italijanskom jeziku od strane italijanskih vlasti u Splitu pod imenom Peracić Roko Jakovljević, rođen 12. 8. 1909. god. u Splitu — Kopilica No. 2. a koja legitimacija je sa slikom ustanovilo, da slika odgovara licu lješine.³ Prilikom pretresa lješine u džepu od jakete nađena su

4 pisma od kojih su 3 pisma sa datumom: 9, 10 i 14. II. 1942. god. Na dva pisma se vidi, da su pisana u Solinu sa potpisom »Radojka« a četvrto pismo (zapovied) koje počinje u vrhu »Desetar A. L. je odgovoran za red u vašoj desetini«, ta zapovied je bez potpisa. Kod iste lješine nađen je jedan papir tolmačenje stranih rieči, a u džepu od pantalona nađeno je 15 puščanih naboj.

Druga lješina nađena je udaljeno od pećine oko 50 metara u pravcu sjeveroistočne strane od pećine, a puška oko 150 m idući od pećine k lješini. Prilikom pretresa lješine u džepu od jakete i diletta nađena je propusnica (Lasciapassare) na italijanskom jeziku No. 1446 izdana od Posta Militare 39, dne 13. novembra 1941. XX na ime Lozić Anton Rokin i Luaije Nazor, rođen 17. II. 1915, sa kojom mu dozvoljava kao mornaru putovanje od Jesenica do Šibenika za vrijeme od 90 dana, nađeno je kod njega jedan izkaz (spisak) Vojne delegacije (personalni odsjek u Splitu T. br. 1221/41 od 24. II. 1941. g. pod imenom Lozić (Roko) Ante, sa kojim ga oslobodava kao mornara od služenja vojske, jer da je ukracan kao mornar na brodu »Frankopan«, nađena je jedna potvrda izdana od občine Poljiica-Priko dne 17. I. 1942. pod imenom Petrić Marko pk. Petra rođen 1916, sa kojom ovjerava da se javio u svrhu domobranske očevidnosti, nađeno je na jednom papiru neke predbilješke o razvoju športa u Rusiji, jedno okruglo ogledalo sa slikom u vojničkom odijelu sa šajkačom, u kojoj slici su mješćani sela Jesenke poznali da je Lozić Ante Rokov i nađen je novčanik i u novčaniku slika i 400 kuna novca, 4 kom.

³ Odnosi se na poginulog Senj anovića Đermana.

po 100 kuna. Slika na ogledalu i slika nađena u novčaniku, pokazana je na uvid S raspoznavanje ocu poginulog Lozica Ante, koji je potvrdio, da je to njegov sin Ante. Kod Lozica se je našla jedna bilježnica, na kojoj je na prvoj kartici obilježeno ime Brničević Pavao Matin. U toj bilježnici na prvih trinaest strana su pribilješke — učenje italijanskog jezika, a iza toga je jedna komunistička pjesma. Na predzadnjoj strani bilježnice pribilježena su imena lica koja su bila u pećini, ali samo sa početnim slovima, kojih ima 11, brojevi pušaka ima ih 13, puško-mitraljeza 2, pušanih naboja 432, noževa za pušku 7 i 4 bombe. Pušaka se je našlo 3. koje odgovaraju sa brojevima u pribilješci, a pušanih naboja našlo se je 69 komada. Dvije puške, 6 noževa, 69 kom. pušanih naboja, i 1 okvir napunjen nabojima za puško-mitraljeze u pećini, a jedna puška kao što je navedeno, našla se je oko 150 m. od pećine.

Ceduljica »potvrda« pod imenom Marko Petrić pk. Petra, rođen 1916. ovjerena sa štambiljem občine Priko-Poljica, nađena kod ubijenog Lozića proverom kod občine ustanovilo se je, da mora bótti lažna, jer dana 17. I. 1942. g. občina Priko-Poljica nije izdavala potvrde, već u dane 22—28. I 1942. godine, a tako isto po knjigama, kod vojnog referenta nije se moglo naći ime Petrić Marko pok. Petra.

U pećini nađeno je još raznih stvari, koje su dm služile za spavanje, kuvanje jela i pića, o kojima se prilaže izkaz i popis istih.

Glavar sela Jesenice Kapić Josip pk. Filipa, koji je bio celo vrijeme u pećini od početka borbe, pa do 1 sat poslie podne na ovoj postaji zapisnički je ispitan, dne 25. II. 1942. g., koji je izjavio: da kad se je približio pećini i kad su ga iz pećine vidili, da je jedan kazao evo glavara našto je jedan između njih u pećini kazao, pustite ga mirno. Cim je ušao u pećinu jedan sa cvikerima — biondast vezao mu je maramicom oči i pitao ga zašto je došao, našto da mu je odgovorio: »Jeste li čuli, da sam silom poslan« i kazao: »poslali su me oružnici, da se predate«, a oni su odgovorili, mi se ne predajemo i pitali su ga koliko ima oružnika vani, on ilm je odgovorio 11, a on da mu je kazao, da zašto laže, kad ih ima svega 8, poslie toga odveo ga je u dubinu pećine i jedan je viknuo »Doli Pavelić« a drugi u pećini jednoglasno su Doli. To je bilo nešto malo poslie pošto je počelo pucanje pušaka. Poslie tog usklika »Doli«, kazao je jedan puškomitraljez broj jedan na položaj. Među pucanjem čuo je, da govore »Pavle je ranjen« a jedan je kazao »Povucite ga u pećinu. Cuo je jedan jaki pucanj, koji je morao biti od bačene bombe. Ponovo je čuo puško-mitraljez broj dva na položaj, nakon toga čuo je jedan krik, a u pećini su kazah »Mrtav je«, opet je jedan zapoviedio »Puško-mitraljez broj tri na položaj«, a ovaj je odgovorio »Jeben ti Boga, ovako ćemo svi izginuti« i kazao je »Jesam li rekao, da za nas ovdje nema mjesta, već bi najbolje bilo, da otvorimo najjaču vatru, te u istoj da izbjegnemo. U tom vremenu da su se razgovarali »Evo italijani«, tada je počela jaka pucnjava. Dalje navodi, da kad je čuo glas »Evo italijani«, da je jedan na vratima pećine vikao i dozivao u pomoć »Braćo i sestre, drugovi, oci i majke u pomoć«. Javite Podstranji, Srinjinama i Tugarima, da smo napadnuti, mi kao oslobodilačka hrvatska vojska, u pomoć, u pomoć. Taj

glas da je morao biti od Slavka Kadića, jer da ga je po glasu poznao, a o onome što su se razgovarali da je ranjen, jer su ga zvali imenom Pave — morao bi biti Pave Brničević Antin iz Jesenica.

Nađene lješine navedenih koji su pah u navedenoj borhi bili su dne 24. veljače 1942. g., po oružničtvu ove postaje u prisutnosti glavarara Jesenice Kapić Josipa pokopani u mjesno groblje u Jesenicama«.

Dostavlja se radii znanja napomenom, da se za razbijenom bandom vodi stalna akcija u svrhu uništenja.

Za uom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v. r.

BROJ 463

IZVJEŠTAJ VELIKOG ŽUPANA ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU
OD 6. OŽUJKA 1942. POGLAVNIKU PAVELICU O POLITIČKOJ
SITUACIJI NA PODRUČJU ŽUPE¹

Priepis

POGLAVNIKU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
DRU ANTI PAVELICU

Z a g r e b

Promatrajući i razglabajući političke prilike te čimbenike u mojoj župi, njezinoj okolini, te talijanskoj Dalmaciji, dolazim do uvjerenja i zaključaka, da je u prvom redu potrebno sve učiniti, da dođe do mira i reda na području čitave druge zone (razvojačenog, obalnog pojasa), a osobito moje župe, čiji je položaj osobito osjetljiv, radi neposredne blizine državne granice, velike većine grko-istočnjaka, koji tu žive, te nekih iredenističkih namjera, koje u talijanskoj Dalmaciji postoje i podržavaju se na štetu naših državnih interesa, od strane nekih talijanskih krugova neprijateljski raspoloženih prema našim državnim i narodnim interesima.

Uvjeran sam, da bi neki krugovi talijanski u Dalmaciji, koji se kreću i nalaze u najbližoj okolini guvernera Bastianini-a, a koji surađuju s emigrantima grko-istočnjacima iz Hrvatske kao Novaković Nikom-Longom, Desnicom, Jevđevićem, htjeli dokazati, da mi nismo sposobni vladati područjem, možda uobće II. zone, a osobito moje župe. te da nismo u stanju na tom području mir i red držati.

k. 241.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 33/1—2,

Uvjeren sam, da ovi krugovi žele ukazati, da mi ne možemo pučanstvo grko-istočne vjere pridobiti za sebe, te prema tome, dok to područje spada pod Državu Hrvatsku, da će se uvijek stvarati i postojati neprilike ratnoj politici osovine i Italije, koja mora držati na tom području radi nas veće kontigente vojske, koji bi na drugom mjestu bili potrebni.

Uvjeren sam, da ti krugovi žele, da na području moje župe dode do pobune većih razmjera, kako bi time dokazali našu nesposobnost vladanja, pogotovo kad bi mogli dokazati, da mi našim postupkom smo krivi za tu pobunu, jer ne znamo, nećemo, ne možemo pridobiti pučanstvo grko-istočne vjere, jer nismo htjeli ili znali područje smiriti.

Talijanska vojska, tj. njeni predstavnici i zapovjednici u Kninu, u Splitu, u Sušaku, te sam zapovjednik II. armate, general Roatta, s kojim sam poslijednih dana razgovarao, stoje na stanovištu, da smirenje u II. zoni treba vršiti na slijedeći način :

Lučiti među grko-istočnjacima komuniste od nekomunista. One, koji nisu komunisti, makar bili četnici, nastojati svim silama pridobivati sebi ili barem mirnom životu. U koliko ovi, koji su za mir, i ne priznaju Državu Hrvatsku, pustiti ih mirnima i sačekati odluku rata, koja odluka — kad pobjedi osovina — će kod svih njih razbiti postojeću nadu u pobjedu Engleske i povratak Jugoslavije. Nestankom ove nade, koju imaju, da će se ovi već prikloniti našoj državnoj vlasti. Radi ovoga stava i gledanja Talijani — priznavajući to — surađuju s četnicima. Radi ovoga oni ne bi željeli, a smatram, i da neće poduzeti ništa protiv ovima, koji ne priznaju Državu Hrvatsku, ali koji su mirni, koji su se vratili svojim kućama. Istovremeno dok je ovakav stav talijanske vojske na našem području, neki talijanski krugovi — oni dalmatinski — surađuju s četnicima s određenim ciljem, da grko-istočnjake, radi politike talijanske koliko u Dalmaciji, toliko u Hrvatskoj, imaju uza se. Nepomirljivi grko-istočnjaci, koji se nalaze u talijanskoj Dalmaciji i u Državi Hrvatskoj, dovode u vezu stav talijanske vojske prema grko-istočnjacima u Državi Hrvatskoj sa stavom i namjerama ovih talijanskih krugova, koji iz Dalmacije vode protuhrvatsku politiku, a koji krugovi imaju veze s nekim talijanskim časnicima, koji se nalaze u II. zoni. Na temelju takvog zaključivanja neki grko-istočnjaci dobivaju poriva za svoje djelovanje protiv Države Hrvatske.

Iz svega gornjega nameće mi se zaključak, da je potrebno vršiti smirivanje u čitavoj II. zoni, osobito mojoj župi i najbližim župama:

I. da onemogućimo namjere onih, koji nam žele dokazati, da smo nesposobni ovdje vladati, koji bi željeli da nas pobunjenici izbace i s onih pozicija, koje na tom području još držimo;

II. da oduzmemo razlog predbacivanja i optuživanja, da mi ne vršeci politiku smirivanja, otežavamo položaj i ratnu politiku osovine, zadržavajući, zbog našeg nerazumjevanja talijansku vojsku na našem području.

III. da pri možebitnoj pobuni grko-istočnjaka ili postojećoj, oduzmemo ovima i Talijanima razlog predbacivanja nama, da smo mi svojim postupkom tu pobunu izazvali ili da je izazivamo;

IV. da održimo preuzete obaveze i uvjete ugovora.

Da oduzmemo protivniku razloge iz ruku, sredstava i razloge za obtuživanje, moramo u II. zoni voditi politiku smirivanja, te prijateljstva i suradnje s Talijanima, politiku pridobljivanja grko-istočnjaka i Talijana k sebi — u cilju sticanja što većeg broja prijatelja, mjesto neprijatelja.

Ova politika mora se voditi jednako, barem na svim onim područjima, gdje se danas nalazi talijanska vojska i gdje žive grko-istočnjaci u većini. Ovakva politika mora se voditi osobito na području moje župe, gdje se danas nalazi jedna divizija talijanske vojske, gdje žive grko-istočnjaci u velikoj većini, gdje Talijani imaju dovoljan broj dokaza u rukama, da smo mi krivi pobuni grko-istočnjaka, gdje postoje nakane protuhrvatske politike i s talijanske i s grko-istočnjačke strane, gdje mi danas nemamo dovoljno oružane snage, da branimo niti sam Knin (na području moje župe danas ima oko 300 vojnika i 600 oružnika).

Ja sam u mojoj župi nastojao sve učiniti, da pridobijem naklonost Talijana, da privučem mirnome životu i suradnji našim vlastima većinu grko-istočnjaka. U selima moje župe, u kojima živi većina grko-istočnjaka, djeluju i vlast vrše glavari grko-istočne vjere. Oni na čelu svojih seoskih straža čuvaju red i mir protiv komunista i pljačkaša, ali ovi glavari i ove strane priznaju hrvatsku vlast i uputstva od naše vlasti primaju. Načelnik u Bos. Grahovu je grko-istočnjak, kotarsku oblast u Bos. Grahovu sačinjavaju grko-istočnjaci. Ovi surađuju, priznaju hrvatske vlasti, predstavljaju hrvatsku vlast u tom kraju, te održavaju red i mir. Sve ovo skupa nije možda željena i puna suverenost naše vlasti, ali sve ovo danas postoji, nakon što je pobunom svaka suverenost i utjecaj naše vlasti potpuno s tog područja uklonjen, nakon što je vlast privremeno čak i iz Knina bila izključena, nakon što čitavo pučanstvo grko-istočne vjere nije htjelo ni čuti za hrvatsku vlast, već priznavalo samo talijansku.

Održavati red i mir, držati vlast u rukama na području II. zone, osobito moje i okolnih župa, makar preko grko-istočnjaka, te skupa s njima, mislim, da je danas potrebnije nego vlast s tog područja uopće izgubiti, nego pokazati protivniku, da mi nismo u stanju na tom području niti vlast imati, niti mir i red držati, niti pučanstvo grko-istočne vjere za sebe pridobiti. Ovdje napominjem, da je pred nekoliko mjeseci zajedništvo talijanske divizije u Kninu vrvilo grko-istočnjacima, a to je bio dokaz, da ovi priznaju, te za pomoć i svoje potrebe trebaju — samo Talijane. Danas je Velika župa u Kninu puna grko-istočnjaka, koji prilaze našoj vlasti, traže pomoć i zaštitu naše vlasti od samih Talijana, njihovog izrabljivanja i pljačke.

Mi se tužimo, da su Talijani iznosili s našega područja hranu, stoku drvo i dr. To je njima bilo moguće najviše zato, što su grko-istočnjaci s toga područja, ne dobivši od dana osnutka Države Hrvatske ni soli, ni kukuruza, bih primorani Talijanima za sol i kukuruz davati u zamjenu sve svoje seljačke proizvode a osobito stoku. Od kada seljak dobiva od nas sol mnogo manje stoke odnose Talijani s toga područja.

Da se uspješno može vršiti politika smirivanja, uspostava reda i mira, a nakon toga i vrhovništva naše vlasti na čitavom području II. zone, a to je najglavniji cilj, potrebno je u svim velikim župama II. zone:

I. pravilno dijeliti hranu pučanstvu svih vjera;

II. nastojati da sve Velike župe raspolažu dovoljnim količinama novca u povjerljive svrhe i u svrhe pomaganja najviše postradalih, opljačkanih, bez razlike na vjere, osobito onih u čijoj porodici je netko ubijen;

III. preuzimati barem one niže činovnike, zvaničnike, podvornike grko-istočne vjere, odpuštene iz državne službe, koji prave molbe i koje predlažu za prijem Veliki župani. Ovim će se smanjiti broj nezadovoljnika. Ovim će se kod grkoistočnjaka razviti uvjerenje, da mi i njih, ako su lojalni, smatramo jednakopravnim državljanima. Ovim će se Talijanima oduzeti razlog u predbacivanju nama, da mi nismo sve učinili za uspjeh politike smirivanja;

IV. da Veliki Župani, kotarski poglavari djelotvorno nastoje pridobiti grko-istočnjake i Talijane, tražeći njihovu suradnju, ne zadovoljavajući se jednostavno upućivanjem izvještaja, da je neki kraj pod vlašću četnika ili komunista. Ove četnike i komuniste treba barem nastojati razdvajati, pridobivati, smirivati. Nije dovoljno izvještavati, da Talijani rade s četnicima. Treba uočiti i razumjeti uzroke, treba nešto uraditi, da se ti Talijani ili četnici pridobiju, razdvoje i si.;

V. treba smijeniti s odgovornih mjesta u II. zoni, osobito u upravnoj službi, sve one, koji su na tim mjestima bili, kad se nije vodila politika smirivanja i suradnje. Ne može jedan kotarski poglavar ili načelnik, a niti Veliki Župan danas uspješno voditi politiku smirivanja, kad je on isti, pred nekoliko mjeseci drukčije radio. On možda to danas želi. ali pučanstvo i Talijani nemaju i ne mogu imati u njemu povjerenja, te on ne može uspjeti.

VI. U drugu zonu treba slati najsposobnije činovnike, birajući ih među najboljima, a ne slati one najgore — po kazni.

VII. Treba posvetiti pažnju promičbi u smislu potrebe toga kraja, vodeći računa pri tome i o grko-istočnjacima i o Talijanima. Promičbu treba vršiti među talijansku vojsku — za talijansku, koju treba upoznavati pismom i riječju s našim političkim problemima i političkim pitanjima prošlosti i sadašnjosti, jer dosad talijanski vojnik i časnik je bio prepušten i našom krivicom utjecaju i promičbi naših protivnika.

VIII. Treba obratiti pažnju javnim radovima, te zaposliti grko-istočnjake.

IX. Nadležna ministarstva moraju žurno rješavati prijedloge Velikih Župana, polazeći sa stanovišta, da su Veliki Župani osobe povjerenja i da ono, što predlažu, je u državnom interesu, te da oni snose i odgovornost za ono, što predlažu.

X. Treba nastojati svim sredstvima onemogućiti politički rad u talijanskoj Dalmaciji emigranata — grko-istočnjaka iz Hrvatske (Nike Novakovića i drugova), koji rade protiv interesa Države Hrvatske sa tali-

janskog teritorija, koji tamo surađuju sa stanovitim talijanskim krugovima kao na primjer drom Hebertom, drom Rubinom, te najbližim suradnicima Bastianini-a, osobito prof. Gangemi. Rad ovih djeluje na grko-istočnjake u Državi Hrvatskoj, da ovi budu i ostanu protivnici hrvatske državne i nacionalne misli — uvjereni, da Talijani žele i podržavaju njihov protuhrvatski stav.

XI. Treba nastojati da talijanska vojska na našem području smatra protivnikom sve one koji se izkazuju nepomirljivim protivnicima i neprijateljima Hrvatske Države, makar ovi bili nekomunisti. Talijanska vojska ove treba da smatra protivnikom, barem na taj način, da ne surađuje s njima, ako već neće, dok su ovi mirni, protiv njima da nastupi. Ovo posljednje, koje je možda najteže postići, može se postići jedino tako, da se vodi politika suradnje i prijateljstva s Talijanima, politika smirivanja, čime će se jedino oduzeti razlog protivniku, da nas optužuje kao krivce nepomirljivog stava tih grko-istočnjaka.

Bez obzira na rezultate politike smirivanja, smatram potrebnim voditi tu politiku, ako ništa drugo, bar zato, da se i Talijanima i grko-istočnjacima oduzme iz ruku svaki razlog predbacivanja, da mi svojim postupkom, ili svojim nerazumjevanjem izazivamo pobunu i nezadovoljstvo grko-istočnjaka, da mi svojim postupkom povećavamo broj nezadovoljnika — a time komunista, te da mi svojim postupkom otežavamo djelo smirivanja, koje talijanska vojska vrši.

Moje je mišljenje, da treba sve učiniti, što može pridonijeti uspjehu politike smirivanja, da moramo sve učiniti, što doprinosi uspjehu politike prijateljstva i suradnje s Talijanima. Treba sve učiniti, da se ukloni sve i svijju, koji ovome smetaju. Jedino ovako mi ćemo doći u položaj onih, koji su učinili sve koji su od sebe uklonili svaku krivicu, koji su protivniku sve razloge za optuživanje oduzeli, koji će tim lakše drugoga moći optužiti, ko se buni i ako se bude bunio (grko-istočnjaci), ili ako budu neiskreno i neprijateljski s nama postupali (Talijani).

Ako politiku smirivanja (ne samo riječima, već i djelima) započnemo, odnosno u pojačanoj mjeri nastavimo, postići ćemo barem toliko, da ćemo odkloniti od sebe odgovornost i krivicu za možebitni postupak grko-istočnjaka i Talijana, da ćemo pred svojom savješću, pred prijateljima i neprijateljima moći slobodno ustvrditi, da smo s naše strane sve učinili, a ako uspjeha nema, nismo mi krivi — već oni.

Ukoliko zbilja uspijemo smiriti drugu zonu, imat ćemo najveći uspjeh: mir i red u zemlji. Ovim ćemo najlakše onemogućiti namjere svih onih, koji ne žele mir u našoj zemlji i koji se nemirima kod nas okoristiti žele.

Da se na području moje župe upotpuni i uspješno provodi djelo smirenja, potrebno je:

da nadležna ministarstva prime sve moje prijedloge, a prihvatilo ih je u potpunosti samo ministarstvo nastave;

da se uredi pitanje plaća namještenika i radnika Šipada u Drvaru;

da se preuzmu činovnici grko-istočne vjere, koji su molbe podnijeli preko župe nadležnim ministarstvima ;

da se od strane Talijana povede, čim vrijeme dozvoli energična akcija protiv komunističkim sredštima oko Drvara, u Dinari i Svilaji;

da neki talijanski časnici prestanu javno sastajati se i surađivati s nepomirljivim grko-istočnjacima, makar su ovi nekomunisti i makar su se vratili kućama (Paja Popović) ;

da se oda vidnim znakom podrška mojem djelovanju od strane vlade, jer neprijateljska promičba dokazuje, da je moje djelovanje svojevrijedno i da nema podrške od vlade u Zagrebu.

Za Dom spremni!

Sinčić David v. r.

BROJ 464

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 7. OŽUJKA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 1. DO 7. OŽUJKA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. broj 12/42

Omiš, dne 7. ožujka 1942.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
župe za vrijeme od 1. ožujka 1942.
do 7. ožujka 1942.**

1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
3. Ministarstvu vanjskih poslova — Z a g r e b
4. Uredu Poglavnika — Z a g r e b
5. Ministarstvu hrvatskog domobr. — za Glavni Stožer — Z a g r e b
6. Obćem upravnom povjereniku — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstvu unut. poslova od 15. siječnja 1942.
V. T. br. 14-I-A-1942 podnosim sljedeći izvještaj :

ad I) Grupe pobunjenika o kojima je govor u prošlonedjeljnim izvještajima i dalje postoje i to: u planini Svilaji, u planini Dinari, u planini Kamešnici i kod Gradca, a peta grupa, koja je razbijena kod sela Krilo-Jesenice (vidi izvještaj od 21. veljače 1942.) prema sigurnim podacima zadržava se sada u planini Mosoru.² Tokom ove nedjelje pobunjenici su bili vrlo malo aktivni. Jedini slučaj jačeg nasilja dogodio se je kod sela

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 21/1—1, k. 224.

² Vidi dok. br. 38, napomena 4 i dok. br. 456.

Otoka (kotar Sinj), gdje je dne I/III. 1942. pri pokušaju bijega ubijen od komunista Ivan Silvio — talij. vojni šofer. kojega su komunisti bili zarobili dne 27. III 1942. na trnovim poljanam.³

Neaktivnost pobunjenika tokom ove nedjelje smatra se zatišjem pred buru. Očito je naime, da pobunjenici nastupanjem toplih dana pripremaju akcije jačih razmjera, osobito grupa kod Gradca, koja se smatra najopasnijom, jer su tamo naše oružane snage najslabije, a talijanska vojska se nalazi tek u Makarskoj oko 50 km. daleko, osim toga pobunjenici u tom kraju uživaju punu potporu pučanstva.

Razmjer pobune prema tome još uvijek je vrlo velik. Pučanstvo živi u strahu i panici, župnici i učitelji su napustili svoja mjesta, polja se ne obrađuju, što sve skupa stvara preduvjete za katastrofalne posljedice u ovoj Velikoj župi.

ad II) Prema dosadašnjem razvoju događaja i primljenim izvještajima očito je, da grkoistočni živalj sarađuje s pobunjenicima te nema razloga vjerovanju da bi postojalo razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog življa.

ad III) Tokom ove nedjelje talij. vojne vlasti na području kotara Sinj nastavile su akciju čišćenja uz saradnju naših vojnih vlasti i to u dva pravca. Ovoj akciji pridružilo se je i 130 dobrovoljaca, koji su pristigli iz Imotskog. Akcija je započela 4. ožujka 1942. prema Vještici gori i selima Bitelić, Vrdovalo, Rudo, gdje su se pobunjenici tokom zime skrivali u planinskim pojatama. Odredi naše i savezničke vojske nisu nigdje naišli na pobunjenike te su se povratili natrag u Sinj nakon što su popalili planinske pojate. Akcija čišćenja nastavljena je dne 6. ožujka 1942. prema planini Kamešnici, ali ni tu se nije naišlo na pobunjenike te su se vojske povratile, a akcija do danas nije nastavljena. Naši dobrovoljci po nalogu talij. vlasti povratili su se svojim kućama u Imotski.

Kako se iz izvještaja vidi, pobunjenici na području kotara Sinj bili su kroz ovu sedmicu vrlo malo aktivni. Predpostavlja se da pripremaju akciju širih razmjera, pak su momentalno obustavili pojedinačne akcije, ali nije isključeno da su se povukli iz dosadašnjih svojih skrovišta uslied toga što su doznali za sudjelovanje u akciji čišćenja imotskih dobrovoljaca, koji su poznati kao neustrašivi i vrlo borbeni element.

što se tiče grupe pobunjenika kod Gradca javljeno je u prošlonedjeljnom izvještaju o mjerama koje bi se imale poduzeti. Do danas međutim ništa nije učinjeno, jer nije stiglo nikakvo odobrenje za davanje oružja u svrhu naoružavanja pomoćnih oružnika. Stanje kod Gradca je vrlo teško i zadnji čas je da se nešto poduzme, jer ova Velika župa raspolaže sigurnim podacima da pobunjenici kod Gradca pripremaju jače akcije.

ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talij. vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj

³ Vidi dok. br. 37, napomena 4.

namjeravanoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima talij. vojnih vlasti. Potonje pokazuju razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju, te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

ad V) Talijanske vojne vlasti sve više pokazuju volju za ofanzivne akcije protiv pobunjenika i to jedino na području Sinjskog Kotara, ali te akcije nemaju karakter trajne ofenzive čija bi posljedica bila podpuno likvidiranje pobunjenika, jer svaka akcija započeta izjutra, završava uveče povratkom vojske u Sinj. Ipak i ovakve akcije i ako u maloj mjeri podižu kod naroda vjeru u dobru volju vojnih vlasti da rade na zaštićivanju pučanstva, a s druge strane ograničavaju podpunu slobodu akcije pobunjenika.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima korektno je i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito komunalna kao i ona prehrane i sve češće su sugestije u tom pravcu.

Naše vojne vlasti nemaju mogućnosti nikakove slobodne akcije,

ad VI) Javna sigurnost našeg življa na području ove Župe zadovoljava, osim u krajevima koje ugrožavaju pobunjenici.

ad VII) Raspoloženje naroda u slučajevima pod VII) a), b) i c) raspisa kao i u prošlim sedmicama.

ad VIII) Priedlozi iz prošlosedmičnih izvještaja aktualni su više nego ikad.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana

Podžupan:

Stanojević Juraj v. r.

(M. P.)

BROJ 465

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 10. OŽUJKA 1942
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNIKE KOD SELA BACINE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 465/42

Omiš, dne 10. ožujka 1942.

1. Obće upravnom Povjereničtvu kod II. armate talijanske vojske — Sušak
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Zagreb
3. Ravnatelju za javni red i sigurnost — Zagreb
4. Zapovjedništvu 6. pješačke divizije — Mostar

Dne 8. ožujka 1942. g. oružnička postaja Gradac na osnovu pouzdanih saznanja, da se jače komunističke snage okupljaju na području sela Bacine i u pravcu sela Pasičine, kotar Metković, uputila je jedan odred oružnika od 10 ljudi sa zadatkom izviđanja i eventualnog čišćenja. Taj oružnički odred prema zapoviedi imao se je povratiti u Gradac istoga dana do 22 h. Kako se taj odred nije vratio na vrijeme, počelo se je sumnjati, da se nešto dogodilo, te je tim povodom upućena jedna obhodnja od pet oružnika, da sazna što se je dogodilo s oružničkim odredom, koji je predvodio zapovjednik postaje Gradac narednik Matić.

Oružnička obhodnja od pet ljudi idući uz more pravac selo Bačina, a stigavši do seoske crkve bila je napadnuta strojopuščanom paljbom od strane komunista, te tom prilikom izginula dva čovjeka, a dva su ranjena. Oružnik koji se je biegom spasio doznao je sljedeće:

Da je oružnički odred od 10 ljudi napadnut iz zasjede od komunista kod Oštrog Vrha između sela Bačine i Pasičine, gdje se je razvila borba. Tom prilikom poginuo je vođa odreda oruž. narednik Matić i oružnik Nejšan, a pet oružnika je teže ranjeno, dok su se tri domobrana lakše ranjena spasili biegom i povratili u oružničku postaju Gradac. Komunisti su oružnike razoružali i zarobili odnijevši 12 pušaka i jednu strojnicu.

Utvrđeno je najvećom sigurnošću, da u brdima više Gradca, a napose u selu Bačini i selu Pasičini ima oko 800 pobunjenika od kojih je 400 naoružano.

Snagama komunista jako je premoćna prema našim snagama odnosno oružničtvu, koje ne uspieva ma što poduzimati proti pobunjenika s razlogu, što su u malom broju, i što su vrlo slabo naoružani. — Svaki čas

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 12/2, k. 224.

² Vidi dok. br. 36, napomena 5 16 i dok. br. 467.

prijeti opasnost, da komunisti zauzmu Gradac i druga obližnja sela i ugroze Makarsku i tako se povežu sa komunistima u Neretvi na drugim važnim strateškim mjestima osim Pasičine, koja je u rukama pobunjenika, a koja veže kotar Makarska sa kotarom Metković.

Ova je Župa znala da će se događaji na svoj način odvijati i nato je upozorila kako naslov tako i talijanske vojne vlasti i Zapovjedništvo 6. pješačke divizije u Mostaru i tražila žurnu pomoć u ljudstvu i materijalu.

Pred ovakom teškom situacijom zamoljena je pomoć od talijanskog zapovjedništva u Makarskoj sa strane izaslanika ove župe, ali je odgovor zapovjedniku talijanske vojske glasio:

Mi te ljude smatramo dezerterima i vojnim bjeguncima, u čemu su isključivo nadležne hrvatske vlasti, dok je akcija protiv tih odmetnika talijanskim vojnim vlastima zabranjena.

Zapovjednik talij. vojske u Makarskoj također je izjavio:

Mi bi Vam i u tom slučaju pomogli, ako izbiye otvorena pobuna, ali nemamo ljudi vješti terenu niti pješaka, nego ljude koji su zaposleni oko topova i određeni za obranu Makarske od podmornica.

Izaslanici ove župe znajući, da će događaji u gornjem primorju zauzeti vrlo ozbiljan značaj i pravu pobunu, posjetili su Zapovjedništvo 6. pješačke divizije u Mostaru i tražili pomoć, ali su im tamo odgovorili da ne mogu dati niti oružja niti ljudstva.

Nakon ovakvih odgovora i ozbiljnog položaja javne sigurnosti ove Župe uslijed događaja koji su u toku i koji će nastupiti napominje se, da je nemoguće održati red i sigurnost i vršiti vlast nad spomenutim područjem, ako se žurno ne pošalje pomoć bar u oružju, ako nema ljudstva.

— Stoga se moli naslov, da u gornjem smislu najažurnije raspolaže, kako bi se mogla poduzeti akcija protiv pobunjenika, koji se iz dana u dan sve to više grupiraju za svoju proljetnu akciju, koja će prema pouzdanim saznanjima biti veoma opasna.

Oružnič. postaje nisu dostatne za održanje reda i mira a pogotovo nisu u stanju poduzimati bilo kakvu akciju čišćenja pobunjenika na ovom području u ovakvom sastavu i sa ovakvom slabom opremom.

Poduzimanje akcije protiv grupe pobunjenika na području obć. Gradac vrlo je važno s ovih razloga: Ako se grupa pobunjenika poviše Gradca u najkraće vrijeme ne likvidira postoji brzovjetno opasnost, da se ova grupa poveže sa grupom pobunjenika u Mosoru, a zatim s grupom pobunjenika u kotaru Sinj i sa grupama, koje djeluju na području kotara Metković i vežu se sa Hercegovinom i grkoistočnim elementom. — Tendencija je pobunjenika ta i ona nema zasada zaprieka, da to izvrše, pošto su naše snage preslabe, što oni točno znadu i tako djeluju uz pomoć naroda, koji ih u velikom broju potpomaže.

Povezanost pobunjeničkih grupa iziskivat će velike žrtve i padanje morala kod naroda, što neće biti na korist naših vlasti i bitnih državnih interesa.

Moli se Naslov, da se po stvari bezuvjetno postupi i pruži žurno bilo kakovu pomoć, jer se prilike iz časa u čas pogoršavaju.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan:

Stanojević Juraj v. r.

(M. P.)

BROJ 466

IZVJEŠTAJ TAJNIKA VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA OD 14.
OŽUJKA 1942. VELIKOM ŽUPANU O POLITIČKOM STANJU U ŽUPI¹

Prijepis!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N

k. V. T. br. 95/42

Knin, dne 14 ožujka 1942.

Gospodinu
Velikom Županu Davidu Sinčiću

Z a g r e b
Mesnička 7/IV.

Poslie 2. ožujka 1942. uslijedili su sljedeći događaji:

Dana 4. ožujka t. g. došlo je do sukoba, između talijanskih snaga i pobunjenika u okolici Zrmanje, Srba, Male Popine. Izgleda da je u tim borbama bilo dosta žrtava i na strani talijanskih trupa jer je kroz nekoliko dana ovdje u Kninu bio sprovod za ukupno 10 vojnika. Iz razgovora što sam ih imao sa gosp. Generalom² — on mi je potvrdio o tim borbama — ali o potankostima malo mi je kazao. Kazao mi je jedino to, da su kod Zrmanje i u Maloj Popini poduzete represalije i da je popaljeno dosta kuća. I u Strmici je popaljeno od talijanskih trupa u ime represalija⁴ do 5 kuća radi toga što je netko u blizini toga sela po nešto oštetiio prugu za Drvar.

Prema informacijama što sam prikupio, neki grkoistočnjaci su otišli bili prvih dana (naravno da se odnosi samo na mlade ljude) u šume i brda, da sudjeluju u borbama, a u duhu onoga proglasa iz Dinare od

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 15/3—2, k. 70.

³ Furio Monticelli, komandant divizije »Sassari«.

popa Đujića. Međutim, kada se opet opazilo žestoku protuakciju talijanskih trupa (Alpina, koji su nedavno ovamo u jačim snagama stigli) čujem, da se ti seljaci vraćaju kući, jer su se mnogo uplašili. Potištenost kod grkoistočnjaka je velika. Gosp. general — a redom svi njegovi časnici daju izjave po njihovoj rješenosti da najstrože postupaju.

Obće uzevši smatram, da položaj kod velike većine grkoistočnjaka u pogledu naših vlasti nije pogoršan jer kod većine grkoistočnjaka poslije ovih zadnjih događaja još više prevladava uvjerenje da je potrebno, da zadrže mir. Izgleda, da kod borba u gore navedenim mjestima ima mnogobrojnih elemenata, koji su prebjegli sa primorja t. j. talijanske Dalmacije. Situacija u Bos Grahovu je mirna — a prema podacima što sam ih sinoć dobio izgleda, da je Branko Bogunović sa jednim odredom od svojih 120 ljudi krenuo u borbu protiv komunista izjavivši svoju saradnju sa talijanskim trupama. Po istim tim viestima izgleda, da su komunisti napali selo Resanovci, tamo počinili štete i neke grkoistočnjake pobili pa da bi to bio povod pokreta Branka Bogunovića. Držanje Paje Popovića i popa Đujića, prema nama je uvijek isto.

Općina u Kninu tražila je neke obavijesti od parohijskog zvanja u Strmici, a pop Momčilo Đujić je ovaj spis povratio općini sa dopisom sljedećeg sadržaja:

»U krvavoj ustaškoj državi Hrvatskoj Srpski narod i Srpska crkva zajedno sa Ciganima, jevrejima i psima stavljeni su izvan zakona.

Na taj način došla je do pravog izražaja Hrvatska hiljadugodišnja kultura. Komunisti ne priznaju postojanje Boga, oni mu se ne obraćaju i ne mole. Sledstveno tome, a po pravilu hiljadugodišnje kulture Hrvatske sa kakvim pravom Hrvatska krvoločna država može da se obraća na adesu Srba ili njihovih parohijskih uprava. Mi ne priznajemo hrvatske države te prema tome odbijamo i svaku službenu prepisku sa istom.

Momčilo R. Đujić v. r.
bivši paroh strmički«

Iz ovoga se vidi kako diše pop Momčilo Đujić,³ a o Paji Popoviću¹ nije potrebno ni govoriti.

Da je njihov stav i prema Talijanima nepovoljan već sam izvijestio i to proizlazi iz onoga proglasa i pisma popa Momčila Đujića te njihovog držanja na skupštini od 1. III 1942. u Plavnu.

Sada se međutim saputa, da bi oni širih među grkoistočnjacima nekakve letke, kojima zabranjuju, da bi itko na Talijane pucao. Ako to odgovara istini, što niesam mogao provjeriti, jer nitko mi nije mogao da kaže, da je takav jedan letak vidio, a niti mi ga je tko donio, ta njihova promjena ne bi značila drugo, nego da su opazili, da Talijani se ne šale, da od njih namjeravano oživljavanje aktivne pobune ne uspjeva onako, kako su mislili pak sada trube na povlačenje. Iz toga vrlo lako da Lucich Guido⁵ pokuša da izvuče kapital, ali po mom mišljenju to se čuje i od

³ i ⁴ O djelovanju četnika vidi dok. br. 488.

⁵ Talijanski obavještajac i tumač u komandi divizije »Sassari« jer je govorio hrvatsko-srpskim jezikom.

mnogih grkoistočnjaka, za smirenje ove okolice bezuvjetno bi bilo potrebno, da se ova dvojica svakako uklone!

Paji Popoviću je umrla majka — pak je jučer bio sprovod u Biskupiji. Redarstvo je ustanovilo, da je Paško Krvavica iz Knina za tu zgodu izrađivao jedan vienac sa trakama koje su imale nadpis — »Srpskoj majci — I četa Vrbnik«. Ja sam odmah intervenirao kod Talijana i tražio da dogovorno s našim redarstvom i oružništvom postupaju, jer da je takav nadpis subversivan jer je vienac naručen od jedne ilegalne borbene formacije. Kapetan karabiniera Rusi je odmah intervenirao, ali je vienac kad su karabinieri i oružnici došli kod tog Krvavice bio već odnešen u Biskupiju. Kako se pak ustanovilo, da je gornji nadpis naručio kod Krvavice prof. Nenad Sinobađ,⁶ koji je ostavio kod Krvavice na jednoj cedulji ispisan nadpis sa svojim potpisom, to sam tražio o Talijana i postupak protiv prof. Sinobada, pak mi je kapetan Rusi obećao da će proti njemu i postupati, ali do sada još ništa nije poduzeto.

Pitanje prehrane je veoma škakljivo. Mnogo svieta, a osobito u Kninu formalno gladuju, a tako isto i po selima. Ako hrana ne stigne kroz 4—5 dana naš će položaj biti strašan. Izbjeglice su odpremljene u poljoprivrednu školu, a za njihovu prehranu bio sam prisiljen da tražim kod gosp. generala pozajmicu od 1000 kg. brašna, i 1000 kg. graha, što mi je odmah dao. Da nije bilo toga ne znam sam što bi sa izbjeglicama učinio.

Cuo sam na radio o vašem imenovanju za zamjenika obćeg upravnog povjerenika kod II Armate talijanske vojske u Sušaku,⁷ pak Vam čestitam. Neki su mislili, da tim Vi idete iz Knina, ali sam ja odmah zaključio, da to ne može biti tako, već da ćete Vi ovdje ostati i da su Vam tim imenovanjem dane veće ovlasti i proširen Vaš utjecaj i na druge župe za nastavak politike, koju sprovodite. Osobito kod grkoistočnjaka se to u početku bilo shvatilo, kao da vaša politika nije naišla na odobravanje, pa da Vas se htjelo na taj način premjestiti iz Knina, ali sada kad su se proširile vesti da Vi ipak ne idete iz Knina, kod njih je nastalo bolje raspoloženje.

Za Dom spremni!

Župski tajnik:
Vatavauk Ante, v. r.

P. S. Nastavljeno dana 16. III. 1942.

Prema informacijama, koje sam dobio naredio sam 7. ožujka 1942. oružničkoj postaji u Drnišu, da obavi premetačinu kod učitelja u Trbounju Ivana Leko i Lalić Vinka, a radi sumnje, da se isti bave komunističkom propagandom. U njihovom stanu premetačina je obavljena, ali

* Sinobađ je do 19. lipnja 1942. godine bio suradnik Paje Popovića, a zatim poslije njegovog ubojstva prešao na stranu partizana. Vidi dok. br. 129, 131, 135 i 140.

⁷ Prema podacima dobivenim prilikom saslušanja, Sinčić je napustio u ožujku 1942. god. Knin i otišao u Zagreb s namjerom da izvrši pritisak na vladu NDH da se brže sprovodi odluka u vezi smirivanja četnika u Kninskoj krajini. U Knin se vratio početkom srpnja 1942. u međuvremenu postavljen je za veličkog župana Velike župe Gacka i Lika u Gospiću i za zamjenika povjerenika kod Višeg zapovjedništva talijanskih oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« (Supersloda). Vidi Arhiv VII, arhiva NDH, reg. br. 6/71—87, K. I. O. 9 i reg. br. 38/8-I, k. 73.

njih dvojica nisu bili prisutni, jer su bili odsutni i to prvi u nekom selu u blizini, a drugi u Kninu. U njihovom pak stanu zatečen je brat Vinka Lalića Sime t.j. onaj, koji je dugo vremena bio u inostranstvu, izgleda i u Rusiji, a koji se bio povratio u Šibenik nedavno prije početka rata sa Jugoslavijom. O njemu Vi sigurno znadete i dosta ste o njemu čuli. Premetačinom nađeno je letaka i drugih stvari komunističkog sadržaja, a nađeno je i kod samoga Šime Lalića prigodom njegove lične premetačine. Ovaj je odmah uhićen, a zatim su uhićeni Ivan Leko⁸ i Lalić Vinko. Kod svega toga sudjelovali su karabinieri, a naši su oružnici uhićenike bili predali tal. karabinierima, koji su kod svršenih izvida učitelja Vinka Lalića pustili na slobodu jer da nema dovoljno dokaza za njegovu krivicu. Ostala dvojica su ostala u zatvoru i predani su sudu u Drnišu.

Učitelja Lalić Vinka trebalo bi najhitnije premjestiti iz ovih krajeva.

Kotarska oblast u Drnišu pod br. 1502/42 od 9 ožujka 1942. o ovojme je poslala iscrpan izvještaj Ministarstvu unutarnjih poslova i ravnateljstvu za javni red i sigurnost sa svim prepisima o nađenom materijalu.

Za Dom spremni!

Župski tajnik:
Vatavuk Ante, v. r.

(M P.)

⁸ Tada sekretar Mjesnog komiteta KPH za Drniš. Po hapšenju odležao je nekoliko dana u drniškom i šibenskom zatvoru, pa interniran na otočić Ošljak kod Preka. Početkom 1943. godine odveden je u Knin radi zamjene, do koje nije došlo.

BROJ 467

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 14. OŽUJKA 1942.
0 NAPADIMA PARTIZANA U VREMENU OD 8. DO 14. OŽUJKA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. Broj: 13/42

Omiš, dne 14. ožujka 1942.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe za vrieme
od 8. ožujka 1942. do 14. ožujka 1942.**

1. MINISTARSTVU UNUT. POSLOVA — TAJNICTVO MINISTRA
— Z a g r e b
2. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b
3. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA — Z a g r e b
4. UREDU POGLAVNIKA — Z a g r e b
5. MINISTARSTVU HRVATSKOG PADOBRANSTVA ZA GLAVNI
STOŽER — Z a g r e b
6. OBČEM UPRAVNOM POVJERENIKU — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1912. V. T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I) Grupe pobunjenika o kojima je govor u prošlonedjeljnim izvještajima i dalje postoje i to: u planini Svilaji, u planini Dinari, u planini Kamešnici, u planini Mosoru i kod Gradca.

Razmjeri pobune prema prošlim nedjeljama može se smatrati povećanim, jer su posljednje dvije grupe brojčano silno ojačale, tako da predstoji neposredna opasnost i za veća mjesta. Pučanstvo zahvaća sve veći strah i panika. Pobunjenici u Kotaru sinjskom udaraju neke vrsti harača na pučanstvo, koje od straha pred ubijstvima i paležima pruža pobunjenicima pomoć. Prema nekim znakovima pobunjenici su izvršili potajnu mobilizaciju među svojim pristašama u mnogim mjestima, jer je nedvojbeno ustanovljeno da su se istog dana u većini primorskih mjesta sukobili mladi ljudi, poznati inače otprije kao komunisti, a koji su do sad mirovali, odmetnuli u brda te pojačali naročito grupu u planini Mosoru.

Nasilja izvršena u ovoj sedmici od pobunjenika su sljedeća:

a) Dne 8. ožujka 1942 u selu Bačini (kotar Makarska) pobunjenici su napali vatrenim oružjem oružn. ophodnju od 10 momaka.² U borbi, koja je trajala od 11 do 18 sati, 2 su oružnika poginula, a tri su ranjena, kao 1 jedan domobran, a ostali kad su istrošili sve metke razoružani su i zarobljeni. Naknadno su međutim pušteni na slobodu svi, osim oružnika Stjepana Đirlića, koji je u borbi ubio jednog od vođa pobunjenika i to

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 3/22, k. 241.

² Vidi dok. br. 36, napomena 5 i 6 i dok. br. 465.

Vitka Viskića.³ Osim poginulog Viskića na strani pobunjenika ima više ranjenih, od kojih dva teže. Pošto se ova ophodnja nije vratila u određeno vrijeme, sutradan dne 9. ožujka poslata je jedna ophodnja od 5 ljudi da izvidi što je sa prvom ophodnjom, ali je i ova druga ophodnja u selu Bacini napadnuta iz zasjede, kojom prilikom su teško ranjeni oružnik Ratković, domobran-pričuvnik Damljanović i ustaša Kunst. Prva dvojica su zarobljeni, a ustaša Kunst i ostala dva domobrana uspjela su povući se.

b) Dne 11. ožujka 1942. kod sela Ugljane (kotar Sinj) pobunjenici su napali talijanske samovoze pune vojnika, kojom prilikom su poginula 3 talij. vojnika, a ranjeno je 8 talij. vojnika te 2 časnika, od kojih je jedan kasnije preminuo/*

Radi ovoga su nad selom Ugljane bili sečili, a jedan kotara Omiš, te do pobunjenici, pak je planine Kamešnice.	Talijani dne 12. i 13. ožujka 1942. vršili te su popalili nekoliko kuća u kojima bi seljak je ubijen. Selo Ugljane nalazi se ovog slučaja nije bilo znakova da bi se vjerojatno da se i ova grupa pobunjenika	represalije pobunjenici na granici tu skrivali spustila sa
--	---	--

ad II) Prema dosadašnjem razvoju događaja i primljenim izvještajima očito je da grkoistočni živalj surađuje sa pobunjenicima te nema razloga vjerovanju da bi postojalo razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog živilja.

ad III) Tokom ove nedjelje talijanske vojne vlasti na području kotara Sinj nastavile su akciju čišćenja pobunjeničkih gnijezda uz saradnju naših vojnih vlasti te dobrovoljaca iz sela Maljkovo i Potravlje u pravcu planine Svilaje dne 8. III. 42. Ove snage sukobile su se sa pobunjenicima u samoj planini Svilaji te je u borbi poginulo 10 pobunjenika i zaplijenjeno 4 puške, dočim na strani našoj i talijana nema žrtava. Iste večeri akcija je prekinuta.⁵

Dok inicijativa pobunjenika — kako se iz ad II) navedenog vidi nije jenjala, sve više zabrinjuje stanje u planini Mosoru i kod Gradca, jer tamo grupe pobunjenika sve više jačaju, a nije ništa poduzeto kako bi se to spriječilo, kao i njihova pojačana aktivnost koja se predviđa.

Ova Velika župa u cilju da se proti ovih grupa nešto poduzme, uz saradnju oružničkih krilnih zapovjedništava Omiš i Makarska, stavila se je u vezi sa talijanskim presidijima u Omišu i Makarskoj, te je talijanskom presidiju u Omišu dostavila i pismeni prijedlog, o mjerama koje bi zajednički trebalo poduzeti i taj prijedlog je upućen talij. diviziji u Sinju na odobrenje. Za sada su međutim pojačane naše oružničke postaje u ugroženijim predjelima, kako bi se barem osigurali veći centri od neposrednog napada pobunjenika. U koliko talij. devizija pristane na predloge ove Velike župe i stavi na raspoloženje dovoljan broj vojnika i spremne, povest će se istovremeno akcija proti pobunjenika u pravcu Mosora i kod Gradca. Cilj će ovoj akciji biti po mogućnosti uništenje ovih

³ Komandir Gradačke partizanske grupe.

* Ovaj napad su izvršili partizani Kamešničke čete.

⁵ Borba je vođena protiv partizana Svilajске čete.

grupa, a svakako spriječavanje, da se ove grupe međusobno spoje, jer su jedna drugoj došle u vrlo opasnu blizinu.

ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talij. vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima talij. vojnih vlasti. Potonje pokazuju razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

ad V) Talijanske vojne vlasti sve više pokazuju volju za ofanzivne akcije proti pobunjenika i to jedino na području kotara Sinj, ali te akcije još nemaju karakter trajne ofenzive, čija bi posljedica bila potpuno likvidiranje pobunjenika, jer svaka akcija započeta izjutra završava uveče povratkom vojske u Sinj. Ipak i ovakove akcije i ako u maloj mjeri podižu kod naroda vjeru i dobru volju vojnih vlasti da rade na zaštici vanju pučanstva, a s druge strane ograničavaju podpunu slobodu akcije pobunjenika.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim vlastima korektno je i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja i djelokrug naših građanskih vlasti, osobito komunalna, kao i ona prehrane i sve češće su sugestije u tom pravcu.

ad VI) Javna sigurnost našeg življa na području ove župe zadovoljava jedino u kotarevima Imotski, Brač i Hvar.

ad VII) Raspoloženje nareda u slučajevima pod VII), a), b) i c) raspisa kao i u prošlim sedmicama.

ad VIII) Kao u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki Župan,
Luetić v.r.

(M.P.)

BROJ 468

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 18. OŽUJKA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBI TALIJANA I PARTIZANA NA MOSORU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 514/42

Omiš, dne 18. ožujka 1942.

**Predmet: Borba između komunista
pobunjenika i talijanske vojske.**

1. Obćem upravnom Povjemičtvu kod II.
Armata talijanske vojske — S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
3. Ravnatelju za javni red i sigurnost — Z a g r e b
4. Stožeru 6. pješačke divizije — M o s t a r

Oružnička postaja u Srinjinama dostavila je pod br. Taj. 148/42 od 36. ožujka 1942. g. o borbi, koja se je vodila protiv komunista na Mosoru u nedjelju 15. ožujka 1942. g. sljedeći izvještaj:

»Dana 15. ožujka 1942. g. vođena je borba od strane talijanske vojske protiv komunista u planini Mosor iznad sela Zrnovnica i sela Sitnog Gornjeg u tako zvanom mjestu Zagrade, od Lolića klanca prema Sitnanskim stajama. Borba se vodila cijeli dan do pred sam mrak.-

U toj borbi talij. vojska upotriebila je vatru iz pušaka i bacača mina.

Talijanska vojska bila je sastavljena od nekoliko jedinica iz Splita i jedinica iz Zrnovnice, od kojih jedinica su dva vojnika teže i tri lakše ranjena, te prema doznanju ova dvojica koja su teže ranjena u bolnici u Splitu su umrla.

Prema saznanju pobunjenika komunista bilo je oko 250—300 ljudi, a kako se je moglo doznati isti su se od pritiska talij. vojske raspršili po raznim djelovima planine Mosor.

Da li je koji od komunista ranjen ili ubijen pozitivno se nije moglo ustanoviti, već po pričanju talij. vojnika izgleda da i komunista ima ubijenih i ranjenih, ali se ne zna koliko.

U koliko se je moglo doznati od strane Tahjana ranjen je i jedan talijanski kapetan, a svi su ranjeni Talijani odveženi u bolnicu u Split.

Dana 16. ožujka 1942. g. više nisu vođene nikakove borbe, a talij. jedinice su se neke povukle iz planine Mosor, a nekoliko jedinica se još nalaze u planini Mosor, ali više do borbe ne dolazi, što znači da su ko-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/5—1, k. 224.

² Vidi dok. br. 36, napomena 2.

REPUBLIKA DRŽAVA HRVATSKA
Veliki Zupnik
Bij. broj: 514/42

OniS, dne 10. ožujka 1942.

Predmet: Borba između komunista
pobunjenika i talijanske vojske.-

1. Obće upravnom Povjereništvu kod II.
Armata talijanske vojske - Sušak
2. Ministarstvu unut. poslova - Tajništvo ministra - Zagreb
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost - Zagreb
4. Stožaru 6. pješadijske divizije - Mostar

Obratila postaja u Brinjinama dostavila je rod br. Taj. 140/42
od 16. ožujka 1942. g. o borbi, koja se je vodila protiv komunista na Moso-
ru u noćnoj 15. ožujka 1942. g. sljedeći izvještaj:

"Dana 15. ožujka 1942. g. vodjena je borba od strane talijanske
vojske protiv komunista u planinama, između sela Krnovnice i sela Sit-
nog Gornjeg u tako zvanom području Zagreba, od 15. lica klana prema Sinato-
kim stajama. Borba se vodila cijeli dan do pred sam mrak."

U toj borbi talij. vojska upotrijebila je vatru iz pušaka i baca-
da mina.

Talijanska vojska bila je sastavljena od nekoliko jedinica iz
Splita i jedinica iz Krnovnice, od kojih jedinica su dva vojnika teže i
tri lakše ranjena, te prema domaćima ova dvojica koja su teže ranjena u
bolnicu u Splitu su umrli.

Prema domaćima pobunjenika komunista bilo je oko 250-300 ljudi,
a kako se je moglo doznati isti su se od grčkih talij. vojske raspri-
li po raznim dijelovima planine Mosor.

Da li je koji od komunista ranjen ili ubijen pozitivno se nije
moglo doznati, već po pričanju talij. vojnika izgleda da i komunista
ima ubijenih i ranjenih, ali se ne zna koliko.

U koliko se je moglo doznati od strane talijana ranjen je jedan
talijanski kapetan, a svi su ranjeni talijani odvezeni u bolnicu u Split.

Dana 16. ožujka 1942. g. više nisu vodjene nikakve borbe, a talij.
jedinice su se neko povukle iz planine Mosor, a nekoliko jedinica se još
nalaze u planini Mosor, ali više do borbe ne dolazi, što znači da su ko-
munisti posjegli na se nije moglo doznati u kojem pravcu, te nekim do-
nacijama, ali koja donacija nije pozitivna, a niti su se mogli točno pro-
vjeriti komunista su noću 15-16 ožujka 1942. g. provalili planinski Dom
u planini Mosor, te iz Donacijama li neke stvari, od kojih se točno ne zna
koje, ali kako kaže žena čuvarka planinskog doma Đurđić Marija iz Sitna
Gornjeg, da je odošao jedan dvogled, neke protokarske stvari i neke knji-
ge, a da li su odneli još koje stvari ne može pozitivno znati.

Za sada se drugo ništa o ovoj borbi nije moglo doznati, pošto se
naljazi u planini Mosor nisu radi borbe i strahomosti kretali."

Dostavlja se radi smanja izvještajem, da je grupa komunista u
Mosoru pojedina jakim bijegstvom osoba iz Splita, Kaštel, i Zagreba
područja kotara talij.

Područje stvarjenim nasamjima komunista su dana 16. ožujka
t. g. imali poduzeti jaše oružane napade na državne ustanove, oružničke
postaje, i jedinica talijanskih vojnih posada u svrhu stvaranja raspo-
ložljiva naroda, da ih podopomože i da se u vedem broju pridruži njihovim
bandama, koje se spremaju, da preuzmu vlast.

O gore navedeno obavješteno i talij. vojne vlasti kao i naše oruža-
ne snage, koje su poduzle opće mjere sigurnosti obzirom na pojačani
rad komunističkih band.-

Za Dom spremni!

ORUŽ
KID

3276

Primljeno 3. IV. 1942.

Veliki Zupnik

Lutic v. h.

munisti pobjegli, ali se nije moglo doznati u kom pravcu. Po nekim doznanjima, ali koja doznanja nisu pozitivna, a niti su se mogla točno provjeriti komunisti su noću 15—16 ožujka 1942. g. provalili planinski Dom u planini Mosor, te iz Doma odneli neke stvari, od kojih se tačno ne zna koje, ali kako kaže žena čuvara planinskog doma Perić Marija iz Sitna Gornjeg, da je odnesen jedan dvogled, neke apotekarske stvari i neke knjige, a da li su odneli još koje stvari ne može pozitivno znati.

Za sada se drugo ništa o ovoj borbi nije moglo doznati, pošto se seljani u planini Mosor nisu radi borbe i ustrašenosti kretali.

Dostavlja se radi znanja izvještajem, da je grupa komunista u Mosoru pojačana jačim bjegstvom osoba iz Splita, Kaštela i mjesta sa područja kotara Omiš.

Prema podpuno utvrđenim saznanjima komunisti su dne 16. ožujka t. g. imali poduzeti jače oružane napade na državne ustanove, oružničke postaje i sjedišta talijanskih vojnih posada u svrhu stvaranja raspoloženja kod naroda, da ih podpomaže i da se u većem broju pridruži njihovim bandama, koje se spremaju, da preuzmu vlast.

O gornjem su obavještene i talij. vojne vlasti kao i naše oružane snage, koje su poduzele opsežne mjere sigurnosti obzirom na pojačani rad komunističkih banda.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M.P.)

BROJ 469

IZVJEŠTAJ 2. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 20. OŽUJKA 1942.
VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O AKCIJI
PARTIZANA U LUCI PLOČE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
2. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

U Kninu dne 20. ožujka 1942.

J. S. Broj 515

Predmet : Komunistička banda opljačkala
alat građevinskog preduzeća na lukd
»Ploče« kotar Makarska.

- 1) VRHOVNOM ORUŽN. ZAPOVJEDNIŠTVU
- 2) RAVNATELJ. ZA JAVNI RED I SIGURN.
- 3) SREDIŠNJEM DRŽAV. UREDU ZA SUZBIJANJE
KRIMINALITETA

Noću 13-14. ožujka 1942. banda od oko 20 naoružanih komunista-došla je kod građevinskog poduzeća vlasnika Bezić Marina, na morsku luku »Ploče«, kotar Makarska. Poslovodi Balić Mihovilu jedan od bandita predstavio se kao vođa partizana iz sela Baćine, i da po naređenju komandanta štaba ima da uzme sav potreban alat iz magazina dotičnog preduzeća.

Poslovoda Balić otvorio je magazin iz koga su banditi opljačkali :

7 komada kaiša starih, dugih 5 do 12 metara, a široki 13 cm.

5 komada novih kožnih kaiša, dugih 5 do 12 m, širokih 13 cm.

1 klg. opute.

2 komada stare gume od obale.

1 karbit lampu.

1 kantu sa 5 klg. ulja.

3 razne turpije.

1 kućnu apoteku.

3 vreće.

Ukupna vrijednost opljačkanih stvari iznosi oko 80.000 kn.

Na opljačkane stvari, banditi su poslovodi Baliću ostavili primku sa naznakom: »Partizanski narodno oslobodilački pokret Jugoslavije«, sa nečitkim potpisom, zatim su se sa stvarima ukrkali u brod i veslajući odplovili za selo Baćinu.

Postaja Gradac podnijela je izvješće kotarskoj oblasti u Makarskoj, a sama je nemoćna za gonjenje bandita u Baćini, čiji broj iznosi oko 1.200.

Zapovjednik, pukovnik:

Boić v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 10/2—1, k. 64.

² Akciju su vjerojatno izvršili partizani Blokvske čete.

BROJ 470

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 21. OŽUJKA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PAR-
TIZANA NA ORUŽNICKU PATROLU KOD BOLA NA BRACU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

Taj. Broj 534/42.

21. III. 1942.

Omiš

Predmet: Napadaj na oružnike.

- 1) **OPĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU**
kod Druge Armate talijanske vojske — **S u š a k**
- 2) **MINISTRU UNUTARNJIH POSLOVA — Z a g r e b**
Tajništvo ministra
- 3) **RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b**
- 4) **STOŽERU 6 PJEŠAČKE DIVIZIJE — M o s t a r**

Kotarska oblast Supetar Taj. Broj 126/42. od 19. III. t. g. dostavlja:

Dana 17. III. 1942. g. pri povratku iz Bola, napadnuta je, vatrenim oružjem oružnika ophodnja² i to: Nakićen Grgo, zapovjednik postaje Pučišća i oružnici Miletić Blaž, i Kožul Mate, potonji sa oružničke postaje Selca. Pomenuta ophodnja toga dana bila je u Bolu po hranu. Oko 16 sati pod Bolskom krunom, a nedaleko kupole Sv. Duha, bili su oružnici pozvani od nepoznatih naoružanih lica, da predaju oružje i hranu, koju su sa sobom nosili. Ophodnja je odmah prihvatila bo-rbu, ali nakon nekoliko hitaca bio je smrtno pogođen zapovjednik postaje Pučišća Grgo Nakićen. Puščani metak pogodio je narednika Nakićena u zatiljak i izišao kroz usta van. Pogođeni je odmah preminuo. Ostala dvojica oružnika produžili su borbom ali pošto su napadači bili brojniji oko 18 do 20 lica. morali su položiti oružje i predati ga. Napadači su većinom mladi ljudi, u dobi od 18 do 26 godina razoružali su oružnike, oduzeli hranu, a sa mrtvog tijela skinuli vojničku bluzu. Po izvršenom napadaju, napadači su povelili sa sobom razoružane oružnike i poslije jednog sata pustili ih na slobodu. Iako su napadači vodili sa sobom, dosta dugo ova dva oružnika, isti nijesu mogli prepoznati niti jedno lice, već sumnjaju da su napadači bili većina iz Bola i Pražnica. Predpostavlja se, da je među napadačima bilo i stranih lica, koji su se sigurno na nedozvoljen način prebacili na otok i organizirali ovaj napadaj. Ova pretpostavka ima temelja iz razloga, što je ubijeni narednik Nakićen već više puta progonio vojne neposlušnike njih oko 10 na broju, koji i ako naoružani i brojniji nisu niti jedan put ophodnji pružili otpor već pobjegli. Organizatori ove bande

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 54/3, k. 224.

² Vidi dok. br. 37 i 476.

moraju bilti liz Hvara ili sa kopna, te povelu ovu akciju, jer Bračani sami po sebi, ne bi nikad bili kadri nešto slično poduzeti. O napadaju, ova Kotarska oblast, bila je izvještena od oružničke postaje Pučišća brzo i glasom oko 18 sati. O učinu bila je odmah obavještena Italijanska Komanda u Supetru, koja je svojim podređenim jedinicama na otoku, dala shodne upute za pronalazak počinitelja i osiguranja reda i mira. Na čitavom području kotara vlada sada potpuni red i mir i pučanstvo je zabrinuto radi eventualnih represalija sa strane vlasti.

Sutradan po događaju, oružnici iz svih postaja u suradnji sa italijanskom vojskom, poduzeli su svestrano traganje, ali bez ikakvog posljedica. Naređeno je svima postajama, da svakodnevno tragaju za počiniteljima. Zbog nedovoljnog broja oružnika traganje i pronalazak bit će uvelike otežan, pošto u većini oružničkih postaja nema niti dovoljno oružnika za osiguranje ni mjesta sjedišta postaje.

Ovom prilikom uočilo se, da je od prijeke potrebe osnivanje pa makar privremene oružničke postaje u mjestu Nerežišća, sa najmanje osam oružnika, jer bi se na takav način, kako tako, osigurao i potpuni red i mir na srednjem dijelu otoka, a istodobno imalo dobra kontrola nad kretanjem osoba sredinom otoka, što je sad nemoguće, a inače vrlo potrebno, upravo radi vojnih neposlušnika. Osim ove postaje potrebno bi bilo da se osnuje postaja još i u Sutivanu sa barem 5 oružnika, a da se rastereti oružnička postaja Supetar, koja još ima pod sobom i občinu Postira. Sa ovakvom nadopunom oružnika i osnivanjem ovih postaja, nedvojbeno bi se osigurao red i mir, a istodobno spriječili skrivanje vojnih neposlušnika.«

Dostavlja se radi znanja i daljnje raspoložbe.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Veliki Župan:
Luetić v. r.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 21. OŽUJKA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA S PARTIZANIMA MOSORSKOG NOP ODREDA I UDARNIM GRUPAMA NA OTOCIMA BRAČU I HVARU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. broj: 15/42

Omiš, dne 21. ožujka 1942.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrijeme od 15. ožujka 1942.
do 21. ožujka 1942.**

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo Ministra — **Z a g r e b**
2. Ravnatelju za javni red i sigurnost — **Z a g r e b**
3. Ministru vanjskih poslova — **Z a g r e b**
4. Uredu Poglavnika — **Z a g r e b**
5. Ministarstvu hrvatskog domobr. za Glavni Stožer — **Z a g r e b**
6. Obćem upravnom povjereniku — **S u š a k**

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942. V. T. br. 14. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

Grupe pobunjenika o kojima je govor u prošlonedjeljnom izvještaju² i dalje postoje i to: u planini Svilaji, u planini Dinari, u planini Kameš-nioi, u planinii Mosoru i kod Gradca.

Manje grupe pobunjenika, sastavljene većinom od vojnih neposlušnika nalaze se po brdima otoka Brača i Hvara³ te u zadnje vrijeme pokazuju znakove aktivnosti. Razmjer pobune je prema tome povećan, jer pobune ima u svim kotarevima ove Velike župe, osim u kotaru Imotskom. Pučanstvo kotara Sinj te občina Muć i Lećevica (kotara Omiš) živi u velikom strahu, jer pobunjenici pljačkaju hranu ih pak zahtjevaju od seljaka hranu pod prijetnjom ubojstva i paleža.

Tokom ove sedmice pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dne 15. ožujka 1942. u 19 sati grupa od 10 pobunjenika pod vodstvom biv. poručnika Markovića upala je u kuću Barišića Dušana Ivanova u selu Dabru (kotar Sinj) te silom odvela Dušana Barišića, ali im je isti putem pobjegao. Iste noći pobunjenici su iz istog sela htjeli odvesti

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 31/3—1, k. 70.

² Vidi dok. br. 467.

³ i ⁴ Prema sjećanju sudionika NOR-a na otocima Braču i Hvaru nisu tada postojale organizirane partizanske jedinice. U akcijama su sudjelovali ilegalci — članovi KP i SKOJ-a. Do 20. lipnja 1942. god. kada je formirana Bračka partizanska četa, postojale su ilegalne grupe u Bolu, Pučišću, Sutivanu, Nerežišću, Postirama i Selcima. Isto tako postojale su i na otoku Hvaru ilegalne udarne grupe po selima, a 20. srpnja 1942. god. formirana je partizanska četa »Matij Ivanić« (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 2005; 1—1/2, k. 2005; 1—16/3, k. 2005 i 2—7/2, k. 2005).

Marka i Petra Cavića te Marka Galica iz Zasiloka, ali su sva trojica pobjegla.

b) dne 16. ožujka 1942. u 18 sati pobunjenici su na putu između Gornjeg i Donjeg Otoka (kotar Sinj) uhvatili domobrana Elek Štipana, sproveli ga njegovoj kući te svukli sa njega vojničko odijelo sa nožem i opasačem i oduzeli mu vojno oružje, a zatim ga povelu u pravcu planine Kamešnice, ali je isti u zgodnom času iskoristivši mrak pobjegao.

c) dne 17. ožujka 1942. grupa od 20—25 pobunjenika na putu Bol—Humac (kotar Supetar) iz zasjede je napalo tri oružnika i dva seljaka koji su prenosili živežne namirnice za oružničku postaju Selca i na njih otvorili puščanu vatru, na koju su oružnici odmah odgovorili. U borbi je poginuo narednik Grgo Nakićen, a dva oružnika su zarobljena, razoružana te im je oduzeta sva oprema i hrana. Ova dva oružnika su kasnije puštena na slobodu.⁴

d) dne 18. ožujka 1942. oko 12 h u selu Grabu (kotar Sinj) pobunjenici su napali odjel talij. vojske, kojemu je došao u pomoć još jedan odjel talijanske vojske i 15 naših domobrana. U borbi koja je trajala 1 sat ubijen je 1 pobunjenik, a ostali su se razbježali. Pobunjenika je bilo 50—60, a bili su naoružani puškama, strojnicama i bombama.

ad II) Grkoistočni živalj nesumnjivo surađuje sa pobunjenicima i nema razloga vjerovanju, da bi postojalo razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog življa. Grkoistočni živalj naprotiv u svakoj prilici podpomaže pobunjenike hranom i davanjem skloništa, a nastupom toplijih dana mnogi grkoistočnjaci prebjegavaju pobunjenicima.

ad III) Akcija čišćenja pobunjeničkih gnijezda na području kotara Sinj tokom ove nedjelje nije nastavljena.

Dne 15 ožujka 1942. talijanska vojska bez sudjelovanja naših oružanih snaga pošla je u planinu Mosor i na mjestu zv. Zgrade iznad sela Zrnovnice i Sitno Gornje (kotar Omiš) došlo je do borbe za pobunjenicima, koja je potrajala od jutra do mraka. Naših očevidaca borbi nije bilo niti su Talijani obavijestili naše vlasti o toku i rezultatu borbe, ali prema pričanju seljaka 5 Talijana je ranjeno, od kojih su dva kasnije umrla, a izgleda da i pobunjenika ima ranjenih i ubijenih, ali se ne zna koliko.

O grupi pobunjenika na Mosoru kolaju glasine da bi bili podpuno razbijeni i raspršeni, dok neki tvrde da su se pobunjenici samo povukli i kasnije opet okupili, što je i najvjerojatnije.⁵

Kako se dakle vidi do zajedničke akcije talijanskih i naših oružanih snaga protiv pobunjenika na Mosoru nije došlo, niti je odgovoreno na prijedloge ove Velike župe o kojemu je govora u prošlonedjeljnom izvještaju pod III).

Što se tiče grupe pobunjenika u selima Baćini d Brdstu kod Gradca (kotar Makarska),⁶ koja je vrlo jaka i koju podpomaže čitavo pučanstvo tog kraja, pokazala se je nužnim da se ta grupa što prije likvidira, jer postoji vehka opasnost, da se ista teritorijalno proširi i ugrozi i druga

⁵ Odnosi se na borbu Mosorske partizanske čete. Vidi dok. br. 36 i 468.

⁶ Riječ je o Biokovskoj ili 1. južnodalmatinskoj partizanskoj četi, koja je formirana 13. ožujka 1942. Vidi dok. br. 36, napomena 5.

veća mjesta osim Gradca, koji je već ugrožen. U tu svrhu podpisani je posjetio zapovjednika divizije »Bergamo« u Sinju g. Piazzoni-a i predočio mu opasnost koja prijeti od spomenute grupe pobunjenika te potrebu likvidiranja iste. General g. Piazzoni najspremnije je prihvatio stavljene mu prijedloge i odmah naredio podređenim mu Presidima u Zadvarju i Makarskoj da sporazumno i uz suradnju naših oružnika i pomoćnih oružnika poduzmu sve potrebno kako bi se pobunjenici kod Gradca uništili. General g. Piazzoni povjerio je provođenje akcije zapovjedniku Presidia u Zadvarju i podpukovniku g. Deturrisu, sa kojim je stvoren plan akcije, koji bi se imao izvesti 24. ožujka t. g., a po potrebi i sljedećih dana, pak će se o rezultatu izvijestiti."

Promjenom zapovjednika Divizije »Bergamo« u Sinju generala g. Belletti-a, na čije mjesto je došao general Pazzoni opaža se pojačanje initiative talij. vojnih vlasti za čišćenje pobunjeničkih gnijezda i odlučnost, da se ista podpuno unište.

ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talij. vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji prethodi savjetovanje sa predstavnicima talijanskih vojnih vlasti, koje pokazuju svs veće razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

ad V) Talijanske vojne vlasti sve više pokazuju volju za ofanzivne akcije proti pobunjenika svuda gdje se isti pokazuju te izgleda da su ovoga puta odlučne u tome da pobunjenike podpuno unište.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima korektno je i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti kao i ona komunalna, te prehrane, i sve češća su njihova upltdanja i sugestije u tom pravcu.

ad VI) Javna sigurnost našeg življa na području ove Zupe zadovoljava jedino u kotarima Imotski, Hvar i donekle Brač.

ad VII) Raspoloženje naroda u slučajevima pod VII) a),

ad VIII) kao i u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki Župan'
Luetić v. r.

(M.P.)

⁷ Napad talijanskih jedinica na Cetu izvršen je, prema sjećanju sudionika NOH-a 24. i 25. ožujka. Ceta nije prihvatila borbu uslijed nadmoćnosti neprijatelja, koji je nastupao iz pravca Metković—Prolog—Vrgorac—Gradac—Ploče. Tom prilikom spalili su djelomično sela Pasičinu i Bačinu (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 1—99/1, k. 2005). Detaljnije o tome vidi dok. br. 475, napomena 6.

BROJ 472

IZVJEŠTAJ OPĆE UPRAVNOG POVJERENIŠTVA NDH KOD 2. TALIJANSKE ARMIJE OD 24. OŽUJKA 1942. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA AUTOBUS I ZAROBLJAVANJU DOMOBRANA BLIZU KNINA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
OBĆE UPRAVNO POVJERENIČTVO
KOD DRUGE ARMATE TALIJANSKE VOJSKE

Broj: Pov. 2889 1942.

Sušak, dne 24. 3. 1942

**Ministarstvo Vanjskih poslova, Zagreb
Ured Poglavnika, Zagreb
Ured Vojskovođe, Zagreb
Poslanstvo N.D.H. Rim**

Oružnička postaja u Kijevu javlja, da je 17. 3. t. g. pri povratku iz Knina za Sinj samovoz Vuletića iz Sinja napadnut od 30 pobunjenika na mjestu zv. Krčić kod Knina.²

Pobunjenici odnijeli su svu poštu, odveli sa sobom pet domobrana, jednog oružnika i dva nepoznata građana, a samovoz produžio je za Sinj.

Za Dom spremni!

Obći Upravni Povjerenik:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 50/2—3, k. 224.

² Akciju je izvršio Kninski NOP odred, pod rukovodstvom Ante Jonića.

BROJ 473

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI SINJ OD 26. OŽUJKA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O HAPŠENJU RODO-LJUBA U VRLICI¹

KOTARSKA OBLAST — S I N J

T. broj: 364 od 26. III. 1942.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo — Z a g r e b
- 2) Min. unutarnjih poslova, Ravn. za javni red i sigurnost,
- 3) Obći upravni povjerenik kod II. armate talijanske vojske,
S u š a k
- 4) Velikoj župi Cetina — O m i š

Oružniča postaja u Vrlid taj. broj 131/42 od 17. ožujka 1942. dostavlja:

»Izvjestavam, da je dne 15. ožujka 1942. oko 2 sata u Vrlici zapucala talijanska vojska iz pušaka i strojnica i pucalo se sve do 16. ožujka do G sati. Nakon pušaranja je mjesna talijanska vlast zabranila kretanje civilnom pučanstvu van kuća za taj dan osim što su dozvolili samo jedan sat radi donosa vode i najpotrebnijih stvari u kuću. Kroz cijeli dan su talijanske vlasti vršile uhićenja izvjesnih lica ukupno 26 te su ih kroz cio dan 16. i 17. ožujka ispitivah i većim dijelom pustili na slobodu.

Od uhićenih osoba ostali su dne 17. ožujka još u obćinskom zavtoru na raspoloženje talijanskim vlastima sliedeće osobe:

- 1) Vrančić Petar pk. Stipe, rođen 1886. iz Vrluke, porezni činovnik
- 2) Vrančić Pera žena Petrova iz Vrluke, domaćica,
- 3) Vrančić Zvonimir Petrov 1925, radnik iz Vrluke,
- 4) Vrančić Zora Petrova, 16 god. radnica iz Vrluke,
- 5) Vrančić Stipe pok. Petra 1918. god. radnik iz Vrluke,
- 6) Milković Jure pok. Ante 1888. g. težak iz Vrluke.

Osobe pod rednim brojem 1-4 su otac, majka, brat i sestra poznatog odbjeglog komunista Vrančić Nikole.- Osoba pod br. 5 nastrojena je ljevičarski dok ostala lica za sada nisu poznata da su lošeg političkog ponašanja. Zaključujem da će biti osobe od 1-5 duže zatvorene ili internirane. Pored ovoga je talijanska vlast danas odredila dijelom sjeću šume na zapadnom dijelu Vrluke i na taj način nitko se neopažen ne bi mogao približiti talijanskoj straži, a na sjevernom dijelu Vrluke povukli su danas i još rade ogradu od bodljikave žice tako da će biti i na tom dijelu prelaz mjesta od stranih lica otežan.«

¹ Ovjereni prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 44/4—3, k. 64.

² Nikola Vrančić, politički komesar Kninskog NOP odreda, a kasnije komandir Svilajske partizanske čete.

Prednje se dostavlja s molbom na znanje s napomenom, da su sve ostale osobe puštene na slobodu, osim Vrančić Petra pk. Stipe.

Za Dom spreman!

*

Kotarski predstojnik:
Potpis.

T. Broj: 2438-I-A-1942.

Da je priepis suglasan sa svojim izvornikom tvrdi :

U Zagrebu, dne 9. travnja 1942.

Oficijal:
M. Vulić:

(M.P.)

(Ministarstvo unut. poslova)

BROJ 474

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 27. OŽUJKA 1942. OPĆEM
UPRAVNOM ZAPOVJEDNIŠTVU KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE O
STANJU NA TERITORIJI DINARE I BLOKOVA¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — VELIKA ŽUPA CETINA
O M I Š**

T. Broj: 2438-I-A-1942.

Omiš, dne 27. ožujka 1942.

Predmet: Izvješće o situaciji na području župe.

- 1) Obće upravnom zapovjedništvu kod II. armate talijanske vojske, S u š a k ,
- 2) Ministarstvu unut. poslova, tajništvo ministra,
- 3) Ravnateljstvo za javni red i sigurnost, Z a g r e b
- 4) Stožeru 6 pješачke divizije — M o s t a r .

Oružničko krilno zapovjedništvo dostavlja ovoj župi sljedeće:

»U posljednje vrijeme na području ovog krila situacija je postala veoma kritična uslijed sve aktivnije akcije četničko-komunističkih banda. Gotovo svakodnevno zapaža se sve aktivnija akcija, kako četnika, tako i komunista, koja se akcija manifestira u grupnim napadajima na pojedina sela koja pljačkaju, a građane ubijaju, u sačekivanju na putu automobila, bilo putničkih bilo vojnih, te zarobljavanju putnika i pljačkanju istih.

reg. br. 44/4—4, k. 64.

* Ovjereni prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH,

Na području ovog krila u glavnom formirane su za sada četiri grupe četničko-komunističkih banda.

I. grupa u planini Svrljaji. Ista grupa operiše na području oružničkih postaja : Muć, Dicrno, Sinj, Ribarić, Vrlika i Kijevo. Vođa ove grupe je bivši poručnik Milivoj Marković, rodom iz Šibenika, a jačina iste jest oko 3—400 komunista-partizana.²

II. grupa: u planini Dinara. Ista operiše na području oružničkih postaja: Kijevo, Vrlika, Ribarić i Han. Grupa se naziva Dinarski oslobodilački odred. Vođa ove grupe je neki Cvijo Oraščić iz Crnog Luga. Jačina grupe je oko 300.³

III. grupa: u planini Kamešnici. Ova grupa operiše na području oružničkih postaja: Han, Tijarica i Trilj. Vođa ove grupe je Vice Buljan iz Sinja. Jačina grupe je isto oko 3—400 ljudi/⁴

IV. grupa: u planini Mosor, koja je pred kratko vrijeme formirana, operiše na području oružničke postaje: Kliis, Srinjine, Blato n/C i Omiš. Vođa ove grupe drži se da je Tadija Miihanović iz Zrnovnice i Kadić Slavko iz Jesenica. Prema dobivenim podacima, ali neprovjerenim, jačina ove grupe je oko 4—500 partizana.

S obzirom na iznijeto, jakost napred navedenih grupa četničko-komunističkih banda, oružništvo prema sadanjem svojem brojnom stanju odnosno jakosti postaja nije u mogućnosti da preduzme jednu ozbiljniju akciju čišćenja terena, jer je preslabo.

Možs se gotovo kazati, da je oružnioima s obzirom na njihovu slabost preostalo samo da čuvaju vojarnu, jer u koliko se pojave na terenu bivaju obično sačekani u zasjedama od daleko jačih snaga četničko-komunističkih banda ii uništeni, poubijani ili zarobljeni i razoružani. Posljednji događaji jasno govore da svaka oružnička akcija s obzirom na slabu brojčanu snagu već je unaprijed osuđena na uništenje, a četničko-komunističke bande pored moralnog uspjeha dolaze do materijalne koristi, a to je da se domognu oružja, a posljedice ovoga ne treba naglašavati.

Produžili ovako dalje, sa nijedne postaje oružnici neće smjeti izići iz vojarnе, već će biti osuđeni da u zatvorenim vojarnama čekaju svoju sudbinu.

Rad oružnika, osim napried izloženog, otežan je i radi toga što oružništvo osim u izuzetnom malom broju sela nemaju povjerljivih ljudi koji bi sa oružnicima surađivali, jer je stanovništvo na području ovog krila gotovo 80-90% komunistički nastrojeno.

Sto se tiče akcije talijanske savezničke vojske — uza sve to što se preduzimaju neke manje akcije od strane savezničke vojske, ne može se očekivati nikakav pozitivan rezultat, ako se sa dosadašnjom metodom rada i dalje produži, već što više može se očekivati samo pogoršanje

², ³ i ⁴ O organizaciji grupa vidi dok. br. 35.

situacije. Ovo iz razloga, što gotovo u svakoj do sada poduzetoj akciji talijanske vojne snage nisu stupile u borbu sa pobunjenicima, već su se zadovoljili jedino time, da pođu na teren da popale staze i kuće, a posljedica ovoga je, da ljudi bilo od straha pred ovakvom talijanskom akcijom, bilo što su im kuće uništene, često napuštaju svoje domove i pridružuju se četničko-komunističkim bandama.

Da bi se mogla sprovesti jedna ozbiljnija akcija protiv četničko-komunističkih banda i da bi se javna sigurnost mogla dovesti barem približno normalnom stanju, ukazuje se neophodna potreba da se oružničke postaje pojačaju s time da se one postaje koje su u ugroženijim području pojačaju na 150—200 momaka, no s tim da ova pojačanja budu dobro naoružana, a osim toga da se pristupi formiranju jakih potjernih odeljenja pomoću kojih bi se pristupilo aktivnoj akciji u cilju čišćenja terena.

U koliko sa ovom akcijom nezapočne u najskorije vrijeme, oružničke postaje ostaju osuđene na uništenje, jer će vjerovatno jedna za drugom pasti u ruke četničko-komunističkih bandi.

Što se tiče organizacije međupostaja pomoću milicije, držim da ova organizacija u pogledu osiguranja pojedinih mjesta od napada pobunjenika ne pruža gotovo nikakvu garanciju za uspjeh, ovo iz razloga što četničko-komunističke bande operišu u većim grupama u jakosti od 200—300 i 400 bandita, a koje su grupe vrlo dobro naoružane, te prema tome svaka ovakova međupostaja osuđena je na uništenje.

Ovakve međupostaje bile bi jedno jače jamstvo za osiguranje javnog reda i mira samo tada, kada bi se izvršilo definitivno čišćenje terena od četničko-komunističkih banda.

Osim toga, iako je od strane ovoga krila prema postojećim zapovjedima pristupilo se organizaciji ovakvih međupostaja, sama organizacija neće se moći provesti iz razloga, što ovo krilo ne raspolaže sa potrebnim oružjem, oružje je traženo od nadležnih, ali da li će se dobiti nepoznato je.

Obzirom na sve napried izloženo, današnja situacija iziskuje bezuslovno preduzimanje najhitnijih i najenergičnijih mjera, a da bi se bar donekle popravila javna sigurnost i red na području ovog krila.

Dostavlja se radi znanja i raspoložbe, s molbom da se oružničkim postajama na području ove župe bezuvjetno dostavi naoružanje u svrhu suzbijanja četničko-komunističkih banda kao i naoružavanja dobrovoljačkih odreda u pojedinim selima u koja komunističke bande svakodnevno upadaju i odnose hranu, koja im omogućava opstanak u planinama kao i razvijanje jače djelatnosti proti državnih vlasti i javnog reda, koji je U velikoj mjeri narušen.

Svakodnevno jačanje komunističkih banda odrazuje se na mišljenje i držanje naroda, koje uslijed nesigurnosti i pomanjkanja živčnih namirnica koleba i sumnja u današnji državni poredak, što se naročito očituje pri davanju pomoći i saradnji državnim organima.

P političkoj situaciji i javnoj sigurnosti sa strane ove župe dostavljeno je bezbroj izvještaja i prijedloga, pa se moli po istim postupiti, kako bi se ovoj župi omogućilo sređivanje političkih prilika i uspostavljanje normalnog stanja u pogledu javne sigurnosti.

Za Dom spremni!

Veliki župan:
Potpis

T. Broj : 2438-I-A-1942.

Da je priepis suglasan sa svojim izvornikom
tvrdi

U Zagrebu, dne 9. travnja 1942.

Oficijal:
M. Vulić

(M.P.)
(Ministarstvo unutrašnjih poslova)

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 28. OŽUJKA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA S PARTIZANIMA SVILAJSKE I BLOKOVSKOJE CETE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. broj: 16/42

Omiš, dne 28. ožujka 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrijeme od 22. ožujka 1942.
do 28. ožujka 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
2. Ravnatelju za javni red i sigurnost — Z a g r e b
3. Ministru vanjskih poslova — Z a g r e b
4. Uredu Poglavnika — Z a g r e b
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva — za Glavni Stožer
— Z a g r e b
6. Obćem upravnom povjereniku — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.
V. T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I) Pobune ima još uvijek u kotarima Sinj i Omiš i to u planinama Svilaji, Dinari, Kamešnici i Mosoru, dočim manjih grupa pobunjenika ima i u drugim kotarima, osim u kotaru Imotskom. Razmjer pobune je ipak nešto manji, nego prošle nedjelje, jer je raspršena grupa pobunjenika kod Gradca, o čemu niže.

I tokom ove nedjelje pobunjenici su bili aktivni te su izvršili sljedeća nasilja:

a) dne 22. ožujka pos. p. t. g. oko 40 pobunjenika iz planine Svilaje napali su kod sela Koljani (kotar Sinj) dva teretna samovoza koji su prenosili živežne namirnice iz Sinja u Vrliku te su odnijeli: 475 kg šećera, 2280 kg kukuruza, 150 kg suhog mesa i masti i 600 pušanih metaka.²

b) dne 22. ožujka 1942. u 22 h sedam pobunjenika izvršilo je napadaj na kuću seoskog glavarara u Dabru (kotar Sinj). Glavar je bio odsutan, a njegov sin pucao je iz samokresa i obranio kuću.

c) dne 22. ožujka 1942. u 22.30 h manje grupe pobunjenika izvršile su napad na selo Zasiok (kotar Sinj). Seljaci su napad odbili.

d) dne 22. ožujka 1942. u 23.30 h pobunjenici su napali selo Vučipolje (kotar Sinj) i obkolili ga sa svih strana. Prvi su otvorili vatru po-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 35/3—3, k. 70.

² Odnosi se na Svilajsku partizansku četu.

bunjenici, ali seljaci upozoreni vatrom kod Zasioka bili su spremni i odbili napad. Borba je trajala oko 1 1/2 sat.³

Dne 23. ožujka 1942. u 4 h izjutra pobunjenici su ponovno napali Vučipolje, ali je i ovaj napad odbijen.

U svim ovim sukobima i borbama s naše strane nije bilo žrtava, a ne zna se da li je bilo žrtava sa strane pobunjenika.

e) dne 25. ožujka 1942. pobunjenici su u većem broju napali sela Potravlje i Vučipolje (kotar Sinj). Seljaci su se oduprli, a istima je došla u pomoć i talijanska vojska. Borbe su trajale od 10 h do 19 h i pobunjenici su konačno odbijeni. U borbi kod Potravlja (u pravcu Svilaje) ostalo je na bojištu 8 mrtvih pobunjenika, a jedan milicioner je ranjen. U borbi kod Vučipolja poginulo je 11 talijanskih vojnika, jedan talij. časnik i dva naša milicionera, a dva talij. časnika su ranjena. jedan pobunjenik je nađen na bojištu mrtav, a zaplijenjena je jedna pobunjenička teška strojica/⁴

f) dne 26. ožujka 1942. pobunjenici su posjekli 10 brzoglasnih stupova kod sela Dugog Polja (kotar Omiš).⁵

g) u noći od 26. na 27. ožujka 1942. pobunjenici sa planine Mosor upali su u selo Tugare (kod Omiša — kotar Omiš) i opljačkali kuću u kojoj je stanovao Markovina Spiro, ustaški tabornik iz Trilja, koji je sa Trilja, prije nekoliko dana pobjegao pred prijetnjama pobunjenika..

Usprkos priličnog broja žrtava na strani Talijana i našoj u borbi, kod Vučipolja, nesumnjivo je sa naše strane postignut uspjeh, jer je cilj pobunjenika bio da unište milicionere (tj. naše naoružane seljake), što im međutim nije uspjelo. Sistem naoružavanja naših seljaka u pojedinim ugroženim selima pokazao se je kao vrlo dobar i uspješan za borbu protiv pobunjenika, jer kako se iz gornjih podataka vidi, svuda gdje su seljaci bili naoružani, pobunjenici su bili odbijeni, što predstavlja uspjeh, osobito kod Vučipolja, koje su pobunjenici napali jakim snagama i teškim strojcama pod vodstvom poznatog komuniste Vice Buljana iz Sinja.

ad II) Grkoistočni živalj nesumnjivo surađuje sa pobunjenicima i nema okolnosti iz kojih bi se zaključivalo da postoji razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog živilja. Grkoistočni živalj naprotiv u svakoj prilici podpomaže pobunjenike hranom i davanjem skloništa, a zapaženo je i sve češće pribjegavanje grkoistočnjaka pobunjenicima.

ad III) Akcija čišćenja pobunjenič. gnijezda na području kot. Sinj nije nastavljena. Akcija čišćenja pobunjenika (komunista) u selima Bacinu i Bristu kod Gradca (kotar Makarska) uspješno je provedena dne 24. i 25. ožujka t. g., sudjelovali su naši oružnici, pomoćni oružnici i

³ i ⁴ Odnosi se na Dinarsku partizansku četu (vidi dok. br. 39 i 41). U izvještaju talijanskog 18. korpusa o borbi vođenoj 25. ožujka piše slijedeće: »Ustanici napali dva sela u kojima su bili hrvatski milicioneri. Naređeno je da se odmah pruži otpor sa dvije kolone: jedna za P. (Potravlje — primjedba redakcija), druga za V. (Vučipolje — primjedba redakcije) Kolona P. natjerala neprijatelja u bjekstvo nanijevši mu 4 mrtva i gubitak puške i raznog materijala. Kolona V. (1/2 čete i vod tenkova) napala banda, te je iz Sinja upućena 1 četa crn. koš. radi podrške. Naši gubici: poginuli: 1 kapetan, i podoficir; ranjeni: 2 oficira, 10 vojnika; nestali: 10 vojnika. Neprijateljski 1 mrtav.« (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/2, k. 57.)

⁵ Vidi dok. br. 477.

dobrovoljci iz Ljubuskog i Imotskog (oko 200 njih) te odred talij. vojske (oko 100) sa topovima i bacačima.⁶ Do neposredne borbe sa pobunjenicima nije došlo, jer su se isti razbjegli. Središta pobune (selo Brist i Bačina sa dielom Staševica) spaljena su. Seljaštvo je dobrovoljno predalo našim i talij. vojnim vlastima oko 30 vojnih neposlušnika d nešto oružja. Uhvaćeno je i nekoliko istaknutijih komunista, koje su Talijani na licu mjesta strijeljali. Moralni učinak ove akcije vrlo je velik, jer seljaštvo, vidjevši da su naše vlasti odlučne i da sarađuju sa Talijanima, u strahu za svoj imetak i život odriče suradnju sa pobunjenicima, a vojni neposlušnici se sami prijavljuju vlastima. Pobunjenici, koji su se razbjegli, vjerovatno su se posakrivali po pećinama, kojih ima mnogo u tom kraju, ali teško da će više naići na punu suradnju stanovnika kao do sada i teško da će više biti kadri povesti kakvu jaču akciju. Uza sve to naše vlasti budno paze te se naše oružničke postaje još uvijek podržavaju pojačane.

Akcijom čišćenja rukovodio je zapovjednik Presidija u Zadvarju podpukovnik g. Deturris, koji se je istakao organizacijom akcije odlučnošću i stručnim vođenjem.

ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talij. vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima talij. vojnih vlasti, koje pokazuju sve veće razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

adV) Talijanske vojne vlasti sve više pokazuju volju za ofanzivne akcije proti pobunjenika svuda gdje se isti pokazuju, te izgleda da su ovoga puta odlučne u tome da pobunjenike podpuno unište.

Držanje talij. vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima korektno je i prijateljsko.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito ona komunalna i prehrane i sve češće su njihova uplitanja i sugestije u tom pravcu.

ad VI) Nakon zadnjih akcija čišćenja javna sigurnost našeg življa pokazuje tendenciju na bolje, ali ipak ne zadovoljava u predjelima ugroženim od pobunjenika, jer od njih uvijek prieti opasnost nebranjanim i slabo branjenim mjestima.

ad VII) Raspoloženje naroda u slučajevima pod VII) a), b) i c) raspisa kao i u prošlim sedmicama.

ad VIII) kao i u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki župan
Luetić v. r.

(MP.)

⁶ Vidi dok. br. 471.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 29. OŽUJKA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNIKE IZ POSTAJE PUČIŠĆE I SELCA NA BRAČU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Broj: Taj. 543/42

Omiš, dne 29. ožujka 1942.

Predmet: Napadaj na oružnike postaje
Pučišće i Selca na Braču, od partizana.

1. Obće Upravnom Povjereniku kod II. Armate talijanske vojske — S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
4. Zapovjedništvu 6. pješačke divizije — M o s t a r

Oružnička postaja Bol pod br. 212/42 od 22. ožujka t. g. dostavlja:

»17. ožujka 1942. g. oruž. narednik Nakićen Grgo, zapovjednik postaje Pučišće sa svojim oružnikom Miletić Blažom, te oružnikom Kožulom Matom postaje Selca na otoku Braču, istog dana oko 9 h došli su u Bol radi predignuća hrane na ovoj postaji za mjesec ožujak 1942. g., a oko 14.30 sati krenuli iz Bola za svoje matične postaje.

Na starom putu između Bola i Gornjeg Humca na Braču, na mjestu »Dubodolac«, i pod »David Krune«, udaljeno od Bola oko 7. km., sačekani su u zasjedi navedena trojica oružnika i dva građanska lica, koja su gonila na svojim konjima hranu, od jedne grupe ljudi naoružani vojničkim puškama te su ovom prilikom na mjestu ubili narednika Nakićena sa jednim pušcanim nabojom straga u zatiljak glave, a zrno naboja izišlo sprieda na lijevu stranu usta, dočim navedenu dvojicu oruž. Miletića i Kožula razoružali i hranu opljačkali.² Prema izjavi dotičnih oružnika da su se morali predati nakon što su ispucali streljivo tj. oružnik Miletić 26 pušcanih naboja, a oruž. Kožul 30 pušcanih naboja, jer kada su opazili da je narednik Nakićen mrtav da su legli u zaklon i pucali na napadače. Sa oružnicima su bili seljak Eterović Nikola Ivanov iz Pučdšća i Bošković Vecislav Vjekoslavov iz Selca na Braču sa 4 konja.

Od naoružanih napadača nije niti jedan mrtav ni ranjen. Posle nego je poginuo narednik Nakićen, ova dvojica oružnika nakon što je bila beznadna borba predali su se napadačima, jer su od istih bili opomenuti da polože oružje, te su od istih razoružani i zarobljeni. Od mrtvog narednika Nakićena oduzeli su pušku, nož sa opasačem, nabijaču, te sve streljivo, jednu kabanicu i oruž. šnure te kišnu kabanicu, dočim oružnicima Miletiću pušku br. 8080, nož sa opasačem, nabojnaču, sve preos-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 24/5, k. 224.

² Vidi dok. br. 37, napomena 7 i dok. br. 470.

talo streljivo torbu obhodnu sa lancima i zavojom, a Kožulu: pušku br. 4648, nož sa opasačem, nabojnaču, obhodnu torbu sa lancima i zavojom i rukcag novog propisa.

Od hrane odneli su Pučišću: 63 kg. brašna, 17 kg. dvopeka, 6. kg. šećera, 6 kg. geršla, 6 kg. tjestenine, 1.60 kg. masti, 1 komad sapuna sa svim priborom; postaji Selca: 28 kg. brašna, 5 kg. dvopeka, 5 kg. geršla, 10 kg. repe, 5 kg. kapule, 5 kg. tjestenine, 5 kg. šećera, 50 kg. krompina i 1.35 kg masti te 4 državne navlake. Posle završene borbe i pljačke napadači su odveli ovu dvojicu oružnika Miletića i Kožula, 4 konja sa hranom i odnosna dva građanska lica u brdo Sv. Duh, udaljeno oko 4 km. od mjesta napada, skinuli hranu sa konja i porazdelili između sebe, uprtili i krenuli prema sjevero-zapadu pravac Milna, predhodno su od-pustili oružnike i dotična dva građanina sa konjima uputivši ih da svaki ide svojoj kući u Pučišće i Selca.

U putu od mjesta napada dok su ih vodili sobom napadači su govorili oružnidma: »Mi se borimo za zaštitu naroda od okupatornih vlasti, jer smo dobili zato naređenje da svakog razoružamo, mi znademo da ćete vi opet za nama u potjeru ići, ali se mi nepuštamo živi, jer su nama oduzete deke i našoj obitelji, a vi ćete svi izginuti.« Između ove dvojice napadača, koji su pratili sa puškama u ruci oružnike još su to rekli: »Zašto se vi borite«, a ova dvojica odgovorila su, da su oni vojnicd-oružnici. Od navedene dvojice oružnika nije bio niti jedan ranjen niti zlostavljan, kao ni građanina koji su pratili hranu.

Ova postaja prvu viest o prednjem događaju saznala je 17. III. t. g. na večer u 21. sat od seljaka Stipičić Ivana Ivanova iz Gornjeg Humca i Mekijavić žene Miće iz Bola koji su izašli iz Gornjeg Humca u Bol, i opazili mrtvog narednika Nakićena na rečenom mjestu.

18. ožujka 1942. g. samim jutrom nared. Lisanić Filip sa 3 oružnika i 4 dužnostnika rizničke straže iz Bola izišli su na mjesto događaja »Dubov Dola«, te su ustanovili sljedeće:

Mrtvo tielo pok. narednika Nakićena nađeno je u položenom stanju ispod puta okrenuto potrbuške na zemlju, a glava zavinuta koso gori, desna ruka prebačena preko jednog malog zudića, a lijeva ruka pružena niz tielo, obučen, a njegova kapa sa druge strane stavljena je na jedan kamen, dočim haljinica nešto raskopčana. Na putu i oko njega nalaze se lokve krvi. Na glavi mu se opaža da je straga u zatiljak pogođen jednim puščamm nabojom, koji naboj je skroz prošao kroz moždane koso izišlo na lijevu stranu usta napravivši mu vehku ranu, poštrapan je po glavi i haljini sa krvlju. Ljeva ruka sva izmrcvarena, iskidana oštrim predmetom. Opaža se da je isti bio ubijen na konjskom putu, jer je nakon toga pao na lijevi bok na kamenje, gdje se vidi jedna velika lokva krvi, a poslije toga napadači su ga, da ne smeta prolazu preneli sa donje strane prema jugu puta i položili kako je napried rečeno. Tu se drugih sumnjivih tragova nije našlo, osim opaža se po kamenjima, kako su tanete udarale.

Na mrtvom tielu nar. Nakićena nađeno je — 1 džepni sat srebrni, i novčanik sa 22 kn. u hlačama, a u haljinici njegove legitimacije; na

desnoj ruci 1 polusrebrni prsten, a na lievoj ruci zlatna vera. Otraga njega udaljeno oko 30 m., odakle su pucali dotična 2 oružnika na licu mjesta nije se našlo ništa od hilzna (čaura), dočim na zapadnoj strani na obronku odakle su pucali napadači na Nakićena, udaljeno oko 70 m. iz jednog buška i zidića nađeno je 4 hilzne (časure) sa oznakom »V. T. Z. 33« napisano ćirilicom. Na protivnoj strani na obronku prema istoku, gdje su bili sakriveni napadači nije nađeno ništa sumnjiva. Ovaj konjski put prolazi preko jedne drage, koja se spušta s vrha brda k moru na jug Hvarskog kanala. Napadači su bili u takovoj zasjedi, da je bila sva-ka borba uzaludna od oružnika, jer su sa tri strane obronci 85% uspo-na između kojih ide draga i preko iste konjski put.

Istog dana oko 10 h došlo je jedno odjelenje ital. vojnika sa 2 čas-nika iz Pučišća i Selca automobilom. Iz Pučišća su došla 2 oružnika sa talijanima, pak su mrtvo tielo p. Nakićena automobilom prevezli u Selca, a odatle motorom u Pučišće radi pokopa.

Tog vremena zamoljeni su bih tali. časnici da se izvrši detaljan pre-tres terena na Braču, ali su oni odgovorili, da zato nemaju zapoviedi, te nakon 2 h boravka vratili su se natrag sa automobilom u Pučišće i Selca. Dotična 4 dužnosnika riz. straže nisu imah sobom hrane, pak da su glad-ni i nisu mogli nastaviti terensku službu. Za pretres celog prostora koji je sumnjiv na otoku Braču, što iznaša oko 500—600 četvornih km., po-trebno bi bilo najmanje 150—200 oružnika i vojnika, da se dođe do že-ljenog uspjeha. I talij. časnici poneli su sobom 3 kom. hilzna (čaura), a 1 je predat ital. komandi u Bolu. Po javnom pogovaranju p. nared. Naki-ćen se je tako eksponirao između naroda, da su mu direktno prietili, pak se temelji sumnja, da je napad izvršen baš iz osvete protiv Naki-ćena.

Napadači su većinom vojn. pričuvnici sa otoka Brača. Računa se da ih ima iz okolice Makarske i Gdinja na Hvaru, koji se prebacuju na sve strane tamo i ovamo morskim putem.

Između napadača nije bio niti jedan prepoznat po oružnicima po imenu. Jednog napadača opisuju da je viisok, žut u licu sa žutom bra-dicom, hlače modre boje, jaketa od plave morske boje, debeo: drugi napadač srednjeg stasa, crnkast, odielo na kocke, a treći napadač, da nosi naočale, srednjeg rasta, dosta razvijen, haljinica plava, hlače plave. Za druge da ne znaju opisa, jedino da su jednog iz daljeg zapa-zili, gdje nosi vojničku bluzu, da je mršav, gaće tamne.«

Dostavlja se radi znanja i raspoložbe.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:

(M.P.)

BROJ 477

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI OMIS OD 30. OŽUJKA 1942. MINI-
STARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O RUŠENJU TT STU-
POVA IZMEĐU DUGOPOLJA I DICMA¹

KOTARSKA OBLAST — OMIS

Pres. broj : 600/43.

Omiš, dne 30. ožujka 1942.

Predmet: Oštećenje brzojavnih i brzoglasnih stupova
u mjestu Križiće, kotar Omiš.

1. Obće upravnom povjereničtvu kod II. armate talijanske
vojske, S u š a k ,
- 2) Min. unutarnjih poslova, Tajništvo, Z a g r e b ,
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, Z a g r e b
- 4) Stožeru 6 pješačke divizije, M o s t a r ,
- 5) Velikoj župi Cetina, O m i š .

Oružnička postaja Klis pod br. 1002 od 27. III. o. g. dostavila je
slijedeći izvještaj :

»27. ožujka 1942. godine u 8 sati izvijestio je ovu postaju preko želje-
zničkog brozoglasa zapovjednik oružničke postaje Dicmo, da su nepozna-
ti počinitelji noću 25. i 26. ožujka 1942. godine porezali 8 stupova od
brzjava i brzoglasa na mjestu zv. Križiće između sela Dugopolje i
Dicmo (zaselak Butige) na međi kotara Omiš i Sinj i međi postaje Klis
i Dicmo.

Na osnovi prednjeg izvještaja izaslata je obhodnja stožerni nared-
nik Juraj Vlahović i narednik Mihaljević Marko, oružnik Mirčeta Ante,
pričuvnik Pejković Ante d Carić Nikola na lice mjesta i ustanovila, da
je 5 komada stupova prerezato na području ove postaje, a 3 komada na
području postaje Dicmo, prerezato pilom, oko 1 metar poviše zemlje,
stubovi i žica leže na zemlji.

Prema svemu izgleda, da je ovo djelo komunista i partizana.

Tragova na licu mjesta nema. Talijanske vojne vlasti izvještene i
došle na lice mjesta i postavile su stubove i opravku žice izvršile.

Potraga za počiniteljima se vodi«.

S molbom na znanje.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
Potpis

(M.P.)

¹ Ovjereni prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH,
reg. br. 44/4—12, k. 64.
² Vidi dok. br. 47S.

T. broj: 2438-I-A-1942.

Da je priepis suglasan sa svojim izvornikom tvrdi:
U Zagrebu, dne 9. travnja 1942.

Oficijal;

(M.P.)
(Ministrastvo unutrašnjih poslova)

BROJ 478

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O RAZORUŽANJU
FINANCA U SUTIVANU NA BRACU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Zupa Cetina

Broj Taj. 638/42.

4. IV. 1942.

Omiš

**Predmet: Otmica oružja od organa rizničke
straže u Sutivanu.**

- 1) OBOE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Druge Armate Talijanske vojske — S u š a k
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo ministra — Z a g r e b
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b
- 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI — Z a g r e b
- 5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE — M o s t a r

Oružnička postaja Supetar 371/42. travnja t. g. dostavlja:

»Dneva 1. travnja 1942. g. oko 21.30 sati na oko 1 kilometar udaljeno od mjesta Mirce občine Supetar, kotara istog, velike župe Cetina, na županiskom putu koji vodi od Supetra za mjesto Sutivan, sačekani su iz zasjede napadnuti vatrenim oružjem (lovačkim i vojničkim puškama) organi rizničkiog razdjela u Sutivanu, Matković Stipe i Mimica Mate, koji su i razoružani. Matković je prilikom borbe ranjen iz lovačke puške (sitnom sačmom) pravo u nos i levi desni obraz te u levu ruku, povrede su u vidu ogrebotina. Od imenovanih napadači iznudili su da su ostavili svoje oružje i naboje (2 puške Mod. 24 i 43 naboja za puške) te noževe i opasače (pripasne remene).²

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 48/7, k. 224.

² Vidi dok. br. 479, napomena 2 i dok. br. 485, napomena 6.

Po gornjeme djelu vodjeni su izvidi od strane ophodnje stožernog narednika Andrej Mlakar, oružnika Božo Martinac, Ante Meštrović, Ante Caktaš, Ante Jerkovića, u prisutnosti povjerenika glavnog rizničkog odjela u Supetru Luke Dabovića, te italijanskih mjesnih vojnih izaslanstva iz Supetra te je utvrđeno sljedeće:

Na licu mjesta gdje se je vodila borba između napadača i organa rizničke straže t. j. gore navedenih, nađeno je jedna čaura od metka Mod. 24/S i nekoliko komadića skupljenog papira koji potiču iz naboja od lovačke puške kalibra 16. takodjer su nađeni tragovi krvi od ranjenog (povređenog) organa, a takoder pronađeno je tragova od opanaka i cipela i to u vinogradu na mjestu gdje je napad izvršen. Na samom mjestu napada prema svemu izgledu moralo je biti napadača oko 10 do 12.

Gore navedeni organi izpitani izjavili su, da su dneva 1. travnja 1942. g. putovali službeno iz Supetra za Sutivan i tom prilikom iz mjesta Mirce krenuli oko 21.10 sati i kada su došli na oko 1 kilometar niže mjesta putem, na jednom ih zaustavi sa recima »Stoj i odloži oružje« na ovo su imenovani legli na put i otvorili pušcanu vatru prema napadačima, jer su napadači za vrijeme dok su oni se spuštali leći ispalili nekoliko hitaca na nje, tada se otvorila borba između njih i napadača, ali kako su napadači njih oko 20 sa tri strane napadali i stegli u обруč (opkolili) tada Matković se je podigao da vidi preko zida i tada bio je pogodjen u glavu od sačma kako je to gore naznačeno, na ovo isti zapomagao i navodno se onesvestio a drug mu Mimica nije bio u stanju da dalje borbu sam primi te su ovako na izrican zahtjev napadača odložili oružje i na zapovjed napadača sa rukama u vis išli nekoliko metara naprijed od oružja, tada im je prišao sa uperenom puškom jedan muški obučen u neku bjelu bluzu ili košulju sa šajkačom na glavi te im oduzeo nabojnjače sa nabojima, pripasane remene sa noževima i jednu tašnu sa njihovim stvarima, zatim su napadači krenuli pravo preko polja — Maslina u brdo. Od napadača nijednog nisu mogli prepoznati.

Za napadačima kao i odnetim oružjem i streljivom vodi se i dalje energična i svestrana potraga od strane ove postaje, rizničkih razdjela, a isto tako od strane italijanskih vojnih oblasti u Supetru.«

Dostavlja se radi znanja izvješćem, da će poslije poduzetih mjera naknadno o rezultatu izvjestiti.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

BROJ 479

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 29. OŽUJKA DO 4. TRAVNJA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. Broj : 18/42

Omiš, dne 4. travnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe za vrijeme od 29. ožujka 1942.
do 4. travnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
3. Ministarstvu vanjskih poslova — Z a g r e b
4. Uredu Poglavnika — Z a g r e b
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva — za Glavni Stožer —
Z a g r e b
6. Obćem upravnom povjereniku — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.

V. T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I) Pobune ima u kotarima Sinj i Omiš i to u planinama: Svilaji, Dinari, Kamešnici i Mosoru, a manjih grupa pobunjenika ima i u drugim kotarima, osim u kotaru Imotski. Razmjor pobune je još uvijek dosta velik. Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

a) U noći od 30 na 31. ožujka 1942. pobunjenici su u selu Donjem Otoku (kot. Sinj) oduzeli seljacima dva vola. Iste noći pobunjenici su viđeni u planini više sela Otok, Udovičići i Korita, gdje su dulje vremena nisu opažali.

b) Noću od 1. na 2. travnja 1942, oko 24 h. u selu Pražnicama (kotar Supetar) oko 10 naoružanih ljudi provalilo je u kuću župnika Don Ante Biskupovića [...] Razbili su sliku Poglavnika, a od Hrvatske Zastave odkinuli su crveni dio. Napadača je bilo i oko kuće. Napadači nisu prepoznati, jer su bili maskirani.

c) Dne 1. travnja 1942. oko 21.30 h oko 20 lica naoružanih vojničkim i lovačkim puškama napali su između sela Mirca i Sutivan (kot. Supetar) rizničke stražare Matkovića i Mimicu, koji su prihvatili borbu, ali pošto su napadači bili u zasjedi i brojniji, napadnuti su se predali. Priikom napada ranjen je riznički stražar Matković iz lovačke puške u licu. Napadači su zarobljenim stražarima oduzeli oružje i pustili ih na slobodu.-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 51/6—1, k. 224

² Vidi dok. br. 478.

d) Dne 3. travnja 1942. veća grupa pobunjenika upala je u selo Dugopolje (kot. Omiš) te uništila poštu i odvela sobom župnika Karamana i brata mu te još pet seljaka oduzevši od svih novac i hranu.³

e) Dne 3. travnja 1942. u predielu Bielog Briega i Vagnja na granici kotara Sinj—Livno pokidano je oko 100 brzajavnih stupova/⁴

f) U noći od 2. na 3. travnja 1942. grupa pobunjenika upala je u selo Koljane (kotar Sinj) i odniela seljacima 4 vola, 100 litara vina i 10 lit. rakije.

ad II) Grkoistočni živalj nesumnjivo sarađuje sa pobunjenicima te se ne može zaključiti da bi postojalo razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog živilja. Grkoistočni živalj naprotiv u svakoj prilici podpomaže pobunjenike hranom i davanjem skloništa, a zapaža se i sve češće pribjegavanje grkoistočnjaka pobunjenicima.

ad III) Tokom ove nedjelje nije bilo akcije čišćenja većeg značenja, ali su u toku pripreme za veću akciju čišćenja. Ipak su izvršena dva važna čina, koja će u mnogom oslabiti bilo otpornu bilo ofanzivnu dielatnost pobunjenika i to:

a) Dne 30. ožujka 1942. Talijani su u grkoistočnom manastiru Dragović (kotar Sinj) uhapsili igumana Nauma Milkovića, kaludera Valerijana Strbca i Lucijana Milkovića te učitelja Gojka Plavšu iz sela Koljana (kotar Sinj) pod sumnjom da su u vezi sa pobunjenicima. U manastiru je pronađeno razne hrane dovoljne manastiru za više godina, i ako su kaluderi tvrdili, da su ih pobunjenici jednom prilikom podpuno opljačkali. Logičan je zaključak da su se pobunjenici obskrbljivali iz ovog manastira, što će sad prestati. Pronađena hrana predata je našim vlastima.⁵

b) Dne 31. ožujka 1942. oko 60 naših oružnika, domobrana i milicionera pošli su sa strane sela Muća u planinu Svilaju, ali nisu naišli na pobunjenike. Tokom traženja nabasali su na jednu jamu iznad sela Milešine i u istoj pronašli i četiri teške mornaričke protuzrakoplovne strojnice, jednu laku strojnicu, tri rezervne cjevi za strojnice, jednu pušku mauzer, jednu lovačku pušku, 6.500 metaka i dvie bombe. Ovim su pobunjenici svakako teško pogodoeni, jer prema podacima koji se dobivaju nisu baš obilato obskrbljeni oružjem i nabojima⁶

ad IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talijanskim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji prethodi savjetovanje sa predstavnicima talijanskih vojnih vlasti, koje pokazuju sve veće razumjevanje i dobru volju za takovu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svoju suradnju i punu pomoć.

ad V) Talijanske vojne vlasti sve više pokazuju volju za ofanzivne akcije proti pobunjenika svuda gdje se isti pokazuju te izgleda da su cvoga puta odlučne u tome da pobunjenike podpuno unište.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima korektno je i prijateljsko.

³ Akciju je izvršila grupa partizana iz Mosorske čete.
⁴, ⁵ 1 • Vidi dok. br. 41.

Talijani se interesiraju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito ona komunalna i prehrane te su sve češća njihova uplitanja i sugestije u tom pravcu.

ad VI) Nakon zadnjih akcija čišćenja javna sigurnost našeg življa na području župe pokazuju tendenciju na bolje, ali ipak ne zadovoljava u predjelima ugroženim od pobunjenika, jer od njih uvijek prieti opasnost nebranjenim i slabo branjenim mjestima.

ad VII) Raspoloženje naroda u slučajevima pod VII) a), b) i c) raspisa kao i u prošlim sedmicama.

ad VIII) kao i u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
Juraj Stanojević v.r.

(M.P.)

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD U. TRAVNJA 1942.
O DOGAĐAJIMA U ŽUPI U VREMENU OD 5. DO 11. TRAVNJA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 19/42

Omiš, dne 11. travnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe za vrijeme od 5. travnja do 11. travnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
3. Ministarstvu vanjskim poslova — Z a g r e b
4. Uredu Poglavnika — Z a g r e b
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva — za Glavni Stožer — Z a g r e b
6. Obćem Upravnom povjereniku — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siečnja 1942.

V. T. broj 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I)

Pobune ima u kotarima Sinj i Omiš i to u planinama: Svilaji, Dinari, Kamešnici i Mosoru, a manjih grupa pobunjenika ima i u kotarima Supetar (između sela Bol i Pučišće te kod Sutivana) i Hvar (kod sela Vrboska, Vrbanj, Jelsa i Starigrad). Razmjer pobune se je nešto povećao prema prošlim nedjeljama. Grupa u Mosoru (kotar Omiš) brojčano je opet ojačala te izgleda najopasnija.

Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja i čine demonstrativne naravi.

a) U noći od 4. na 5. travnja 1942. jedna grupa pobunjenika naoružanih upala je u selo Podi (kotar Sinj) i oduzela jednog vola Markovića Petra p. Luke iz istog sela.

b) U noći 5. travnja 1942. pobunjenici su prepilili brzoglasne stupove između sela Koljane i Ribarić (kotar Sinj).²

c) U noći od 5—6 travnja 1942. pobunjenici su upali u selo Strmendolac (kotar Sinj) u kuće domobrana Pešio Bože Stipanova i Tokića Šimuna Jurina te su mu oduzeli vojnu odjeću i spremu. Jedan pobunjenik je imao na glavi ustašku kapu.

d) Dne 6. travnja 1942. u 21 h pobunjenici su došli u kuću Ivana Krole — istaknutog ustaše — u selu Strmendolcu (kotar Sinj) s namjerom da odvedu Ivana Knolu, ali se je isti sakrio te su pobunjenici otišli.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 1/4—3, k. 245.

² i ³ Vidi dok. br. 41.

e) Dne 7. travnja 1942. izjutra pobunjenici su zaustavili jedan autobus između sela Koljane i Ribarić (kot. Sinj) te su odveli dva čovjeka iz sela Gorjak kod Vrlike (kot. Sinj), a autobus prisilili da se vrati u Sinj.³

f) U noći od 8. na 9. travnja 1942. komunisti su provalili u crkvene zvonike u mjestima Jelsa i Vrisnik (otok Hvar — kotar Hvar) te odneli jezičke od zvona. Iste noći provalili su u dom Ustaške mladeži i odneli 5 komada čilima, 2 velike hrvatske zastave i sliku Matije Gubca, polupali su dvie slike Poglavnika, a dvoranu su zamazali ljudskim izmetinama. Iste noći u Jelsi napisano je na nekoliko zgrada: Živio komunizam, Zivila Sovjetska Rusija, doli krvavi Pavelić; doli Ustaše/*

g) U noći između 9 i 10. travnja 1942. na području oružničke postaje Supetar (otok Brač — kotar Supetar) rastureni su letci u kojima se vrieda Poglavnik i Ustaše, po zidovima kuća osvanuli su razni protudržavni nadpisi, na nekim kućama izvješane su crne zastave, a iz crkvenih zvona izvađeni su jezički. Tako je u mjestu Supetar na zidu kod župske crkve i na svetioniku osvanuo natpis: Doli razbojnik Pavelić, doli bezglavnik Pavelić. U selu Postirama po zidovima na više mjesta osvanuli su natpisi: Doli krvavi Pavelić, smrt Ustašama, doli bezglavni Pavelić; izdajica Pavelić, doli palikuće Ustaše; doli Pavelić i sve ustaše; doli zločinac Pavelić, a osim toga rastureni su letci i to jedan sa natpisom: Zivila zaista živila nezavisna, slobodna Država Hrvatska, a drugi sa natpisom: Doli razbojnik Pavelić — oba protu državnog sadržaja.⁵

U selu Sutivanu bilo je napisano na zidu pristaništa: Doli ustaška banda ; doli bezglavnik ; doli zločinac Pavelić ; na zidu ribarnice : Doli izdajice; na zidu kraj ribarnice: Smrt Ustašama, na poštanskoj tabli gornji dio iznad grba preko slova »U« zamazan je katranom, a na crkvenim zvonima pokidana su užeta tako da se nije moglo zvoniti.⁶

U selu Mirca skinuta su užeta od crkvenih zvona tako da se nije moglo zvoniti. U selu Škripu izvađeni su jezički iz crkvenih zvona, tako da se nije moglo zvoniti.

h) U noći od 9. na 10. travnja 1942. u selu Gatima (kot. Omiš) pobunjenici su zaustavili goniča koji su gonili 84 vola za Split, te su mu oteli volove i otjerali ih u planinu Mosor, sutradan su pronađena četiri vola živa i jedan zaklan.⁷

i) Dne 10. travnja 1942. kod Starog Grada (kotar Hvar) na mjestu zvanom »kod Križa« pet naoružanih komunista napalo je obć. načelnika Radonića Luku te ga izudarali i oduzeli mu cipele i bosa ga uputili u grad.

Istog dana u Vrbanju (kotar Hvar) prekinute su brzoglasne žice, a na javnim zgradama osvanuli su komunistički natpisi. Sa crkvenih zvona u Vrbanju i Svirčima skinuti su batovi.

U Jelsi (kotar Hvar) komunisti su pucanjem iz pušaka napali narod kad je iziatio iz crkve povodom proslave godišnjice Nezavisne Države Hrvatske. Žrtava nije bilo.

^{4, 5 i 6} Na otocima Braču i Hvaru su djelovale ilegalne udarne grupe.

⁷ Vidi dok. br. 486, napomena 3.

ad II) Grkoistočni živalj nesumnjivo surađuje sa pobunjenicima te se ne može zaključiti da bi postojalo razdvajanje između vođa pobunjenika i grkoistočnog življa, naprotiv u svakoj prigodi podpomaže pobunjenike hranom i davanjem skloništa, a zapaža se i sve češće pribjegavanje grkoistočnjaka pobunjenicima.

ad III) Tokom ove nedjelje talijanske vojne vlasti u suradnji sa našim vojnim vlastima i dobrovoljcima vršile su u više navrata akciju čišćenja na području kotara Sinj. O samim akcijama nisu još primljeni izvještaji, pak se ne može izvijestiti o uspjehu. Poznato je jedino prema brzoglasnim izvješćima iz Sinja, da je u borbama poginulo više talijanskih vojnika i jedan časnik (satnik) — čiji je pogreb bio dne 10. travnja poslie podne — te da je mnogo talij. vojnika ranjeno, dočim da na našoj strani nema žrtava, a nije poznato kolike su žrtve na strani pobunjenika.⁸

Napomenuto je da se sve ove akcije vode pod Zapovjedništvom talijana, ali se ne vrše do kraja, kako je to bio slučaj kod Gradca tj. višednevnim pretresom ugroženog područja, nego se akcije vrše redovito tokom dana, a navečer prekidaju da se opet nastave sutradan, što ne može dovesti do konačnog uspjeha, jer omogućuje pobunjenicima da se prikupe, da prate kretanje napadačkih trupa, i da se prema tome pripreme za obranu ili eventualni napadaj iz zasjede. Dali je tome krivo poimanje strategskog umjeća, taktički ili drugi koji razlozi — nije poznato, ali činjenica je da bi se pod dobrim vodstvom i s manjim ali dobro naoružanim snagama — pobunjenike moglo brzo likvidirati na čitavom području Zupe gdje se isti pojavljuju, kad bi se poduzela jedna ozbiljna trajna akcija čišćenja t.j. oružane snage bi morale neprestano biti u pokretu dok postoji i najmanja grupa pobunjenika, ne napuštajući teren gdje se sumnja ili zna, da se isti zadržavaju.

od IV) Naše građanske vlasti u svakoj prigodi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talij. vojnim vlastima. Naročito u zadnje vrijeme, kad je sve veća i očitija opasnost od pobunjenika, naše građanske vlasti su u stalnom dodiru sa talij. vojnim vlastima, vrše se zajednička savjetovanja o mjerama koje treba poduzeti te talijanske vojne vlasti čak i prihvaćaju naše sugestije u tom pravcu, kako je na pr: bio slučaj prigodom akcije čišćenja kod Gradca, a i druge akcije su se vršile uz savjetovanje i suradnju naših građanskih vlasti. Ovo sve vrijedi za područje ove Velike župe koje spada pod diviziju »Bergamo« sa sjedištem u Sinju, a to je skoro čitava Zupa osim kotara Supetar i Hvar te diela kotara Omiš oko Splita. Na tom području t.j. u kotarima Supetar i Hvar te dielu kotara Omiš oko Splita — koje podpada pod diviziju »Perugia« — saradnja naših građanskih vlasti sa talijanskim vojnim vlastima ne zadovoljava, jer nije bilo bližeg dodira između naših najviših upravnih vlasti i talijanskih vojnih vlasti divizije »Perugia«, ali će se u najskorije vrijeme stanje popraviti, stupanjem u dodir i suradnjom predstavnika jednih i drugih vlasti.

ad V) Talijanske vojne vlasti pripadajuće divizije »Bergamo« (sjedište Sinj) i dalje su odlučne u provođanju akcija čišćenja protiv pobu-

⁸ Vidi dok. br. 41.

njenika na području koje podpada pod spomenutu diviziju, dočim na području, koje podpada pod Diviziju »Perugia« (sjedište Split), talij. vojne vlasti su pokušale jedino akciju čišćenja na planini Mosor, ali samo djelomično, tako da akcija nije nastavljena te su pobunjenici na Mosoru sada jači nego prije.

Držanje talij. vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima na području čitave Župe korektno je i prijateljsko.

Talijani se zanimaju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito ona komunalna i prehrane i nisu rietka njihova uplitanja i sugestije u tom pravcu.

ad VI) Nakon zadnjih akcija čišćenja javna sigurnost našeg žvlja na području Župe zadovoljava jedino u kotaru Imotski, dočim ne zadovoljava u ostalim kotarima, naročito u predjelima ugroženim od pobunjenika, jer od njih uvijek prieti opasnost nebranjenim i slabo branjenim mjestima.

ad VII) a) Raspoloženje naroda s obzirom na prilike u Župi dobro je jedino u kotaru Imotskom, a donekle zadovoljava u onim mjestima drugih kotara, gdje se ne pojavljuju pobunjenici i koja isti ne ugrožavaju. Hrvatsko pučanstvo u cijeloj Župi oduševljeno pristaje uz Ustaški pokret, što se je jasno očitovalo prilikom proslave godišnjice slobodne i Nezavisne Države Hrvatske, ali to oduševljenje jenja u krajevima neposredno ugroženim od pobunjenika, jer isti bilo silom i prietnjama, bilo promičbom uspijevaju kod pučanstva tih krajeva pokolebati vjeru u moć naših vlasti.

b) kao i u prošlim izvještajima;

c) kao i u prošlim izvještajima, dodatkom da su se prehrambene prilike nešto popravile, a energičnim mjerama naših vlasti uz suradnju talijanskih vojnih vlasti, naročito u predjelu Gradca i Vrgorca (kotar Makarska), postignuto je da se većina pričuvnika odaziva u vojsku.

ad VIII) kao i u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
Juraj Stanojević v.r.

(M.P)

BROJ 481

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 13. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O PALJENJU STAJA
OD STRANE TALIJANA NA PLANINI SVILAJI¹

Velika župa Cetina — Ministarstvu unutrašnjih poslova

Broj: Tajno 625/42.

Omiš, 13. travnja 1942.

I z v j e š ć e

Oružnička postaja u Muću pod brojem: Tajno 174 od 21. ožujka 1942. godine dostavila je sljedeće izvješće:

»Dana 21. veljače 1942. godine² i 14. ožujka 1942. godine³ vršene su operacije od strane savezničke vojske u planini Svilaja protiv komunističkih banda, te tom prilikom od strane talijanske vojske popaljene su staje u rečenoj planini sljedećih sela i to: 1) seljaka sela Pribuda, občine Muć 27 staja, 2) seljaka sela Milešine Velike 37 staja, 3) seljaka sela Milešine Male 16 staja, 4) seljaka sela Ogorja Donjeg 37 staja i 5) seljaka sela Bračevića 20 staja, ukupno 147 staja.

Prilikom navedenih operacija bilo je dosta i pljačke od strane talijanske vojske u navedenim selima ovdašnjim seljacima, tako da se seljaci za ovakav postupak mnogo žale.

Podžupan: Podpis

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 24/1—6, k. 270.

² Vidi dok. br. 38.

³ Vidi dok. br. 37.

BROJ 482

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 13. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O RASTURANJU
LETAKA I ISPISIVANJU ANTIFAŠISTIČKIH PAROLA PO SELIMA
NA BRACU U POVODU GODIŠNJICE NDH¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 696/42

Omiš, dne 13 travnja 1942.

**Predmet: Rasturanje letaka
izvješanje crne zastave i
drugih natpisa protivu Ustaša
i Poglavnika.**

- | | |
|--|--------------|
| 1) Obće upravnom Povjereničtvu kod
druge Armate talijanske vojske | — S u š a k |
| 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo ministra | —Z a g r e b |
| 3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost | —Z a g r e b |
| 4) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I | —Z a g r e b |

Oružnička postaja Supetar Broj 391/42 od 10 travnja tg. dostavlja:

»Noću na 9—10 travnja 1942 g. tj. pred samu proslavu godišnjice postanka Nezavisne Države Hrvatske, na postajnom području rastureni su letci kojim se vrijeđa Poglavnik i Ustaše, te isto tako po zidovima napisi protivni istima, dalje su izvještene crne zastave i vađeni klepci iz crkvenih zvona, te je u slijedećim mjestima postajnog područja počinjeno slijedeće:

U mjestu Supetar na zidu mjesne župske crkve i na svjetioniku kraj pristaništa masnom bojom (kafe boje) napisano je bilo »Doli razbojnik Pavelić«, »Doli bezglavnik Pavehć«.

U Postirama rastureni su letci sa rukom napisano na pak-papiru i indigom umnoženo »Živila zaista Živila nezavisna i slobodna Država Hrvatska«, drugi letak »Doli razbojnik Pavelić«, a po zidovima na više mjesta napisano »Doli krvavi Pavelić« »Smrt Ustašama« »Doli bezglavi Pavelić«, »Izdajica Pavelić«, »D. krvavi Pavehć«, »D. palikuće Ustaše, »D. Pavelić i sve Ustaše«, »Doli zločinac Pavelić«. Ovo je sve pisano nekom crnom bojom, a letci sa običnom mastilavom olovkom umnoženo na indigo papiru.

U Sutivanu bilo je napisano na zidu pristaništa »Doli Ustaška banda«, »Doli bezglavnik Pavelić«. na zidu ribarnice »Doli izdajice«, na zidu kraj ribarnice »Smrt Ustašama« a na poštanskoj nadpisnoj tabli gornji

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 45/8, k. 224.

dio do iznad grba preko slova »U« gornji dio katranom zamazan, a na crkvenim zvonima poskidani konopi tako da se nije moglo zvoniti.

U Donjem Humcu na crkvenoj ogradi i stepenicama napisano »Doli Hrvatske izdajice«, »Sloboda naroda«, »Smrt Paveliću«, »Doli izdajica Hrvatskog naroda Pavelić«, »Živjela slobodna Hrvatska«, »Doli Bezglavnik« Z.I.S. i jedno slovo nečitko, na koplje gdje se obično ističe državna zastava stavljena je bila jedna ženska crna marama u vidu zastave, a ispod istog napisano »Ko skine zapamtiti će«, a pre ovog stavljanja skinuta je bila državna zastava. Na crkvenim zvonima izvađeni su klepci »jezičci« tako da se nije moglo zvoniti.

U Miroima skinuti su konopi od crkvenih zvona tako da se nije moglo zvoniti.

U Škripu izvađeni su klepci iz zvona crkvenih tako da se nije moglo zvoniti.

Sva ova mjesta podpadaju pod kotar Supetar.

Po do sada vođenim izvidima nije se moglo ući u trag počiniteljima, do sada, ah imade izgleda da će se otkriti i oblastima predati na zakonski postupak. Također se nije moglo još utvrditi uzrok ovome odnosno pravi motiv ovog nedjela.

Po prednjem vodi se svestrana i najenergičnija istraga te po svim rezultatima utvrđenim slijedi izvješće, a ovo izvješće se dostavlja s molbom radi znanja.«

Dostavlja se radi znanja izvještajem, da je naređena najstroža istraga.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Stojanović Juraj v. r.

(M. P.)

BROJ 483

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 15. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NDH O UPADU PARTIZANA
U PROSTORIJE USTAŠKE MLADEŽI U JELSI¹

Velika župa Cetina — Ured za promičbu — Ministarstvu vanjskih poslova

Broj: 377-1-1942.

Omiš, 15. travnja 1942.

I z v j e š ć e

P r i e p i s

U noći između 8. i 9. travnja provalili su tkzv. partizani u prostorije Ustaške mladeži u Jelsi, te tom zgodom ukrali razne tapete, koje su se nalazile u prostorijama. Osim toga sliku Poglavnika i čitavu dvoranu izblatili su izmstinama, nacrtavši tako ustaški grb, i napisavši: »Za Dom spremni!« Zanimljivo je, da se u istoj zgradi nalaze i prostorije talijanske Commande Presidio. Ukradeni tapet predstavlja vrijednost od oko 30.000.— Kuna. Istu večer osvanula je Jelsa u nadpisima »Doli krvnik Pavelić«, »Zivila komunistička partija«, »Živio drug Staljin«, »Doli zločinac Pavelić«, it.d.

Promičbeni izvjestitelj :

Potpis nečitljiv

BROJ 484

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 16. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NDH O PRIKUPLJANJU VEĆE
SKUPINE PARTIZANA U SELU BACINI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 730/42

Omiš, dne 16 travnja 1942

**Predmet: Kretanje i namjere
pobunjenika, podatci.**

- | | | |
|---|-------|---------------|
| 1) Obće Upravnom Povjereničtvu kod | Druge | |
| Armata talijanske vojske | | — S u š a k |
| 2) Ministarstvu unutarnjih poslova | | |
| Tajništvo ministra | | — Z a g r e b |
| 3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost | | — Z a g r e b |
| 4) Ustaškoj nadzornoj službi | | |
| Ured I | | — Z a g r e b |

Zapovjednik oružničke postaje Gradac pod Taj. broj 140/42 od 12 travnja tg. dostavlja:

»Iz potpuno pouzdanog izvora saznao sam da se je jedna skupina p a r t i z a n s k o - k o m u n i s t i č k i h bandita prije 3—4 dana prikupila i ulogorila u samom selu Bacini na mjestu zv. »Striževu«. Ova skupina broji oko 150—200 bandita, naoružanih sa tri strojnice, više vojničkih pušaka, automatskim samokresima, te većim brojem ručnih bombi.² Tamo im se nalazi štab pod zapovjedništvom vođe Ante Šutića iz Gradca. Ovih ima iz Gradca, Bačine, Zaostroga, Makarske i par Crnogoraca. Obučeni su u raznolika odjela građanska, vojnička, oružnička i kombinovana. Sa hranom su navodno opskrbljeni za 2 do 3 mjeseca. Ovo su prikupili od naroda u selima Bacini i Pasičini, koja potiče od one opljačkane koji su sami dijelili. Narodu su ostavili samo najnužniju količinu.

Isti imaju svoju ambulantu smještenu u jednom većem šatoru. U ovoj se liječe 4 ranjenika, koji su ranjeni prilikom nedavne borbe sa oružnicima ove postaje. Liječi ih njihov liječnik neki Južnosrbijanac, koji se još ljetos nalazi sa njima.

Povjerenik je bio osobno prisutan kada su sinoć 11 ov. mj. za vrijeme ribarenja na moru prema Strdževu, kod njihovog ribarskog broda sa nekim trupinama doplovili Stanko i Petar Peko Matini iz Gradca, a inače su u bjegstvu. Ova dvojica bandita od strane gradačkih ribara srdačno su primljeni i sa ovima su poduže razgovarali. Ribarima su stavili do znanja da budu na okupu i pripravnici da im pomognu, jer da će 1 svibnja

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 35/9, k. 224.

² Odnosi se na partizane Blokovske čete.

o.g. povesti borbu za slobodu i mrske oružnike i domobrane iz Gradca pobiti ili protjerati. Istovremeno su prijetili ustaškom taborniku g. Vlad. Kunstu da će ga uskoro uhititi, a tako isto i neke starije ljude u Gradcu za koje su ustanovili da nisu sa njima ni da ih ne žele da pomažu.

Banditi su sugovornicima izjavili da su vlasti paljenjem sela Bacine mislili da ubiju kod njih i tamošnjeg naroda moral i duh i da ih primoraju na pokornost, ali da su se ljuto prevarile, jer da je kod naroda baš zbog toga postupka nastalo pravo ogorčenje prema vlasti.

Budući da je banditima poznata snaga naoružanja i ostalo kod oružnika i postaje uvjeren sam da će banditi uskoro ali 1 svibnja sigurno izvršiti napad na Gradac i to sa većim brojem ljudi u čemu ih po već utvrđenom sporazumu ima pomagati i omladina u mjestu.

Na temelju naprijed izloženog, molim da se najžurnije preduzmu odgovarajuće mjere da se ova sakupljena banda rastjera ili uništi kako bi njena paklena namjera osujetila i dalja djelatnost onemogućila.

Na slučaj da se ne bude mogućnosti za veću akciju uništenja bandita molim da se postaja hitno pojača sa 25—30 domobrana, ustaša ili oružnika tako da se dobije dovoljna snaga za odbranu Gradca od namjeranog napada koji će svakako uskoro uslijediti.

Pojačanje koje bi trebalo da uslijedi treba naoružati makar sa dvije strojne puške i dovoljnom količinom municije, jer postaja sada nema ni jedne strojne puške«.

Dostavlja se radi znanja s molbom, da se naše oružničke postaje obskrbe boljim i potrebnim oružjem, jer bez dovoljnog naoružanja nema izgleda u uspjeh proti komunističkih banda, koje raspolažu sa modernim oružjem.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v. r.

BROJ 485

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 18. TRAVNJA 1942. MINI-
STARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA PARTI-
ZANA KOD MAKARSKE I NA OTOKU BRACU I O OFANZIVI TALI-
JANSKIH I USTAŠKIH JEDINICA NA MOSORSKI NOP ODRED¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. broj 21/42

Omiš, dne 18. travnja 1942.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
Župe za vrijeme od 12 travnja
1942 do 18 travnja 1942**

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo Ministra —
Z a g r e b
- 2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
- 3) Ministarstvu vanjskih poslova — Z a g r e b
- 4) Uredu Poglavnika — Z a g r e b
- 5) Ministarstvu hrvatskog domobranstva — Za Glavni Stožer —
Z a g r e b
- 6) Obćem Upravnom Povjereniku — S u š a k

Savezno okružnici ministarstva unutarnjih poslova od 15 siječnja 1942 V. T. Broj 14-1-1942 podnosim slijedeći izvještaj :

ad I)

Pobune ima u većem razmjeru u kotarima Sinj i Omiš i to u planinama: Svilaji, Dinari, Kamešnici i Mosoru, a manjih grupa pobunjenika ima i u kotarima Supetar (između sela Bol i Pučišće te kod Sutivana) i Hvar (kod mjesta Vrboska, Vrbanj, Jelsa i Starigrad). Kako je prošlim izvještajima bilo javljeno grupa pobunjenika kod Graca (Kotar Makarska) bila je rastjerana, ali zadnjih dana stižu glasovi iz Gradca da su se pobunjenici opet počeli okupljati u Striževu (kod sela Bacine — kotar Makarska). Broj ove grupe je do sada nepoznat, a nema podataka da bi bilo izvršeno kakvo nasilje.² Grupa u Mosoru (kotar Omiš) brojčano je najjača te izgleda najopasnija.

Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dne 13 travnja 1942 na putu Makarska—Baška Voda na mjestu zvanom Promajna grupa od 5 lica naoružanih vojnika puškama otvorila je pušчанu vatru na jednog talijanskog vojnika koji je vozio kola sa dva konja. Vojnik i konji su ranjeni, a napadači su pobjegli u šumu.³

b) Dne 14 travnja 1942 oko 14 sati ophodnja oružničke postaje Igrane napadnuta je od pobunjenika između sela Drašnice i Podgore (kotar Makarska). Oružnici su prihvatili borbu, a ujedno poslali po pomoć. Borba je trajala oko jedan sat, nakon čega su pobunjenici pobjegli

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 36/4—1, k. 70.

², ³ i ⁴ Odnosi se na partizane Blokovske čete.

u planinu Biokovo te nisu bili progonjeni radi nepodesnog terena. U jednoj pećini blizu ceste, gdje su se pobunjenici skrivali, nađeno je: komunističke brošure, dvije bombe, jedan bodež, jedan pripasni remen, jedna nabojnjača, sto naboj, deset domobranskih cipela, nekoliko šatorskih krila, dvije nove kape ruskog kroja i još neki odjevni predmet. Žrtava na strani oružnika nije bilo, a na strani pobunjenika ne zna se.⁴

c) U noći od 16 do 17 travnja 1942 pobunjenici su u selu Otoku (kotar Sinj) zapalili osnovnu školu.

ad II)

Grkoistočni živalj u kotaru sinjskom nesumnjivo surađuje sa pobunjenicima te se ne može zaključiti da bi postojalo razdvojenje između vođa pobunjenika i grkoistočnog življa.

ad III)

a) Dne 15 ovog mjeseca započela je akcija čišćenja pobunjenika na planini Mosor, koja još traje.⁵ Sudjeluju talijanski odredi divizije »Perugia« iz Splita i Klisa, divizije »-Bergamo« iz Sinja, oko 150 naših dobrovoljaca iz Imotskog i Ljubuškog pod zapovjedništvom zapovjednika Ustaške pripremne bojne Marjanovića i 50 domobrana iz Sinja pod zapovjedništvom logornika iz Sinja Dadića. Upotrebjeno je sa strane Talijana topništvo i bacači. Prema do sada primljenim i potvrđenim viestima naši dobrovoljci sukobili su se sa pobunjenicima na sjeveroistočnom dijelu planine Mosor te je došlo do borbe, u kojoj je ubijeno 63 pobunjenika, a sa naše strane ima samo par lakše ranjenih. Izgleda da je upravo to bio glavni stan pobunjenika, jer su se u skladištu našle velike zalihe hrane i drugog materijala, koji još nije pregledan. Akcije čišćenja se nastavljaju, pa će se rezultat javiti u slijedećem izvještaju.

b) Dne 14 ovog mjeseca Zapovjednik oružničkog krila u Omišu satnik Bošnjak formirao je na području Kotarske oblasti Supetar (otok Brač) dva letuća voda i to prvi sastavljen od pet oružnika i dvadeset pričuvnika, a drugi od šest oružnika i petnaest pričuvnika. Ovi vodovi obilaze otok Brač u svrhu hvatanja vojnih neposlušnika i pobunjenika. Dne 15 ovog mjeseca izvršena je upotreba oružja na vojnog neposlušnika Matu Taraš iz Gornjeg Humca, koji je lakše ranjen u butinu i uhvaćen. Došlo je također do sukoba sa pobunjenicima u blizini Gornjeg Humca, ali nakon kratke pucnjave pobunjenici su pobjegli u šumu. Broj pobunjenika nepoznat. Akcija se nastavlja te će se o rezultatu naknadno izvjestiti.⁶

c) Ove nedjelje posjetio je ovu Veliku Zupu povjerenik Glavnog Ustaškog Stana gosp. Marijan Šimić te je za područje kotara Makarska izdao javni oglas, kojim se pozivaju svi oni koji su napustili domo-

⁵ Napad je izvršen na Mosorsku četu (nazivana i Mosorski odred) koja je poslije ove ofenzive privremeno raspuštena. O tome detaljnije vidi napomenu 2 uz dok. br. 83, napomenu 8 uz dok. br. 86 i dok. br. 284 i 493.

⁶ Ustaše su imale česte sukobe s udarnim grupama ilegalaca na otoku. O tome u stenografskim bilješkama, pisanim prema sjećanju sudionika NOR-a, za mjesec april piše: »11 aprila 1942. godine oko 15 ilegalaca iz Pučišća i G. Humca izvršili su napad na ustaške kuće. Početkom aprila izvršena je akcija na manastir Blaca, kojom prilikom su zaplijenjene 2 lovačke puške i veća količina namirnica i robe. U toj akciji sudjelovalo je oko 40 ljudi pod rukovodstvom Bepa Marinkovića; 4. aprila vršena je zasjeda na stražare, a 6. aprila izvršen je atentat na popa u Poveljama, koji je bio ustaša«. (Vidi Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 2—8/2, k. 2005).

ve i pobjegli u brda i šume — da u roku od 48 sati povrate se svojim kućama i predadu vlastima oružje, pak će im biti sve oprošteno, a u protivnom će se proti istih upotrebiti krajnja sredstva. Dne 18 ovog mjeseca je gosp. Povjerenik u pratnji Podžupana ove Župe Jurja Stanojevića i Stožernika Mira Markotića posjetio Gradac (kotar Makarska) te je pred pučanstvom Graca održao govor apelirajući na roditelje, žene, rodbinu i čitavo pučanstvo da djeluju na one koji su pobjegli nek se povrate svojim kućama, a predočio im je posljedice koje čekaju njih i one koji su s njima u vezi ako se ovom zadnjem pozivu vlasti ne odazovu. U istom smislu su govorili i drugi. Nakon toga je obrazovan odbor sastavljen od predstavnika sela općine Gradac koji je otišao u brdo da pobunjenicima dojadi poruku gosp. povjerenika Sirnica te da na njih djeluje kako bi se vratili. Rezultat će se javiti u sljedećem izvještaju.

U istom cilju gosp. povjerenik Šimić obilazi i druga mjesta kotara Makarska, koja su imala ili imaju bilo kakve veze sa pobunjenicima.

ad IV) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju, dodatkom da su talijanske vojne vlasti područja talijanskih presidija u Omišu, Zadvarju i Makarskoj stavile pod zapovjedništvo divizije »Perugia« sa sjedištem u Splitu. Razlog ovoj promjeni je nepoznat.

ad V) Talijanske vojne vlasti i dalje su odlučne u provođenju akcija čišćenja protiv pobunjenika. U akciji čišćenja na Mosoru surađivale su ovoga puta divizije »Bergamo« i »Perugia« te naše vojne vlasti. Isto tako talijanske vojne vlasti nisu se protivile formiranju i akciji naših letjećih vodova na otoku Braču.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima na području čitave Župe korektno je i prijateljsko.

Talijani se zanimaju za sva pitanja iz djelokruga naših građanskih vlasti, osobito ona komunalna i prehrane te nisu rijetka njihova uplitanja i sugestije u tom pravcu.

ad VI i VII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad VIII) kao i u prošlim izvještajima, sa sljedećim novim prijedlogom:

Obzirom na okolnost da su jedini stvarni uspjeh u akcijama čišćenja pobunjenika pokazali naši milioioneri i dobrovoljci, predlaže se da se vojni pričuvnici iz ovih krajeva ne šalju u unutarnjost (to vriedi razumije se samo za one povjerljive), nego zadrže opremljeni i naoružani u svojim selima kao pomoćni oružnici najbližih oružničkih postaja. Time bi se redovitim putem povećao broj naših oružanih ljudi i onemogućila svaka akcija pobunjenika, jer bi seljaci sami bili u stanju da suzbiju svaki napadaj, a u zajedničkim akcijama čišćenja sa talijanskom vojskom postigli bi se daleko veći uspjesi.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana

Podžupan :

Stojanović Juraj v. r.

(M. P.)

IZVJEŠTAJ KOMIĆ DON FRANE ŽUPNIKA U JESENICAMA OD 19.
TRAVNJA 1942. O PRILIKAMA U VELIKOJ ŽUPI CETINA¹

Zagreb, 19. IV. 1942.

O PRILIKAMA U VELIKOJ ŽUPI CETINA

Prilike u velikoj župi Cetina takove su naravi, da je u istoj obći položaj vrlo težak, ako ne i kritičan. Komunisti partizani počeli su se već odavna koncentrirati u veće i manje skupine. Izbio je sukob u Gracu blizu ušća Neretve, gdje je bila jača skupina. Oružnici i talijanska vojska pod vodstvom g. Mirka Markotića stožermika župe Cetina, raspršili su ih. Sada se vode borbe u bližoj i daljnjoj okolici Sinja. Imalo se je dobroga uspjeha i borbe se nastavljaju dalje. Najjača pak skupina skoncentrirala se je u Mosoru. Iz Mosora zalijeću se u obližnja sela, te su do sada opljačkali Spira Markovinu u Tugarima, opljačkali Don Šimuna Karamana u Dugopolju, odveli ga i ubili.² Župnici u okolici Mosora pobjegli su i skrivaju se u obližnjim gradovima. Svakog dana prolaze bez smetnje kroz sela: Sitno-Donje i Gornje, Dubravu i Zrnovnicu, te održavaju neprestano vezu sa primorskim selima i gradovima: Omišom, Dugim ratom, Jesenicama, Podstranom i Splitom, odakle se nabavlja hrana i drugi materijal.

S druge strane Mosora u selima: Donji Dolac i Putišće podpuno gospodare tako, da su razoružali rižničke³ stražare i održali su u nedjelju dne 13. travnja skupštine. Noću između 8 i 9. IV. zaplijenili su trgovcu Cosiću iz Splita cca 70 komada volova, koje je gonio za Split i to u mjestu Gatima u veče oko 9 sati.* S potpunim pravom može se smatrati da je isti bio u sporazumu sa komunistima iz Mosora jer je istome pred neko vrijeme bilo zaplijenjeno 29 komada volova, pa je posve vjerojatno, da ne bi gonio volove noću i tražio bi od talijanskih vojnih vlasti osiguranje.

Teško stanje u župi Cetina nije ni najmanje iznenadilo iskrene rodoljube, nego su ga sa strahom predviđali i upozoravali ne jedanput neg više puta i pred više mjeseci. Današnje stanje nužna je posljedica nerada i neozbiljnog shvaćanja prilika, a osobito nerazumijevanja i ne poznavanje tajne moći komunista. Ta krivica leži na Velikoj župi Cetina i na kotarskom predstojniku u Omišu. Nije se poduzimalo gotovo ništa, da se spriječi razorni rad komunista, dapače bilo je takovih slučajeva, da je velika župa sa svojim radom mnoge ogorčila rodoljube.

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 29, napomena 3.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/2—1, k. 195.

² Don Simun Karaman je u siječnju 1942. godine bio prijavio nekoliko simpatizera NOP-a talijanskim fašistima, koji su ih strijeljali.

³ Odnosi se na finance.

⁴ Vidi dok. br. 480, napomena 7.

činovnici nacionalisti morali su tražiti premještenja, ili su pak bili premješteni, jer su bili nemoćni i nisu mogli da snose i gledaju nered upravnih vlasti u župi i kotarskoj oblasti, tako da danas nema ni jednog činovnika nacionaliste ni na jednoj ni na drugoj ustanovi.

Ono što se je poduzimalo protiv komunista bilo je tako neozbiljno, da je istima davalo još više poleta za svoj razorni rad, a pokazivalo slabost naših vlasti (zatvaranje 24 sata a najviše po nekoliko dana).

Pribavljanje hrane i njezina razpodjela posebno je bolno poglavlje, te je tu jedan od glavnih uzroka teškog stanja. Pravda je najteže povrijeđena, postupak u dijeljenju hrane svakoga je razočarao. Znao se je, da ne može biti obilja, ali svaki je očekivao pravednost.

Velika župa, kotarska oblast, občinska poglavarstva bili su i jesu još danas gotovo izključivo uredi za dijeljenje bonova pojedincima za hranu tako, da su mnogi dobivali, a drugi su gladovali. Citavo vrijeme rada za uredovnih satova kod velikog župana i kod kotarskog predsjednika bilo je u bezkorisnom i neprekidnom primanju stranaka radi hrane. Za ozbiljni rad nije se imalo vremena, a vjeruje se, da nisu ni htjeli ozbiljno raditi.

Prije dolaska stožernika gospodina Mirka Markotića sjedište župe i bliža okolica nisu imali nikakvog znaka ustaške Hrvatske. Njegovim dolaskom stvar se poboljšava ali polako, jer je sam nemoćan i zaprieke s jedne i s druge strane.

Obći je glas naroda nikada gore, intervencije nepravde, švercovanje na veliko, u kojemu je uhvaćen i Hrvatski Radiša. Uza sva upozorenja nikome ni vlas s glave.

Kotarski predstojnik sve drugo, ali ne predstojnik Ustaške Hrvatske. Prigodom protesta radi zobi, koja je bila dodijeljena selima: Podsitrana i Jesenice, prodana je uz znanje činovnika sa župe izvan granice, tom zgodom izjavio je pred Komiić don Franom i Zvonom Sare, učiteljem iz Jesenica, da se on neće izložiti za Hrvatsku.

Komunisti, doznawali su obavještenja, koje su davali rodoljubi i tajne vojničkog karaktera.

Doznalo se je, da se nalaze komunisti u tako zvanj Turskoj Pećini u Jesenicama. Oružnici iz Dugog Rata uhvatili su glavne niti i glavne aktere. Očekivalo se je odmah blokiranjem pećine, što je uslijedilo nakon 6 dana. Došlo je do sukoba između komunista i oružnika, koji su bili u malom broju, pri ovom se misli na oružnike. Također talijanska vojska priskočila je u pomoć. Poginula su dva partizana, jedan teško ranjen i jedan lakše. Blokiranje nije provedeno, a moglo se je vrlo lako i bili bi pohvatani svi partizani, među kojima su se nalazili i vođe. Kada su izpucali metke oružnici i talijanska vojska svi su se povukli, a partizani su pobjegli iz Pećine.⁵ Način na koji je ovo provedeno, očevidno je, da je u najmanju ruku nesposobnost kotarskog predstojnika i župskog tajnika, ili sabotaža. Za današnje teško stanje, prema mišljenju svih pravih Hrvata, koji žele napredak usknsle domovine, snosi velika župa Cetina i kotarski predstojnik u Omišu.

Drugi dio odgovornosti pada na okupatому vlast, koja je najstrože nastupila prema ustašama, a uzela u zaštitu najgore elemente i mnogi od njih dobili su zaiklonište u Splitu, a neki su primljeni u službu u Splitu. Pričuvnicima, koji su bili pozvani u domobranstvo, pravile su im se smetnje i nisu mogli putovati preko Splita. Moreplovcima uništavali su dozvole, koje su izdane od naših vlasti. Naši ljudi nisu lako mogli dobiti u svako vrijeme propustniku za Split, dočim komunisti bez poteškoća. Proslavu godišnjice Nezavisne Države Hrvatske na otoku Braču, mjesto Bol, omeli su, i zapovjednik u tom mjestu izjavio je, da je istina da su tu Hrvati, ali ovaj otok pripada Italiji (svjedok tajnik obćine).

Teško ranjeni u Turskoj Pećini u Jeseni čama o kojoj je napred govoreno odveden je brodom u Split i u Splitu se lieči. Brodom su komunisti prebaćeni s otoka u Mosor, a isto tako i oružje, i ako cijelu obalu čuvaju i kontroliraju talijanske vojne vlasti.⁶

Opazilo se je, da su vojne vlasti u Sinju pozivale u domobranstvo sinove imućnijih ljudi, koji su se uslijed nedopuštene ti nemoralne intervencije vraćali svojim kućama za kratko vrijeme, dapače je bio slučaj, da je jedan sudjelovao u borbi protiv oružnika u t. zv. Turskoj Pećini, koji se je sutradan prijavio našim vlastima, od kojih je bio poslan u popunidibeno zapovjedništvo u Sinj i vratio se je odmah kući i danas se nalazi na slobodi.

I ako uspije raspršiti komuniste oko Sinja i u Mosoru, nepromijeni li se vrhovna uprava na Velikoj župi Cetina (G. župan), župski tajnik i lični tajnik velikog župama, domobranski predstavnik kod župe i Andriju Luetića, koji sada raspodjeljuje hranu Čelegin, satnik, Marko Penović, župski tajnik, Culić lični tajnik Dr. Rajavić kot. predstojnik i kotarski predstojnik u Omišu, moglo bi se kroz kratko vrijeme ponoviti i dogoditi još težih stvari. Bilo bi nužno, da se izposluje veća mogućnost rada i dade raspoloživih sredstava g. stožemiiku da formira što žurnije ustaške satnije, što mu je do danas bilo nemoguće s jedne strane zbog okupatornih vlasti, a s druge strane zbog nedostatka materijalnih sredstava.

Za Dom spremni!

Komić don Frane, v. r.
župnik u Jesenicama, obćina
Poljica-Priko, kotar Omiš.

BROJ 487

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 22. TRAVNJA 1942.
OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU NDH KOD 2. TALIJANSKE
ARMIJE O PALJENJU PLANINSKIH STAJA, SKROVIŠTA PARTIZANA,
ISPOD SVILAJE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 755/42

Omiš, dne 22. travnja 1942.

Predmet: Paljenje staja ispod Svilaje.

OPĆE UPRAVNOM POVJERENIŠTVU KOD

Druge Armate Talijanske Vojske — S u š a k

Savezno tamošnjem odpisu pov. broj 3364/42 od 6. travnja t. g. izvješćuje se, da su se ovoj Zupi obraćali za pomoć i seljaci drugih sela radi paljenja planinskih staja, ali je naša intervencija ostala bezuspješna kod talijanskih vojnih vlasti, koje stoje na stanovištu, da se planinske staje kao skrovišta komunističkih banda moraju spaliti, ako se želi uspješno raditi na likvidiranju pobunjenika.²

Ovo je stanovište i opravdano, pošto je i ova Zupa utvrdila da su planinske staje bile glavno skrovište i zaštita komunističkih banda.

Predstavka seljaka sela Milešina Velika, nije opravdana s razloga, pošto su isti seljaci preko zime davali pomoć i skrivali komunističke bande, koje su našim selima zadali strahovitih šteta u materijalu i u ljudima, a da to nisu prijavili našim vlastima. Ova predstavka seljaka sela Milešina Velika nosi i značaj nagovora sa strane komunističkih banda, koje su došle u težak položaj usljed rušenja njihovih skrovišta i pojačanje akcije sa strane talijanske oružane snage i naših oružanih odreda.

Za Dom spremni!

**Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v. r.**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 21/1—1, k. 225.

² Vidi dok. br. 37, 38, 41 i 481.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 23.
TRAVNJA 1942. O POLITIČKIM PRILIKAMA NA PODRUČJU ŽUPE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA KNIN

V.T. broj: 16/146-42.

Predmet: Nedjeljni izvještaj

Knin, 23. travnja 1942.

POGLAVNIKU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	— Dr Anti Paveliću
MINISTRU UNUTARNJIH POSLOVA	— Dr Andriji Artukoviću
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA	— Dr Mladenu Lorkoviću
OBĆEM UPRAV. POVJERENIKU KOD II. ARMATE T.V.	— Dr Vjekoslav Vrančiću
ZAPOVJEDNIKU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE	— Dr Eugenu Kvaterniku
MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMO- BRANSTVA	— za Glavni Stožer
GLAVNOM USTAŠKOM STANU	—
UREDU POGLAVNIKA — IZVJESTITE- LJU G. U. S-a	— Branki Rukavina
POGLAVNOM ŽUPANU	— Dr Ivi Balenu

Očita je i jasna na cijelom području župe razdvojenost kod pučanstva pravoslavne vjere:

Komunisti. Ovih je manjina, ali su svi u akciji, u pobuni su i potiču na pobunu promičbom, te nasiljima nad mirnim pučanstvom, koje — po gotovo u krajevima gdje nema ni naše ni talijanske vojne snage — najsvirepijim i najbezobzirnijim sredstvima nastoje prisiliti na suradnju s njima. U kninskome kotaru ih ima najmanje — jedino nekoliko skupina, koje se skrivaju u Promini i u selima oko Zrmanje: Žegar, Očestovo, Mokropolje, te prema Kijevu. Najviše ih je bilo pred mjesec dana u kotaru Gračac i to oko Mazina, Srba, Bruvna. Ta sela i široko područje oko njih su uništena i popaljena. Talijanske posade su taj kraj napustile, a pučanstvo, koje je tu ostalo, pod stalnim je terorom komunističkih skupina, koje su tu ostale, ili koje se zalijeću sa područja oko Drvara, ili područja Donjeg Lapca. U kotaru Bos. Grahovo, oko samog Bos. Grahova bilo se je pred mjesec dana sakupilo mnogo oružanih komunista, koji su

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 2/6—1,

napadali sa strane Tiškovca, sa strane Srba i sa strane Drvara. Središte im je bilo oko Boričevaca i Suvaje. Područje oko Bos. Grahova je prilično očišćeno, premda u šumama se nalaze skupine, koje su povezane na cijelom području od Dinare (Triglava, Vešić Gore, ušća Cetine), Crnog Luga, čitave okoline Drvara (između Drvara i Bos. Petrovca — najviše oko Oštrelja) preko Srba, Bruvna do najbliže okoline Gračaca, sjeverno prema Livincu zahvaćajući Lapac, Udbinu prema Korenici. Oko Drvara ima najviše komunista. Računa se oko 2.000, među kojima oko

1.000 naoružanih, jer tu se kupe sad iz mnogih mjesta i krajeva odakle su tjerani. U Dinari ih ima također oko 2.000. Ovi imaju više strojnica, dva topa i oko 700 pušaka. Ovi zahvaćaju u svojim akcijama občinu Crni Lug, dio Glamočkog kotara, dio sinjskog kotara sa občinom Vrlika, te su u dodiru sa komunistima u Mosoru, Biokovu. Ukupno, računa se, da se na području moje župe nalazi i djeluje do 4.000 komunista od kojih je manje od polovine naoružano. Napominjem, da Dinara ne spada u ovu župu t.j. njezino područje, na kojem se nalaze komunisti i na kojemu oni djeluju. Među komunistima nalazi se priličan broj katolika. Komunisti iz Boričevca i Suvaje povlače se prema Lovincu, a oni iz okoline Drvara kupe se najviše prema Oštrelju. Komuniste oko Drvara vodi Ljubo Babić. One u Dinari vodi Vice Buljan. Komuniste oko Gračaca (središte je bilo Bruvno, a sad je oko Bruvna) vode Krajinović Nikola, bivši činovnik zadruge u Gračacu, Polovina Gojko, odvjetnički pomoćnik iz Bruvna, Rama Masić, bivši prometni činovnik u Gračacu, Milojko Cuk iz Zrmanje, Ljubo Knežević iz sela Dubrave kod Šibenika. Komuniste u području Lapca vodi Jakov Blažević, advokatski kandidat iz Gospića. Pošto se talijanske posade nalaze samo u Kninu, Gračacu, Bos. Grahovu, Drvaru, Vrlici, na širokom području oko tih mjesta mnogobrojna sela izložena su, osobito noću, napadajima komunista, koji strahote počinjaju nad mirnim pučanstvom. Prisiljavaju ljude, da idu s njima, ubijaju seljake, pale im kuće, pljačkaju sela, siluju žene i djevojke, ubijaju djecu. Najveće strahote počinjaju komunisti na području kotara Gračac, gdje je pučanstvo pravoslavne vjere zastrašeno njihovim terorom, osobito oko Bruvna i Zrmanje. Strahovit je teror komunista oko Drvara, između Drvara i Bos. Petrovca. U posljednja tri mjeseca komunisti su u okolini Drvara ubili 314 pravoslavca. Za toliko se zna. Na području Gračaca (Srb, Mazirv Zrmanja) oko stotinu pravoslavaca ubijeno je. Kad su komunisti bježali iz Drvara u mjesecu listopadu, zapalili su ga, prisilno su evakuirali pučanstvo iz Drvara i svih okolnih sela. Ovom pučanstvu ne daju se vraćati kućama, a kad tko pokuša — ubiju ga. Pod terorom komunista, radi odsustva svake vlasti, radi promičbe i neprosvijećenosti, narod oko Gračaca, Drvara i u drugim krajevima, koji su u sličnim prilikama, žive u uvjerenju, da su Rusi u Bosni i da se oko Drvara bori regularna ruska vojska.

Četnici. Ovih na području moje župe ima naoružanih oko 800. Svi su oni proti komunistima, te ih komunisti u svojim letcima napadaju, njih i sve njihove vođe. Glavni njihovi vođe su: Branko Bogunović iz Bos. Grahova, pop Momčilo Đuić iz Strmice. koji vodi četnike sjevernih sela

kninske okoline, Pajo Popović, koji vodi četnike južnog dijela kninske okoline. Sa svim ovima Talijani saraduju. Ovi četnici različito nastupaju prema hrvatskim vlastima i prema politici smirivanja, koju provodim. Pajo Popović, a prema tome i oni, koje on vodi, su najnepomirljiviji i traže svaku priliku da napadaju Hrvate i vrijeđaju i štete hrvatske državne i narodne interese. O ovima sam dosta izvještavao. Pop Momčilo Đujić ne želi suradnju s hrvatskim vlastima, ne priznaje hrvatsku državu, ali ne potiče na otvorenu borbu protiv Hrvata i Hrvatske. Djelotvorno se bori protiv komunista, dok Pajo Popović uobće se ne bori proti ovima, a možda je s nekima od komunista i u tajnoj vezi. Branko Bogunović nepomirljiv je prema Ustašama, sklon je suradnji s hrvatskim vlastima, te baš sa mnom. Bori se aktivno protiv komunista. Nema veliko povjerenje u Talijane. Osjeća se podvojenost u djelovanju spomenutih vođa, osobito u odnosu prema hrvatskim vlastima, a tako se osjeća i podvojenost njihovih sljedbenika. Dok su Pajo Popović i Branko Bogunović ljudi priprosti, koji politiku vode po osjećaju, bez osobitog političkog iskustva i naobrazbe, dotle pop Đujić, koji se hoće nametnuti za vodu, radi smišljenije s određenim ciljem i određenim vezama. On podržava vezu sa Draženom Mihaljević-em² i nastoji uskladiti četničku akciju, koliko u Hrvatskoj, toliko u Srbiji. Njegov teklić Jovan Starčević mi je rekao, da neko vrijeme Đujić nije imao nikakove veze s Draženom Mihaljević-em, ali da je prekjučer vezu dobio. Đujića da je najviše zanimalo kako se odnosi Mihaljević s Njemcima. Izvještaji Mihaljevićeve u pogledu Njemaca da su zadovoljavajući. Mihaljević da poručuje: »Nemojte voditi borbu između sebe, niti proti Talijana, niti proti Hrvata. Zasad proii komunista, a najveću pažnju posvetite organiziranju svoje organizacije. Kad dođe vrijeme, onda ćemo lako, glavno da smo pripravnici«. Đujić smišljeno radi, da dobije naklonost Talijana, a želi i naklonost Njemaca prema četnicima. On želi četničku organizaciju prikazati, a preko nje sve Srbe, kao pozitivan elemenat prema Osovini i za Novu Europu, a pred Talijanima prikazati Hrvate, i baš Ustaše, komunistima, čemu Talijani u mnogome nasjedaju. On radi onako, kako žele naši neprijatelji u talijanskoj Dalmaciji, bili oni Srbi, bili oni Talijani. Pop Đujić javno tvrdi pred svojim, da su mu Talijani obećali, da će na području, gdje pravoslavci žive u većini, osobito gdje četnici djeluju protiv komunista, četnici vršiti vlast skupa s Talijanima, da na to područje hrvatske vlasti neće doći i da će četnička organizacija pod Italijom biti priznata, onako kako je Njemci priznaju u Srbiji. Ovdje napominjem, da mi je general Roatta pri zadnjem sastanku hvalio Đujića kao borca protiv komunizma. Pop Đujić je sa svojim ljudima istakao se u borbi protiv komunizma u posljednjih mjesec dana, istjeravši ih iz Boričevca i Suvaje. Sad se sprema na akciju prema Drvaru, Dinari i Kozjaku. Talijani su njegove ljude naoružali. Napominjem da sam kod uzpostave kotarske oblasti u Bos. Grahovu i ispostave u Drvaru, o čemu u posebnom izvještaju javljam, naišao na suglasnost Branka Bogunovića.

² Draža Mihailović

Većina pučanstva pravoslavne vjere najzadovoljnija je, da bude mir, željna je mira i otvoreno izražava pred hrvatskim vlastima svoju želju za uzpostavom sredenosti i vlasti, te zakonitosti — gdje god toga nema. Većina pravoslavaca protivna je komunistima, nepomirljivim vođama, a zamjera i osuđuje Talijane, što podržavaju nepomirljive vode i što ne nastoje energičnije srediti prilike. Uvjeren sam, kako sam više puta izvijestio, da je za podpuno smirenje ovoga kraja, te za uspostavu pune suverenosti naše vlasti potrebno:

Da Talijani nastupaju kao naši prijatelji, ne davajući podrške i ne surađujući s neprijateljima Hrvatske koliko u talijanskoj Dalmaciji, toliko na našem području, te da izbiju svojim postupkom nadu i vjerovanje naših neprijatelja, da će oni preko Talijana moći doći do svojih ciljeva;

da uslijede tokom ove godine odlučni uspjesi Osovine, osobito Njemačke u ratu protiv Rusije;

da se na čitavom području Hrvatske jednako postupa prema pravoslavicima, vodeći svugdje jednako politiku smirenja, te tražeći zasadi i u ovim prilikama od pravoslavaca da budu najodaniji i najoduševljeniji prema hrvatskoj narodnoj misli, već da budemo zadovoljni, da budu mirni i ne rade protiv državnih interesa;

da se uzpostavi suradnja politička i vojnička na čitavom području Hrvatske Države između Hrvatske i Italije, pogotovo je važno, da se očituje suradnja i zajednički plan vojničke akcije naše i talijanske vojske, jer time bi se najlakše suzbio dojam kod neprijatelja, da između Hrvatske i Italije postoje razmimoilaženja, te radi ovih, da Italija baš želi isključiti našu vlast, najprije Ustašku, pa vojničku, a onda i građansku. Na ovoj pretpostavci naši neprijatelji, u prvom redu nepomirljivi vođe pravoslavaca-četnika, zasnivaju svoje nade, zasnivaju svoje političko djelovanje.

Ogromna većina pučanstva katoličke vjere je nerazpoložena i zabrinuta prema držanju Talijana, njihovoj suradnji s onima, koji ugrožavaju živote i imovinu njihovu, ali ipak svi su prožeti zdravim nacionalnim duhom i puni su odanosti hrvatskim državnim vlastima, vjerujući da će porazom Rusije, pobjedom Osovine u ovome ratu, sve se ovo promijeniti i da će svi biti podpuno zadovoljni. Ovdje napominjem, da su u ovoj župi prehranbene prilike vrlo teške, te da je za razpoloženje naroda i uspjeh politike smirenja važan čimbenik, možda najvažniji baš prehrana t.j. dobava ovoj župi bar najpotrebnijih količina živežnih namirnica.

Ukoliko je nemoguće očekivati temeljit obrat u odnosima s Talijanima, ukoliko je nemoguće s njima doći do punog i iskrenog sporazuma, što može učiniti samo državna vlada direktnim i odlučnim pregovorima i razjašnjenjima, neophodno je potrebno dati odlučne upute svim predstavnicima naše vlasti, osobito u obalnom pojasu, da vrlo oprezno, pametno i taktički djeluju, koliko u svojem odnosu prema Talijanima, toliko prema pravoslavicima s glavnom svrhom: ne dati protivniku razloga, da nas optužuje, ne dati mu razlog da se brani, ne stvoriti razlog i mogućnost, da izrabiti kakovu našu pogrešku, jer smatram, da ćemo morati

proživjeti još najteže časove sad i u skoroj budućnost, kad je neprijatelj* ska promičba i akcija najjača, kad Talijani obzirom na prezauzetost drugih, imaju slobodne ruke prema nama i proti nama, te kad prema nama stoji protivnik, koji je vješto spleo mrežu, da nas u nju zahvati, a samo čeka priliku, da to učini. Priliku mu možemo mi dali, a i oduzeti i našim postupkom, i našim vođenjem politike.

Za Dom spremni!

Zamjenik Obćeg uprav, povje-
renika kod II. Armate tal. vojske
Veliki župan i Stožernik:
Sinčić David v. r.

(M. P.)

BROJ 489

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 25. TRAVNJA 1942.
O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U OKOLICI SINJA I NA
MOSORU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 23/42

Omiš, dne 25. travnja 1942.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj
Velike Zupe za vrijeme od 19.
travnja 1942 do 25 travnja 1942.**

- | | |
|--|---------------|
| 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
TAJNIŠTVO MINISTRA | — Z a g r e b |
| 2) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I
SIGURNOST | — Z a g r e b |
| 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA | — Z a g r e b |
| 4) UREDU POGLAVNIKA | — Z a g r e b |
| 5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMO-
BRANSTVA Za Slavni stožer | — Z a g r e b |
| 6) OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIKU | — S u š a k |

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15 siječnja
1942. V. T. broj 14-I-A-1942 podnosim slijedeći izvještaj :
ad 1)

**Pobune ima u većem razmjeru u kotaru Sinj i to u planinama :
Svilaji, Dinari i Kamešnici, a manjih grupa pobunjenika ima u kotarima**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/4, k. 70.

Omiš, Supetar, Makarska i Hvar. Ove manje grupe se zadržavaju u planinama i brdima te izbjegavaju sukobe sa jačim našim naoružanim snagama, nego vrše nasilja nad pojedinim osobama ili manjim grupama oružnika. Ovu taktiku upotrebljavaju pobunjenici naročito nakon akcije čišćenja u planini Mosor i kod Gradca.

[. . .]

Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili slijedeća nasilja:

a) U noći između 18 i 19 travnja vođa pobunjenika u kotaru Sinj Vice Buljan sa 10 partizana došao je u selo Radošić (kotar Sinj) i upao u prostorije društva »-Adria Bauxit« i odnio 12 kg eksploziva, izvjestan broj kapsula, više litara maslinovog ulja i nešto drugih živežnih namirnica. Istom prilikom ova banda je uništila postrojenja bauxitnog rudnika i odnijela neke dijelove istih.²

b) Dne 29 travnja 1942 oko 19 sati između mjesta Sutivan i Mirca (kotar Supetar) grupa pobunjenika nepoznate jačine napala je iz zasjede pušcanom vatrom oružničku ophodnju stožernog narednika Mlakara, i oružnika Meštrovića, koji su uzvratili paljbu, ali kako su bili brojčano slabiji i bez zaklona, povukli su se bez gubitaka.³

c) Dne 21 travnja 1942 u zoru partizani u tri kolone po sto ljudi napali su sela Zasiok i Vučipolje (kotar Sinj), ali su oružani seljaci (milicija) bili pripralni i pružili otpor, a priskočili su im u pomoć milicioneri iz sela Potravlje i Maljkovo ..⁴

d) Dne 21 travnja 1942 oko 24 sati ubijen je u selu Makar (kotar Makarska) glavar istog sela Šabić Ivan pok. Mate od jedne komunističke bande u jačini od 5 (pet) ljudi. Motiv ubojstva bi bio što je ubijeni utjecao na porodice pobunjenika da utječu na iste kako bi se povratili svojim kućama.

[. .]

ad III)

a) Akcija čišćenja pobunjenika u planini Mosor, započeta dne 15. travnja 1942 završena je dne 19 travnja i to uspješno. Pobunjenici su dielom pobijeni, dielom pohvatani, a ostatak se je razbjegao prema planinama Svilaji i Biokovu. .. . Talijanska vojska, koja je u akciji sudjelovala zajedno sa našim dobrovoljcima i domobrancima, u glavnom je upotrebila topništvo, bacače i teške strojnice, dočim su naši dobrovoljci i domobranci došli u neposredan sukob sa pobunjenicima, a borbi su se tada pridružili i Talijani, koji su došli s leđa pobunjenicima i pri tome je poginulo najviše pobunjenika. Na našoj strani bilo je samo par lakše ranjenih, a na strani Talijana dva mrtva (jedan časnik i jedan vojnik). Do uspjeha je dakle došlo uslied podpune suradnje talijanske vojske i naših dobrovoljaca i milicionera, a glavnu zaslugu za ovu suradnju dakle i uspjeh nosi zapovjednik divizije »Bergamo« u Sinju general g. Piazzoni, koji je akciju čišćenja omogućio, dozvolio naoružanje naših dobrovoljaca

² Akciju su vjerojatno izvršili partizani Dinarske čete.

³ Napad je izvršila ilegalna udarna grupa na Braču.

⁴ Napad su izvršili partizani Dinarske čete.

i u sporazumu sa našim predstavnicima stvorio plan akcije, koji je uglavnom i izveden. — Detalji o ovoj akciji javljaju se posebnim izvještajem.⁵

b) U pogledu akcije naših letećih vodova na otoku Braču, o kojoj je javljeno u prošlonedjeljnom izvještaju, nema se ništa važna nadodati, pošto tamo raspolažemo sa malim snagama, a otok je vrlo prostran, nisu se mogla pronaći skloništa pobunjenika, niti je došlo do jačeg sukoba sa istima. ...

c) Dne 23 travnja 1942 oko 11 sati naši oružnici i milicioneri uhvatili su više sela Brštanova (općina Lečevica — kotar Omiš) komunističkog kurira Božu Penovića iz Postinja, naoružana bombom i samokresom te je isti pri pokušaju biega ubijen.

d) Dne 25 travnja 1942 kod Bitunca Staja povrh sela Rude u Kamešnici (kotar Šinj) sukobili su se naši oružnici sa postaje Han i naši milicioneri sa partizanima te je u borbi ranjen zapovjednik postaje Han narednik Josip Tomaš, a dva su partizana nađena mrtva, dočim ih ima nekoliko ranjenih. Partizana je bilo u borbi oko 30 te su se razbjegli.⁶

Vidi se iz gornjega da se akcija čišćenja kao i manji sukobi sa partizanima po nas sve uspješnije razvijaju, a tomu je uzrok osnivanje i naoružavanje naših milicionera uz pomoć zapovjednika divizije »Bergamo« generala g. Piazzoni-a, koji je, uvidjevši da milicioneri uspješno djeluju na likvidiranju partizana, omogućio naoružanje milicionera u mnogim selima te sada milicioneri sudjeluju uz druge naše oružane snage u svim akcijama koje provodi talijanska vojska proti pobunjenika.

U sporazumu sa talijanskim presidijem u Omišu provada se naoružavanje milicionera i na području kotara Omiš, što će također imati uspjeha, a s druge strane partizanima će svuda gdje ima milicionera biti onemogućeno vršiti nasilja i pljačke u pojedinim selima.

Akcija povjerenika Glavnog Ustaškog stana g. Marijana Šimića, o kojoj je javljeno u prošlom izvještaju pod ad III) c) imala je samo djelomičan uspjeh i to na području kotara Makarska, gdje se je svojim kućama povratilo 14 lica. Prema tome proti onima koji neće da se povrate treba žurno poduzeti druge mjere.

ad IV) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad V) Talijanske vojne vlasti i dalje su odlučne u provođenju akcija čišćenja protiv pobunjenika, koje se vrše uz suradnju sa našim vojnim vlastima.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima na području čitave 2upe u glavnom je korektno i prijateljsko, ali u nekoliko slučajeva dogodile su se i neke nekorektnosti. Dogodilo se je naime da su neki trgovci iz Splita kupili na našim stočnim pazarima veće količine janjaca i goveda te ih — ne imajući izlaznu dozvolu — htjeli prokrijumčariti u Split. Naše vlasti su sasvim ispravno stoku plienile, na što su Talijani pravili presiju na naše vlasti da se stoka mora propustiti za Split, a u Milni (na otoku Braču) intervenirala je i talijanska voj-

⁵ Vidi dok. br. 83, napomena 2.
⁶ Vjerojatno se odnosi na partizane Kamešničke čete.

ska te je stoka silom odpremljena u Split. U Omišu opet zapovjednik talijanskog presidija satnik Alaimo prosto je naredio kotarskom predstojniku da zaplijenjenju stoku mora pustiti u Split. Ovakav postupak talijanskih vojnih vlasti onemogućuje našim građanskim vlastima vršenje postojećih zakonskih propisa.

[...]

Za Dom spremni !

Zamjenik Velikog Župana

Podžupan :

Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

BROJ 490

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA 6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE OD 28. TRAVNJA 1942. VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O SITUACIJI NA PODRUČJU DUBROVNIKA¹

Mostar, dne 28. travnja 1942.

Nezavisna Država Hrvatska

ZAPOVJEDNIČTVO

6. oružničke pukovnije

J. S. Broj 273 taj.

Predmet: Izvještajna služba za
poslijednjih 15 dana.

- 1 — VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNICTVU
- 2 — ZAPOVJEDNICTVU I i III DOMOBRANSKOG ZBORA
- 3 — ZAPOVJEDNICTVU 1, 2, 3, 4 i 5. ORUŽNICKE PUKOV.
- 4 — ZAPOVJEDNICTVU ORUŽNICKOG KRILA MOSTAR, TREBINJE, DUBROVNIK I OMIŠ

Temeljom odredaba privremenog uputa za organizaciju i rad izvještajne službe i zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj. Broj 320 J. S. od 31. srpnja 1941. podnosim slijedeće izvješće za poslijednjih 15 dana.

[...]

Područje oružničkog krila Dubrovnik

6 i 7. IV neutvrđen broj naoružanih partizana iz sela Grebci (11 km sjeverno Dubrovnika) vršio je napad na selo Osojnik (5 km jugoza-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 16/2,

padno s. Grebci), ali je oba puta napad odbijen od strane oružnika i milicionera bez vlastitih gubitaka.²

7. IV na putu Dubrovnik—Metković kod sela Trnove partizani su posjekli 3 brzojavna stuba a na putu Dubrovnik—Cavtat od sela Cibaci 4 stuba.³

11. IV partizani su ubili u selu Buićima seljaika Antuna Kisića iz istog sela kotara Dubrovnik.

15. IV u 22 sata 50 naoružanih partizana izvršilo je napad na rizničku stražu u mjestu Drače (poluotok Pelješac 15 km sjeveroistočno Janjina). Partizani odbijem. Zaplijenjen 1 samokres.⁴

15. IV u 24 sata 50 naoružanih partizana izvršilo je napad na rtizničku stražu u mjestu Crkvice (poluotok Pelješac 7 km sjeverozapadno Janjina) razoružali stražu odnijeli 3 puške sa 30 naboja pa se povukli djelomice čamcem, a djelomice putem u pravcu mjesta Osobljava (3 km jugoistočno Crkvice).⁵

17. IV oko 9 sati grupa od 100 naoružanih partizana, zauzela je bez borbe selo Kunu (13 km istočno Cavtata i 5 km sjeverno Grude). Stalna ophodnja u Pridvorju (1 km jugozapadno Kime) pojačana je oružnicima i sa 10 naoružanih milicionera.⁶

17. IV u 8 sati neutvrđeni broj naoružanih partizana zauzeo je selo G. Bitunje (7 km jugoistočno Stoca).

17. IV u 2 sata oko [...] naoružanih partizana opkolilo je selo G. Bitunje (7 km jugoistočno Stoca) i otkrili su napadom. Obrana ovog sela od 19 oružnika i domobrana te 40 naoružanih milicionera pružala je odpor do 8 sati, kada se je sa pučanstvom povukla u selo D. Bitunje (6 km jugoistočno Stoca), zadržavajući napredovanje partizana. Prispjelo pojačanje od 3 oružnika, 6 domobrana i 55 milicionera, pomognuto od 150 talijanskih vojnika odbacilo je partizane preko G. Bitunje u pravcu Treštenice k. 908 (3 km istočno G. Bitunje). Partizani su opljačkali selo G. Bitunje i zapalili. Naši gubici: 1 milicionar poginuo, 1 oružnik i 1 milicioner ranjeni, te 2 pričuvna oružnika nestali.⁸

18. IV oko 7 sati, tri grupe, svaka od po 150 naoružanih partizana sa vojničkim puškama i bombama, ušle su u sela: Kuna (13 km jugoistočno Cavtata i 5 km sjeverno Grude), Duba (8 km sjevero-sjeverozapadno Kuna) i Stravče (2 km jugozapadno s. Duba) i u ovim selima ostali do 18 sati, kada su se povukli u pravcu Graba (15 km jugoistočno Trebinja). U toku dana partizani su održali seljacima govore, ističući kako je Rusija pobijedila i da se svi veći gradovi nalaze u rukama partizana. U vremenu upada partizana u selo Duba, nalazio se je u istom u redovnoj službi zapovjednik oružničke postaje Cavtat s jednim oružnikom. Ovu ophodnju su partizani razoružali i odveli sa sobom. Isto tako odveli su 1 seljaka iz Duba. U selu Stravče opljačkali su stan

^{2, 3, 6, 8, 9 i 10} Ove akcije su izvršili borci Hercegovačkog NOP odreda.

^{4 i 6} Noću 13/14. travnja 1942. godine, prebacila se čamcem grupa boraca Biokovske čete, pod rukovodstvom Vlade Viskića i Gojka Ujđurovića, s područja Biokova na Pelješac. Već drugu noć oni su sa Pelješčkim partizanima izveli navedene akcije i izjutra se na isti način ponovo vratili u Biokovo. Ovim istodobnim akcijama htjelo se kod Talijana izazvati dojam o jakim partizanskim snagama na Pelješcu.

⁷ Brojka nečitljiva (300 ili 500)

tamošnjeg župnika a 1 seljaku odnijeli krugovalndk. Izvršena je potrebna organizacija ovih sela za obranu i naoružano 60 milicionera po odobrenju talijanskog zapovjedništva u Cavtatu.⁹

22. IV oko 19 sati veće skupine naoružanih partizana izvršile su napad na sela: G. Duboka (7,5 km južno Stoca), Risnik (2,5 km jugoistočno G. Duboka), Gojlović (2 km sjeveroistočno Risnika) i Cukovci (5,5 km jugoistočno Gojkmća, sva ova sela opljačkah i zapalili.¹⁰

[...]

Zapovjednik pukovnik
Boić v. r.

(M. P.)

BROJ 491

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 30. TRAVNJA 1942. POGLAVNIKU NDH O RASPOREDU PARTIZANSKIH GRUPA NA PODRUČJU ŽUPE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA KNIN
V. T. 16/155-42.

30. travnja 1942.

Predmet : Kretanje komunističkih
banda.

Poglavniku Nezavisne Države
Hrvatske
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva
Obćem Uprav, povjereniku kod
II. Armate
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne
službe
Uredu Poglavnika — Izvjestitelju
GUS-a
Poglavnom županu
Glavnom Ustaškom Stanu

— Dr Anti Paveliću
— Dr Andriji Artukoviću
— Dr Mladenu Loirkoviću
— za Glavni Stožer

— Dr Vjekoslav Vrančiću

— Eugenu Kvatemiku

— Branki Rukavina
— Dr Ivi Balenu

Na području ove župe i njoj bližim područjima najjače komunističke skupine nalaze se i djeluju: oko Drvara i to oko Oštrelja, a južno oko Trubara, Kamenice i U ilice, Resanovaca, Ornih Potoka, Merčetine Uvale, te Mokrog Polja kod Tičeva. Sve ove Skupine oko Drvara nemaju stalnog sjedišta, ali središte im je još uvijek olko Oštrelja. Ima ih uvijek

k. 195.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 5/«—1,

na ovom području oko 1.000 naoružanih. Komunističke bande iz okoline Drvara zalijeću se u najbliža sela Bos. Grahova prema Deralima, Obijaju, Pećima, Tiškovcu, a spajaju se s onima iz okoline Bruvna, Marina, Velike Popine i Srba. Središte drugoj skupini je sad Bruvno. Ovih ima oko 700.

Jače komunističke skupine su se pojavile u Velebitu, s lijeve strane željezničke pruge Knin—Gračac i to najviše ih ima oko Previjsa, južno od željezničke postaje Prdbudić; oko Gudure kod Zrmanje, Očestova, Radučića, koji je na talijanskom teritoriju. Sve ove bande, koje se sastoje od više stotina oružanih, najvećim dijelom dolaze s talijanskog područja, s područja Kis tanje, te dalmatinskih i primorskih otoka. Jednog od glavnih vođa ovih skupina i to Grubara Hiji uхватili su Talijani noćas kod Tiškova. U borbama posljednjih dana poginulo je oko 40 komunista, a i nekoliko talijanskih vojnika.

U poslijednjim izvještajima spominjao sam jače komunističke skupine u Dinari, kojima je središte bilo Vještica Gora, izvor Cetine, područje oko Crnog Luga, te Vračev Dolac. Ove skupine su najteže ugrožavale područje oko Uništa, oko Kijeva, Vrljke, Sinja i Livanjskog polja. U posljednje vrijeme mnogi komunisti iz Dinare su se povukli k skupinama oko Drvara, a sad ponovno dolaze u Svilaju. U posljednje vrijeme naime uspješno¹ se je ustrojila mojim zauzimanjem građanska milicija od naših Ustaša oko Vrljke, Kijeva. Akcijama odatle, kao i od Sinja komunisti u Dinari su se osjetili ugroženima. Posljednjih dana su se odigrale veće borbe naših oružnika i naše milicije kod Kolovrata protiv komunistima. Posljednjih dana komuniste su energičnijim nastupom Talijani čistili oko Vračeva Dolca upotrijebivši topništvo protiv njihovom sjedištu u Vještica Gori. Ovdje je veliki broj komunista, možda i do 200. Neke komuniste su Talijani uхватili kod Ribarića. Kako sam spomenuo pojavile su se ponovno komunističke bande u Svilafli, tako i u Kozjaku. Ove su počele ugrožavati neka sela drniškog kotara kao Baljci, Ramljane, Čavoglave, Radonić zalijećući se do Muća. Putevi Knin—Vrlika—Sinja kao i put iz Drniša u Sinj preko Muća su ugroženi od komunističkih banda.

Radi osiguranja drniških sela, jte onih oko Muća u dogovoru sa zapovjedništvom Divizije »Peruggia« omogućio sam organiziranje građanske milicije u drniškom kotaru, a tako isto i u Promini. Svi ovi odredi organizirani su isključivo od našeg pučanstva, većinom Ustaša.

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
kod II. Armate tal. vojske
Veliki župan i Stožemik:
Sinčić David v. r.

BROJ 492

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 22. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O DOGAĐAJIMA NA PO-
DRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 26. TRAVNJA DO 2. SVIBNJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. Broj 25/42.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe
za vrijeme od 26. travnja 1942. g.
do 2. svibnja 1942.**

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 2) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
- 4) UREDU POGLAVNIKA
- 5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
za Glavni Stožer
- 6) OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIKU

Z a g r e b

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja 1942. g. V. T. Broj 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad II)

Pobune ima u većem razmjeru u kotaru Sinj, gdje se pobunjenici zadržavaju u planinama: Svilaji, Dinari i Kamešnici, odakle u manjim grupama napadaju sela u kojima nema naših ili savezničkih postrojbi te vrše nasilja nad imetkom i životom seljaka. Manjih grupa pobunjenika ima u kotarima Supetar, Hvar i Makarska. U kotaru Hvar nisu registrirana djela nasilja sa strane pobunjenika u zadnje vrijeme, nego jedino djela demonstrativne prirode kao: vješanje crvenih zastava, razni praiudržavni nadpisi po kućama, a slično je bilo u kotaru Supetar, dočim su u kotaru Makarska pobunjenici izvršili neka nasilja.

Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

- a) U noći od 25 na 26 travnja 1942. jedna grupa od oko 40 partizana upala je u selo Gornji Otok (kotar Sinj) i otjerala jednom seljaku dva vlna i dvije krave te odnela 40 kg brašna.
- b) Dne 27. travnja 1942. g. u 3 sata nepoznati napadači otvorili su puščanu paljbu na oružničku postaju Tnilj (kotar Sinj). Oružnici su uzvratili paljbu te su se napadači povukli. Zntava nema.
- c) U noći od 27 na 28 travnja 1942. g. tri lica naoružana vojničkim puškama i samokresima upali su u kuću Sulića Jure pok. Ivana iz Pod-

k. 195.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 4/2—1,

gore (kotar Makarska) i usbrielili ga na krevetu hitcem iz samokresa. Zatim su opljačkali nekoliko bogatijih ljudi iz Podgore odnjevši im novaca i hrane. Od učitelja Mrkušića zatražili isu krugoval, ali isti nije htio otvoriti, te je vikom uzbunio selo, na što su se banditi izgubili. Ubijeni Sulić je pripadao partizanima, pak su ga ovi ubili vjerovatno iz razloga da ih nebi odao vlastima.

d) Dne 28. travnja 1942. g. oko 30 partizana napali su jedan putnički autobus kod sela Ugljane (kotar Sinj) i odveli dva oružnika, jednog ustašu i četiri druge osobe u pravcu sela Veliča.² Iz Tmilja je odmah upućeno u potjeru za partizanima 46 naših domobrana i oružnika, koji su dostigli partizane i Stupili s njima u boirbu, te su partizani pobjegli, a zarobljenici su oslobođeni. Žrtava nema.

e) Dne 28 travnja 1942. g. oko 30 naoružanih partizana upalo je u selo Čelić (kotar Sinj), te su odnieli po jednog vola Kozlići Anti Petrovom i Kozlići Petru pok. Luike.

U predvečerje 1. svibnja ove godine paljene su vatre na nekim mjestima otoka Brača (kotar Supetar) a u mjestu Bol osvanula je na mjesnoj crkvi crvena zastava. I u nekim mjestima otoka Hvara osvanula je crvena zastava i razni protudržavni nadpisi, ali potanji izvještaj još nije stigao.

Kod sela Mravinaca (kotar Omiš) osvanule su na visinama tri crvene zastave.

Na brdima više Gradca (kotar Makarska) paljene su vaibre, pucalo se je iz pušaka i bacane su bombe, ali do neposrednog napadaja na Gradac nije došlo, pak po svemu izgleda da su partizani izveli demonstraciju pred 1. svibnja.

ad II) Kao u prošlonedjelnom izvještaju.

ad III)

Tokom ove nedjelje nije se vodila nijedna akcija čišćenja na području Zupe.

Ova Župa je na traženje i u sporazumu sa zapovjedništvom talijanske divizije »Perugia« izdala javni oglas na pučanstvo, pozivajući isto da ne surađuje sa pobunjenicima i da se ne dirži pasivno, nego da surađuje sa vlastima, jer će u protivnom snositi teške posljedice, proto su talijanske vojne vlasti odlučile da vrše represalije nad kućama i okolicom kuća gdje se je dogodilo neko neprijateljsko djelo.

Zapovjedništvo talijanske divizije »Bergamo« izdalo je dnevnu zapovied u kojoj upozorava na uspjehe postignute u zadnje vrieme u akcijama čišćenja protiv partizana te ističe da su talijanske vojne vlasti odlučne uništiti pobunjenike pod bilo koju cieniu.

ad IV) Kao u prošlonedjelnom izvještaju.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana

Podžupan :

Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

² Akciju je izvršila partizanska grupa iz Kamešnice.

BROJ 493

**IZVJEŠTAJ VELIKE 2UPE CETINA U OMIŠU OD 3. SVIBNJA 1942
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADAJIMA
TALIJANSKE VOJSKE NA MOSOR U VREMENU OD 15. DO 19.
TRAVNJA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Zupa Cetina

Taj. broj: 883/42

Omiš, dne 3. svibnja 1942.

Predmet: Akcija protiv partizana-komunista na planini Mosor — podaci.

1. Obće upravnom povjereničtvu kod Druge Armate talijanske vojske — S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra — Z a g r e b
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III — Z a g r e b
5. Stožeru 6. pješadijske divizije — M o s t a r

Savezno ranijim izvještajima o akciji na Mosoru oružnička postaja Srinjine broj 590/42 od 24. travnja t.g. dostavlja:

»Na osnovu zapoviedi zapovjedništva oružničkog krila Omiš broj: 2982 od 21. travnja 1942. g. izvještavam, da je na području ove postaje od strane talijanske vojske protiv komunista-partizana akcija počela na planini Mosor dana 15. travnja 1942. g. i trajala do dana 19. travnja 1942. g. Akcija je započeta sa topništvom od splitskog polja i od sela Kučina, kotar Split, koje je topništvo tuklo po planini Mosor poviše sela Zrnovnice, Sitnog Donjeg i Sit. Gornjeg, kotara Omiš, i po samom selu Sitnom Gornjem, a talij. pješadija se je nalazila u selu Zrnovnici i Sitnom Donjem, a na 16. travnja je došla i u selo Sitno Gornje, odakle je dana 17. travnja t.g. otišla na planinu Mosor i izvršila pretres nekog diela planine, ali u sukob sa komunistima u koliko se je moglo doznati nije došla, jer su se komunisti već od napada iz topova iz tog diela planine povukli u pravcu prema selu Gata, kotara Omiš, istog dana talij. pješadija uvečer povukla se je natrag sa planine u selo Sitno Gornje, pa je ponovno 18. travnja t.g. otišla u planinu Mosor poviše sela Sitnog Gornjeg i Sitnog Donjeg, ali ni taj dan nije došla u sukob sa komunistima, jer su se isti već sigurno iz tog diela planine razbjegli, a u večer tog dana pješadija se je opet spustila iz planine u selo Sitno Gornje i Sitno Donje, a na 19. t. mj. oko 11 sati otišla u grad Split, odakle se više nije povraćala, a niti je više u planinu tuklo talijansko topništvo.²

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 22/3—1, k. 225.

² Vidi dok. br. 83, 86, 284 i 485.

Zapovjednik talij. odreda bio je jedan bojničar za kojeg se imena nije moglo doznati, a niti se je moglo doznati iz koje su jedinice. Polazna točka bila je talijanskoj pješadiji selo Zrnovnica, a bilo je pješadije po prilici jedan bataljon, naoružan sa puškama, puškomitraljezima i mitraljezima, koje oružje uobće nisu upotrebljavali, jer na području ove postaje nisu došli u sukob sa komunistima, već je upotrebljeno samo topništvo. Navedeni odjel talij. pješadije nije vršio ubijanje van borbe, a niti je koja osoba sa područja ove postaje ranjena niti ubijena, već je topništvo u selu Sitnom Gornjem, kotara Omiš, srušilo u samom selu i u planini Mosor i oštetilo sljedećim osobama kuće i pojate i to:

1) Seoska zgrada u kojoj je smještena pučka škola u selu Sitnom Gornjem da je na istoj razbijeno, odnosno popucalo 13 prozora, na svakom prozoru po 6 stakala, razbijen krov na zgradi oko 4 m širine i tako dužine, plafon na gornjem katu prelomljen oko 2 m širine i dužine, na gornjem katu svi unutrašnji zidovi su popucali, ali se nisu srušili, troja vrata sa ključanicama oštećena, na zahodu od škole jedan betonski zid oštećen od granate, 6 stakala i jedna vrata razbijena, plafon srušen djelomično, a na praoni škole dvoje vrata i na vratima ključaonice oštećene.

Sva ova šteta nije se mogla procijeniti, pošto se na licu mjesta nije moglo naći stručne osobe za procjenu, pa se radi toga stvarna šteta ne može ni opisati.

Ova šteta je načinjena od strane talijanskog topništva, a djelimično i od pješadije, koja je rušila krovove od slame i sebi za prostirku uzimala, pljačkala hranu, što je našla kao i vino, a koja je pješadija u selu Sitnom Gornjem stajala tri dana, za koje je vrijeme narod iz Sitnog Gornjeg pobjegao usljed detonacije i rušenja gore navedenih kuća i pojata.

Od svih napred navedenih lica kojima je šteta pričinjena nije nitko bio u šumi t.j. u planini Mosoru sa komunistima-partizanima, a niti je ma tko od njih aktivno sarađivao sa pobunjenicima.

Oružnici ove postaje nisu u borbi učestvovali, ali su posebično vršili za sve vrijeme službu u cilju hvatanja komunista, koji su bježali iz planine Mosor.

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
Juraj Stanojević v.r.

BROJ 494

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 6. SVIBNJA
1942. GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA DOMOBRANSTVA NDH
O NAPADU PARTIZANA NA LUKU PLOČE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO MORNARICE
R. Broj 1871/taj

Zagreb, dne 6. V 1942.

Predmet: Prepad partizana na glibodere u riei Neretvi.

- 1) GLAVNI STOŽER DOMOBRANSTVA (Očevid. Odjel)
- 2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA (Odjel, za Ital.)

Lučko poglavarstvo Metković brzojavkom od 5. svibnja t.g. izvijestilo je sljedeće:

Noćas partizanske skupine na ušću Neretve potopile »Gliboder br. 4« koji se je prevalio. Izlaz brodovima manje brzine vrlo otežčan. dočim ulaz nije toliko otežčan. U Crnoj rijeci potopili »Gliboder br. 5«. Sve osoblje spašeno.² Bili na licu mjesta sa talijanskim vlastima. Izvještaj sliedi.

Dostavlja se prednje izvješće i ujedno napominje da je ovo Zapovjedništvo već obzirom na raniji prepad partizana na luku Ploče³ zatražilo od Ministarstva Vanjskih poslova da posreduje kod talijanskih nadležnih vlasti da nam vrate nekoliko motornih čamaca biv. jugoslavenske finansijske kontrole kojima bi se preduzelo osiguravanje ugroženih predjela rieke Neretve i okoline. Po tome predmetu primljen je od Ministarstva Vanjskih Poslova pdo B.I. br. 3557/42 odgovor, da su poduzeti koraci preko našeg Poslanstva u Rimu da se isposluje povratak navedenih čamaca.

Osim toga ovo Zapovjedništvo je otposlalo Lučkom zapovjedništvu Makarska izvjestan broj pušaka radi pojačanja tamošnjeg pomorsko-re-darstvenog odreda, ali kako se naknadno saznalo, od strane Talijana nije dozvoljeno da se ove puške izvade iz sanduka i prime, već je zahtjevano da se u istim sanducima vrate u Zagreb.

Službeno izvješće o ovom posljednjem još nije primljeno.

Konačno se napominje, da je Lučko zapovjedništvo Makarska još prilikom posljednjeg prepada partizana na motorne čamce u Neretvi zatražilo od talijanskih vojnih vlasti pojačanje osiguranja i nadzora ugro-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/6, k. 64.

² Glibodere su potopili partizani Biokovske čete.

³ Ista četa zaplijenila je 24. siječnja 1942. motorne čamce »M 5« i »Nada« i motor-ni jedrenjak «-Labud». Vidi dok. br. 455, napomena 2.

ženih predjela, ali izgleda da Talijani po tome nisu ništa poduzeli, što se najbolje vidi iz činjenice da su partizani uspjeli ponovno izvršiti navedeni prepad.

Zamj. Zapovjednika
Angeli, komodor

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer
Očev. Br. 1994/Taj.
U Zagrebu dne, 8. VI 1942.

PROMETNOM ODJELU MINDOMA. S molbom na znanje.

Pi'očelnik,
kapetan bojnog broda
Kubin

BROJ 495

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 9. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA PARTIZANA U SREDNJOJ DALMACIJI U VREMENU OD 3. DO 9. SVIBNJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

V. T. Broj 27/42.

9. V. 1942.

Omiš

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Zupe za vrijeme od 3 svibnja 1942. do 9. svibnja 1942.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Tajništvu Ministra

2) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

4) ZUPANSTVU PRI POGLAVNIKU

5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

za Glavni Stožer

Z a g r e b

6) OBCEM UPRAVNOM POVJERENIKU

kod Druge Armate talijanske vojske — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja 1942. g. V. T. Broj 14. I-A-1942. podnosim slijedeći izvještaj:

ad I)

Pobuna još uvijek ima u većem razmjeru u kotarevima Sinj i Makarska, a u manjem razmjeru u kotarima Omiš, Supetar i Hvar. Pobunjenici u kotaru Makarska postaju sve više opasni i brojčano jačaju pridolaskom novih pobunjenika iz kotara Metković (Velika Zupa Hum) sa kojim kotar Makarska graniči. Pobunjenici se zadržavaju u manjim grupama duž čitave planine Biokovo, a prema do sada dobivenim vijestima jedna jača grupa² pobunjenika se zadržava na granici kotara Metković i Makarska između luke Ploče (kotar Metković) i sela Bačina (kotar Makarska). Brojčano stanje ove grupe je nepoznato, a tvrdi se da se broj pobunjenika penje na više stotina.

Manje grupe pobunjenika ponovno su se počele pojavljivati na planini Mosoru u nekim selima (kotar Omiš). Nakon uspješne akcije čišćenje na planini Mosoru od 15. do 19. travnja 1942. g. (nedjeljni izvještaj ove Velike Zupe od 18. i 25. travnja 1942.)³ pokazalo se je da je

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 28/5—1, k. 70.

² Odnosi se na Biokovsku partizansku čet.

³ Odnosi se na borbe Mosorske partizanske čete koja je 19. travnja 1942. godine raspuštena na Mosoru. Vidi dok. br. 83, napomena 2 i dok. br. 485 i 489.

planina Mosor nepogodna za pobunjenike, jer nije šumovita i lako ju je opkoliti, pa se pretpostavlja da gore spomenute grupe pobunjenika dolaze iz sela Zrnovnice (kotar Omiš), koje su talijanske vojne vlasti napustile, a ne nalaze se pod kontrolom naših vlasti, te da se ti pobunjenici poslije izvršenih nasilja ili pljačke noću, vraćaju u svoje selo.

Tokom prošle nedjelje pobunjenici su izvršili slijedeća nasilja:

[...]

c) Dne 6. svibnja 1942. g'. oko 50 partizana naoružanih puškama napalo je u selu Kotišina oružničku ophodnju od 3 oružnika, koja je prihvatila borbu i povlačila se dok nije došlo u pomoć iz Makarske 60 talijanskih vojnika, 8 ustaša i 7 oružnika, na što su partizani pobjegli. Tom prilikom su Talijani u Kotišini zapalili kuće dvojice partizana/*

d) Dne 6. svibnja u 1 sat oko 20 partizana naoružanih puškama i samokresima napalo je selo Bast (kotar Makarska) i opljačkalo kuću ustaškog rojnika i glavara sela Gašpar Mate.

[...]

k) U noći od 9. na 10. svibnja 1942. oko 70 naoružanih partizana provalilo je u oružničku postaju Bogomolje (kotar Hvar) te su oduzeli sve oružje, naboje i opremu. Zapovjedništvo oružničkog voda Hvar izvijestio je da borba nije bila moguća.⁰

[...]

m) Početkom ove nedjelje partizani iz grupe Bačina — luke Ploče⁶ potopili su dva glibodera i to jedan u luci Ploče, a drugi na ušću rijeke Neretve, uslijed čega je bio spriječen parobrodski saobraćaj. Osim toga ova grupa je oštetila naprave u luci Ploče. Potanji izvještaj nije primljen jer se je čin dogodio na teritoriji kotara Metković (Velika Zupa Hum).

Napominje se da ova Velika Zupa teško na vrijeme dobiva izvještaje

0 svim događajima tokom tjedna jer saobraćajnih veza sa svima kotarima nema niti se viesti mogu dobiti putem brzoglasa, jer nema brzoglasnih veza sa svima kotarima i većim mjestima.

[...]

a d III)

Tokom ove nedjelje nije se vodila nijedna akcija čišćenja na području ove Velike Zupe.

Talijanske vojne vlasti u Metkoviću (Velika Zupa Hum) vodile su tokom ove nedjelje akciju čišćenja u pravcu luke Ploče (kotar Metković) ali o istoj nisu bile obaviještene niti naše niti talijanske vojne vlasti na području kotara Makarska. Rezultat akcije je nepoznat, a kruže glasovi da ista nije uspjela. Svakako da je ta akcija vođena uz suradnju naših
1 talijanskih vojnih vlasti sa područja kotara Makarska, uspjeh bi bio

⁴ Grupa partizana sa Biokova.

⁵ Akciju su izvršili borci Biokovske čete koji su se brodom prebacili na Hvar. Vidi dok. br. 109.

⁶ Vidi dok. br. 60, 65, 83, 116 i 494.

siguran, jer se radi o pobunjenicima spomenutim pod ad 1) ovog izvještaja, koji bi uz spomenutu suradnju bili napadnuti s više strana i sigurno uništeni, jer ne raspolažu teškim oružjem.

ad IV) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad V) Držanje talijanskih vojnih vlasti prema pobunjenicima na području kotara Sinj ne mienja se t.j. one su i dalje odlučne da uništavaju pobunjenike. Na području ostalih kotara gdje ima pobune, talijanske vojne vlasti ne pokazuju nikakovu inicijativu za čišćenje, osobito »a otocima i u kotaru Makarska te u konkretnim slučajevima — teško daju svoju pomoć, pod izgovorom da su oni tu za čuvanje obale od neprijateljskih podmornica. S druge strane na ovom području broj naših oružnika, pričuvnih oružnika i domobrana nije dovoljan za jednu uspješnu akciju čišćenja protiv pobunjenika. To su razlozi da se razmjer pobune u spomenutim kotarima povećava te da su pobunjenici više manje dosta slobodni u provođenju nasilja nad nezaštićenim pučanstvom komunističke promičbe i čina demonstrativne naravi.

U pogledu držanja talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima odnosimo se na ono što je rečeno u prošlonedjeljnom izvještaju, jer se u tom pravcu stanje bitno nije promijenilo.

ad VI), VII) i VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luctić v.r.

(M.P.)

BROJ 496

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 6. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 10. DO 16. SVIBNJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 28/42

Omiš, dne 16. svibnja 1942.

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe za vrijeme od 10. svibnja 1942.
do 16. svibnja 1942.**

1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra — **Z a g r e b**
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — **Z a g r e b**
3. Ministarstvu vanjskih poslova — **Z a g r e b**
4. Zupanstvu pri Poglavniku — **Z a g r e b**
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva — **Z a g l a v n i S t o ž e r —
Z a g r e b**
6. Obće upravnom Povjereniku — **S u š a k**

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.

V. T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj :

ad I)

Stanje pobune je uglavnom kao i u prošloj nedjelji. Na području čitave Župe opaža se neko zatišje u akcijama pobunjenika, osim u kotaru Makarska, gdje se očituje tendencija veće aktivnosti.

Tokom nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dne 12. svibnja 1942. u 22 h oko 30 naoružanih partizana upalo je u selo Velić (kot. Sinj) te opljačkalo kuće Ive Krco zvani Jurine, Ante Maroš zv. Miškove i Ande Maroš ud p. Mate.

b) Dne 12. svibnja 1942. oko 24 sata grupa od 80 naoružanih partizana upala je u selo Tučepi (kot. Makarska) i opljačkala poštu i školu. Zatim su partizani produžili selom kucajući na vrata istaknutijih Hrvata, ali je u to nadošla talijanska vojska te su partizani nakon kraće borbe pobjegli u planinu Biokovo. Žrtava nije bilo.²

c) Iste noći grupa od 10 naoružanih partizana upala je u selo Makar (2 km. udaljeno od Makarske) i tamošnjem obć.ugaru Anti Mendeš odniela lovačku pušku dvocievku sa 12 naboja.

d) Dne 16. svibnja 1942. oko 12 h grupa od 20 naoružanih partizana došla je u selo Podgoru (kot. Makarska) te razoružala dva oružnika, koji su čekali lađu za Igrane i Gradac.³

e) Tokom nedjelje partizani u kotaru Makarska prekinuli su u više navrata brzoglasne veze između Gradca i Makarske/

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/2—1, k. 195.

², ³ i ⁴ Odnosi se na Biokovsku partizansku četu.

ad II) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad III) Tokom nedjelje nije bilo akcija čišćenja na području ove Velike župe.

Akcija koju su bile poduzele talijanske vojne vlasti iz Metkovića, a 0 kojoj je govora u prošlonedjeljnom izvještaju, još nije završeno. Prema do sada dobivenim viestima partizani su pri prvom sukobu sa Talijanima zarobili 19 talij. vojnika, a nekoliko njih ranili i ubili te se povukli u brda.⁵ Talijani su na to s mora i iz zraka bombardirali položaje partizana i neka sela, a nakon toga su počeli pregovarati s partizanima za povraćaj zarobljenika. Prema dobivenim viestima pregovori nisu uspjeli, te su Talijani dali partizanima ultimatum za povraćaj zarobljenika, time da će — ako rok bezuspješno proteče — ponovno bombardirati sela i položaje partizana iz zraka i s mora. Rok ističe dne 18. svibnja u 12 sati.

Kako je već više puta istaknuto pobunjenici u primorju i na otocima rekrutirani su većinom iz redova vojnih neposlušnika. Kad bi naime pojedine obćine htjele uručiti pozive novcima i pričuvnicima, ovi nisu htjeli primati pozive nego su u devedeset po sto slučajeva bježali u brda. Ne može se reci da su svi bježali, jer bi pristajali uz partizane. Razlog kod nekih je bio strah od borbi, a kod nekih su odlučivali razlozi ekonomske naravi t.j. nestašice hrane obiteljima, pomanjkanje radne snage

7.a ribolov i obrađivanje polja i slično. Provjerivši i ustanovivši istinitost ovih potonjih razloga, Veliki Župan je u sporazumu sa zapovjednikom domobranskog popunidbenog zapovjedništva u Sinju, a u svrhu da bi se izbjeglo pojačavanje partizanskih banda vojnim neposlušnicima, obustavio daljnje slanje poziva za vojsku za kotare Makarsku i Supetar

1 Hvar. Iz kotara Supetar dobivene su viesti da se je nakon ovoga velika većina vojnih neposlušnika povratila svojim kućama, dočim u ostala dva kotara uspjeh još nije poznat.

ad IV) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad V) Talijanske vojne vlasti na području kotara Sinj pokazuju dobru volju za čišćenje pobunjenika, dočim na području ostalih ugroženih kotara pokazuju manju inicijativu, ali obećavaju, da će u potrebi pružiti pomoć i suradnju našim vlastima.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima na području čitave Župe u glavnom je korektno i prijateljsko.

ad VI), VII) i VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v.r.

(M.P.)

⁵ Vidi dok. br. 65.

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 18.
SVIBNJA 1942. O PREGOVORIMA I SURADNJI SA ČETNIČKIM
VOĐAMA¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN**

Broj: V. T. 16/168-42.

Knin, 18. svibnja 1942.

Predmet: Četnici — ponuda saradnje²

Poglavniku Države Hrvatske
Minsitru unutarnjih poslova
Ministru Vanjskih poslova
Ministru Hrvatskog Domobranstva
Obćem uprav, povjereniku kod II. Armate
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne Službe
Poglavlno Županu
Uredu Poglavnika — Izvjestitelju GUS-a
Glavlno Ustaškom Štabu
Zapovjedniku II. oružničke pukovnije

— **Dr. Anti Paveliću**
— **Dr. Andriji Artukoviću**
— **Dr. Mladenu Lorkoviću**
— **za Glavlno stožer**
— **Dr. Vjekoslavu Karčiću**
— **Eugenu Kvaterniku**
— **Dr. Ivi Balen-u**
— **Branki Rukavina**

U subotu dana 16. svibnja 1942. došao je u Knin Mane Rokvić vođa četnika u Bos. Petrovcu, koji je zapovjednik svih četnika od Bos. Petrovca do Drvara. Jučer mi je poručio da želi imati samnom jedan sastanak i da ima postaviti važne predloge. Jučer poslie podne sam ga primio a s njime je došao i Stevo Rađenović biv. jugoslavenski poslanik, koji od više vremena boravi u Kninu.

Oni su mi izložili svrhu posjete kako sledi.

Izložili su mi stanje kotara počevši od Korenice, Udbine, Donjeg Lapca, Bos. Petrovca, Srba, Drvara do Bos. Grahova, a koji su krajevi opasno ugroženi od komunista, odnosno koji su krajevi osobito što se tiče sela skoro sasvim u rukama komunista. Naveli su da je stanje neodrživo da komunisti sve pljačkaju i ubijaju svakoga bez razlike na vjeru, spol i doba, za koga i najmanje posumnjaju da njima nije sklon. Istakli su da su svi oni krajevi izvrgnuti potpunoj propasti, da su oni toga sviesni i da uviđaju da je jedini spas u potpunoj saradnji njih četnika sa hrvatskim vlastima a u prvom redu sa hrvatskom vojskom.

U vezi sa namjeravanim odlaskom talijanske vojske iz Bos. Petrovca, 0 kojemu je već g. Veliki Župan izviestio pod Br. V. T. 16/162-42. od 8. svibnja 1942., Mane Rokvić je predložio, da bi se u Bos. Petrovac uputile jače snage hrvatske vojske, a to obrazlaže s tim da bi u protiv-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 17/3—1, k. 145.

² O pregovorima i suradnji ustaša i četnika vidi dok. br. 463. 503, 504, 511, 526. 532 i 539.

nom kad bi Bos. Petrovac ostao zaposjednut sa malim i neznatnim snagama naše vojske bio ugrožen od komunista i lako dospio u rukama istih, a da bi to bilo vrlo pogibeljno jer da bi na taj način u rukama komunista palo široko područje i sredstva za borbu. On smatra da jača posada u Bos. Petrovcu bi mogla da čvrsto drži u rukama mjesto a osim toga sa jednim dielom svojih snaga u saradnji sa formacijama četnika bi mogla postepeno od komunista očistiti čitav kraj, a to da bi lakše išlo obzirom da on poznaje dobro kao i njegovi ljudi skloništa i položaje komunista, njihove vođe i ljude.

U vezi sa tom akcijom postavlja zahtjev da bi se naša vojska starala za opskrbu njegovih odreda što se tiče hrane, municije i oružja, jer da oni nisu dovoljno opremljeni, a osim toga da bi oni mogli angažirati i veći broj svojih ljudi. U vezi s time kazao je, da njihovi zahtjevi niesu drugi, već samo da se u te krajeve povрати mir i sigurnost.

Isto tako je izložio potrebu da se u svim većim mjestima gore navedene zone koji nisu u rukama komunista postavile jače posade hrvatske vojske koje bi surađivale sa četničkim odredima u istrebljenju komunista, jer da se ova potreba nameće radi toga da bi se borba protiv komunista povelala sa više tačaka i tako suzivao prostor na kojemu oni gospodare dok konačno nebi bili potpuno uništeni.

Mane Rokvić i Stevo Radenović kazali su nadalje da će kroz nekoliko dana doći u Knin kod Velikoga Župana jedna delegacija od grupa četnika predvođenih od njega tj. Mane Rokvića, od popa Momčila Đujića i od Branka Bogunovića da s njim dalje razgovaraju o svim pitanjima u vezi sa smirenjem i sa protu-komunističkom akcijom. Ja sam im spomenuo da bi bilo dobro da jedna njihova delegacija ode u Zagreb predvođena od Velikog Župana, a oni su mi na ovo odgovorili, da to će biti utanačeno sa ovom delegacijom koja će doći ovih dana kod Velikog Župana.

U pogledu ličnosti Mane Rokvića, koji je po zanimanju bio mehaničar i poslovođa neke »Šipadove« radione, a odaje bistra i pametna te odlučna čovjeka, satnik Vilim Svob, sadašnji zapovjednik oružničkog krila u Kninu, a koji je do nedavna služio u Bos. Petrovcu, kazao mi je da je to pošten i dobar čovjek, da se kroz cielu ovu zimu starao za opskrbu pučanstva Bos. Petrovca bez razlike i za katolike i za muslimane kao i za Srbe i da je to čovjek s kojim se može raditi. Napominjem da u krajevima oko Bos. Petrovca i u Bos. Petrovcu to uobće u onom dielu Bosne ima velikog uticaja u političkom pravcu Gojko Rakić, koji usko surađuje sa Manom Rokvićem i koji zastupa gledište o potrebi suradnje grkoistočnjaka sa hrvatskim vlastima.

Mišljenja sam da bi se ponuđena suradnja sa četnicima imala prihvatiti i da bi se zapovjednika hrvatske vojske koja bi došla u Bos. Petrovac uputilo i ovlastilo da odmah stupi u vezu sa Manom Rokvićem radi zajedničke akcije. Pitanje traženja opskrbe četničkih odreda bilo hranom, municijom i oružjem imao bi zapovjednik hrvatskih četa prema potrebi i prilikama da reši zajedno sa Rokvićem.

U vezi pak povlačenja talijanskih četa iz Bos. Petrovca trebalo bi tražiti od zapovjednika II. Armate da o tom povlačenju izvesti Mini-

starstvo Hrvatskog Domobranstva na vrijeme, da bi hrvatske čete mogle stići u Bos. Petrovac prije odlaska talijanskih četa i da bi prije onog odlaska zapovjednik hrvatske vojske mogao da stupi u vezu sa Manom Rokvićem. To je potrebno radi toga da u međuvremenu između odlaska talijanske vojske i dolaska naše ne bi komunističke bande izvršile kakav prepad na Bos. Petrovac.

0 samim prilikama u Bos. Petrovcu Mane Rokvić mi je rekao sliedeće.

U prvom redu da bi trebalo promieniti kotarskog predstojnika nekog Gjuzina koji da je podrijetlom Rus, da ne pokazuje nikakove sposobnosti i da nema nikakove energije ni smisla za prilike, da je potpuno neaktivan da se za ništa ne stara osim da bi se izvukao iz Bos. Petrovca i dobio premještenje. Načelnik Alija Ujić da je dosta dobar, ali da bi trebalo nekoliko ljudi koji bi ga u radu pomagali. Ja sam mišljenja da bi pitanje odbora občine moralo biti riješeno sporazumno između sadašnjeg načelnika, Gojka Rakića i uglednih ljudi Bos. Petrovca.

Mane Rokvić je izrazio želju da bi se u Bos. Petrovcu izdao jedan proglas na narod u pravcu smirenja. I ako Bos. Petrovac ne potpada pod ovu župu, pa je prema tome ova župa nenadležna da o tome što riešava, ipak sam na svoju ruku pisao kotarskom predstojniku u Bos. Petrovac da jedan takav proglas izda a i naznačio sam mu i sadržaj koji je u skladu sa proglasom koji je Veliki Župan izdao za ovu župu.

[. . .]

Mane Rokvić mi je nadalje iznio da je pitanje prehrane u Bos. Petrovcu strašno i da bi trebalo hitnu pomoć. Osobito da je veliko pomanjkanje soli, a da bi trebalo hitno uputiti i kukuruza.

Kako mi je poznato Veliki Župan je već uputio Ministarstvu za obrt, veleobrt i trgovinu prijedlog da se Bos. Petrovac obskrbljuje preko Knina i da se ovoj Velikoj župi sa Bos. Petrovac doznači hrana za ovaj kotar, a poznato mi je da je Veliki Župan u tom pravcu tražio i posredovanje obćeg upravnog povjerenika. Ali kako je potreba hitna to sam stupio u vezu sa Župskim prehranbenim odborom i odredio da se odmah u Bos. Petrovac uputi 5000 kg. kukuruza i 6000 kg. soli a da se 'za prevoz zamole talijanske vlasti. Isto tako sam odredio da se da nešto hrane i selima Drenovac, Vagan i Tiškovac iz občine Srba, u kojima nema i koji su čisti od komunista, a u velikoj su nevolji radi hrane, ali tako da prime po male količine, da ne bi prepadom im komunisti oduzeli hranu. Za Drvar, kako mi je također izložio Mane Rokvić trebalo bi hrane pa ću se dogovorno sa istim prehranbenim odborom pobrinuti da se za Drvar nešto pošalje.

Kotarska oblast u Bos. Petrovcu sa dopisom kojeg sam gore naveo, predočila je da u Bos. Petrovcu još nisu zamijenjene dinarske novčanice, pa da bi bilo potrebno da bi te novčanice zamijenio Porezni ured u Kninu. Da uredi i pučanstvo Bos. Petrovca ima dinarskih novčanica u količini od oko 2,000.000.—

1 Mane Rokvić mi je to pitanje izložio, pa mi je predočio poteškoće radi razpodiele hrane obzirom da pučanstvo nema Kuna već dinarske

novčanice. Ja sam odredio da se pučanstvu sol i kukuruz proda za sada za dinarske novčanice, koje će ova župa položiti kod Poreznog ureda i za njih tražiti naknadnu izmjenu, jer inače nije moguće učiniti, a ne može se sačekati sa razdiobom te hrane dok ne bude izvršena razmjena novca.

Veliki župan je isposlovao odobrenje za razmjenu dinarskih novčanica kod Poreznog ureda u Kninu do iznosa od 5.000 — uz njegovo odobrenje, a za svote preko toga uz prethodno odobrenje Državne riznice, Odjela za državnu imovinu, navjeru i dugove, pa bi bilo potrebno da se ovo odobrenje proširi i za kotar Bos. Petrovac.

Upravo sada mi je javljeno da su u područje sela Plavna jutros prodrli jači sastavi komunista, [. ..] Seljaci tvrde da ih ima oko 4.000, ali ja smatram da je to pretjerano. Talijanska vojska je protiv njih stupila u akciju i tuče ih i artiljerijom. Potankosti nedostaju i o razvitku ove akcije ne mogu ništa doznati ni sa strane Talijana.

U vezi sa razgovorima sa Manom Rokvićem nadodati mi je još i sljedeće.

Mane Rokvić je mišljenja da se u Bos. Petrovac šalje samo hrvatska vojska i oružništvo, a nikako da se ne šalju ustaške postrojbe, jer da obzirom na prošlost bi to bilo veoma štetno za smirenje grkoistočnjaka, koji da bi posumnjali u iskrenost namjera hrvatskih vlasti. Ja sam mišljenja da se ovom traženju Mane Rokvića udovolji.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Podžupan :
Ante Vatauvuk

BROJ 498

**IZVJEŠTAJ ORUŽNICKE ISPOSTAVE VRPOLJE OD 19. SVIBNJA
1942. O NAPADU NA TALIJANSKU KOLONU KOD KNINA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO 2. ORUŽNICKE
PUKOVNIJE
J. S, Broj 336

U Gospiću, dne 23. svibnja 1942.

**Predmet: Borba između Italijanske
vojske i partizana.**

1. VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNICTVU
2. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
3. ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE
(Glavno pobočništvo) Opatička ul. I/II.

Z a g r e b

Oružnička ispostava Vrpole sa spisom broj 86 od 19. svibnja 1942. javlja:

»Dne 18. svibnja 1942. u 7 sati napala je veća grupa naoružanih komunista,² kod mjesta Simić vrelo (5 kilometara udaljeno od Knina), sa pušćanom i strojopušćanom vatrom na jedan odjel Italijanskih vojnika, koji su odmah borbu primili.

U ovoj borbi koja je trajala istog dana do 18 sati poginula su 2 talijanska častnika i 29 vojnika, a pored toga ubijeno je i 60 konja.

Na strani komunista poginulo je 5 osoba.

Od pucnjave koja je vođena između italijanske vojske i komunista, ranjena je istomjesna seljanka Kaja Butković u obadvije noge niže koljena.

Ranjena Butkovička odpremljena je odmah u Bolnicu u Knin. Dostavlja se prednje izvješće na znanje.

[. . .]

**Zapovjednik, pukovnik
Čanić**

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 49/3, k. 145.

² Prva i Druga četa Proleterskog bataljona Hrvatske i Druga i Treća četa Ličkog udarnog bataljona, koje su tada bile u sastavu Kombinovanog NOP odreda. Vidi dok. br. 74 i 80.

BROJ 499

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 23. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA PARTIZANA U KOTARIMA OMIŠ, MAKARSKA I SINJ U VREMENU OD
17. DO 23. SVIBNJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

V. T. broj: 29/42

23. svibnja 1942.

Omiš

**Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrijeme od 17. svibnja 1942. do 23.
svibnja 1942.**

1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Zupanstvu pali poglavniku
5. Ministarstvu hrvatskog domobr. — Za glavni Stožer
6. Obćem upravnom povjereniku — S u š a k

Z a g r e b

Savezno okružnici Ministarstva un ut. poslova od 15. siečnja 1942.
V. T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I) Pobune ima u većem razmjenju u kotarima Sinj i Makarska, dočim u ostalim kotarima — osim kotara Imotski — nalaze se samo manje grupe pobunjenika. Opaža se smanjenje aktivnosti pobunjenika na području kotara Sinj, a razlozi su pomanjkanje hrane i streljiva pobunjenicima, te aktivnost naših i talijanskih vojnih vlasti kao i osnivanje milicije po selima. Na području kotara Makarska, osim u nekoliko većih mjesta, može se reći da partizani gospodare područjem čitavog kotara. Razlog je mali broj oružničkih postaja sa nedovoljnim brojem ljudstva, slaba inicijativa sa strane talijanskih vojnih vlasti te okolnost da pučanstvo u velikom broju pomaže partizane. Tokom nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

[...]

b) Dne 17. svibnja 1942. oko 22 sata veći broj partizana izvršio je oružani napadaj na oružničku postaju Igrane.² Napadaj je odbijen bez žrtava. Postaji je upućeno pojačanje od 7 oružndika i 20 talijanskih vojnika. Potonji su se sutradan vratili u Makarsku.

c) U noći između 17 i 18 svibnja 1942. na mjestu zv. Prošek kod Dicma (kotar Sinj) partizani su razorili željez. prugu u duljini od 10 m. i na tom mjestu razorili svu bb liniju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 57/5, k. 70.

² Napad na Igrane vršili su dijelovi Blokovske partizanske čete.

d) Dne 18. svibnja 1942. u 1.15 h jedna grupa partizana iz Šušnjarine glavice u Trilju izvršila je prepad puščanom vatrom na oruž. postaju Trilj (kotar Sinj) ispalivši oko 15—20 naboja bez štetnih posljedica.

[. . .]

ad II) Kao i u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad III) Talijanske vojne vlasti u Sinju u suradnji sa našim vojnim vlastima vršile su akciju čišćenja pobunjenika na planini Kamešnici od 17. do 20. svibnja 1942. Ova Velika župa još nije dobila službeni izvještaj o rezultatu ove akcije, alii prema brzoglas.no dobivenim viestima akcija je uspjela, jer je u selu Udovičić (kotar Sinj) pronađeno 10 vojničkih pušaka, 2 partizana su strijeljana, a 2 su se udavila na biegu preko rieke Catine.

Konačni reaultat akcije koju su bile poduzele talij. vojne vlasti iz Metkovića, a o kojoj je govora u zadnja dva naša nedjeljna izvještaja nije poznat, jer ova Vellika župa nije dobila nikakav službeni izvještaj o toku čitave akcije. Jedino su dobivene pojedinačne viesti, iz kojih proizlazi, da aikoiija nije uspjela. Osim sukoba o kojeimu je već javljeno, a pri kojemu je zarobljeno 19 talijana, daljnjih sukoba nije bilo, jedino su Talijani s mora bombardirali sela poviše Gradca, pri čemu je nekoliko žena i djece poginulo. Od zarobljenih Talijana partizani su povratili odnosno pusitiLi na slobodu jednog ranjenog častnilka i 4 ranjena vojnika.

Dne 22. svibnja 1942. naveče izmenada je banuo u Vrgorac ustaški potpukovnik Juraj Franoetić sa svojim ustašama (glasovita t. zv. Crna legija) te je rano u jutro dne 23. svibnja krenuo u brda prema jugo-istočnom dielu kotara Makarska u svrhu čišćenja partizana.³

[. . .]

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

(M. P.)

³ Vidi dok. br. 92, 501 i 504.

BROJ 500

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 23. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O OŠTEĆENJU TT
LINIJA IZMEĐU MAKARSKE I GRADCA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

Taj. broj: 1181/42.

23. svibnja 1942.

Omiš

Predmet: Zlonamjerno oštećenje brzoglasne
i brzojavne linije — javlja.

1. Obće upravnom povjereničtvu kod Višeg zapovjed. tal. oruž. snaga
Sloveni j a—Dalmaci j a

S u š a k

2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra —
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost —
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III — Z a g r e b

Oružnička postaja Gradac taj. br. 187/42 od 15. svibnja t.g. dostavlja:

»12. svibnja u 3 sata veća grupa komunista² i domobranskih bjegunaca³ iz sela Brista, Gradca, Podaca, Zaostroga i Drvenika, izvršila je prekid b.b. linije Makarska—Gradac u selu Bristu na prostoru između Brista i Bavanja rezanjem testerom 5 komada b.b. stupova i sječenjem b.b. žice, tako da su stupovi podpuno uništeni, dočim je žica samo na jednom mjestu prekinuta tako da je usljed toga svaka b.b. veza između Makarske i Gradca bila prekinuta puna dva dana.

O prednjem slučaju odmah je obavještena poštanska postaja u Makarsko j, koja je odmah uputila svoje organe koji su u toku sljedeća dva dana izvršili opravku te na taj način liniju za saobraćaj uspostavili.

Povedenim izvidima od strane ove postaje ustanovljeno je da su liniju odštetili napried navedeni komunisti i domobranski bjegunci koji su se po izvršenom djelu na sve strane razbjegli. Uspjeh traganja do sada nije postignut.

Prouzrokovana šteta kvarenjem linije do sada nepoznata.

Po prednjem se i dalje traga.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:

Luetić v.r.

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 1/12—1, k. 225.

² Partizani Blokovečke čete.

³ Odnosi se na mladiće koji se nisu odazvali pozivu da stupe u domobransku vojsku.

BROJ 501

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 26. SVIBNJA 1942.
OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU NDH KOD 2. TALIJANSKE
ARMIJE O DOLASKU USTAŠKE CRNE LEGIJE NA PODRUČJE
MAKARSKE U CILJU AKCIJE ČIŠĆENJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 1147/42.

Omiš, dne 26. svibnja 1942.

Predmet: Stanje javne sigurnosti na području kotara Makarska.

**OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga
»Slovenije-Dalmacije«**

S u š a k

Savezno tamošnjem dopisu pov. broj 4782/42. od 15. svibnja t.g. izvješćuje se, da sa strane talijanske vojne vlasti nisu preduzete nikakove mjere u svrhu interniranja članova obitelji onih osoba, koji su se odmetnuli u šumu. Našim vlastima to je bilo nemoguće uslijed stanovišta talijanske vojne vlasti, da to pravo njima pripada, a s druge strane naše vlasti nisu raspolagale jačom oružanom snagom, koja je potrebna za to izvršenje.

Dolaskom crne legije i ustaške vojnice pod zapovjedništvom Ustaškog podpukovnika g. Jurja Francetića na području kotara Makarska situacija je poprimila potpuno drugi oblik i akcija čišćenja, koja je u toku, razbistrit će položaj u gornjem smislu.

Sve pojedinosti te akcije, koja je otpočela dne 23. svibnja t.g. pod tajnovitim okolnostima, podnijeti će se opširni izvještaj, jer za sada nema nikakvih vijesti.²

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v.r.

(M.P.)

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 60/11—1. k. 225.

² Vidi dok. br. 92, 499 i 504.

BROJ 502

IZVJEŠTAJ OBALNOG ZAPOVJEDNIŠTVA MAKARSKA OD 26. SVIB-
NJA 1942. O NAPADU PARTIZANA NA MOTORNI BROD »MIRA«
KOD PODGORE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO MORNARICE
R Broj 2318/Taj

Zagreb, dne 3. VI-1942

Predmet: Napad na motorni brod »Miru«

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
(Odjel za Italiju)

Z a g r e b

Obalno zapovjedništvo Makarska brojem 448/Taj. od 26. svibnja t.g. dostavilo je:

»23. svibnja t.g. oko 17.30 sati motorni brod »Mira« na putu iz Metkovića za Makarsku stigao je na visinu uvale Čakije jednu i pol nautičku milju jugoistočno od Podgore, približno jednu milju udaljeno od obale, ploveći krcat, brzinom 4,5 do 5 čv. Na brodu se nalazilo oko 4000 poštanskih omota (paketa), jedan vagon krumpira, nešto benzina i veća količina crijepova za pokrivanje krovova.

Kad je brod stigao na visinu Čakije zapovjednik broda gosp. Vela iz Podgore opazio je kako mu se približuje jedan leut na motor i kako mu dva čovjeka u leutu daju neke znakove rukom. Taj leut ubrzo našao se ispred pramca broda »Mire« tako da je došlo do sukoba i jedan čovjek iz leuta pao je u more. Prema izjavi zapovjednika on se još nije bio ni snašao kad je na brod »Miru« uskočilo oko 20 jako naoružanih ljudi, koji su do tada bili sakriveni ispod palube leuta. Dvojica od tih naoružanih ljudi sa uperenim puškama prisilili su zapovjednika broda da brod pristane u uvali Čakije gdje je već na obali bilo sakupljeno oko 100 naoružanih ljudi. Kad je brod pristao u uvalu Čakije zapovjednika broda zatvorili su u kabinu i oduzeli mu prema njegovoj izjavi 40.000 lt., teretnicu i njegovu pomorsku knjižicu.²

Leut sa kojim je izvršen prepad je broj 1287S, vlasništvo Lucije Letica žene Jozine iz Podgore. Brod služi za ribarske svrhe i bio je spreman za odlazak na ribarenje. Prema izjavi Lucije Letica koja se nalazila u uvali Čakije u svojem skladištu za solenje ribe oko 17.00 sati došli su naoružani ljudi, nju su zatvorili u skladište i uzeli čamac na silu. Za to vrijeme njezin muž Jozo Letica nalazio se na putu za Drašnice i tek se pred večer povratio kući.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 55/5, k. 64.

² Napad na motorni brod »Miru« izvršio je Jedan vod Blokofske partizanske čete.

Vidi dok. br. 92.

Zapovjednik broda³ »Mira« izjavio je da nije poznao ni jednog od napadača, ali da je po govoru razumio da jedan od vođa mora da je iz Boke ili Crne Gore i da su mu govorili »Crnogorce«.

Članovi posade motornog broda »Mira« jedan iz Baške Vode a drugi sa Brača u glavnom potvrđuju izjavu zapovjednika broda, a od napadača nikoga nisu prepoznali.

Još prije nego je brod »Mira« pristao u uvalu Čakije bile su postavljene straže oko Podgore i prekinut je bio brzoglasno-brzobjavno spoj sa Makarskom.

Za napad na brod »Miru« saznalo se u Makarskoj tek sutradan ujutro kad je brod doplovio u Makarsku.

Do 2 sata u noći sa broda je bilo iskrcano oko 4000 paketa i vagon krumpira i sve je to odnieto u brda. Za prenos upotrebljeni su magarci i mazge i prisiljeno je stanovništvo, uglavnom žene, da pomažu kod toga preziosa.

Napad na motorni brod »Miru« najočitije prikazuje opće stanje na ovom području i u isto vrijeme našu nemoć na moru i na obali u saradnji sa talijanskim vojnim vlastima.«

Dostavljajući prednje Zapovjedništvo mornarice napominje još sljedeće:

Ovaj slučaj ističe neophodnu potrebu osiguranja i kontrole ugroženog morskog predjela oko Gradca.

Kako je sa strane ovog zapovjedništva već opetovano isticano, potrebno bi bilo da nam talijanske vlasti povrate barem nekoliko motornih čamaca biv. Jugoslavenske financijske kontrole i dozvole njihovo naoružanje strojnicama, te da se ovi čamci upotrijebe za spomenuto osiguranje ugroženog morskog područja.

S druge strane izgleda da jedinice talijanske mornarice ne vrše u odnosnim predjelima nikakvu kontrolu, te će se stoga ovakvi napadi vjerovatno i u buduće ponavljati.

Iznajmljivanje običnih trabakula s naše strane i njihovo naoružanje strojnicama bez privole talijanskih vlasti, također ne dolazi u obzir, pošto su se Talijani, kako je to već izvijesteno, usprotivili čak i dodjeljivanju pušaka našem Pomorskom redarstvenom Odjelu u Makarskoj i tražili da se iste vrate u Zagreb.

Zamj. Zapovjednika
Komodor: *Angeli*

³ Božo Vela

BROJ 503

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 27. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O OMETANJU
POVORKE USTAŠKE ŠKOLSKJE MLADEŽI U BOLU NA BRACU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 1199/42.

27. svibnja 1942. g.
Omiš

Predmet: Ometanje ustaške povorke sa strane partizana u Bolu.

1. Obće upravnom Povjereničtvu kod Višeg Zapovjed. oruž. tal. snaga »Slovenija-Dalmacija« S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
4. Ustaškoj nadzornoj službi Ured I/III

Z a g r e b

Kotarska oblast Supetar spisom Taj. br. 250/42. od 25. svibnja t.g. dostavlja :

Savezno amošnjem brzoglasnom izvješću od 24. V. 1942., po gornjem predmetu oružnička postaja Bol pod br. 419 od 24. V. 1942. dostavlja siideće izvješće:

»24. svibnja 1942. oko 10 sati ustaška mladež od 1—VII. razreda klasične gimnazije OO. Domenikanaca u Bolu, imali su nastupiti u vojnim postrojbama sa pjevanjem ustaške himne po mjestu Bolu. Povorku je sačinjavala jedna satnija od 80—100 đaka. Kada su tom prigodom krenuli iz gimnazije u mjestu Bol. sačekani su i napadnuti od jedne grupe djece i mladića, te tako spriječili prolaz povorci. Sedmorica napadača imali su štapove u rukama.²

Ustaška mladež videći opasnost, povukla se natrag u gimnaziju. Ovom prigodom udaren je bio po ledima đak Jakšić Božidar sa strane Kusanović Ivana Ivanova iz Pražnica, a đak Dominis od jednog napadača uhvaćen je za gušu.

Napadači su poslie toga zapjevali partizansku himnu, prepoznati i najaktivniji bili su i to: Kusanović Ivo Ivanov, star 21. g. iz Pražnica, Marinković Šimić Toma Ivanov, star 20 g. iz Bola, Kraljević Toma Petrov 20. g. iz Bola, Cvitanić Ante Matin 21. g. iz Bola, Cvitanić-Bilić Eienko Dinkov 19. g. iz Bola. Karninčić David noz. od Tonca 19. g., stane kod italij. podanika Ljubić Jurja i Stanišić Marijo Bogoslavov 21. g.

* Original (tdpkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH, reg. br. 58/11—1,

k. 225.

² Vidi dok. br. 160.

Svi napried uhićeni su i nalaze se u zatvorima italijanske komande, osim Karninčića Davida, kojeg je italij. komanda pustila na intervenciju italij. podanika Ljubić Jurja.

Red i mir odmah je uzpostavljen. Po primljenom prednjem izvještaju, podpisati je odmah stupio u vezu sa italij. komandom u Supetru i o izvršenom dostaviće se izvješće.«

Kotarska oblast Supetar naknadno izvještava, da je talijanska komanda u Supetru izgređnike predala našim vlastima radi postupka te su pravosnažnom presudom kažnjeni Kusanović Ivo Ivanov, Marinković Simić Toma Ivanov, Kraljević Toma Petrov, Cvitanić Ante Matin, Cvitanić Bilić Benko Dinkov i Karninčić David, kažnjeni sa 15 dana zatvora. Presuđeni su odmah zatvor nastupili. Kaznena prijava predata je Sudu.

Dostavlja se radi znanja!

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v.r.

(M.P.)

BROJ 504

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA OD 30. SVIBNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O POTREBI SURADNJE S ČETNICIMA I O AKCIJI PARTIZANA U KOTARU MAKARSKA I NA OTOKU HVARU¹

Oč. 2540

Omiš, dne 30. svibnja 1942.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. Taj. broj : 30/42.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Zupe za vrijeme od 24. svibnja 1942. g. do 30. svibnja 1942. g.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Tajništvo Ministra

2) RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST

3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

4) ZUPANSTVU PRI POGLAVNIKU

5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Za Glavni Stožer

Z a g r e b

6) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU

kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga »Sloveni je-
-Dalmacije«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja
1942. g. V. T. Broj 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj:
ad 1)

Pobune ima na celom području Velike Zupe, osim u kotaru imotskom.
Pobunjenike možemo podijeliti u tri grupe i to:

- 1) partizane (komuniste)
- 2) četnike i
- 3) vojne neposlušnike.

Komunističkih odmetnika ima na celom području Velike Zupe osim u kotaru Imotskom, a ista je stvar i sa vojnim neposlušnicima, dočim četnika ima samo na području kotara Sinj, jer se isti rekrutiraju iz grko-istočnog življa, koji je u tom kotaru dosta brojan. Vojnih neposlušnika ima najviše u kotaru Makarska, Supetar i Hvar, te nešto manje u kotaru Omiš. Vojni neposlušnici djeluju većinom skupa sa partizanima. Mnogi od vojnih neposlušnika odmetnuli su se od straha pred vojnom dužnosti ili iz ekonomskih razloga, a ne iz komunističkog uvjerenja, ali došavši u

dodir sa partizanima bivaju temeljito »obrađeni« i podliežu promičbi te se na taj način polako pretvaraju u uvjerene komuniste.

Sve ove skupine osim terorističkih djela političke naravi, pljačkaju miran narod u svrhu opskrbe hranom.

Prema sadašnjem stanju stvari ne može se sa sigurnošću reći u kojem je kotaru pobuna najjača, ali ipak smatramo da je najjači razmjer pobune u kotarima Makarska i Sinj.

U kotaru Sinj, osim manjih slučajeva tokom zadnjih nekoliko nedjelja vlada prilično zatišje. Smatramo da ovo zatišje nije dobro, jer je sigurno da komunisti vrše u narodu podzemnu promičbu u korist partizana. Dokaz tome je to što se u hrvatskom narodu opažaju znakovi malaksalosti borbe protiv partizana, pak prieti opasnost da mase ne počnu podlijetati promičbi odnosno idejama partizana. Talijanske vojne vlasti ne poduzimaju ništa što bi dovelo razbistravanju ovog zatišja, čak ga i održavaju.

Ima još jedan razlog koji bi mogao doprinijeti tome da narod počne prelaziti partizanima. Naime među četnicima i partizanima počele su iskrsavati protivnosti i četnici su voljni saradivati s Talijanima protiv partizana, ali nikako s našim vojnim vlastima ili milicionerima. Ovo potonje vriedi za područje občine Vrlika (kotar Sinj), koje osim sela Otišić i Koljane podpada pod talijanske vojne vlasti u Kninu, a ne u Sinju. Poznato je međutim da na području kotara Knin četnici imaju slobodne ruke i s Talijanima se bore protiv partizana,² dočim Hrvati u tome nemaju nikakove ingerencije i u neprestanoj su opasnosti kako od četnika tako i od partizana. U koliko bi na području občine Vrlika došlo do ovakove suradnje četnika s Talijanima, za hrvatski bi se živalj stvorila ista situacija kao i na području kotara Knin a nesumnjiva bi posljedica toga bila prielaz hrvatskog naroda pa i milicionera partizanima. Talijanske vojne vlasti iz Knina — kako izgleda — idu za tim, da ostvare spomenutu suradnju sa četnicima na području občine Vrlika. U tome se svakako kriju važni politički razlozi s njihove strane, koji još nisu očiti, ali se temeljito naslućuje. S druge strane i četnici imaju važnih razloga da se odlučuju na ovakav korak. U prvom redu naime na lak način dolaze do oružja, do kojeg hrvatski živalj za obranu svog života i imetka od četnika i partizana izuzetno i vrlo teško mogao doći, a zatim četnici se time osiguravaju za svaki slučaj.

Da bi se onemogućilo stvaranje spomenute situacije te privolilo četnike na suradnju i s našim vlastima, naše vojne vlasti u Sinju, u sporazumu sa talijanskim vojnim vlastima u Sinju, došle su u dodir sa predstavnicima četnika onog diela kotara Sinj, koji podpada pod zapovjedništvo talijanskih vojnih vlasti u Sinju. Već je došlo do načelnog sporazuma sa predstavnicima četnika, a o pojedinostima se pregovori još vode. U glavnom se pak radi o tome da se od četnika stvori milicija³ za borbu protiv partizana, ali pod istim uslovima kako je stvorena i hrvatska milicija, čime bi četnici došli pod kontrolu naših vojnih vlasti, te ne bi mogli

² Vidi dok. br. 463, 497, 503, 511, 526, 532 i 539.

³ Odnosi se na stvaranje formacija Antikomunističke milicije. Opširnije o tome vidi dok. br. 337, 348, 355, 377, 383, 396 i 428.

imati onu slobodu kao na području kotara Knin. To bi ujedno moglo doprinijeti i tome da se i četnici onog diela kotara Sinj, koji podpada pod zapovjedništvo talijanskih vojnih vlasti u Kninu, privole na sličnu suradnju sa našim vlastima, čime bi se izbjeglo opasnosti podpune slobode četnika u suradnji s Talijanima.

Pobunjenici su tokom ove nedjelje bili najaktivniji u kotaru Makarska, a daleko manje aktivni u ostalim kotarevima.

Tokom nedjelje pobunjenici su počinili sljedeća nasilja:

a) Dne 23. svibnja oko 16 sati došla je veća skupina naoružanih partizana u selo Podgora (kotar Makarska) i prisilila Leticu Jozu da sa svojim motornim brodom, u koji su se ukrcali spomenuti partizani, krstari morem. Dok su krstarili naišao je brod »Mira« krcat poštanskim paketima i namirnicama te su ga partizani zaustavili i opljačkali su sav tovar i to oko 4400 poštanskih paketa, jedan vagon krumpira i nešto druge robe, što su sve prevezli na kopno u Podgori i odavle u planinu Biokovo.⁴

b) U noći od 23 na 24 svibnja 1942. partizani su između sela Ravča i Dragljane (kotar Makarska) presjekli i prepilili brzoglasne stupove u dužini od 2 km.

c) U noći od 23. na 24. svibnja 1942. g. partizani su kod sela Raščana (na granici kotara Imotski — Makarska) prepilili 2 brzoglasna stupa.

d) Iste noći partizani su kod sela Kozice (kotar Makarska) razrušili cestu u dužini od 500 m.

e) Dne 26. svibnja 1942. oko 11.30 sati veća grupa partizana izvršila je napadaj na oružničku postaju u Kozici (kotar Makarska). Oružnici su napadaj odbili ubivši jednog partizana, a neke ranivši. Zapovjednik oružničke postaje, koji je prije napadaja, na poziv svoje žene, bio izašao vani, ubijen je. Iste noći partizani su opljačkali poštu u Kozici.⁵

f) Dne 25. svibnja u 23 sata partizani su opljačkali kuću Babića Filipa Franina iz Ugljana (kotar Sinj).

g) Dne 27. svibnja 1942. g. na cesti Dubci 3 km. sjeverno od Donjih Brele (kotar Makarska) četiri partizana naoružana napali su tehničkog činovnika Veber Karla i dočinovnika Mladinov Juru te ih opljačkali odnjevši im 181.000.— Kuna državnog novca i državni motocikl. Motocikl je kasnije pronađen onesposobljen za vožnju.

h) Dne 27. svibnja 1942. g. u 22 sata partizani su upali u selo Vedrine (kotar Sinj) i opljačkali kuće Tadije Sipića i Marka Becelja.

i) Dne 29. svibnja 1942. g. oko pola noći jedna pljačkaška banda⁶ provalila je u skladište prehrambenog odbora u selu Bogomolje (kotar Hvar) odnjevši razne hrane u vrijednosti od 21.372 Kune.

j) U noći 27. na 28. svibnja su opljačkali nekoliko seljaka u selu Kotlenice (općina Klis — kotar Omiš).

k) Dne 30. svibnja oko 18 sati partizani su kod Baške Vode (kotar Makarska) napali oružničku ophodnju iz Baške Vode. U borbi je ubijen

⁴ Akciju je izvršila Blokowska partizanska četa. Vidi dok. br. 92 i 502.

⁵ Vidi dok. br. 92.

⁶ Tada je u Bogomolji postojala ilegalna grupa sastavljena od članova KPJ i SKOJ-a. Vjerojatno je ta grupa i izvršila navedenu akciju. (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 2005).

pokusni oružnik Franjo Dedić, a oružnici su ubili jednog partizana i jednog ranili.

ad II)

Kako je već opetovano istaknuto nije se moglo ustanoviti, da bi postojalo razdvajanje između vode pobunjenika i grkoistočnog življa. Obzirom na okolnost da četnici pokazuju volju za suradnju protiv partizana, o čemu je više rečeno pod ad 1) ovog izvještaja, moglo bi se reći da to razdvajanje postoji u koliko se radi o partizanskim vodama pobunjenika i grkoistočnom življu naklonjenom četnicima.

ad III)

Tokom ove nedjelje Talijanske vojne vlasti nisu vršile nikakovu akciju čišćenja na području Velike Župe.

Crna legija podpukovnika Jure Francetića, kako se je iznenada dne 22. svibnja 1942. g. pojavila u Vrgorcu, tako je iznenada dne 29. svibnja 1942. g. otišla u nepoznatom pravcu, napustivši područje ove Velike Župe. Kako je bilo rečeno u prošlonedjeljnom izvještaju,⁷ Crna legija je dne 23. svibnja krenula iz brda prema jugoistočnom dielu kotara Makarska u svrhu čišćenja terena od partizana te je prošla teren i sela tog diela i došla do Bačine i Gradca (kotar Makarska), a da se nigdje nije sukobila sa partizanima. U Gradcu je Crna legija ostala do 29. svibnja i tada iznenada otišla. Upravo u vrijeme dok se je Crna legija zadržavala u Gradcu, partizani su u sjevernom i zapadnom dielu kotara Makarska izvršili teška nasilja.

Odlazak Crne legije djelovao je porazno i deprimirajuće kako na hrvatski živalj tako i na sve hrvatske vlasti, dočim je vrlo ohrabrujuće djelovao na protivnike sadašnjeg stanja kao i na partizane, što se je očitovalo u pojačanoj njihovoj djelatnosti.

U čitavoj primorskoj zoni stanje postaje sve teže. Akcija smirivanja t.j. pozivi upućeni vojnim neposlušnicima i partizanima da se povrate svojim kućama uz garanciju da im se neće dogoditi ništa, nisu imali uspjeha. Akcije čišćenja uz pomoć oružja djelomično su uspjele, ali ondje gdje bi sada bile najpotrebnije nije ih moguće provesti radi pasivnog držanja talijanskih vlasti i malog broja naših oružanih snaga. Nužno je da se što prije provede oružana akcija čišćenja većeg stila, u svrhu uništavanja partizana i hvatanja vojnih neposlušnika.

Ima nade da će se u kotaru Sinjskom prilike poboljšati ako pregovori sa predstavnicima četnika budu uspješno završeni, o čemu je potanko govora pod ad 1) ovog izvještaja.

ad IV)

Naše građanske vlasti u svakoj prigodbi gdje se radi o pitanjima javnog reda i sigurnosti pokazuju spremnost za suradnju sa talijanskim vojnim vlastima. Ništa se ne poduzimlje na svoju ruku, nego svakoj namjeravanoj akciji predhodi savjetovanje sa predstavnicima talijanskih vojnih vlasti, koje pokazuju razumijevanje i dobru volju za takovu suradnju te u svakoj prigodi obećavaju svoju pomoć. U tom pravcu se situaci-

⁷ Vidi dok. br. 92, 499 i 501.

ja popravlja osobito na području koje je podpalo pod zapovjedništvo talijanske divizije »Perugia«. U vezi s time nastala je izmjena talijanskih posada u pojedinim presidijima te novi zapovjednici istih žele što užu suradnju, osobni dodir i prijateljske sastanke sa predstavnicima naših vlasti, u čemu potonji srdačno izlaze u susret. Slično je i na području koje podpada pod zapovjedništvo divizije »Bergamo« sa sjedištem u Sinju.

ad V)

Inicijativa talijanskih vojnih vlasti za čišćenje pobunjenika popustila je tokom posljednjih nedjelja.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim vojnim vlastima u glavnom je korektno i prijateljsko.

ad VI)

Javna sigurnost našeg življa na području Zupe zadovoljava jedino u kotaru Imotski.

U ostalim kotarima u slučaju kakvog nasilja izvršenog od strane odmetnika, Talijani obično pošalju svoju vojsku u mjesto gdje je nasilje izvršeno, ali ti pohodi većinom ne uspijevaju, jer se pobunjenici poslije izvršenog nasilja povuku u brdo, kuda ih Talijani ne sliede. Talijanske vojne vlasti inače u većini slučajeva pružaju vojnu pomoć, bilo da ih naše vlasti zamole, bilo spontano.

ad VII)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad VIII)

Ostaje kod dosadašnjih prijedloga, a ujedno se predlaže da se za kotare Omiš, Makarska, Supetar i Hvar obustavi pozivanje vojnih obveznika u vojsku, jer se nitko ne odaziva, nego čim sazna za poziv bježi u sumu i pojačava već postojeće partizanske skupine, a naše vlasti nemaju mogućnosti pohvatati sve vojne neposlušnike.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:

Luetić v.r.

10. VI. Očev. taj.

(M.P.)

BROJ 505

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU
PARTIZANA NA ORUŽNICKU PATROLU KOD BAŠKE VODE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 1278/42.

Omiš, dne 4. lipnja 1942.

**Predmet: Franjo Dedić pokusni
oružnik poginuo u borbi
sa partizanima.**

- 1) OBĆE UPRAVNOM POVJERENIŠTVU
Kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga
»Sloveni j a-Dalmaci j a«

S u š a k

- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo ministra
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III.

Z a g r e b

Oružnička postaja Baška Voda spisom Taj. Br. 192/42. od 31. svibnja t. g. dostavlja:

»30. svibnja 1942. g. u 18 sati naišla su dva partizana kao izvidnica na zasjedu ophodnje ove postaje narednika Nikolu Marušića, pokusnog oružnika Franju Dedicu, pričuvnici Pero Pavić i Mate Gotovac, na mjestu Bartulovići kota 250 sekcija Makarska, omjer 1:100.000, 2 km. sjeverno od Baške Vode.²

Kada je ophodnja primjetila ovu dvojicu sumnjivaca pustila ih je k sebi na 20 metara odakle ih je zaustavila sa naperenim puškama i prije nego je ophodnja opalila na iste jedan od zaustavljenih izvadio je samokres iz džepa i momentalno opalio u pravcu ophodnje jedan naboj sa kojim je odmah pogodio u prsa pokusnog oružnika Franju Dedića, zbog čega se je između ophodnje i partizana razvila borba u kojoj su oružnici ubili jednog partizana i to onoga koji je ubio Dedicu, dok je drugi partizan ranjen iskoristio šumu i potok i pobjegao. Odmah iza ovoga ophodnja je primjetila više sebe u vinogradima 15—20 nepoznatih osoba koji su se zaobilaznim putem približavali ophodnji, zbog čega je ophodnja bojeći se obkoljavanja povukla se sa mjesta zasjede te zadržavajuć vatru

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br. 1/2—1, k. 214.

² Vjerojatno se odnosi na partizane Biokovske čete.

odstupila prema Bateriji talijanske vojske koja se nalazi 1 km zapadno od Baške Vode, i kod dolaska na bateriju obavjestila o događaju Vodno oružničko zapovjedništvo u Makarskoj tražeći od istog pomoć.

Po dolasku pomoći oružnika i talijanske vojske iz Makarske partizani su počeli davati signale pomoću naročitih crvenih signalnih rokleti ispod podnožja Biokova, zbog čega je italijanski časnik zapovjednik pridošlog odreda zapovjedio posadi navedene baterije da opali u pravcu paljenih signala dva topovska naboja, što je i učinjeno, te budući je nastupila noć zapovjedio je da se odlazak na mjesto gdje je borba vođena odloži za idući dan.

31. svibnja 1942. g. u jutro izvršen je uviđaj na mjestu učina, na kojem su pronađeni leševi poginulih pokusnog oružnika Dedića Frane kao i jednog poginulog partizana. Kod poginulog partizana pronađeno je u ruci jedan samokres 9 mm broj 33078 sa 3 naboja i jednim okvirom modela 10/22 t.j. onakav sa kakvim je oružništvo naoružano, a oko njega na pripasnom remenu kožna torba za samokres. Ovaj je obučen u obično seljačko odijelo sa gumenim opancima na nogama a u džepovima pronađeno mu je novčanik sa 150 Kuna novaca, te jedna iskaznica gospodarske zadruge »Sloga« iz Zagreba broj 174185, glaseća na ime Utrobičić Ivan Jurin seljak iz sela Slime, kotar Omiš, kao i jedna potvrda općine Krajiške-Šestanovac glaseća na isto ime rođen 1912. g., koja mu potvrda služi kao domobranska očevidnost.

Tjelo pok. Dedića sahranjeno je u mjesno seosko groblje u Baškoj Vodi, a lješ poginulog partizana predato je seoskom glavaru radi ukopa. Kod ubijenog partizana pronađenih 150.— Kuna, novčanik, iskaznica i potvrda predato je kotarskom sudu u Makarskoj uz prijavu.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki Župan
Luetić v. r.

BROJ 506

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 6. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ZUPE U VREMENU OD 31. SVIBNJA DO 6. LIPNJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. broj: 31/42.

Omiš, dne 6. lipnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
župe Cetina za vrijeme od 31. svibnja
1942. do 6. lipnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Zupanstvu pri Poglavniku
5. Ministarstvu hrv. domobranstva
— Za Glavni Stožer

Z a g r e b

6. Obćem uprav, povjereniku kod višeg zapovjedništva talij. oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija-«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942. god. V. T. br. 14-I-A-1942 podnosim sljedeći izvještaj:

ad I) Razmjer i stanje pobune kao i tokom prošle nedjelje. Pobunjenici sa područja kotara Sinj počeli su vršiti upade u pogranični kotar Imotski, koji je do sada bio pošteđen od pobunjeničkih akcija.

U planini Mosor (kot. Omiš) ponovno se formira grupa pobunjenika, čija se jačina još nezna, a ista pokazuje i aktivnost.²

I tokom ove nedjelje bili su najaktivniji pobunjenici u kotaru Makarska, a na području čitave župe počinjena su tokom nedjelje sljedeća nasilja:

a) U noći 30. na 31. svibnja 1942. partizani su upali u selo Postire (kotar Supetar) i opljačkali nekoliko kuća.

b) Dne 31. svibnja 1942. oko 1 sat partizani su opljačkali hotel »Primordija« u selu Podgora (kotar Makarska) te odveli kao taoce u planinu Biokovo Jakić Gabru Šimunova i Marijanu Mrkušić Gabrinu iz Podgore.

c) Dne 31. svibnja 1942. oko 21 sat grupa partizana iz kotara Sinjskog pokušala je napad na selo Cista sv. Jakov (kot. Imotski), ali su ih sami seljaci odbili pušcanom vatrom.

¹ Original (tiipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 48/1—1, k. 226.

² Odnosi se na Mosorsku partizansku četu koja se ponovo prikupila na Mosoru poslije njenog raspuštanja 14. travnja 1942. Vidi dok. br. 83, napomena 2 i dok. br. 129.

d) Dne 1. lipnja 1942. oko 7 sati pet naoružanih partizana zaustavili su autobus Franje Cizmića iz Zadvarja na mjestu zv. Zabnjak — Sredeljice (kotar Makarska) te su opljačkali putnike, vlasnika autobusa Franju Cizmića su ubili, a autobus zapalili.

e) U noći od 3 na 4 lipnja 1942. grupa od oko 60 naoružanih partizana upala je u selo Tučepi (kot. Makarska) i opljačkala pet kuća, odnjevši hrane i raznih stvari u vrijednosti od 163.000 Kn.

f) Dne 5. lipnja 1942. u 1.30 sati skupina od oko 120 naoružanih partizana upala je u selo Dubrava (kotar Omiš) i napala župsku kuću, u kojoj je bila smještena stalna oruž. obhodnja postaja Srinjine jačine 2 oružnika i 3 domobrana pričuvnika.³ Partizani su zaokružili kuću i napali je pušcanom i strojopuščanom vatrom. Oružnici su borbu prihvatili, te je ista trajala do 4 sata. U borbi je poginuo zapovjednik obhodnje oruž. nik Petar Vučković. Pri odlasku iz Dubrave partizani su ubili seljaka Bašić Ivana, a Bašić Milu i Bašić Matiju ranili, te su povelili sobom glavaru Juginovića Marka, lugara Bašić Antu, Bašić Juru i Bašić Josipa. Nezna se da li je koji partizan ranjen ili ubijen.

g) Dne 5. lipnja 1942. partizani iz planine Kamešnice upali su u selo Velika Ruda (kotar Sinj) i odveli nekoliko volova.

Osim spomenutih nasilja partizani su u kotaru Makarska između sela Gradca i Makarske posjekli sve brzoglasne stupove,

ad II) kao i u prošlonedjeljnom izvještaju,

ad III) Akcija čišćenja na području Zupe nije bilo.

Dne 31. svibnja 1942. Talijani su bombardirali i uništili turistički dom Hrvatskog planinskog društva »Biokovo«, jer se je sumnjalo, da su u istome smješteni partizani.

U ostalom kao u prošlonedjeljnom izvještaju pod ad III)

ad IV), V) i VI) kao u prošlonedjeljnom izvještaju,

ad VII) a) Raspoloženje našeg naroda s obzirom na prilike u Zupi nije zadovoljavajuće. Neraspoloženje naroda održavaju i pojačavaju očajne prehrambene prilike, ugroženost u većini kotara od napadaja partizana, nesigurnost prometa i nemogućnost naših vlasti da vrše i djeluju kako bi trebalo te napokon sve jače pasivno držanje talijanskih vojnih vlasti. Sve to stvara odičan teren za neprijateljsku, komunističku promičbu. Komunisti vješto izrabljuju ovakove prilike te je sigurno po njihovim uputama dne 3. lipnja 1942. u Makarskoj došlo do demonstracije žena (njih oko 200), kojom prilikom su iste provalile u jedno skladište i odniele oko 400 kg. kukuruza.

pod b) i c). kao u prošlonedjeljnom izvještaju,

ad VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki Župan
Luetić v. r.

³ Odnosi se na Biokovsku partizansku četu.

BROJ 507

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 9. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DEMONSTRACI-
JAMA ŽENA U MAKARSKOJ¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. Br. 1322/42.

Omiš, dne 9. lipnja 1942.

**Predmet: Demonstracije žena u Makar-
skoj protivu gladi.**

- 1) OBOE UPRAVNOM POVJERENIŠTVU
kod Višeg Zapovjedništva Talijanskih oružanih
snaga »Slovenija-Dalmacija«
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III.

S u š a k

Z a g r e b

Oružnička postaja Makarska spisom broj 1420/42. od 4. lipnja t. g.
dostavlja :

»3. lipnja 1942. g. sakupila se je grupa žena i djevojaka iz Ma-
karske i okolnih mjesta i njih oko 200 nastavile demonstrirati po gradu
Makarska tražeći brašno i živežnih namirnica.

Ova grupa navaljivala je nekoliko puta na skladišta hrane preham-
benog odbora kotarske oblasti u Makarskoj i tehničkog odjeljka u Makar-
skoj lupajući u vrata skladišta, koje su po oružnicima ove postaje rastje-
rane od navedenih skladišta.

Dok su se oružnici nalazili čuvajući dva skladišta ova grupa je
otišla kod jednog drugog sporednog skladišta u kojem se je nalazio
jedan vagon kukuruza namijenjen za općinu Vrgorac isto nasilno prova-
lila i prije nego su oružnici stigli iz istog skladišta odnijeli su oko 400
kg. kukuruza, nanijevši državi štetu oko 4.000.— Kuna.

Kolovođe ovih demonstracija njih osam uhićene su i predate sa pri-
javom kotarskoj oblasti u Makarskoj.

Dostavlja se radi znanja s izvještajem, da se sa raspoloživim snaga-
ma oružništva, koje su vrlo malobrojne poduzimaju sve moguće mjere,
da se otvoreni napada komunista što više suzbiju i da događaji ne bi
poprimili još teže razmjere, koje je za očekivati.

Pritisak što ga komunisti vrše iz planine i njihovi saučesnici postaje iz dana u dan sve jači, što počinje pokraj pučanstva utjecati vrlo loše i na same organe javne sigurnosti, koji se osjećaju nemoćni, te se opažaju znaci nezadovoljstva, čemu treba odmah stati na kraj.

Pomoć od saveznika ne može se za sada očekivati i što se sa njihove strane sprema na ove događaje nije se moglo saznati.

Moli se Naslov, da se bar nešto oružanih snaga dodijeli za ovu Župu, kako bi se mogao sačuvati ugled naših vlasti na ovom osjetljivom području.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

BROJ 508

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 9. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DEMOLIRANJU
POŠTANSKOG UREDA U DRAGLJANIMA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 1320/42.

Omiš, dne 9. lipnja 1942.

**Predmet: Izvješće o ponovnom napadu
od strane partizana.**

- 1) OBĆEM UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Višeg Zapovjedništva Talijanskih oružanih snaga
»Slovenija-Dalmacija« S u š a k
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III. Z a g r e b

Oružnička postaja Kozica spisom Taj. Broj 229/42. od 3. lipnja t.g. dostavlja:

»U noći između 30—31. svibnja t.g. ponovo su nepoznati partizani² napali poštu u Dragljanima, sve porušili što im je od ranije ostalo, pozvali upravitelja pošte Jovića Ferda, da im otvori vrata od ureda, što

^{*} Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 34/2—1, k. 226.

³ Odnosi se na Biokovsku partizansku čet.

je isti morao odmah otvoriti, ušla su tri nepoznata lica u vojničkoj odori, jedan od njih mu je naredio da dignu ruke u vis sa uperenim pištoljem, a dvojica su radila, uništavala sve što se smatralo da je državno, prema izjavi napadnutog da su mu partizani kazali da oni samo ruše što je državno, a privatno da neće dirati.

Iste noći kao pod točkom prvom ponovno su napali Matu Marinovića trgovca iz Zavojana, koji se u to vrijeme nije nalazio kod kuće već u drugoj sporednoj kući, jer prema izjavi istog da su ga našli da bi bio platio sa glavom, odnijeli su sve kućne stvari, živežne namirnice i drugo, u vrijednosti oko 200.000.— Kuna.

Pa prema dosadašnjim napadima izgleda da namjeravaju ponovo napasti postaju jer im prvi napad nije uspio. Radi čega bi trebalo pojačati postaju sa što više oružnika — pričuvnika.

Prednje se dostavlja radi znanja.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

BROJ 509

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 17. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O ULASKU PARTI-
ZANA U TUČEPE, ISTICANJU CRVENE ZASTAVE I BOMBARDIRA-
NJU SELA OD STRANE TALIJANA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 1423/42.

Omiš, dne 17. lipnja 1942.

**Predmet: Izvješavanje crvene zastave
u selu Tučepi i bombardiranje sela
od strane italijanske vojske.**

1. Obće upr. povjereništvo kod višeg Zapovjedništva tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III.
5. Ministarstvu brv. domobranstva (za glavni stožer)

Z a g r e b

Oružnička postaja Makarska spisom Taj br. 255/42 od 14. lipnja t.g. dostavlja:

»12. lipnja 1941. oko 17 h sišla je grupa oko 150 naoružanih partizana² sa vojničkim i strojnim puškama iz planine Biokova u selo Tučepi, kot. Makarska 6 km. istočno od Makarske i tamo u sred sela držali javne govore u kojima su isticali njihovu borbu za oslobođenje naroda od okupatora i ustaša, pozivajući narod da se pridruži ka njima i da je došao zadnji sat za ovo. Ovom prilikom klicali su Sovjetskoj Rusiji, Staljinu i drugim poznatim komunističkim vođama.

Poslije ovoga nastavili su pljačku po selu i hodajući od kuće do kuće. Kada su došli u gostionu isto mjesnog gostioničara Bušelić Mihe Matina u istoj su bacili i poderali sliku Poglavnika i druge nadpise i zidne novine, koje su našli po zidu. Bušeliću su zaprijetili ako mu još jednom nađu Poglavnikovu sliku u gostioni, da će ga ubiti.

[...]

Po noći su partizani stavili crvenu komunističku zastavu na zgradu pučke škole, i 13. lipnja po danu nastavili veselje po selu postavivši predhodno zasjede na svima prolazima i putevima, koji idu od Makarske i drugih mjesta u Tučepe.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 32/6, k. 64.

² Odnosi se na Biokovsku partizansku čet.

O ovome su obavještene ital. voj. vlasti u Makarskoj, koje su oko 17 sati otvorile sa periferije Makarske topovsku paljbu na Tučepe i ovom prilikom izpalili oko 45 naboja iz topova i odštetili dvije kuće u Tučepima Brbić Luke pk. Stipe, koju su jednu trećinu porušili i odštetili stvari u kući za. oko 40.000 Kuna te župski stan nanievši na njemu manju štetu. Od topovskih naboja ranjen je Brbić Luka pk. Stipe teže, a njegova žena Mara i Čedomir Simić pok. Mije lakše su ranjeni.

Poslije bombardiranja unišla je jedna satnija italij. vojske u Tučepe, izvršila pretres sela, kojom prilikom nije nikoga od partizana pro-našla u selu. Ova satnija donijela je crvenu zastavu u Makarsku, koju su našli viseći na školi.

Po odlasku italij. vojske opljačkan je stan mjesnog učitelja Dragutina Cizmića, a što je iz njega odnieto nezna se, jer se učitelj nalazi odsutan u Dubrovniku.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

(M.P.)

BROJ 510

IZVJEŠTAJ VELIKOG ŽUPANA LUETICA OD 17. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU NASTAVE NDH O SVOJOJ ODLUCI DA POVUČE
NASTAVNIKE IZ PODGORE JER SE U NJOJ NALAZE PARTIZANI¹

Kotarskoj oblasti

Priepis brzojavke

M a k a r s k a

Naređujem da se obuka u pučkoj i građanskoj školi u Podgori
smjesta obustavi i nastavnici povuku u Makarsku točku

Veliki Župan
Luetić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Broj 13190/42.

Omiš, dne 17. lipnja 1942.

- 1) MINISTARSTVO NASTAVE
na ruke g. Dr. Ratkovića
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z a g r e b

Dostavlja se radi znanja s molbom za odobrenje pošto sam gornju
odluku izdao iz razloga javne sigurnosti i sačuvanja od rugla ugleda
naših vlasti.

Zadnji događaj na području kotara Makarska kao i zauzeće Podgore
po partizanima² i uvođenje nastave po sistemu boljševizma, gdje su škol-
ska djeca pi'imirana nositi petokraku zvijezdu, a nastavnici vršiti obuku
po direktivima partizanskih vođa izazvalo je jak preokret i najteži dojam
među narodom i drugim državnim vlastima, koje se ne znaju snaći šta
je činiti i na koji će način vršiti svoje uredske poslove tu nedaleko Ma-
karske, gdje se nalazi toliko talijanske vojske.

O položaju u kotaru Makarska ova će Zupa podnijeti obširan posebni
izvještaj.

Za Dom Spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/7—87,
k. 214.

² Odnosi se na Blokovsku partizansku četvu.

BROJ 511

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 17.
LIPNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O
POSTIGNUTOM SPORAZUMU S ČETNIČKIM VOĐAMA ZA
ZAJEDNIČKU BORBU PROTIV PARTIZANA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA — KNIN

Broj: V.T. 16/196-42.

Knin, 17. lipnja 1942.

Predmet: Suradnja sa četnicima²

MINISTRU UNUTARNJIH POSLOVA

— Dr Andriji Artuković-u

MINISTRU VANJSKIH POSLOVA

— Dr Mladenu Lorković-u

OBCE UPRAVNOM POVJERENIKU

— Dr Vjekoslav Vrančić-u

ZAPOVJEDNIKU USTAŠKE NADZ.

SLUŽBE

— Eugenu Kvaternik-u

POGLAVNIKOVOM GLAVNOM STANU

Suradnja s četničkim vođama ovdje je postignuta.³ Svi oni iskazali su svoju volju i spremnost za suradnju i mir. Osobito danas, kad je borba istih protiv komunista južne Like i zapadne Bosne teška i krvava, za punu suradnju, za osiguranje ovih krajeva od komunističke opasnosti, potrebno je da naše vlasti četnicima, koji s vlašću surađuju, dadu podršku u novcu, hrani i strijeljivu. Pomoć u hrani i novcu u mogućim granicama sam dao/* a što se tiče strijeljiva, istim ne raspolazem, premda je to pitanje najvažnije za učvršćenje suradnje i uspjeh borbe.

Neophodno je potrebno, da se odmah izdadu nalozi i ovlaštenja vojničkim zapovjedništvima u sjedištima župa, tako i ovome u Kninu, da odmah po traženju velikog župana stave na raspolaganje neophodno potrebitu količinu strijeljiva, koja je potrebna pravoslavicima za borbu protiv komunista.⁵

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 47/2—2, k 242.

² O suradnji četnika i ustaša vidii dok. br. 445, 463, 497, 504, 512, 526, 532, 539.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 512 i 553.

⁵ Istog dana, 17. lipnja 1942. god. veliki župan Sinčić je brzojavom izvijestio svoje pretpostavljene: »Postignuta saradnja s četničkim vođom Bogunović, Đujić, Rokvić, Radenović točka Četnici po dogovoru samnom i dobivenim uputstvima idu prema Glamoču sastati se sa četnicima Drenovića i domobranima gdje odrediti plan daljnjih zajedničkih akcija točka Radi djelovanja proti partizana radi postignuća dodira s hrvatskom vojskom četnici izvršili napadaj na Peulje, Crni Lug, Grkovce, Podgoru, Tičevo malo i veliko uspjehom točka Četnici za suradnju s nama i borbu proti partizanima nemaju oružja, strijeljiva i hrane točka Potrebno ih opskrbiti preko Knina ili u času dodira s našom vojskom u Glamoču točka Radi potrebne oružane akcije naših domobrana iz Knina s četnicima prema Glamoču, Bosanskom Petrovcu, južnoj Lici potrebno zapovjedništvu sedme operativne zone u Kninu poslati pojačanja u ljudstvu, oružju, osobito strojnicama, bacačima mina i vojnim vozilima točka Četnici poveli akciju proti partizana iz Medka prema Strmici točka Potrebno je povezati ovu akciju sa akcijom naše vojske iz Gospića točka Četnici očekuju za svoje akcije uputstva našeg vojničkog zapovjedništva točka Poruke slati preko Knina ili krišati-

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA - K N I N

Broj: V.T.16/196-42.

Knin, 17. lipnja 1942. ³⁸⁶

Predmet: Saradnja sa četnicima

MINISTRU UNUTARNJIH POSLOVA - Dr. Andriji Artuković-u
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA - Dr. Mladenu Lorković-u
OBĆE UPRAVNOM POVJERENIKU - Dr. Vjekoslavu Vrančić-u
ZAPOVJEDNIKU USTAŠKE NADZ. SLUŽBE - Eugenu Kvaternik-u
POGLAVNIKOVOM GLAVNOM STANU

Saradnja s četničkim vodjama ovdje je postignuta. Svi oni iskazali su svoju volju i spremnost za suradnju i mir. Osobito danas, kad je borba istih protiv komunista južne Like i zapadne Bosne teška i krvava, za punu suradnju, za osiguranje ovih krajeva od komunističke opasnosti, potrebno je da naše vlasti četnicima, koji s vlašću suradjuju, daju podršku u novcu, hrani i strijeljivu. Pomoć u hrani i novcu u mogućim granicama sam dao, a što se tiče strijeljiva, istim ne razpolazem, premda je to pitanje najvažnije za učvršćenje saradnje i uspjeh borbe.

Neophodno je potrebno, da se odmah izdadu nalozi i ovlaštenja vojničkim zapovjedništvima u sjedištima župa, tako i ovome u Kninu, da odmah po traženju velikog kupana stave na raspolaganje neophodno, potrebitu količinu strijeljiva, koja je potrebna pravoslavcima za borbu protiv komunista.

Ovo treba smatrati žurnim i važnim, pa molim, da se potrebna naredjenja i uputstva izdadu brzojavno.

Za Dom spremni !

Zamjenik obće uprav. povjerenika
kod Višeg zapovj. talijanskih oru-
žanih snaga "Slovenija-Dalmacija"
Veliki župan i Stožernik:

Sinić David

Sinić David r.h.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA

Br. V. T. 506/4, Prim. 24. 6. 42

Prilozi

Ovo treba smatrati žurnim i važnim, pa molim, da se prethodna naređenja i upustva izdadu brzojavno.

Za Dom spremni!

Zamjenik obće uprav, povjerenika
kod Višeg zapovj. talijanskih oru-
žanih snaga »Slovenija-Dalmacija«

Veliki Župan i Stožernik:
Sinčić David v. r.

(M.P.)

ma u Bosansko Grahovo kao što već učinilo zapovjedništvo trećeg vojnog zbora četnicima Branka Bogunovića točka Gornje dostavite zapovjedništvu trećeg vojnog zbora Sarajevo i Ministarstvu vanjskih poslova za Vrančića točka (Arhiv VII, arhiva NDH, reg. br. 35/11—3, k. 214).

U vezi tog sporazuma pukovnik Prohaska je uputio dopis Posadnom zapovj. edničtvu Bos. Grahovo: »Preko Brane Bogunovića saopćite četnicima tog kraja sljedeće: »•Prema odobrenju pukovnika Šimića i sporazumno sa vođom četnika Drenović, obavijestite četničke odrede da su naši domobrani u zajednici sa četnicima Drenovića (oko 500 svega) krenuli u noći 9/10. o. mjeseca iz Jajca preko Draganić Podovi i planine Jastebnjak ka Glamoču radi potjerivanja partizana.

Sa vaše strane pomognite ovu akciju.
Partizani će vjerovatno se povlačiti od Glamoča preko planine Staretine ka s. Sajković (Kazanci)«. (Arhiv VII, arhiva NDH, reg. br. 35/11—4, k. 214.

BROJ 512

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 18. LIP-
NJA 1942. O POSTIGNUTOM SPORAZUMU S ČETNIČKIM VOĐAMA
ZA ZAJEDNIČKU BORBU PROTIV PARTIZANA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA — KNIN

Broj: V.T. 16/1979-42

Knin, 18. lipnja 1942.

Predmet: Sporazum i suradnja s četnicima

Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Obće upravnom povjereniku
Ministarstvu Hrvatskog domobranstva
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne SI.
Poglavlkom Županu
Doglavniku — Postrojniku
Poglavnikovom Glavnom Stanu

— Dr Andriji Artukoviću
— Dr Mladenu Lorković-u
— Dr Vjekoslavu Vrančić-u
— za Glavni Stožer
— Eugenu Kvaterniku-u
— Dr ing. Josipu Balen-u
— Dr Ljudevitu Solc-u

U jučerašnjem izvještaju broj: V.T. 16/196-42., upućenom: Ministru unutarnjih poslova, Ministru vanjskih poslova, Obće uprav, povjereniku, Zapovjedniku U.N.S. i Poglavnikovom Glavnom Stanu, obavijestio sam, da je na ovom području postignuta suglasnost, sporazum i suradnja između hrvatskih državnih vlasti i predstavnika četnika s područja zapadne Bosne, Dalmacije i Južne Like. Ta saradnja utanačena je osobito sa četničkim vođama: Manom Rokvićem (Drvar, Bos. Petrovac), Branom Bogunovićem (Bos. Grahovo), Stevom Radenovićem (Srb) i popom Momčilom Đujićem (Strmica). Za konačno utanačenje pojedinosti saradnje danas me je posjetio Mane Rokvić s punomoćima svih gore spomenutih, da završi pregovore četničke organizacije s hrvatskom državnom vlašću.

Razgovore s predstavnicima četničke organizacije vodio sam u prisustvu zapovjednika kninskog popunidbenog zapovjedništva i zapovjednika VII. operativne zone u Kninu, te zapovjednika oružničkog krila. Četnici su iskazali svoju želju za smirenjem i suradnjom i obećali su u svom djelokrugu sve učiniti, da onemoguće kod pravoslavaca ispade i izraze mržnje i nelojalnosti prema Hrvatskoj Državi i Hrvatima. Iznijeli su svoje poteškoće, koje imaju u borbi protiv komunistima, koji su sve jači, koji su dobro naoružani, koji dnevno uništavaju sela i ubijaju stotine pravoslavaca na području, gdje vrše vlast. Iznijeli su svoje negodovanje prema držanju Talijana, koji su ih napustili i koji tamo, gdje još imaju svoje postaje, ne pružaju nikakvu jaču pomoć u borbi protiv komunistima. Izrazili su svoju želju za saradnjom s hrvatskom vojskom, te žele za svoje akcije primati uputstva naših vojničkih zapovjedništava. Neobično

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VIT, arhiva NDH, reg. br. 35/11—1,

YELINA ZUPA BRIDEN I SIDRUPA - K H I N

FOI: Y.T.15/127-42.

Knin, 13. lipnja 1942.

Prodmet: Sporozozum i suradnja s Kmetolom.

Ministru unutarzadja poslova	-	Dr Andrija Artuković-u
Ministru vanjske poslova	-	Dr Milomira Lorković-u
Glavnom upravnom povjereniku	-	Dr Vjekoslavu Vrančić-u
Ministarstvu javnog bezbjedstva	-	za Glavnog Stožer
Glavnoj jedinici Ustaške Radzborne SI.	-	Bužura Kvaternik-u
Glavnom zapniku	-	Dr ing. Josipu Palcu
Glavnom - Postrojbniku	-	Dr Ljudevitu Solcu
Glavnom vojnom Glavnom Stabu	-	

U jačerašnjem izvještaju broj: V.T.16/196-42, upućenom : Ministru unutarnjih poslova, Ministru vanjskih poslova, Obće uprav. povjereniku, Započevniku U.N.B. i Policijskom Glavnom Stabu, obavijestio sam, da je na ovom području postignuta suradnost, sporazum i suradnja između hrvatskih državnih vlasti i predstavnika četnika u područja zapadne Bosne, Dalmacije i južne Lige. Za suradnja utanačena utanačena je osobito sa četničkim vođama: Milanom Kolićem /brat, Bog. Petrović, Branom Bogunovićem /Bog. Grabov/, Stankom Radenovićem /br./ i popom Matijom Dugićem /stariji/. Za konačno utanačanja pojednostoji suradnja danas ne je poželjno. Mila Kolić i punaćanid svih gore spomenutih, da izvrši pregovore četničko organizacije sa hrvatskim državnim vlasti.

odgovore s predstavnicima četničkih organizacija vodio sam u prisustvu najviših likova kraljevske vojske, zapovjednika VII. operativne zone u Kralju, te zapovjednika oružanih snaga u Kralju. Četnici su iskazali svoju želju za suradnjom i suradnja i obojeli su u ovom djelokrugu svoje namjere, da otkomadu kod pripadnika izrade i izraze namjere i nelojalnosti prema Hrvatskoj Državi i Hrvatima. Izjavili su svoje poteklo, koje inače ukorbu protiv komunističkih, koji su sve jeli, koji su dobro naučili, koji su svoje unitivši sa i ubijaju stotine pripadnika na području, gdje više vlast. Izjavili su svoja namjeravanja prema Hrvatskoj Državi, koji su ih naučili i koji su to, gdje još imaju svoje postaje, a namjeravaju i dalje ići u borbu protiv komunističkih. Izjavili su svoju želju za suradnjom s hrvatskim vojscima, te da su svoje akcije primili uputstva naših vojničkih zapovjedništava. Bojine su zadovoljni, što in je zapovjedništvo III. vojnog zbora u Sarajevu poslalo poruku, koji su primili priliku, a koja je poruka bašena Kraljevcu i na Grahovo. Četnici su po toj poruci postupili i sad in je glavni cilj prodrijeti do Glavice, da se tako sastanu s našim vojscima, koja prolaze iz Jajce.

Četnici su napravili pomoć u hrani, oružju i strijeljivu. Svega toga poslao sam izvještaj bri:V.116/IX-42, to pod bri:V.T.114 branjav 2-prijodjelnika G.1.3. i Ministarstvu Crkvenog nadzora, koji Vam u prilogu prilažem.

Danas se borbeničkin vodama izručilo jednu mater okrovnu kolidinu izve, a u isto vreme zajedničarstvo stavilo na je sa razpolaganje 20,000 metaka, 100 pušaka i 10 dobrovoljaca-pukovnikojegroa s oružjem po to naših s područij i s područij sa borbenim časima a čina samo oko 200, a i ljudi su ovi neprijatelji sa obranu obojenih nazivljomij položaja okoline čina, nije se mogla pružiti "etnicima od njih traže- ne saradnja naših dobrovoljaca.

To što je za prvog brana i strigoljiva istinaima u zemljanku
nash sanovna bila potrebna porok Talijana, pravoo sara i tniko vođe
talijanskog generala stupao se gore od naših naših vojničkih zapovje-
dnika na svrhan, da od Talijana potrebnu porok dobijem, da raspravim
pitanja našojših vojničkih dvojje, to da vidno pred njima dokaz
upostavljam našu našu i privrženost pravoslavena hrvatskoj državnoj
vlasti. Ovi porok i svrhan su dok dok Talijana.

Snatram nezgodno potrebno prihvatiti sve prijedloge iznesene u spomenutom bezbjerskom izvještaju, to uključujući i važnu suradnju naših vlasti i naše vojske s jedinicom, jer ona je to razlog za :

velik korak naprijed u oslobađanju i iznosa u našeg unutarnjeg političkog položaja, čime se jedna i naš međunarodni položaj, to manife-

su zadovoljni, što im je zapovjedništvo III. vojnog zbora u Sarajevu poslalo poruku, koju u priepisu prilažem, a koja je poruka bačena krilašem u Bos. Grahovo. Četnici su po toj poruci postupili i sad im je glavni cilj prodrijeti do Glamoča, da se tamo sastanu s našom vojskom, koja prodire iz Jajca.

Četnici su zatražili pomoć u hrani, oružju i strijeljivu. Savezno tome poslao sam izvještaj br. V.T. 16/196-42, te pod br: V.T. 164 brojav Zapovjedniku U.N.S. i Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva, koji Vam u priepisu prilažem.

Danas sam četničkim vođama izručio jednu makar skromnu količinu hrane, a naše vojno zapovjedništvo stavilo im je na raspolaganje 20.000 metaka, 100 pušaka i 10 dobrovoljaca — puškomitraljezaca s oružjem. Pošto naših spremnih i opremljenih za borbu ima danas u Kninu samo oko 200, a Talijani su ove upotrijebili za obranu određenih najizloženijih položaja okoline Knina, nije se mogla pružiti četnicima od njih tražena saradnja naših domobrana.

Pošto je za prevoz hrane i strijeljiva četnicima u pomanjkanju naših samovoza bila potrebna pomoć Talijana, predveo sam četničke vode talijanskom generalu skupa sa gore spomenutim našim vojničkim zapovjednicima sa svrhom, da od Talijana potrebitu pomoć dobijem, da raspravim pitanja zajedničkih vojničkih akcija, te da vidno pred njima dokažem uspostavljenju suradnju i privrženost pravoslavaca hrvatskoj državnoj vlasti. Ovaj posjet izazvao je jak dojam kod Talijana.

Smatram neobhodno potrebnim prihvatiti sve prijedloge iznesene u spomenutom brzojavu i izvještaju, te svugdje potaknuti suradnju naših vlasti i naše vojske s četnicima, jer se time postizava:

velik korak naprijed u smirivanju i sređivanju našeg unutarnjeg političkog položaja, čime se jača i naš međunarodni položaj, te manifestira suradnja i privrženost pravoslavnog pučanstva prema našoj Državi, a konačno time onemogućavaju namjere trećega sa strane, da se radi naših neprilika služi pravom intervencije.

Za Dom spremni!

Zamjenik obće uprav, povjerenika
kod Višeg zapovjed. talijanskih o-
ružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«
Sinčić David, v. r.

(M. P.)

PS: Prilikom proslave Poglavnikovog imendana, koja je u Kninu proslavljena skromno, ali dostojanstveno, pri službenom primanju u Velikoj župi, kojemu je prisustvovao talijanski general² sa cijelim časničkim zborom, izrazili su mi svoja čestitanja, te se upisali u spomen knjigu predstavnici kninskih pravoslavaca svih staleža. Danas su me posjetili u Zupi svi glavari (27) pravoslavnih sela kninske občine, te tom prigodom, iznijevši svoje potrebe naročito radi hrane i galice, izrazili su svoju spremnost, da porade u svojim selima za puno smirenje i sređivanje političkih prilika na korist Države i naroda.

² Furio Monticelli, komandant divizije »Sassari«.

SPORAZUM VLADE NDH I TALIJANSKOG VIŠEG ZAPOVJEDNIŠTVA
ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 19. LIPNJA 1942.
0 POSTEPENOM POVLAČENJU TALIJANSKIH POSADA IZ 3. ZONE
1 DJELOMIČNOM IZ 2. ZONE I O ODNOSIMA IZMEĐU TALIJANSKIH
I USTAŠKIH VLASTI NA PODRUČJU OVIH ZONA¹

P r i e v o d

S P O R A Z U M

Između Vlade Nezavisne Države Hrvatske
i
Višeg zapovjedništva oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

U primjeni Verbalne note broj 8/12288, predate 1. lipnja 1942-XX. od (talijanskog ministarstva vanjskih poslova hrvatske poslanstvu kod kr. dvora, između Vlade Nezavisne Države Hrvatske i višeg zapovjedništva oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« (»Supersloda«), kojoj je po zadnjem redku spomenute note Stavljeno u dužnost, da uskladi praktične načine (modalitete) za primjenu načela označenih u Samoj noti, zaključuje se sljedeće:

P o g l a v l j e I

0 točki 1, odnosno Verbalne note

A) »Supersloda« će pristupiti postepenom povlačenju sadašnjih posada iz tzv. III. zone (zona obuhvaćena između »dema'rkacione crte« i razvojačene (demilitarizirane) crte osim one Karlovca i postepenom povlačenju nekih od sadašnjih posada u tzv. II. zoni (zona obuhvaćena između gore spomenute »razvojačene (demilitarizirane) orte« i granica područja anektiranih Italiji i mora; obuhvaćeni su i hrvatski otoci.

— »Supersloda« će obavještavati Hrvatski Glavni Stožer od slučaja do slučaja (kako je to već počela raditi) o svojoj namjeri da povuče jednu ili drugu posadu i to na vrijeme (1 mjesec prije), da bi ih spomenuti Hrvatski Glavni Stožer mogao zamieniti — ako hoće — vlastitim četama.

— U sadašnjem stanju stvari a predibodeći ovom sporazumu:

bile su već izpražnjene posade iz Jastrebarskoga, Bihaća, Bosanskog Petrovca, Glamoča, Bugojna, Prozora i Konjica.

— 7. lipnja saočeno je Hrvatskom Glavnom Stožeru (uz .piridržaj da se točno naznači nadnevak za svaku posadiu), da će se do 10. srpnja isprazniti posade iz Drvara, Bosanskog Grahova, Livna, Tomislavgrada

1 Gacka i da će se povući zaštitni odradi željeznice sjeverno od Mostara.

hiva NDH, reg. br. 3/12—4, k. 85.

¹ Dokumentat (tipkan na pisačem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu VII, ar-

•»

— »Supersloda« će osim toga, unutar nadnevka, kojeg će naknadno odrediti, izprazniti. sljedeće druge posade:

Imotski, Stolac, Ljubinje, Nevesinje, Bileća i eventualno neke druge.

— »Superaloda« pridržava pravo, da u cijeloj II. i III. zoni opet upostavi — s vlastitim četama — ukinute posade, da upostavi druge i da vodi operacije uz sudjelovanje hrvatskih četa ili bez njih, ako bi to smatrala potrebnim, bilo u svrhu pravih i čisto vojničkih djelatnosti, bilo u svrhu održavanja javnog reda,

O gornjem će odmah obavijestiti Hrvatski Glavni Stožer.

B) Hrvatska vlada jamči, da će u mjestima, ispraznjenim kako je gore rečeno, od talijanskih četa i u okolnom području biti osiguran javni red na najdjelotvorniji način i da će se savjesno (skrupulozno) izvršavati obveze preuzete, po nalogu i u ime vlastite vlade, od talijanskih vojničkih vlasti, prema građanskom pučanstvu gore označenih područja, za zaštitu njihovih temeljnih prava i probitaka.²

Hrvatska vlada naročito jamči, da neće biti na koji način prema pučanstvu biti počinjena nasilja (»soprusi«) ili odmazde (represalije).

C) Položaj, koji će proizvesti iz povlačenja posada, o kojem je rečeno u predhodnom članku A), smatrati će se kao temelj za određenje ukupnih mjesečnih svota, u kunama, koje će sa strane Hrvatske vlade staviti na raspolaganje »Superslodi«.

— Načinii (modaliteti) izvršenja toga načela biti će naknadno ugovoreni između mjerodavnih (tehničkih organa u općem okviru talijansko-hrvatskih gospodarsko-financijskih odnosa).

P o g l a v l j e II.

o točki 2 odnosne Verbalne note

A) Obzirom na činjenicu, da održavanje javnog reda u II. zoni spada u dužnost solidarno građanskim hrvatskim i vojničkim talijanskim vlastima, održavati će se između spomenutih vlasti najtješnja suradnja.

— U smislu ovih načela će Obće upravno povjereništvo Nezavisne Države Hrvatske nastaviti svoje djelovanje kod »Superslode«.

B) Hrvatske građanske vlasti dosljedno načelu u točki A) obavještavati će stalno odgovarajuće talijanske vojničke vlasti (prema područnoj nadležnosti, koja će se točno označiti) o svim mjerama koje bi, prelazeći krug redovite uprave, na ma koji način mogle imati odraza (reperkusijske) na stanje javnog reda.

— Spomenute hrvatske građanske vlasti ravnati će se, kako je to određeno u sljedećem članku (C) prema naznakama (indikacijama), koje će one dobiti od strane odgovarajućih talijanskih vojnih vlasti.

C) Talijanske vojničke vlasti zadržavaju u II. zoni pravo da odgovarajućim hrvatskim građanskim vlastima označe one mjere (od spome-

² Vidi dok. br. 522.

tih građanskih vlasti unaprijeđ najavljene ili inače došle do znanja), koje smatraju kao škodljive za vojničke operacije u punom smislu riječi, za održavanje javnog reda ili za smirivanje (pacifikaciju) i normalizaciju luObće, a koje mjere se neće izvršavati ili koje će se morati ukinuti ili izmijeniti.

— Talijanske vojničke vlasti imaju također pravo, da u spomenutoj II. zoni označe odgovarajućim hrvatskim građanskim vlastima one mjere, koje smatraju kao neodgovarajuće obvezi preuzetoj od Hrvatske vlade, 0 kojoj je rtieč u točki B) poglavlje I. ovog sporazuma, mjere, koje — analogno — neće se smjeti dalje izvršivati ili koje će se morati ukinuti ili izmieniti.

Hrvatske građanske vlasti u II. zoni morati će se upravljati odmah 1 izravno, prema takovim naznakama (indikacijama).

Kada bi na kojem mjestu II. zone umjesto hrvatskih građanskih vlasti nastupile hrvatske vojničke vlasti, vri editi će za, ove posljednje ono što je gore rečeno za prve.

D) Talijanske vojničke vlasti zadržavaju redovne atribucije povezane s vojničkom djelatnošću usmjerenom na održavanje javnog reda u posadnim mjestima II. zone, držanim od talijanskih četa i u područjima povezanim sa spomenutim posadama s operativnog gledišta.

Gornja odredba primjeniti će se kako sledi.

1) U nadležnosti talijanskih vojničkih vlasti biti će propisi koji se tiču

- nošenja i držanja oružja, streljiva, eksploziva i ratnog materijala,
- redarstvenog sata (»Copri-fuoco«),
- zamračenja.

Ovi će propisi pučanstvu biti objavljeni od talijanskih vojničkih vlasti preko vlastitih oglasa (»ordinanze«).

Međutim biti će u nadležnosti hrvatskih građanskih vlasti pod nadzorom talijanskih vojničkih vlasti propisi koji se tiču:

- upotrebe krugovala,
- upotrebe samovoznih i motariaovanih sredstava,
- ograničenje prometa (cirkulacije),
- izprave za identitet i propusnice (»lasciapassare«),
- stega u pogledu skiupštima, sajmovia, vjerakih obreda, iftd.

Takovi propisi oglasiti će se od strane hrvatskih građanskih vlasti, pučanstvu preko vlastitih oglasa (»ordinanze«).

2) U posadnim mjestima držanim od talijanskih četa na obali, u podiručiju, povezanim sa spomenutim posadama s operativnog gledišta i na otocima, biti će svi propisi iz prednjeg broja 1) u nadležnosti talijanskih vojničkih vlasti.

Iznimku od toga predstavljaju »gradovi« (u smislu gradskog područja) sjedišta Velikih Županija, u kojima će se primjeniti ono što je predviđeno pod predhodnim brojem A).

3) U posadnim mjestima držanim od talijanskih četa i u područjima povezanim sa spomenutim posadama s operativnog gledišta, prelaziti

će svi propisi o kojima je riječ pod brojem 1), automatski u nadležnost talijanskih vojničkih vlasti u slučaju unutarnje pobune ili kad su u toku ili neposredno predstojeće vojničke operacije.

E) Na cijeloj suhozemnoj obali i na svim otocima ostaju sve mjere, koje se tiču pomorskog prometa, ribarstva i uobće svakog kretanja plov-
nih sredstava svake vrste, kao i zaštita talijanskih vojničkih vlasti, koje
objavljaju propise o tome pučanstvu preko svojih vlastitih oglasa (»ordi-
nanze«).

F) Građanima, okrivljenim radi djela neprijateljstva protiv talijan-
skih certa ih radi neposlušnosti prema oglasima (»ordinanza«) izdatim od
talijanskih vojničkih vlasti suditi će i nadalje talijanski vojnički sudovi.

G) Količina i dislokacija hrvatskih četa³ u II. zoni, bilo u posadnim
mjestima, ispraznjenim od talijanskih četa, bilo u drugim ili onih upo-
trebljavanih u rečenoj II. zoni u operacijama, biti će utvrđena sporazum-
no između Hrvatskog Glavnog Stožera i »Superslode«.

— One među rečenim četama, koje će biti razmještene u posadnim
mjestima, držanim od talijanskih četa ili u područjima, povezanim s
operativnog gledišta s rečenim posadama biti. će u pogledu upotrebe
podređene odgovarajućim talijanskim vojničkim vlastima.

— Ostale hrvatske čete II. zone, biti će podređene odgovarajućim
talijanskim vojničkim vlastima, u slučaju kombiniranih operacija s tali-
janskim četama.

Za rečene operacije nadležne su odlučiti (disponirati) i izdati tim
povezane naloge »Supersloda«, zapovjednici talijanskih armijskih kor-
pusa i divizija, zanimani prema teritorijanoj podjeli.

»Supersloda« pridržaje si pravo da četama, o kojima je u ovoj točki
riječ, uputi vlastite častnike, za vezu.

Prema prvom paragrafu ove točke G), moraju se promjene u dislo-
kaciji i sastavu hrvatskih četa. u II. zoni predhodno sporazumno¹ odrediti
između Hrvatskog Glavnog Stožera i »Superslode«.

Iznenadne promjene, kao posljedica žurnih operativnih potreba, do-
zvoljene su, osim u posadnim mjestima, držanim od talijanskih četa ili u
područjima, povezanim s operativnog gledišta s rečenim posadama.

Ali o spomenutim promjenama morati će izvijestiti zanimane tali-
janske vojničke vlasti.

H) U III. zoni ima Hrvatski Glavni Stožer pravo razmještati i upo-
trebljavati vlastite čete kako će to smatrati oportunističkim.

— Ali u slučaju, gdje bi rečene čete se nalazile i došle u posadna
mjesita, držana od talijanskih četa ili u područja, povezana s operativnog
gledišta s rečenim posadama ili u slučaju da će spomenute čete sura-
đivati u operacijama s talijanskim četama, vrijedi i za njih ono što je
određeno u predhodnoj točki G).

¹ Kod ove riječi stavljena je napomena: Kao »Hrvatske čete« smatraju se čete
vojske, zrakoplovstva, oružništva i ustaške milicije.

I) Hrvatske trupe, koje su razmještene ili koje operiraju u III. zoni, tj. unutar »Demarkacione linije«, ne mogu biti podređene drugima nego hrvatskim i talijanskim zapovjedništvima, osim u slučaju operacija, sporazumno određenih i s talijanske strane s njemačkim vojničkim vlastima.

L) Ovo što je u ovom poglavlju II. određeno stupiti će na snagu dne 11. srpnja.

Hrvatska će vlada poduzeti potrebno da do toga nadneva sve podređene zanimane hrvatske građanske i vojničke vlasti budu obavještene o utvrđenom i poslati će osim toga na vrijeme k velikim župama II. zone vlastite visoke izaslanike da osiguraju pravilan prolaz od odredaba, koje su sada na snazi na nove.

»Supersloda« predviditi će, sa svoje strane, da podređene zanimane talijanske vlasti budu obavještene o utvrđenom do gore označenog nadneva.

P o g l a v l j e III.

0 točki 3. odnosne Verbalne note

A) O operativnoj suradnji između talijanskih četa i hrvatskih četa, vriede norme O¹ kojima je riječ u drugom poglavlju ovoga sporazuma.

B) O svrstavanju, izobrazbenoj suradnji i najvećem mogućem skladu između talijanskih vojničkih vlasti i talijanskih četa — s jedne strane — i hrvatskih vojničkih vlasti, hrvatskih četa, hrvatskog redarstva i ustaških postrojbi — s druge strane, vriede već o tome sklopljeni sporazumi, oni o kojima je riječ u ovom dokumentu, kao i oni, koje će se u buduće sklapati od slučaja do slučaja.

C) Analogno onom, što je već izvršeno na građanskopravnom polju, a radi olakšanja suradnje, koja je predviđena u predhodnim točkama A)

1 B), Hrvatska vlada ustamoviti će sa 1. srpnja kod »Supersloda« jednog Obćeg vojničkog povjerenika Nezavisne Države Hrvatske (»Commissario Generale Militare dello Stato Indipendente di Croazia«).

P o g l a v l j e IV.

o 4. točki odnosne Verbalne note

A) Od dana i s detaljnim modalitetima, koji će se utanačiti sporazumom između Hrvatskog Glavnog Stožera i »Superslode«, biti će hrvatskim četama postepeno povjereno čuvanje sljedećih željezničkih pruga:

- Karlovac—Ogulin (osim Ogulina)
- Ogulin—Knin (osim Ogulina i Knina)
- Konjic—Mostar (osim Mostara).

Ove čete biti će podređene odgovarajućim talijanskim vojničkim vlastima.

B) Pogod djelova pruge, o kojima je rieč, biti će, kao i do sada, upravljan od talijanskih vojničkih vlasti.

C) Biti će Sklopljeni daljnji sporazumi između Hrvatskog Glavnog Stožera i »Superslode« za možebitno veće sudjelovanje hrvatskih četa kod čuvanja pruga, kao i za njihovo sudjelovanje kod pratnje vlakova.

P o g l a v l j e V.

0 5. točki odnosne Verbalne note

A) U II. i III. zoni biti će nastavljen, pod nadzorom talijanskih vojničkih vlasti, ili pod nadzorom hrvatskih građanskih i vojničkih vlasti, ili pod zajedničkim nadzorom, postupak — koji je sada sretno u točku — organizacije oružanih »protukomun ističkih banda«⁴ bilo pokretnih, bilo sa zadaćama mjestne zaštite, sastavljene od sigurnih elemenata.

B) Te »protukomunističke bande« moraju se obvezati, da će priznati i poštivati vrhovništvo Nezavisne Države Hrvatske i njezine vlasti, kao da će poštivati i talijanske vojničke vlasti.

C) Te bande u II. i III. zoni, (postavljene od bilo koje vlasti, razmještene u posadnim mjestima, koja drže talijanske čete, ili u područjima, povezanim s rečenim posadama s operativnog gledišta, ili u krajevima, gdje operiraju talijanske čete, biti će podređene talijanskim vojničkim vlastima.

U tim zonama, ostale bande, postavljene od bilo koje vlasti, biti će ovisne od hrvatskih građanskih vojničkih vlasti.

D) Neovisno od gore označene podređenosti »Supersloda« imati će pravo :

— premještati iz jedne »zone« u drugu ili iz jednog kraja u drugi iste »zone«, ili razpustiti bande, postavljene od talijanskih vojničkih vlasti,

— izazvati premještaj iz jedne »zone« u drugu ili iz jednog kraja u drugi iste »zone« ili iza »demarkacione linije« ili tražiti razpuštanje banda, kojih će postavljene od hrvatskih građanskih ili vojničkih vlasti, prisutnost biti smatrana, kao na uštrb ratnih operacija i održavanja javnog reda.

E) Postavljanje u II. zoni novih »banda« sa strane hrvatskih vlasti, mora biti u sporazumu sa »Superslodom«. »Supersloda« će sa svoje strane obavještavati Hrvatski Glavni Stožer o postavljanju novih banda sa strane talijanskih vojničkih vlasti, i o premještaju »banda« ovisnih od rečenih vlasti.

⁴ Odnosi se na »Antikomunističku miliciju-«, koja se krajem lipnja i u srpnju 1942. god. počela formirati na anektiranom području sjeverne Dalmacije. Opširnije vidi dok. br. 337, 355, 377, 383, 416, 418 i 422.

F) Analogno duhu člana B) poglavlja I. Hrvatska vlada se obavezuje, da ne će biti počinjene bilo kakove zloupotrebe (»soprusi«), ili odmazde (represalije) protiv «-banda» ili protiv članova »banda«, koje su već postrojene pod nadzorom talijanskih vojničkih vlasti i koje će se, zbog izpražnjivanja o kojima u članku A) poglavlja I. naći u krajevima II. i III. zone, u kojima će bilt. samo posada hrvatskih četa.

— Hrvatska vlada se jednako obvezuje, da će savjesno (skrupulozno) izvršivati obaveze, koje su talijanske vojničke vlasti preuzele s rečenim »bandama«.

— Kod tih »banda« ili skupina »banda« ostati će talijanski častnik za vezu u vremenu, koje će »Supersloda« smatrati potrebnim, za olakšanje prielaza rečenih »banda« iz ovisnosti talijanske u hrvatsku.

Ovaj sporazum je na talijanskom jeziku, koji vrijedi za obje zanimane strane.

Zagreb, 19. lipnja 1942.

Viši zapovjednik oružanih
snaga »Slovenija—Dalmacija«
Mario vitez Roatta v. r.

Poglavnik Nezavisne Države
Hrvatske
Dr. Ante Pavelić v. r.

BROJ 514

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 19.
LIPNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH
O NAPADU PARTIZANA NA VRGORAC¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 1435/42.

Omiš, dne 19. lipnja 1942.

**Predmet: Vrgorac napadaj od
strane partizana.**

1. Zupanstvu pri Poglavniku — Z a g r e b
2. Obće upr. Zapovjedništvu kod višeg zapovjed. tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«
3. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
4. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
5. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III. Z a g r e b
6. Stožeru VI. pješačke divizije— M o s t a r

Savezno amoš. izvještaju Taj. br. 1427/42. od 17. lipnja t. g. podnosi se izvještaj o pojedinostima komunističkog haranja, kako ga je podnio obć. načelnik oibćine Vrlgtorac, koji se spasio pukim slučajem od komunističke ruke, a glasi :

Dana 15. lipnja 1942. g. oko 3 sata ujutro- sa svih strana dobro naoružani sa puškama, bombama, strojnicama oko 500—600 partizana napali su na mjesto Vrgorac, koit. Makarska, Velika župa Cetina — Omiš.² Budući je u mjestu bila samo oruž. postaja sa virio malim hrojem oružnika, domobrana i 2 ustaše, te isti na ofvoliko veliki broj dolb.ro naoružanih partizana niesu mogli daiti znatan odpor, da iste odbiju. Civilno pučanstvo, koje je zadnje doba po noći obdržavalo stražu obićno se je povlačilo svojim kućama između 2 i 4 sata na odmor.

Odmah po ulasku u mjesto partizani su po svom rasporedu nastupili hapšenjem pojedinih muških i ženskih osoba, pljačkanjem svih ureda, trg. radnji i pojedinih privatnih stanova, obitelji iztaknutih Ustaškom pokretu, kao i .razoružanju i sakupljanju oružja od oružnika, domobrana itd.

I. DRŽAVNA I SAMOUPRAVNA NADLEŠTVA :

Obćina: Partizani su oduzeli iz glavne obć. blagajne oko 28.500 Kn., iz depozitne blagajne 31.840.— Kuna i blagajne Rrehr. odbora oko 260.000.— Kn., ukupno Kuna 320.340. Sve spise blagajničke, vojničke,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 22/8—9, k. 214.

² Vidi dok. br. 123, 133, 520 i 525,

kao i čitavu dntgu pismohranu iznieli su ptred ured i upalili. Isto su odnielli 2 pisaće mašine, sav kancelarijski materijal, službene obć. pečate sa priborom, te ključeve od kase i od obć. ureda, a ostali namještaj polupali. Vanjske ključeve od oibć. kase držao je Ante Domandžić, obć. bilježnik i poslovođa Prehram. odbora, a nutarnji ključ držao je Ivan Erceg, obć. blagajnik. Partizani su došli u stan po Ivana Ercega, te mu naredili, da odmah pode u Obćinu i preda nutarnji ključ od kase : novac, sa kojim je isti rukovao. Kad je blagajnik Erceg došao u Obćinu, našao je Antu Domandžića obć. bilježnika naoružana sa još nekoliko partizana. Sav novac 'iz obć. kase oduzet je po Anti Šutiću. Zgrada je vlasništvo gde Marte Franić, žene Aretine.

SKLADIŠTE PREHRAMBENOG ODBORA: Iz skladišta oduzeto je oko 5.000 kg. šećera, 5.000 kg. brašna (narodnog), 10.000 kg. kukuruza, a koja je hrana u zadnje vrijeme primljena i počela se dieliti pućanstvu. Gotovina novca koja se je nalazila u kasi skladišta ne može se označiti s razloga, pošto je skladišnik Strijeljan.

USTAŠKI TABOR: Sva glazbala koja su se nalazila u prostorijama tabora oduzeli su, a spise i ostali namještaj uništili.

POREZNI URED: Iz kase sav je novac oduzet, a sve spise, blagajničke knjige i vrtiednosne papire iznieli su pred ured i upalili. Zgrada je vlasništvo Dr. Dušana Franića.

DUHANSKI URED: Sav novac su iz kase oduzeli. Plaitno i konope koje se je nalazilo u magacinima razdieliii pućanstvu, kao djelomićno i duhan. Magacine'u kojima se je nalazila velika kolićina duhana, kao i sve spise upalili su, a koji magaciini još i dan danas gore.

POSTA, BRZOJAV I BRZOGLAS: Iz kase novac oduzeli. Brzobjavne i brzoglasne aparate polupali: a krugovalmike oduzeli, a koji su krugovlasnioi bili zaplijenjjeni i pohranjeni u pošti. Zgrada je vlasništvo Marte Franić.

ORUZNICKA POSTAJA: Razoružanje oružnika, oduzimanje oružja i municije. Zapaljena je zgrada i tom prigodom izgorio je čitavi namještaj g. Spiri Pelicariću, fi nane. podpregledniku. Zgrada je vlasništvo Martinac Ante i Joze pk. Mate.

KOTARSKI SUD: Oduzeli pisaće mašine, te nešto spisa poništili.

RAZDJEL FINACIJALNE STRAŽE: Poništili službene spise.

GRADANSKA ŠKOLA: Pocijepali slike Poglavnika.

OSNOVNA ŠKOLA: Pocijepali slike Poglavnika.

Ujedno se napominje, da su u svim drugim uredima i privatnim stanovima poništene slike Poglavnika.

[. .]

Partizani su preko oielog dana ubijali i pljaćkali te su oko 20—24 časa napustili Vrgorac i povukli se prema planini »Rilić« i »Bdokovo«. Kad su se napadaći — partizani povlačili sa istima je dobrovoljno izbje-glo oko 50 muških i ženskih osoba. Prisilno nisu nikoga odveli.

Sutradan po izvršenom upadu t. j. 16. o. mj. došla je u Vrgorac italijanska vojska (oko 700 vojnika). Da li će i koliko ostati u Vrgorcu nije poznato, ali se već govora, da će mjesto napustiti.

Bud/ući da je pučanstvo obćine Vrgorac ostalo bez ikakve hrane kao i robe za odjeću i obuću, jer je sva hrana i roba od strane partizana oduzeta, to bi bdio neobhodno potrebno, da se nađe neki izilaz i što žurnije nastradalo pučanstvo podpomogne, a naročito one obitelji čiji su pojedini članovi strieljani, kao i one, koje su siromašne i opljačkane.«

Dostavlja se radi znanja i raspoložbe, da se ovome boljševičkom zvjerstvu jedanput stane na kraj.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 515

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 19. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU
PARTIZANA NA DRVENIK KOD GRACA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. broj: 1383/42.

Omiš, dne 19. lipnja 1942.

Predmet: Napadaj komunista na
selo Drvenik.

- 1) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih
snaga »Slovenija—Dalmacija«
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 3) RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI

S u š a k

Ured I/III.

Z a g r e b

Oružnička postaja Gradac spisom Taj. broj 259/42. od 9. lipnja t. g.
dostavlja:

1) 8. VI. 1942. g. u 15.30 sati upalo je 40—45 naoružanih komunista u selo Drvenik (15 km sjeverozapadno od sela Gradac) i tamo su napali jednu našu ophodnju od tri pričuvna oružnika, ove iznenadili i bez borbe razoružali odnevši im tri puške sa bodovima, 300 naboj, pet komada bombi i opremu, potom su ih zarobili i sobom u brdo odveli preko Gradine i venca planine na Pmića staju (6 km, sjeveroistočno od Drvenika).²

Mjere za oslobodenje zarobljenih nisu poduzete jer postaja nema zato mogućnosti uslijed slabog brojnog stanja.

2) 8. VI. 1942. g. u 16 sati jedan dio iste skupine koja je napala i zarobila našu ophodnju od tri pričuvna oružnika u jačini od 30 komunista po upadu u selo Drvenik napala je tamošnji poštanski ured isti opljačkali, sve uredske predmete u istom polupali i poništili a spise popalili, zatim se u brdo preko Gradine i vjenča planine u pravcu Pmića staja (6 km, sjeveroistočno od Drvenika) udaljili.

Nikakve mjere za otklanjanje štete nisu poduzete, jer postaja zato nema mogućnosti.

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/7—71.
k. 214.

² Odnosi se na Biokovsku partizansku čet.

BROJ 516

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 19. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O UPADU
PARTIZANA U ZAOSTROG KOD GRACA'

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. br. 1384/42.

Omiš, dne 19. lipnja 1942.

1. Obće upravnom povjereničtvu kod Višeg
zapovj. tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«
2. Ministarstvu un ut. poslova — Tajništvo ministra
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured. I/III.

Z a g r e b

Oružnička postaja Gradac spisom Taj. broj: 261/42. od 9. lipnja t. g.
dostavlja:

»9. VI. u 8 sati upalo je 40—50 naoružanih komunista u selo Zao-
strog (10 km. sjeverozapadno od sela Gradca) i tamo su napali poštanski
ured istoga opljačkali zatim sve predmete i stvari polupali, b. b. žice
isjekli, a spise popalili zatim se u pravcu Prisika (4,5 km. sjevero-
istočno od Zaostroga) preko Gornjeg Zaostroga udaljili.²

Mjere za uklanjanje štete od strane ove postaje nisu do sada pre-
duzete, jer za to nema mogućnosti usljed slabog brojnog stanja momčadi.

Veličina štete, a niti vrijeme za uzpostavu saobraćajne veze nije
poznato.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki Župan:
Luetić v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/7—78, k. 214.

² Odnosi se na Biokovsku partizansku čet.

BROJ 517

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 19. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O STANJU JAVNE
SIGURNOSTI U ŽUPI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika **Župa** Cetina
Taj. broj: 1390/42.

Omiš, dne 19. lipnja 1942.

Predmet: Stanje javne sigurnosti.

1. Obće uprav. Povjereničtvu kod višeg Zapovjedništva tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija« — S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — na ruke Ministra g. Dra Artukovića
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — na ruke ravnatelja g. Eugena Kvaternika
4. Zupanstvu pri Poglavniku
5. Ministarstvu hrvat, domobranstva — glavni stožer
6. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III.

Z a g r e b

Zadnji događaji na području Velike župe Cetina poprimaju u pogledu javne sigurnosti uslijed oružane djelatnosti komunističkih banda sve krvaviji i dramatičniji. Oblik, koji ugrožava hitne državne interese i uništava i zadnje tragove napora i borbe hrvatskog naroda u prošlosti kao i plodove ustaške narodne oslobodilačke borbe u svim pravcima ljudske djelatnosti, što se izražava u moralnom i političkom pogledu. Nauka i taktika bolješevika prenijeta je na naše tlo i vrši se nesmetano sa strane komun. banda sa svim okrutnostima, a da se ne može tome stati na kraj. Ta zlodjela izražavaju se u svakodnevnim ubijstvima viđenijih ljudi, žena, staraca i djece u pljački imovine, palenju kuća, ubijanju svećenika i obećavačavanju crkava i svetišta i ucjenjivanju pučanstva u najodvratnijem smislu tako, da je narod obezglavljen i zapanjen, šta se to događa.

To se događa pred očima naših vlasti i talij. oružane snage i ništa nije poduzeto, što bi načelo i oslabilo tu bandu, nego se te akcije čišćenja dugo vremena pripremaju i njihov je rezultat izlazak na teren, gdje su se komunističke bande pojavile i povratak u bazu za nekoliko sati sa konstatacijom, da su se partizani pred oružanom silom morali povući. Ovakav je odgovor na naše intervencije i moljakanje i poniženja, da se nešto učini, a svi napori, izražaja prijateljstva i održavanja najuže saradnje nije pomoglo, da bi se njihov stav promjenio.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 35/2—2,

Naših oružanih snaga uabće nema osim oružništva, koje je malo-brojno i nemoćno, da nešto učini, što bi značilo vršenje vlasti i što bi davalo ofoiležje, da naše vlasti uistinu obstoje.

Ovo se stanje može primjeniti gotovo na sve kotareve a posebno na kot. Makarska. Da se stanje bolje ocrta i primjerima sa strane ove Župe citira se izvještaj Zapovjedništva Oružničkog voda, koji je dostavljen ovoj Župi spisom Taj. br. 345/42. od 10. lipnja t.g., a koji glasi:

»U vremenu od 17. svibnja 1942. pa do danas partizanske bande na području kot. Makarska, počinile su sljedeća zlodjela:

17. svibnja 1942. izvršili su oružani napad na oruž. postaju Igrane.² Odbijeni su.

19. svibnja 1942. opljačkali su 2 seljaka iz sela Basta, odnievši im robe u vrijednosti oko 6.000 Kn.

20. svibnja 1942. opljačkali su dva seljaka iz sela Tučepi, odnievši im robe u vrijednosti oko 40.000 Kn.

Istog dana izvršili su pljačku Franjevačkog samostana u Zaostrogu, odnieli robe milionske vrijednosti.

Istog dana ubili su seljaka Divić Juru iz sela Basta.

23. svibnja 1942. kod sela Podgore, izvršili su pljačku nad motor-nim brodom »Mira« odnievši preko 4.000 pošt. paketa i druge robe.³

26. svibnja 1942. izvršili su oružani napad na oruž. postaju Kozica i ubili zapovjednika postaje/*

27. svibnja 1942. na putu Makarska—Zadvarje sačekali su i oplja-čkali tehn. činovnika Karla Vebera iz Makarske i odnieli mu 181.000 Kn. državnog novca i sav njegov privatni novac.

30. svibnja 1942. na području oruž. postaje Baška Voda, ubili su pokusnog oružnika Franju Dedića.⁵

1. lipnja 1942. na putu Zadvarje—Makarska, na mjestu zvanom »Zabnjak« sačekali su samovoz Cizmić Franje iz Zadvarja i ubili vla-snika samovoza.⁶

3. lipnja 1942. opljačkali su 4 seljaka iz sela Tučepi, odnievši im robe u vrijednosti oko 163.000 Kn.

7. lipnja 1942. opljačkali su 15 seljaka iz sela Tučepi, odnievši im robe u vrijednosti oko 600.000 Kn.

8. lipnja 1942. u selu Drveniku zarobili su 3 naoružane ustaše, koji su se nalazili kao pripomoć oružničke postaje Gradac.⁷

9. lipnja 1942. ubili su u selu Zaostrogu, suprugu Poreskog činov-nika Despota Mate iz Makarske i povelj sa sobom njezinog sina.

Iste noći opljačkali i demolirali su poštanski ured u Zaostrogu i Drveniku. Pričinjena šteta nije poznata, jer nema nikakovih veza.⁸

Pored ovoga za ovo kratko vrijeme, od strane partizana počinjena su još druga mnogobrojna zlodjela. Uništavanje b.b. linija, pošt. postrojbi i puteva je svakodnevno.

Za sve napried iznieto podnietu su posebna izvješća od strane ovog Zapovjedništva i na tome je ostalo. Nikakove protumjere nisu preduzete niti su se mogle preduzeti. Oruž. postaje ne raspolagajući s dovoljnim

²# ³, ⁴> ⁵, ⁶, ⁷, ⁸ i ⁹ Odnosi se na Blokovsku partizansku četu.

snagama, primorane su ograničiti vršenje službe nastojbinu postaje i obranu vojarne, što i ovo neće biti dovoljno, jer je podpuno sigurno da se priprema u najskorije vrijeme jedan masovni napad, svih partizanskih bandi, na vojarne postaja Gradac, Igrane i Kozica, da se domognu oružja i slome sva uporišta vlasti. Također o svemu ovome obavještene su italij. vojne vlasti, koje su na sebe primile dužnost održavanja reda i sigurnosti u ovim krajevima i koje su jedine u stanju, s obzirom na raspolagajuće snage, da preduzmu neke protu-mjere, ali skoro u svim slučajevima ostale su pasivne, ne preduzimajući skoro ništa, ili što su ono preduzeli ostalo je bezkorisnog rezultata. Naše crne legije koje su se nekoliko dana nalazile na području Gradca i Bacine, nisu preduzimale nikakove akcije, već su poslije kraćeg vremena napustile ovo područje, a s time još je više doprinieta moralna snaga partizanima.

Velike skupine dobro naoružanih partizana silaze iz »Biokova« skoro u sva sela, u dielu obalne zone Baška Voda — ušće Neretve, vršeći teror nad stanovništvom uzimajući mu harač u hrani i piću, vršeći kontrolu prometa, pretres i legitimisanje osoba, izdavajući svoje propusnice. Svakodnevno zastrašeni ljudi bježe u Makarsku, tražeći pomoć, koja im se ne može dati. U kratko, da kažem, u »Biokovu« u ovom dielu obalne zone partizani su podpuni gospodari. Ukupno brojčano stanje partizana na ovom području deni se oko 1.000 ljudi, od kojih ima oko 500 dobro naoružanih.⁹

Podnoseći prednje, a savezno sa ranijim mojim pried logom, molim da se kod mjerodavnih izhoduje i učini potrebno«.

Obzirom na gornje činjenice i teški položaj kao i na neaktivnost talijanske vojske moli se odmah nešto učiniti, da se samo položaj na području kotara Makarska popravi, pošto osim u mjestima Gradac i Makarska naše vlasti uobće ne postoje, a raspolaže se sigurnim podacima, da će partizani poslije Vrgorca napasti Gradac i Makarsku, jer su dovoljno jaki da to izvrše.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 518

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 19. LIP-
NJA 1942. POGLAVNIKU NDH O AKTIVNOSTI PARTIZANA U KOTA-
RIMA: BOS. GRAHOVO, DRVAR, KNIN I DRNIŠ¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA — KNIN

Broj: V. T. 16/198-42

Knin, 19. lipnja 1942.

Predmet: Partizani na područjima
Bos. Grahovo, Drvar, Knin
i Dmiš.

Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske	— Dr Anti Paveliću
Ministru unutarnjih poslova	— Dr Andriji Artukoviću
Ministru vanjskih poslova	— Dr Mladenu Lorković-u
Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva	— za Glavni Stožer
Obće upravnom povjereniku	— Dr Vjekoslav Vrančić-u
Doglavniku — Postrojniku	— Dr Ljudevitu Šolc-u
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne Službe	— Eugenu Kvatemiku
Uredu Poglavnika — Izvjestitelju G.U.S	— Branki Rukavina
Glavnom Ustaškom Stanu	
Poglavnikovom Glavnom Stanu	

Kotar Bos. Grahovo i Drvar

Središte komunističke akcije uperene prema Bos. Grahovu u posljednje vrijeme je Tičevo Malo i Tičevo Veliko. Tu djeluje oko 2.000 partizana. Njihovo oružanje ne može se točno ustanoviti!, ali vjerovatno može se utvrditi, da nijesu svi naoružani vatrenim oružjem. Imaju dosta pušaka talijanskog porijekla, ali oskudijevaju u strijeljivu. Te odrede vode Ljubo Babič i Slavko Rodić. Četnici uspješno vode borbu protiv ovim odredima. Do nedavno borbe su bile obrambenog karaktera sa svrhom obrane samog mjesta Bos. Grahovo, a posljednjih dana — nakon podrške, koju četnicima pruža hrvatska državna vlast preko mene — četnici su prešli u navalu i zauzeli važne položaje oko Tičeva Malog i Tičeva Velikog. Talijani su se držali i drže se u svim tim borbama sasvim pasivno, ostajući uvijek u samom mjestu Bos. Grahovo, koje su okružili bodljikavom žicom i ne miču se izvan žice. Ovakovo držanje Talijana, a obratno podrška, koju je pružila im hrvatska državna vlast — izazvala je kod pravoslavaca i četnika neraspoloženje prema Talijanima, a naklonost prema našim vlastima.

Drugo jače komunističko središte nalazi se oko Drvara, osobito se jače komunističke bande kreću oko Otaševca, Kamenice, Zaglavica i Oštrelja. Broj partizana na ovom području penje se do 3.000, premda ni ovi nijesu svi naoružani i mnogi sudjeluju u partizanskim odjelima, jer su na to prisiljeni. Ove partizane vodi Nikola Kotle, Milutin Morača, bivši poručnik jug. vojske, Cvijo Oraščić »Pajčina« iz Sajkovića, Miro Višić iz Šibenika, Obrad Vanjac, Jandrija Tomić, Ilija Došen, sva trojica iz Drvara. Četnici iz Bos. Grahova prodiru prema Sajkovićima i Crnom Lugu, koja mjesta su dodirne točke i veza između partizana oko Drvara i onih u Diinari, koje vodi Vice Buljan. Ovi posljednji ima sad tek nekoliko stotina, jer se većina iz Dinare prebacila oko Drvara. Nakon odstupa Talijana iz Bos. Petrovca osjeća se jači pritisak partizana od strane Bos. Petrovca prema Drvaru. Napuštanjem Drvara od strane Talijana, koje se očekuje svaki dan — porasti će broj partizana.

Kotar Knin

U posljednje vrijeme nije se osjećala komunistička akcija na području ovog kotara u većim razmjerima. Dana 17. lipnja t. g. oko sela Kaldrme blizu Knina izvršen je napadaj od strane jedne skupine partizana, koja je prešla preko sela Biskupije iz sela Orlića, na skupinu talijanskih vojnika. Tom prilikom ubijeno je šest talijanskih vojnika, a ostali su ranjeni. Za represaliju Talijani su izvršili bombardiranje topovima sela Orlića, kojom prilikom je veći dio sela oštećen, a žrtava ima prema nepotvrđenim podacima dosta.²

Kotar Drniš

Na temelju podataka, koje je pružio bivši domobran Luka Bulaja, koji je bio odbjegao među partizane, a povratio se i predao se našim vlastima, koji podatci su sadržani u priloženom zapisniku, na koje molim, da se obrati osobita pažnja i zato što se u zapisniku spominje i učitelj Miroslav Kuhač, koji se nalazi u zatvoru u Zagrebu (od naših vlasti od premi jen u Zagreb) — naše vlasti s talijanskim karabinjerima izvršile su u noći između 17. i 18. lipnja o. g. veći broj uhićenja u Drnišu i okolici. Tako su uhićeni u Drnišu: Čupić Marko, vojni izvijestitelj kod Obćinskog poglavarstva, Ivić Šime, obć. činovnik Kušpilić Slavko, sudski činovnik, Duka Subota, drvodjelac, Magaš Tomislav, mehaničar i Jerković Ivica, činovnik rudnika »Kontinental«. Izvršena je oružana akcija, prema selu Biočiću. Iz kuće Bodrožića Steviše otvorena je vatra na naše oružnike, kao i iz nekih okolnih kuća. Naši oružnici i talijanski karabinjeri bacili su više bomba na te kuće i poslije kraće borbe, u kojoj su trojica buntovnika ranjena, uhićeno je i sprovedeno u Drniš ukupno 51 osoba iz sela Biočića. Svi su pravoslavne vjere i talijanske vlasti su ih odmah predale našim vlastima na postupak.

² Vidi dok. br. 129, napomena 4.

Zaključak

Komunistička akcija na području cijele župe je dosta jaka i opasna obzirom na pasivno držanje Talijana ovdje, gdje je opasnost veća. Radi svega toga, a osobito zbog oskudnog broja naših oružanih snaga na ovom području, u borbi proti partizanima treba računati na suradnju cjelokupnog pučanstva katoličke i pravoslavne vjere, te nastojati što je veći broj tog pučanstva privući k sebi, ne vodeći pri tome računa

0 manjim razmimoilaženjima, koje postoji između pravoslavaca i katolika — naprotiv treba nastojati ta razmimoilaženja zgodnim političkim postupkom smanjiti, te nastojati zadovoljiti većinu pučanstva bez razlike na vjere i privući ga borbi proti partizanima. Pri tome ne smije nas smetati, ako se borba proti partizana kod pravoslavnog pučanstva vodi pod imenom četništva. U današnjim prilikama — radi naše slabosti, radi potrebe konsolidiranja Države radi držanja i možebitnih namjera Talijana, da privuku sve pravoslavce k sebi i radi dobrih odnosa s talijanskim vojnim vlastima, kojima trebamo pokazati svu svoju spremnost

1 odlučnost, da pomažemo njihovu borbu proti partizanima — moramo sve poduzeti, da uništimo komunizam, a četnike da ne ometamo u njihovoj borbi proti komunistima, već naprotiv da ih pomažemo, a ujedno svim silama nastojimo ih pridobiti za sebe, pridobiti za suradnju i lojalnost prema hrvatskim državnim vlastima.

[. . .]

Za Dom spremni!

Zamjenik obće uprav, povjerenika
kod Višeg zapovjedništva tal. oru-
žanih snaga »Slovenija—Dalmaci-
ja« Veliki Župan i Stožernik
Sinčić David v. r.

(M. P.)

BROJ 519

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMISU OD 20. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O OPĆEM POLITI-
ČKOM I SIGURNOSNOM STANJU NA PODRUČJU VRLIKE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. br. 1416/42.

Omiš, dne 20. lipnja 1942.

Predmet: Obće političko i sigurnosno
stanje na području občine Vrlika.

1. Obće uprav, povjereničtvu kod Višeg zapovjed.
tal. oruž. snaga «Slovenija—Dalmacija»
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III

Z a g r e b

Obć. poglavarstvo u Vrlici spisom Taj. br. 46/42 od 15. lipnja t.g.
dostavlja:

»■Savezno sa dosadanjim koli pismenim, toli usmenim izvješćima
o obćem stanju na području obć. Vrlika, podpisano smatra svojom sve-
tom nacionalnom dužnosti, da Veliku župu izvesti o teškom, dapače
kritičnom stanju koje vlada na ovom izloženom sektoru.

Počam od pobunjeničkih ustanka krajem mjeseca srpnja 1941., pak
sve do danas obće prilike, koli u političkom, toli sigurnosnom pogledu
razvijaju se na štetu Hrvata, tako da je hrvatsko pučanstvo u materi-
jalnom pogledu pretrpilo štetu, koja se kreće od nekoliko milijuna kuna,
a u krvi je ovo pučanstvo doprimilo nekih 30 žrtava u najboljoj mu-
ževnoj dobi. Područje občine Vrlika graniči sa kotarevima: Drniš, Knin,
Bos. Grahovo i Livno. Pogranična sela ovih kotara nastanjena su pu-
čanstvom grkoistočne vjere, koje je neprijateljski raspoloženo prema
Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Ovo neraspoloženje pojačano je akcijom
partizana, koji se skrivaju i vrše akcije iz sela gore navedenih kotare-
va, a imade ih u većim skupinama i po planinskim predjelima (Dinara,
Svilaja i Kozjak) na području občine Vrlika. Skoro nema dana, da
odmetnička banda (četnici i partizani) ne vrše pljačku i ubijstva nad
hrvatskim selima i Hrvatima uobće. Hrvatski elemenat se danas nahodi
u podređenom položaju. Ova podređenost Hrvata pojačana je akcijom
nacionalne milicije (fašista) savezničke Italije. Ova po selima obć. Vrli-
ka osniva četničke skupine, daje im oružje pod vidom borbe protiv
partizana, ali ove četničke skupine naoružane, osim vršenja navodne

službe po nekim selima obćine (u koje se nema pristupa) skupa sa fašistima zalaze i u samo mjesto Vrlika. Kakav utisak ovo čini na Hrvate nije uobće potrebno isticati, već je dovoljno iztaknuti da je ova četnička skupina iz i talij. kamiona jučer prigodom svetkovine u sred mjesta Vrlike, klicala: Živio Kralj Petar II, Živjela Kraljica Marija, Živila Dinastija Karadordevića, Živila Jugoslavija. U selu Koljanima izgleda da je jedan časnik fašista među pravoslavnim pučanstvom govorio: Pjevajte vaše nacionalne srbske pjesme. Jedan veći odred fašista sa četničkom skupinom od nekih 25—30 četnika jučer je bio u selu Cetini, gdje je pokušao, da naoruža ovo ratoborno pravoslavno selo u blizini kojega se nahode odredi diinarsko-primorskih partizana, koje pučanstvo ovoga sela pripomaže materijalno, vrši upade u hrvatska sela, pljačkaju, a iz ovoga sela se nekoliko osoba nahodi i u redovima partizana. Jučer su jedan predjel sela Kijeva zvan »Poglavaš« zauzeli partizanski odredi. Kako se selo Cetina nahodi u blizini ovog predjela, to su fašisti i četnici bili pozvani na sudjelovanje u borbi protiv partizana, ali ovi niesu sudjelovali. Borbu protiv partizana vodili su seljani Kijeva sa oružništvom i nešto domobrana, tako da su partizani bili jučer potisnuti.

Na ovom predjelu »Poglavaš« partizani su bili iztakli i crvenu zastavu. Predjel se nahodi izpod planine Dinare, a graniči sa selom Unište (kotar Bos. Grahovo) iz kojega je podpuno izselio nekih 35 hrvatskih obitelji, a u Uništu su ostali sami pravoslavni, koji primaju partizane i s njima surađuju.

Ovo poglavarstvo jutros primilo obavjest, da su partizani ponovno zauzeli predjel »Poglavaš«, koji je naseljen samo Hrvatima sela Kijeva. Fašistička akcija o naoružavanju sela Cetine jučerašnjim danom nije konačno uređena, jer su seljaci od fašističkih časnika tražili, da se pusti na slobodu nekih 30 pritvorenika, a tek tada da će primiti oružje i sa Italijanima saradivati. Razlog pritvorenja ovih seljana bio je napadaj na hrvatske oružnike i domobrane, kada su u mjesecu veljači vršili službu u ovom selu, poslie čega je nastala akcija sa hrvatske strane, koju je predvodio oružnički poručnik, sada već pokojni Karaman. Vjerovatno je, da će ital. vlasti podleći i pustiti ove pritvornike. Ovo poglavarstvo smatra potrebnim, da predstavnici fašista još kod pravoslavnog elementa rade i na način obećanja, da će im nadoknaditi sve eventualno pretrpljenje štete koli sa strane fašista paljenjem, ubijanjem, i si., već i eventualne štete koje su im naniele i Hrvati, naročito Ustaše.

Područje obćine Vrlika je podpuno odsječeno u cilju saobraćaja, koji je podpuno prekinut dana 18. ožujka. Brzozavnog i brzoglasnog saobraćaja nema od 5. travnja, a kako stvar izgleda ovaj se neće uzpostaviti za izvjesno vrijeme, pošto je između Vrlike i Sinja porušeno stupova oko 5 km., a između Vrlike i Knina oko 12 km. Na uzpostavi ove linije uobće niko ništa ne radi. .

Sa Kninom se uobće nema saobraćaja, a ako se ovaj pokuša bilo na koji način, putnici se zaustavljaju i opljačkaju, tako da više ovim putem nitko i ne putuje. Cak ni sami Talijani iz Knina akopren imaju vojsku i ratni materijal ne saobraćavaju ovim putem, već onim Drniš

—Vrlika. Sa Sinjem saobraćaja nema, osim pojedinci uz riskiranje života i imovine i u koliko neobhodno moraju zalaziti u Vrliku.

Na putu prema Sinju prolazi se kroz dva velika sela nastanjena pravoslavnim pučanstvom (Koljane i Otišić) i kroz ova sela vršili su se napadaji, ubijstva i pljačke Hrvata. Na ovom putu je ubijen oruž. narednik Anić i domobran Mandarić i istom prigodom odveden poručnik Karaman, te u planini Svilaji sa ostalim odvedenicima zlostavljan i ubijen. Kroz ova sela su prolazili partizani, a vjerojatno još i danas prolaze, iz primorski mjesta, te se pridružuju onim u dinarskom gorju. Zadnjih dana je nastao u selu Koljanima (manastir Dragović) sukob između partizana i četnika, te je bilo na jednoj i drugoj strani mrtvih.

Prividno četničko organizovanje uz odobrenje fašista ide bezuvjetno na štetu Hrvata, i ovo može dovesti do teških posljedica za nacionalnu hrvatsku stvar. Partizansko neraspoloženje časovito ide na štetu pravoslavnih, ali nije isključeno da se ovi jednoga dana nađu na istoj liniji na štetu Hrvata.

Dok se ovo piše imamo informacije, da su partizani napali t.zv. balečki most, središte hrvatskih sela Vinalić i Ježević, a što će se dalje odigrati, nije se u stanju ovoga momenta navesti.

U svakom slučaju stanje vrličkih Hrvata je ugroženo. Ovome je uglavnom krivnja na savezničkoj i al. vojsci i miliciji, jer njezin rad u nikojem slučaju ne poklapa se sa intencijama vlade Nezavisne Države Hrvatske. Životi i imovina Hrvata su svakoga časa postali izloženi propasti. Svako odlaganje intervencije moglo bi Hrvate stati života i života.

Jedini ured koji nekako još vrši bar neku vlast u Vrlici to je obćina, ali i ovaj sticajem prilika i razvitkom događaja biti će svaki daljnji rad onemogućen.

Moli se Velika župa, da bi sa svoje strane poduzela korake, da se prilike na ovom izloženom sektoru bar nekako srede. Saveznička italijanska vojska u Vrlici koje je vrlo mali broj naprama svemu stoji pasivno, pak se onda može smatrati, da su Hrvati prepušteni svojoj sudbini. Neobhodno je potrebno, da Velika župa stupi u usku vezu sa zapovjedništvom Divizije »Sasari« u Kninu, da se stanje u vrličkoj krajini stavi na čisto. Bilo bi još bolje da se izhodi odobrenje, da se u Vrlici postavi jedan jači odred hrvatske vojske, da se u selu Kijevo pojača oružnička postaja sa barem 80 ljudi, u Maovicama sa barem 50 ljudi, a da se u Koljanima na t.zv. Vukovića mostu postavi odjel ital. vojske od barem 150—200 momaka.

Gornji se izvještaj podnosi dodatkom, da se stanje na području ovog Poglavarstva pogoršalo hapšenjem nekih 15—20 pravoslavaca iz vrličke krajine koji su svojedobno pošli da nabave nešto hrane, jer od gladi stradaju, ali su ovi žalibože na nagovor nekih dužnostnika iz vrličke krajine u Zagrebu poapšeni, odvedeni u logor »Jasenovac«, te po viestima već strijeljani o čemu je potpisani načelnik već Veliku župu izviestio.

Prednji izvještaj dostavlja se Velikoj župi na ocjenu, a podpisano ujedno izjavljuje, da za svaku eventualnost sa sebe skida svaku odgovornost. Vrlički Hrvati su dosada bili kompaktni, anti četničko-partizanski raspoloženi, a svako daljnje suzdržavanje ovih nemoguće je. Razvitkom prilika Hrvati vrličke krajine stiču uvjerenje, da su prepušteni samo sebi i prema tome na njihovu odgovornost može se računati samo u momentu njihove ugroženosti, koja je tu i sa kojom oni bez odlaganja računaju.

Velikoj župi se prednji izvještaj podnosi predlogom za brzu i neodložnu intervenciju, jer svako zakašnjenje može imati nedoglednih posljedica, koje idu samo na štetu Države Hrvatske, a pučanstvo će izgubiti vjeru u svoju sigurnost, te u odlučnom momentu može zatajiti, ali ne svojom krivnjom, već krivnjom razvitka prilika, koja su tekle samo na njegovu štetu.

Podpisani sviesni svoje nacionalne odgovornosti prednje donose do znanja, time da više nisu u stanju da vrše povjerenu im dužnost, te da će silom prilika morati napustiti svoje položaje, akopren će do zadnjeg momenta stati ondje gdje im je mjesto, a to je uz svoj hrvatski narod, napušten i prepušten samo sebi i svojoj obrani.«

Dostavljajući gornje izvještava se, da su odmah poduzeti koraci da se u začetku suzbiju protuhrvatski izražaji grkoistočnjaka i da se razvoj prilika na području občine Vrlika, gdje razumljivo postoji i jako previranje među grkoistočnjacima obzirom na novonastale prilike uskladi sa drž. interesima i iste privuče na saradnju i lojalnost. Taj se razvitak nalazi u toku i prema dosadašnjim podacima stvar se razvija relativno povoljno.

O svim drugim okolnostima, koje se budu pojavljivale i smetale započete pregovore izvestit će se naknadno.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki Župan:
Luetić v. r.

BROJ 520

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 21. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ZUPE U VREMENU OD 14. DO 20. LIPNJA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. br. 37/42.

Omiš, dne 21. lipnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe za vrijeme od 14. lipnja 1942. do 20. lipnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Zupanstvu pri Poglavniku
5. Ministarstvu hrv. domobranstva — Za Glavni Stožer — Z a g r e b
6. Obćeuprav. povjereniku kod višeg zapovjed. tal. oruž. snaga »Slovenija-Dalmacija« — S u š a k
7. G. Marko Došen. Doglavnik i predsjednik Hrvatskog Državnog Sabora — Z a g r e b

Savezno okružnici Min. unut. poslova od 15. siečnja 1942. V.T. br. 14-I-A-1942. podnosim slijedeći izvještaj:

ad I) Razmjor pobune povećao se je tokom ove nedjelje u kotaru Makarska, što dokazuje masovni napadaj partizana na Vrgorac — o čemu niže, a pojačana je djelatnost pobunjenika i na otoku Braču (kot. Supe-tar). Partizani nesmetano žare, pale i ubijaju muškarce i žene, pljačkaju, odvođe u brda i napadaju oružničke postaje, da se domognu oružja, što im i uspieva, jer brojčano slabe oruž. postaje, nisu kadre da im se odupru. Nezna se za sudbinu mnogih oružnika, pričuvnih oružnika i privatnih osoba, koje su partizani odveli u brda. Narod zahvaća sve veća panika; u mnogim selima seljaci se ne usuđuju spavati kod kuće; iz mnogih mjesta narod bježi, jer se boji krvoločtva partizana, koje se u sve većoj mjeri očituje. Sigurno je da će nakon uspješnog napadaja na Vrgorac slijediti slični napadaji i na druga slabo branjena mjesta, ako se sili partizana ne stane na kraj jednom žurnom kaznenom ekspedicijom.

Ova Velika župa je redovito izvještavala mjerodavne o svim događajima, a mnoge događaje je i nagovještavala, ali sve molbe, prijedlozi i vapaji za pomoć ostali su do sada glas vapijućega u pustinji. Napominjemo i naglašujemo, da je opasnost već pred vratima većih mjesta, i ako su se saveznici u njima zakukuljili, misleći da su tu najsigurniji. Zadnji uspjesi partizana podigli su duhove njihovih simpatizera u svim većim mjestima te se i s te strane mogu očekivati nedaće.

k. 71.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 11/2—1,

U kotaru Supetar također je pojačana djelatnost partizana, dok u ostalim kotarima još uvijek vlada relativno zatišje.

Tokom nedjelje partizani su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dne 14. lipnja 1942. 3. km. daleko od Supetra (kot. Supetar) partizani² su napali tabornicu ženske ustaške mladeži u Supetru Zdenku Medved, opljačkali je i izudarali;

b) Dne 15. lipnja 1942. na brdu »Turija« kod sela Zupa Biokovska (kot. Imotski) jedna grupa naoružanih partizana nepoznate jačine napala je jedan tal. vojni poštanski samovoz u kojem je bilo 5 vojnika. Vojnici su pobijeni a samovoz opljačkan i zapaljen.³

c) Dne 15. lipnja 1942. oko 6 h na putu između sela Mravince i Zrnovnica (kot. Omiš) dva naoružana partizana sačekali su Ćirila Perka povjerenika podružnice HRS-a u Omišu i odveli ga sobom u planinu Mosor te se za njegovu sudbinu ne zna.

d) Dne 14. lipnja 1942. oko 200 partizana upalo je u selo Drvenik i Zaostrog (kot. Makarska) te su na dva mjesta presjekli b.b. vod poništivši veći broj stupova.⁴

e) Dne 14. lipnja 1942. oko 23 h partizani su u selu Zivogošću (kot. Makarska) presjekli 16 brzozavnih i brzoglasnih stupova i pokidali žice.⁵

f) U noći 14 na 15 lipnja 1942. grupa od 50—60 partizana sašla je iz planine Mosor u selo Dugopolje zaselak Kuti (kot. Omiš) te opljačkala 5 kuća iztaknutijih Hrvata.

g) Dne 15. lipnja 1942. oko 5 sati partizani su dinamitom porušili cestu Metković—Split na km 392 na mjestu Vrh Turije (kot. Imotski) u dužini od 20 metara i širini 4 metra.

h) Dne 15. lipnja 1942. oko 600 partizana naoružanih puškama, bombama i strojnicama napalo je mjesto Vrgorac (kot. Makarska) te su zauzeli oruž. postaju, sve državne urede opljačkali kao i privatne dućane i zapalili duhansko skladište; i u občini, pošti i poreznom uredu uništili sve spise.⁶ U borbi je poginuo jedan Ustaša i dva domobrana. Partizani su zatim pohvatali i postrijeljali 2 oružnika i 30 mještana, među kojima i 9 ženskih. Haračenje, palenje i ubijanje trajalo je nesmetano čitav dan. Pučanstvo izbezumljeno i u panici pobjeglo je iz Vrgorca, mjesto daje izgled pustoši. Saveznici u Metkoviću bili su tokom dana obaviješteni o događaju, te su odmah uputili u Vrgorac vojsku i tenkove, ali su se u Velikom Prologu 5 km. daleko od Vrgorca zaustavili, jer je na tom mjestu cesta bila razrušena. Tek sutradan su saveznici prosljedili za Vrgorac, kojega su partizani već davno bili napustili.

i) U noći od 15 na 16. lipnja 1942. partizani su u dva navrata napali oruž. postaju u selu Zupi (kot. Imotski) ali su napadaji odbiveni.

² i ¹⁰ Na Braču su djelovale ilegalne udarne grupe sve do 22. lipnja 1942. kada je formirana Bračka partizanska četa.

³ Vidi dok. br. 523.

⁴ i ⁵ Akciju je izvršila Biokovska partizanska četa. Vidi dok. br. 521.

⁶ Vidi dok. br. 123, 133, 514 i 525.

j) Dne 16. lipnja 1942. partizani su u većem broju napali selo Kozicu (kot. Makarska), te su nakon borbe zauzeli oruž. postaju. Za sudbinu oružnika se ne zna. Selo je opljačkano.⁷

k) Dne 16. lipnja 1942. u Supetru (kot. Supetar) žene i djeca u velikom broju demonstriraju proti vlasti tražeći hrane.

k) Dne 16. lipnja 1942. u Supetru (kot. Supetar) žene i djeca u velikom broju demonstriraju proti vlasti tražeći hrane.

l) U noći od 16 na 17. lipnja 1942. partizani su opljačkali samostan Blaca na otoku Braču (kot. Supetar).

m) U noći od 17 na 18. lipnja 1942. partizani su posjekli 29 brzo-glasnih stupova i porušili oko 60 metara željez. pruge izpod sela Koprivna (kot. Omiš).⁸

n) Dne 18. lipnja u 7.30 sati jača grupa naoružanih partizana napala je oruž. ophodnju postaje Muć u planini Moseć (kot. Omiš). U borbi su partizani odbijeni. Tri oružnika i dva milicionera su ranjena, a gubitci s protivne strane nisu poznati.³

o) Dne 20. lipnja 1942 u 12.30 sati partizani su upali u zgradu rizničke straže u Postirama (kotar Supetar), te odnели tri puške i preko 100 naboja. Odpor nije pružen.¹⁰

ad II) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad III) Povodom događaja u Vrgorcu i uobće u kotaru Makarska izgleda da talijanske vojne vlasti pripremaju neku akciju proti partizana u kotaru Makarska.

ad IV, V), VI) i VII)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju,

ad VIII)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju sa sljedećim novim prijedlogom:

Rizničke stražare u čitavoj primorskoj zoni i na otocima smatramo većim dielom sasvim nepouzdanima i to s razloga što su se isti već više puta prilikom sukoba sa partizanima bez otpora predavali, a sada evo partizani nesmetano uzimaju puške iz njihovih prostorija. Predlažemo stoga da se rizničke straže ili sasvim razoružaju te oružje preda oružničkim postajama za naoružavanje milicije, ili pak da se rizničke straže uklope u oružništvo odnosno stave u službu i pod nadzor oružništva barem dok traju iznimne prilike.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v.r.

(M.P.)

⁷ i ⁸ Akciju je izvršila Biokovska partizanska četa.
¹⁰ Vidi dok. br. 524.

BROJ 521

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 23. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O RUŠENJU TT
STUPOVA U ŽIVOGOŠĆU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 1455/42.

Omiš, dne 23. lipnja 1942.

Predmet: Izvješće o prekidu brzoglasne
i brzoglas, pruge po partizanima
podnaša.

- 1) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
Kod višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga »Slovenija-
-Dalmacija« — S u š a k
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III.

Z a g r e b

Oružnička postaja Igrane spisom Broj 988/42. od 15. lipnja t.g. do-
stavlja:

»14. lipnja 1942. g. oko 23 sata po nepoznatim osobama — partiza-
nima presječeno je 16 brzoglasnih i brzoglasnih stupova u selu Zivogošću
općine i kotara Makarska, tako da je brzoglasni i brzoglasni saobraćaj na
toj pruzi prema Gradcu nemoguć, jer su i same žice pokidane.²

Po ovome je izvješćeno i ravnateljstvo pošta, brzoglas i brzoglasa u
Makarskoj putem brzoglasa od strane ove postaje — odnosno poštanskog
ureda u Igranima radi znanja i preduzimanja mjera za uspostavu pruge.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Veliki Župan:
Luetić v.r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 51/2—1,
k. 214.

² Vidi dok. br. 520.

BROJ 522

**PISMO MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 24. LIPNJA
1942. GLAVNOM STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O SPROVOĐENJU
SPORAZUMA IZMEĐU VLADE NDH I TALIJANSKOG VIŠEG ZAPO-
VJEDNIŠTVA ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«¹**

V r l o t a j n o
Zagreb. 24. lipnja 1942.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
ZAGREB

Br. V.T. 510/42.

Predmet: Spora/um sa Superslodom.

GLAVNOM STOŽERU USTAŠKE VOJNICE

Z a g r e b

»Savezno sa zaključcima sjednice Hrvatske vlade od 23 lipnja, ministarstvu vanjskih poslova čast je zamoliti da se odmah pristupi izmjeni činovnika i službenika u II. i dielom u III. zoni, koji bi mogli smetati na ma koji način daljnju suradnju s talijanskim vojničkim vlastima ili pacifikaciju i normalizaciju uobće.

Kod toga treba imati pred očima da se ne radi o nekoj kazni već o političkoj mjeri, promjeni prilika, koja zahtjeva kao takova i izvjesne promjene osoba, pa sve i do nižeg osoblja.

Promjene treba provesti sa dvaju gledišta.

1) kod osoba, koje su bile na ma koji način povezane s političkim događajima, naročito s onim u ljetu 1941., tako da je njihov rad u dodiru s pučanstvom sada oštećen i da bi mogli biti smatrani kao nepovoljni za sadašnji rad u duhu pacifikacije i normalizacije.

2) kod onih, koji su se kod odnosa s talijanskim vojničkim vlastima pokazali kao nezgodni ili za koje je poznato da ih talijanske vojničke vlasti smatraju kao nezgodne zbog incidenta koje su imali ili radi odnosa spomenutih pod 1).

Bilo je poželjno, da se promjene izvrše što brže obzirom na rok kad sporazum od 19. lipnja stupa na snagu (11. srpnja dakle do 1. VII).

U prigibu dostavlja se 1 primjerak prijevoda Sporazuma od 19. lipnja radi proučavanja i pripreme mjera savezno s tim sporazumom.²

Savezno s tekstom sporazuma treba istaknuti sljedeće:

Zone (područja) koje razlikuju sporazum su sljedeće: a) II. zona (tj. tzv. obalni pojas), koja obuhvaća područje između obale odnosno talijan-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 3/12—10, k. 85.

² Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 32, dok. br. 116.

ske granice i tzv. linije demilitarizacije. U II. zoni nalaze se dakle: ciela obala s otocima, dalje Vrbovsko, Ogulin, Plitvice, Korenica, Bos. Grahovo, Livno, Tomislavgrad, Mostar, Nevesinje, Gacko, a granica zone je sjeveroistočno i sjeverno od tih mjesta, kod Mostara na Prenju. b) III. zona između »linije demilitarizacije« i demarkacione linije između njemačke i talijanske vojske (u III. zoni su Karlovac, Bos. Krupa i Bihać, Bos. Petrovac, Sanski Most, Varcar Vakuf, Kupres, Bugojno, Prozor, Konjic, Foča, Čajniče).

Kod odnosa u pojedinim zonama važno je sljedeće:

Talijanske čete napuštaju postepeno III. zonu osim Karlovca. Hrvatska je vlada preuzela jemstvo da će biti poštovane obveze preuzete od talijanskih zapovjedništava u ime talijanske vlade i da se ne će počinuti nikakve represalije ili zloupotrebe (nasilja) protiv pučanstva, dalje da će se na najdjelotvorniji način osigurati javni red.

Ove obveze vriedit će i za »pnotukomunističke bande« i članove istih, postavljene od talijanskih vojničkih vlasti. U toj zoni postoji inače naša vlast. Kod njih može Supersloda za sada ostaviti svoje častnike za vezu.

U II. zoni vriedi uz isto jemstvo kao za III. zonu u pogledu pučanstva, da će održanje javnog reda vršiti solidarno hrvatska građanska i talijanske vojničke vlasti uz najtjesniju suradnju, a uz pravo talijanskih vojničkih vlasti da zahtijevaju izmjenu, obustavu ili neizvršenje onih mjera, koje smatraju nepovoljnim za javni red i za normalizaciju. Ovom zahtjevu moraju same mjestne vlasti udovoljiti. Hrvatske vlasti moraju 0 mjerama, koje prelaze okvir redovne uprave izviestite talijanske vojničke vlasti, teritorijalno nadležne.

Prednji dopis dostavlja se Predsjedništvu vlade, svoj gg. ministri-ma, drž. tajnicima za javne radove i za promet. Glavnom Stožeru domo-branstva, Glavnom Stožeru Ustaške vojnice i zapovjednicima mornarice 1 oružništva s molbom na proučavanje sporazuma.

Za Dom spremni!

Ministar vanjskih poslova
*Lorković-**

(M.P.)

³ Mladen

BROJ 523

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 24. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNICKU POSTAJU ŽUPA BIOKOVSKA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Broj: taj. 1487/42.

Omiš, dne 24. lipnja 1942.

**Predmet: Napad na oružničku postaju
Zupa Biokovska od strane
partizana.**

- 1) **OPĆE UPRAVNO POVJERENICTVO**
kod višeg zapovjed. taj. oruž. snage
»Slovenij a—Dalmacij a«

S u š a k

- 2) **MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA**
Tajništvo ministra

Z a g i r e b

- 3) **RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST**

Z a g r e b

- 4) **USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI**
Ured I/III

Z a g r e b

- 5) **STOŽERU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE**

M o s t a r

Oružnička postaja Zupa Biofcovtaka Taj. broj 254/42 od 17. lipnja t. g. dostavlja:

»16. lipnja 1942. u 0.10 i 2 sata naoružana grupa od oko prilike 40 partizana napala je vatrenim oružjem oružničku postaju Zupa Biokovska.² Partizani su došli sa sjeverne strane od Tunije koja graniči sa samom planinom Biokova, partizani su istodobno pri dolasku pred sobom dotjerali 16 mazaga vjero va ino da se maskiraju da su kao putnici da bi lakše izvršili oipkolenje i zauzeće posltaje a u koliko bi uspjeli mazge bi otjerali sobom, kada su se približili posttaji oko 50 metara stražar postaje je zavikao stoj, partizani pozivu nisu sljedovali te su oružndci na iste otvorili puščamu vatru a istodobno vatru su ojtrvorili i partizani sa više strana i za zidova i ceslte, te ovom prilikom vođena je borba oko 5 minulta, kojom prilikom su se partizani povlačili a mazge se uslied puščane vatre razbijegle, istog dneva u 2 sata partizani su ponovo sa istih mj esita otvorili puščaniu vatru na postaju a oružnici na njih te

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 52/2—1, k. 214.

² Akciju su izvršili partizani Biokovske čete.

je i ovoga puta borba trajala oko 5 minuta. Od oružnika nije niko poginuo a niti ranjen. Od napadača na licu mjesta ništa nija ostao a niti je bilo kakvih tragova krvi. Ovom prilikom oružnici i jedan milicioner utrošili su 87 naboja a partizani oko 30. Partizani su se poslije druge borbe povukli koristeći noć u pravcu zapada u planinu Biokovo, a mizge su se uslijed puščane vatre razbijegle u neposrednu blizinu, koje naknadno vraćene s opatveniaima. Mazge o kojima je riječ svojina su seljana sela Kirstaitica koje su se nalazile predhodnog dana u planini Biokovo na paši bez čobana.

Dozna to je po očevicima mještana da su napadači imali jednu atrojiniou koja je bila postavljena pred jednom kućom do ceste ali iz iste misu pucali.

Partizani poslije ove borbe ni jesu se u sela povraćali a niti kome što opljačkali ili koga ubili.

Brzotjav u mjestu Župi od 25. ov. mj. ne funkcionira premda je linija na području postaje ispravna.

Dostavlja se radi znanja.

Veliki Župan :
Luetić v. r.

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 24. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBI ORUŽNI-
KA I PARTIZANA KOD MUĆA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Broj : taj. 1485/42.

Omiš, dne 24. lipnja 1942.

**Predmet: Izvješće o vođenoj borbi
između oružništva i parti-
zana.**

- | | |
|--|-------------|
| 1) OBĆE UPRAVNO POVJERENIČTVO
kod višeg zapovj. tal. oruž.
snaga »Slovenija—Dalmacija« | S u š a k |
| 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
tajništvo ministra | Z a g r e b |
| 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST | Z a g r e b |
| 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III | Z a g r e b |
| 5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE | M o s t a r |

Oružnička postaja Muć spisom Broj 382/42. od 19. lipnja t.g. do-
stavlja:

»Dana 18. lipnja 1942. godine u 3 sata upućena je oružnička ophodnja od 6 oružnika i 16 milicionera sa ove postaje i Međupostaje Ogorje Donje, u brdo »Moseć« radi pretresa terena i staja (koliba) radi pronalaska pobunjenika (partizana), pa se je oružnička ophodnja istog dana oko 7.30 sati sukobila u šumi na mjestu znanom »Granića staje« daleko od oružničke postaje Muć oko 4 km u zapadnom pravcu sa većom grupom partizana u koliko je mogla oružnička ophodnja primjetiti bilo ih je oko 150.² Susret je bio posve blizu tako rekuć prsa u prsa. Borba se je djelomično održavala do 12 sati istog dana, zatim su se partizani povukli zapadno, a oružnička ophodnja istočno prema ovoj postaji, iz razloga što su se izrastajali prikrivajući se, tražeći bolje zaklone, prenašajući (spasavajući) ranjene i zbog pomanjkanja streliva, te zbog nadmoćnosti protivnika. U borbi su ranjeni oružnički vodnik Medić Jakov, Maričić Ivan, oružnik Barišić Frane i milicioner Muslim Lovro p. Mate iz Ogorja Gornjeg, koji je sutradan t.j. 19. lipnja t.g. u blizini mjesta

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 54/2—1, k. 214.

² Vidi dok. br. 520.

borbe pronađen mrtav, a za vrijeme borbe nije bilo moguće istog spasiti, a milicioner Leskur Josipov iz sela Ogorja Gornjeg je nestao i ni do danas se za njegovu sudbinu ne zna. Oružnički vodnik Medić Jakov i ako ranjen pokušao je bio ranjenog Muslim Lovni spasiti (ponijeti) ali kada u ovome nije mogao uspjeti od istog je pušku ponio sobom (spasio ju).

Rezultat borbe na protivnoj strani nije se mogao ustanoviti a po dokazima oružnika i milicionera koji su borbu vodili bilo je većih gubitaka i na protivničkoj strani tj. od strane partizana, a sav teren gdje je borba vođena još nije pretražen.

Dana 18. lipnja 1942. godine oko 14 sati bila je došla Italijanska vojska iz Sinja i Klisa oko 2 satnije u mjesto Muć, pa se je ista vojska istog dana oko 16 sati natrag povratila, a danas 19 lipnja 1942. godine oko 6 sati ponovno je došla Italijanska vojska oko 1 satnija i 50 domobrana Hrvatske Vojske iz Sinja pod zapovjedništvom nadporučnika g. Rake, te je ova vojska nakon kraćeg zadržavanja u Muću produžila prema selu Postinje Donje, a sa sobom uzeli izvjestan broj oružnika i milicionera kao putovođe.

Za vrijeme borbe 18 lipnja t.g. oružnička ophodnja i milicioneri zapazili su, da su partizani obučeni u razna odijela: mješana vojnička, građanska i seljačka, a naoružani strojnicama, bombama i puškama.

Ranjeni oružnici otpremljeni su u Sinj radi liječničke pomoći i tamo zadržani na liječenju, a poginulog Muslim Lovru rodbina je sahranila na groblju u selu Ogorje Gornje, dočim za nestalim Leskur Ivanom se traga.«

Dostavlja se radi znanja!

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 525

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 24. LIPNJA 1942.
O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNICKE POSTAJE VRGORAC
I KOZICA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Broj: taj. 1492/42.

Omiš, dne 24. lipnja 1942.

Predmet: Razoružanje oružničkih
postaja Vrgorac i Kozica
od strane partizana.

- | | |
|---|-------------|
| 1) OBĆE UPRAVNO POVJERENICTVO
kod višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga »Slovenija—
—Dalmacija« | S u š a k |
| 2) MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra | Z a g r e b |
| 3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost | Z a g r e b |
| 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III | Z a g r e b |
| 5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE | M o s t a r |

Kotarsko oružničko zapovjedništvo Makarska spisom Taj. br. 2/42.
od 19. lipnja t. g. dostavlja:

»15. lipnja 1942. g. oko 5 sati u jutro napala je grupa oko 600 naoružanih partizana na mjesto Vrgorac,² kotar Makarska na koje su sa svih strana otvorili puščanu i stroj no-puščanu vatru sa bacanjem bombi. Napad je najprije izvršen na oružničku postaju. Oružnici koji su se zatekli u vojarni pružili su otpor otvorivši vatru, ali suobasuti puščanom i stroj-puščanom vatrom i bacanjem bombi odbrojno jačeg napadača, te budući su partizani srušili krov vojarne sa bombama, kao i prozore od zgrade što im je omogućilo slobodno bacanje bombi u vojarnu oružnici su bili prisiljeni na predaju.

U borbi sa partizanima poginuo je domobran Delić Ibrahim i ustaša Kovač Petar.

Partizani su ovom prilikom odnijeli iz oružničke postaje sav materijal i stvari posteljinu i drugo. Od oružja i streljiva odnijeli su 29 pušaka, oko 2.500 naboja, 10 bombi, gotovog novca i postajne menaže 13.800 kuna, 2.133 kuna beriva pričuvnika.

Iz duvanske postaje pored drugih stvari, namještaja i materijala i duvana odnijeli su prema neprovjerenim podacima gotovog novca 1.200.000 kuna.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, k. 172, f. 3. d. 40/1—4.

² Odnosi se na Biokovsku partizansku četu. Vidi dok. br. 123, 133, 514 i 520.

Iz poreske uprave i pošte nije se moglo dobiti podatci koliko je novca odneseno, dok iz občine Vrgorac odnijeli su 100.000 kuna, a od prehranbenog odbora občine Vrgorac odnijeli su zatečenu količinu živih namirnica i sav novac, ali koliko nezna se.

Iz navedenih privatnih trgovačkih radnja odnjeli su sve što se je u dućanu našlo, novac, stvari, robu itd. ali koliko i čega nije se moglo ustanoviti.

Partizani su prije odlaska zapalili skladišta dvije zgrade duvanske postaje sa cjelokupnom količinom u njima zatečenog duvana kojeg je navodno bilo oko 50 vagona, te zgradu oružničke postaje koje su zgrade sa svim stvarima i namještajem podpuno izgorjele.

[. . .]

Partizani su napustili Vrgorac oko 20 sati i sa njima su otišli svi komunistički orijentisani, kao i mnogo drugih osoba netko kao njihov pristalica, a drugi iz straha. 90% građana napustili su Vrgorac otišavši po obližnjim mjestima i šumama bojeći se represalija od talijanske vojske i vlasti.

16. lipnja ov. g. oko 8 sati stigla je u Vrgorac Italijanska vojska iz Metkovića sa oko 12 tenkova, oko 15 samovoza sa oko 400 vojnika.

Talijani su po okolnim mjestima u Staševici, Draževićima i Umćanima izvršili pretres sela u okolini te u Staševici zapalili nekoliko kuća u kojima nisu našli stanovnika.

Istoga ovoga dana partizani su napali oružničku postaju Kozica istu opljačkali i zapalili zarobivši 4 oružnika i to: narednika Bobić Vukića Stjepana, i oružnika Danu Zrnu, Martina Čule i Matu Krešića, koje su odveli sa sobom i za čiju se sudbinu nezna. Oružnik pokusni Stjepan Kamber pobjegao je i javio se postaji Tihaljine.

13 pričuvnika koji su ovoga dana bili pošli sa teretnim samovozom iz Kozice za Omiš preko Vrgorca sačekali su ih partizani 3 km. udaljeno od Kozice razoružali i prema nepotvrđenim vještima zarobili i odveli sa sobom te se i za njihovu sudbinu nezna, ali se pogovara da su ih pustili.

Ovom pljačkom sa postaje Kozica partizani su pored cijelog namještaja, stvari i materijala i od 13 pričuvnika odnijeli oko 18 pušaka, oko 3.000 naboja i oko 15 bombi.

Šteta kod ove postaje nije se mogla ustanoviti, jer nije još izvršen očevid na licu mjesta.

Prema vještima partizani su u Kozici opljačkali trgovačku radnju Jujinovića.

Očevid na licu mjesta u Vrgorcu izvršen je od strane zapovjednika«.

Dostavlja se savezno tamošnjem izvještaju Taj Broj 1435/42. od 19. lipnja 1942.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog župana
Juraj Stanojević

BROJ 526

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 27. LIP-
NJA 1942. POGlavNIKU NDH O ODNOSU VLASTI NDH PREMA
ČETNICIMA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA — KNIN

Broj: V. T. 16/204-42

Knin, 27. lipnja 1942.

Predmet: Problem četnika u NDH i
odnos drž. vlasti prema čet-
nicima.

Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske	— Dr Anti Pavelić-u
Ministru unutarnjih poslova	— Dr Andriji Artuković-u
Ministru vanjskih poslova	— Dr Mladenu Lorković-u
Ministru Hrvatskog Domobranstva	— Za Glavni Stožer
Obćem upravnom povjereniku	— Dr Vjekoslav Vrančić-u
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne službe	— Eugenu Kvaterniku
Poglavnom Županu	— Dr ing. Josipu Balen-u
Doglavniku — Postrojniku	— Dr Ljudevitu Solc-u
Uredu Poglavnika — Izvjestitelju GUS-a	— Branki Rukavina
Poglavnikovom Glavnom stanu	

Organiziranih četnika iz Drvara, Bos. Grahova, kotara Knin ima oko 4.000. Oružano je oko 1.500 ljudi. Ova oružana snaga jača je od naših oružanih snaga, kojima na ovom području raspolažemo i mi silom zasad ne možemo ništa učiniti protiv četnika, pogotovo što oni djeluju u sredini u kojoj žive 90% pravoslavaca, kojih većina je uvijek priprava četnicima pomoći. Gore spomenuti četnici drže pojedina sela kninskog kotara, dio kotara Bos. Grahova i mali dio kotara Gračac.

Na području južne Like i zapadne Bosne t. j. na području moje župe i okolnih terena — veće područje je pod vlašću partizana — nego ono, koje drže četnici. Partizana na ovom području ima više nego četnika. Partizani drže polovinu kotara Bos. Grahovo, Drvar, čitav kotar Bos. Petrovac, čitav kotar Donji Lapac i veći dio kotareva Glamoč i Gračac.

Nakon prvih uspjeha postignutih u politici smirivanja među pravoslavnim pučanstvom, a osobito nakon uspostavljene suradnje s četnicima i njihovim vođama² na cijelom gore spomenutom području na najočitiji način osjećalo se i osjeća se previranje među pravoslavnim pučanstvom.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 17/6—1, k. 195.

² Vidi dok. br. 511 i 512.

Ovo previranje je osobito zapaženo nakon posljednjih sastanaka i dogovora s četničkim vođama. Sve ono, što je među pravoslavicima protiv mira i suradnje s Hrvatima i hrvatskim vlastima — opredjeljuje se za partizane. Tako u posljednje vrijeme najnepomirljiviji pravoslavci iz Knina i okolnih sela (osobito oni, koji su utjecali na nepomirljivo držanje pok. Paje Popovića, koje je sad u partizane poveo Popovićev prvi suradnik Petar Mijakovac) otišli su i odilaze k partizanima. Odilaze u Dinaru ili Kozaru. Osobito odilaze u Kozaru, gdje se je posljednjih dana bio osnovao novi njihov štab. Skupilo se tu nakon našeg sporazuma s četnicima (osobito iz redova pristaša Paje Popovića) oko 400 partizana. Četnici Đujića, Mane Rokvića — njih oko 200 — po dogovoru sa mnom, našom vojskom i Talijanima došli su u južna sela kninskog kotara, da zapriječe bijeg iz tih sela pravoslavnom pučanstvu k partizanima, te da unište odred u Kozari, koji se opasno približio Kninu i odakle se vršila opasna i smišljena promičba prema selima kninske okoline. Četnici, naša vojska, Talijani ovih dana najuspješnije su povelili i izvršili gornji zadatak. Sad se baš završava u zajedničkoj saradnji uništenje tih partizanskih odreda. Ovaj posljednji događaj izazvao je osobito zanimljivu i novu sliku u Kninu. Kroz Knin su prolazili i prolaze oružani četnici. Njihove vođe s oružanim pratnjama šetali su Kninom u društvu s našim ljudima i sa mnom te našim častnicima. Dolazili su s bombama i puškama u župu. Priređena je bila večera, gdje su bili njihovi vođe sa mnom i predstavnicima naše vojske. Dolazili su njihove vođe u moj stan i si. Dva tri beznačajnija incidenta dogodila su se, ali su uzročnici kažnjeni koliko s moje, toliko s četničke strane. Svak je kažnjavao svoje. Bogunović je javno isprebijao neke svoje ljude, a tako isto i »četnički vojvoda« Mane Rokvić.

Jaz između četnika i četnika je neopisiv i neizgladiv. Ovaj jaz je zapravo jaz između Srba samih, koji se u međusobnoj borbi uništavaju. Mi ovu borbu trebamo podržavati i ne dozvoliti približavanje jednih drugima, već podvojenost podržavati i četnike upotrijebiti u borbu protiv komunista, kojih osim vođa — većina je pravoslavaca. Uništiti skupa s četnicima partizane — znači uništiti pomoću istih Srba — njihovu većinu. Smatram ovo politički važnim i potrebnim osobite pažnje. Izazvati podjelu, podržavati međusobno uništavanje za nas predstavlja političku korist. Ovo trebamo uzeti opravdanim razlogom u nastojanju i radu našem oko pridobivanja četnika i saradivanja s njima. Ovom saradnjom osim toga smanjujemo broj otvorenih neprijatelja, smanjujemo broj onih, koji, dok se bore protiv nas — onemogućuju djelo našeg unutarnjeg državnog konsolidiranja, našeg jačanja, organiziranja, naše uprave, naših oružanih snaga, koje organiziranje, jačanje su prvi preduvjet našeg obstanka i naše izgradnje. Podržavati četnike, pomagati četnike smatram nuždom, makar ta suradnja i to podržavanje kao i priznavanje dobilo oblik u odnosu njih prema državnoj vlasti sličan obliku i odnosu, kojeg je u b. Jugoslaviji imala Hrv. seljačka zaštita prema državnoj vlasti prije sporazuma Maček—Stojadinović. Mislim, da ove odnose nameće — makar privremeno državna nužda. Ovakovo određivanje odnosa četničke organizacije prema hrvatskoj državnoj vlasti smatram privreme-

nom, jedinim izlazom u današnjoj situaciji na nekim područjima Države, osobito ako se želi smirenje, prestanak revolucije, naše unutarnje sređivanje, organiziranje uprave i vojske, te ako je potrebno iskazati dok traje rat našu savezničku lojalnost — osobito prema Italiji — u borbi protiv partizana. Obratni postupak, mislim, da će izazvati povećanje broja neprijatelja, kao i neprestane sukobe i neslaganja s talijanskim vojnim vlastima, koje — htjeli mi ili ne htjeli — pred nama i mimo nas i onako s četnicima rade, saraduju i četnike pomažu. Smatram u ovakvim prilikama, kad već četnici postoje, kad ih nijesmo u mogućnosti uništiti, te kad ih Talijani pomažu i žele kao političko sredstvo protiv nas upotrijebiti — da i mi tim činjenicama otvoreno u oči pogledamo, te neslužbeno četnike priznamo, prema njima se odnosimo kao čimbeniku, koji postoji, kojeg je bolje imati uza se, — nego protiv sebe, koje je potrebno oduzeti Talijanima iz njihovih ruku — kao njihovo sredstvo protiv nama.

U gornjemu obraćam pažnju na odnos u prošlosti i sadašnjosti između Talijana i četnika. U prošloj godini, dok se nijesu odrazivali uspjeti u politici smirenja, čitavo pravoslavno pučanstvo ovih krajeva, a osobito četnici, otvoreno s određenim političkim ciljem izbjegavali su svaki dodir s hrvatskim državnim vlastima. U svojim selima i u svojim logorima u daljoj i bližoj okolini Knina pravoslavci-četnici vijali su samo talijanske zastave. Ovim zastavama je bio čitav Knin okružen. Svi Srbi javno su željeli, tražili pripajanje ovih krajeva Italiji. Dr Niko Novaković-Longo i dr. triumfirali su, kao i njihovi saradnici i pomagači na talijanskoj strani. Danas, koliko zbliženje između nas i četnika se povećava, koliko je suradnja veća, toliko se osjeća udaljivanje četnika, njihovih vođa od Talijana i ohlađivanje njihovih odnosa. Njihovi vođe danas jasno i otvoreno pokazuju svoje neraspoloženje prema Talijanima, govoreći, da su oni prozreli namjeru Talijana, ali im oni neće da služe. Oni žele Jugoslaviju ili u Hrvatskoj Državi ostvarenje svojih prava. O tom da li će postojati Jugoslavija ili Hrvatska odlučit će rat, ali u svakom slučaju oni žele suradnju Srba i Hrvata, a nikako robovanje Talijanima i ostvarenje njihovih težnja na Balkanu. Na ovo raspoloženje i političku pozadinu ovoga treba računati, kad se određuje naš odnos prema četnicima, kad se odlučuje o saradnji s četnicima, kad se raspravlja o njihovim odnosima prema nama i prema Talijanima.

Sve gornje smatram opravdanim razlogom vođenja politike smirivanja i pridobivanja četnika i četničkih vođa saradnji s nama, osobito u ovom graničnom i osjetljivom području, te u današnjim političkim prilikama, kad smo okruženi iz vana i iznutra brojnim i jakim neprijateljima, kad smo slabi i nesposobni da silom rješavamo sva pitanja i sve poteškoće odjednom.

Da se četnike pridobije saradnji i privuče, najprije borbi protiv komunizma s nama mjesto s Talijanima, a zatim ovisno o razvitku međunarodnih događaja i odlukama u ovome ratu — punoj lojalnosti i privrženosti državnoj vlasti, potrebno i bezuvjetno:

1) Na čitavom području, gdje postoji nesredjenost, gdje pravoslavno pučanstvo žive u većini, posvetiti najveću pažnju organizaciji naše uprave

i naših oružanih snaga. Naši uredi, kao predstavništva državne vlasti, moraju voditi najsposobniji činovnici, koji su sposobni uliti poštivanje kod pučanstva, koji su sposobni, osobito upravni činovnici, vršiti djelo smirenja i zbliženja. Veliki župani i kotarski predstojnici, uživajući najšire ovlasti moraju biti najsposobniji i najpožrtvovaniji naši predstavnici, koji će odlučno, savjesno, a i energično vršiti djelo smirenja i državnog sređivanja — znajući se nametnuti ulici i ološu, koji, nažalost, je preuzeo maha u našoj politici i koji se više puta nameće u odlukama mjerodavnih — osobito u pokrajini.

Najveću pažnju treba posvetiti organizaciji naših oružanih snaga domobranskih, ustaških. Ove snage dobro opremljene i odgojene pod strogim i pravednim vodstvom uputiti u najosjetljivija područja. Prisustvo oružanih snaga jedino je u stanju izazvati dojam o našoj snazi i našem suverenitetu. Koliko manje oružanih snaga mi imamo na terenu, toliko se jače ispoljuju neprijateljske namjere, toliko se jačom ispoljuje potreba saradnje s četnicima, toliko četništvo u odnosu prema našoj državnoj vlasti ima položaj za nas nepovoljniji. Koliko mi raspolažemo jačim oružanim snagama, toliko se mijenja odnos četnika prema nama — u nama povoljnijem obliku, toliko četnici su slabiji i sve više primorani na popuštanje, a preko njih i čitavo pravoslavno pučanstvo. Odnos naše državne vlasti prema četnicima i četničkom pitanju može se razvijati i razvijat će se samo u okviru omjera naših snaga prema njihovim snagama. Koliko naša državna vlast iza sebe ima više snage predstavljene u oružanim snagama, toliko će četništvo imati manjeg značaja, toliko će se odnos mijenjati u našu korist. Tako u cijeloj Državi, tako u pojedinim njezinim dijelovima.

2) Danas je potrebno četnike i njihove obitelji smatrati i prema njima se odnositi kao ravnopravnim državljanima, zaboravljajući pri tome djela prošlosti, koja su uglavnom izazvata nezakonitim postupcima »divljih Ustaša«. Ujedno treba prelaziti preko početnih možebitnih ispada, koje bi mogli vršiti njihovi pojedinci i danas, jer se njih mora smatrati ljudima, koji su godinu dana proveli u šumama, koji su puni sjećanja na prošlost, puni nepovjerenja i nesigurnosti prema našem postupku i u budućnosti.

3) Isplaćivati mirovine udovicama pravoslavnih državnih službenika, koji su ubijeni od »Ustaša« ili partizana, osobito onima, čije molbe preporuča velike župe.

4) Opuštene državne službenike pravoslavne vjere, čiji prijem preporuča veliki župan, preuzimati u državnu službu.

5) Ministarstvo udruge treba staviti na raspolaganje velikim župama novac za isplaćivanje pomoći obiteljima i onih pravoslavaca-četnika, koji su u revoluciji neopravdano, protuzakonito ubijeni, opljačkani i oštećeni koliko od »divljih Ustaša«, toliko od partizana.

6) Obiteljima pravoslavaca-četnika, čiji članovi ginu u borbi proti partizanima, plaćati podpore onako, kako se plaćaju za poginule katoličkim obiteljima.

7) Osobito u krajevima, gdje pravoslavci žive u većini, preuzimati odpuštene oružnike, te pomiješavši ove s Hrvatima, uspostaviti oružničke postaje.

8) Sva ministarstva trebaju strogo narediti podređenim činovnicima, da pomažu, a zabraniti da ometaju djelo smirenja. U tom pravcu trebaju stroga naređenja dati podređenima osobito Ministarstvo unutarnjih poslova, Glavni Ustaški Stan, Zapovjedništvo Ustaške vojnice i Vrhovno oružničko zapovjedništvo. Osobito treba disciplinirati postrojbe Ustaške vojnice, Željezničke Ustaške vojnice i sve Ustaške dužnostnike. U tom pravcu moraju biti izdata stroga naređenja i određene stroge kazne za prekršitelje. Velikim županima, Stožernicima, mjesnim domobranskim i Ustaškim zapovjedništvima treba dati najšire ovlasti u kažnjavanju neopravdanih izgredata i pojedinačnih ispada, koji mogu i najmanje ometati djelo smirenja i unutarnje konsolidacije. Treba u tom pravcu dati stroga uputstva baš što se tiče odnosa i postupaka prema pravoslavicima i četnicima.

9) Državna promičba kroz tisak i riječ treba izbjegavati sve ono što može izazvati nepovjerenje kod pravoslavaca, a čitava promičba treba težiti i pomagati radu oko smirenja, te javno označiti i obilježiti promjenu političkog kursa.

10) Ministarstvo unutarnjih poslova treba pružiti najšire ovlasti velikim županima, te iste uputiti, da svim sredstvima trebaju voditi politiku smirenja, trebaju tražiti dodira s četničkim vodama u svrhu uspostave suradnje s ovima, stavivši velikim županima na raspolaganje i veća novčana sredstva.

11) Osobito u politički osjetljiva područja, kao na pr. ovo moje župe, prema kojemu Talijani pokazuju i pokazivat će osobitu pažnju i političke namjere zbog blizine svojeg državnog teritorija, u prvo vrijeme nikako ne odašiljati Ustaške postrojbe, već samo domobranske postrojbe, jer na ovom i ovakovom graničnom području smatram, da bi Talijani mogli iskoristiti u svoju korist svaku našu pogriješku.

Molim i predlažem pažljivo proučiti i prihvatiti gornje prijedloge, jer su zasnovani na realnom gledanju političkog položaja i političkih prilika, koje ovdje vladaju, gdje se očituju u punoj realnosti neprijateljske namjere, neprijateljska jakost, a vlastita slabost temeljena na još nedovoljnoj organizaciji naših oružanih snaga i naše uprave.

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
kod Višeg zapovj. talijanskih oru-
žanih snaga »Slovenija—Dalmacija«
Veliki Župan i Stožernik:
Sinčić David v. r.

(M. P.)

BROJ 527

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 28. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA NA
PODRUČJU ZUPE U VREMENU OD 21. DO 27. LIPNJA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. br. 40/42.

Omiš, dne 28. lipnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
župe za vrijeme od 21. lipnja 1942. do
27. lipnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost —
3. Ministarstvu vanjskih poslova —
4. Zupanstvu pri Poglavniku
5. Min. hrvatskog domobr. — Za Glavni stožer — Z a g r e b
6. Obće uprav, povjereniku kod višeg zapovj. tal. oruž. snaga
»Slovenija—Dalmacija« — S u š a k

Savezno okružnici Min. unut. poslova od 15. siječnja 1942. V. T. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj :

ad I) Tokom ove nedjelje pojačala se je aktivnost pobunjenika na otoku Braču (kot. Supetar).² Pljačke i ubojstva na dnevnom su redu i to sve partizani vrše nesmetano, niti se išta poduzima proti njih. Saveznici se uobće ne miču uzprkos mnogobrojnih intervencija sa naše strane, a broj naših oružnika je tako malen, da se isti moraju ograničiti na čuvanje oružničkih postaja te ne mogu provesti nikakvu samostalnu ofenzivnu akciju. Narod je zahvatila panika te svi koji su se i malo istakli u radu za hrvatski narod ili angažirali u ustaškom pokretu — bježe, jer partizani — uzprkos parola da se bore protiv okupatora — biraju svoje žrtve izključivo među istaknutijim Hrvatima, naročito Ustašama.

U ostalim kotarima vlada prilično zatišje, pa i u kot. Makarska, gdje Talijani već nekoliko dana vrše akciju čišćenja.

Tokom nedjelje partizani su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dne 21. lipnja 1942. g. oko 21. sat između mjesta Pučišća—Pražnice (kotar Supetar) partizani su iz zasjede napali i ubili oružnika Nikolu Hrastu sa oruž. postaje Pučišće i učitelja Karninčića.

b) Dne 22. lipnja 1942. oko 1.40 sati oko 60 partizana upalo je u selo Sumartin (kot. Supetar) te su odneli organima riz. straže 5 pušaka, 184 naboja, 36 okvira za naboje, 12 kartonskih kutija, 4 nabojnjače, 5 pri-pasnih remena, 5 viškova, 5 poklopaca, 5 kopča i 5 remena za puške.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu **VN**, arhiva NDH, reg. br. 13/6—1, k. 226.

² Na Braču je od 22. lipnja 1942. godine djelovala Bračka partizanska četa. Vidi dok. br. 176.

c) U noći od 22. na 23. lipnja 1942. partizani su napali oružničku postaju Bogomolje (kot. Hvar). Oružnici su se oduprli i partizani su nakon 6-satne borbe odbiveni. Istom prilikom partizani su opljačkali poštu i zarobili jednog oružnika.

d) U noći od 23. na 24. lipnja 1942. u Mircima (kot. Supetar) partizani su izvukli iz kuća i strijeljali Jerka Kirigina (brata glavarara sela) i župnika Don Matu Hrastu. Prvi je ostao na mjestu mrtav, a drugi teško ranjen.

e) Dne 24. lipnja 1942. u 13 sati partizani su razoružali domobrane stalne obhodbne u Sutivanu (kot. Supetar) odnievši 7 pušaka i 535 naboja.

f) Dne 25. lipnja oko 1 sat partizani su u Praznicama (kot. Supetar) zapalili zgradu pučke škole, u kojoj je prije bila oruž. postaja.

g) U noći od 25. na 26. lipnja 1942. partizani su u Postirama (kot. Supetar) razoružali obć. stražara Jurka Markovića, provalili u obć. magazin i odnieu 800 kg. riže, zatim su provalili u kuću obć. načelnika Bižace, ali ga nisu našli pa su njegovu ženu ošišali. Opljačkali su također neke privatne kuće.

h) Dne 26. lipnja oko 23 sata oko 40 naoružanih partizana napali su riz. stražu u Gdinju (kot. Hvar), ali je napadaj odbiven.

i) Dne 27. lipnja oko 24 sata partizani su u Ložišću (kot. Supetar) opljačkali i ubili Ivana Domića učitelja u miru.

ad II) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju dodatkom da su talij. vojne vlasti u selu Cetina (obćina Vrljka, kot. Sinj) naoružale su puškama i po 30 naboja 75 grkoistočnjaka za borbu protiv partizana. Pri ovom sporazumu naše vlasti nisu sudjelovale.

ad III) Već nekoliko dana talij. vojne vlasti vrše akciju čišćenja na području kotara Makarska.³ O samoj akciji i toku operacija naše vlasti nisu obavještene, pak se o rezultatu za sada ne može izviestiti. Prema privatno dobivenim viestima glavnina partizana obkoljena je u području sela Bačine te ima žrtava i s jedne i s druge strane. U akciji je oko 10.000 tal. vojnika dobro naoružanih, pa ukoliko ustraju do kraja ima nade da će partizani biti uništeni.

ad IV) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad V) U kotaru Makarska talijanske vojne vlasti su uzele inicijativu za čišćenje pobunjenika, dočim su na ostalom području ove Velike župe i dalje pasivni, osobito u kotaru Supetar, gdje je stanje vrlo zabrinjujuće.

U ostalom kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad VI), VII) i VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

³ Vidi dok. br. 385, napomena 2.

BROJ 528

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 30. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA NA BRACU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 1567/42.

Omiš, dne 30. lipnja 1942.

Predmet: Kotar Brač — nasilja partizana.

1. Zupanstvu pri Poglavniku — Z a g r e b
2. Min. unut. poslova — tajničtvu — Z a g r e b
3. Min. unut. poslova — Ravnateljstvu za javni
red i sigurnost — Z a g r e b
4. Obće upr. povjer. kod višeg zapovj. tal. oruž.
snaga »Slovenija—Dalmacija« — S u š a k
5. Zapovjedničtvu III. zbornog područja —
Glavnostožerni odjel — T r a v n i k

Cast mi je izviestiti Naslov, da je noću od 29—30. lipnja t. g. oko
9 sati na putu između Bola, kotar Brač i samostana Dominikanaca u
Bolu iz zasjede od strane nepoznatih napadnuta oružnička obhodnja,
kojom je prilikom ubijen oružnički narednik Jadrijević Ante, a jedan
domobran ranjen.-

Napadači su odnели dvie puške.

O napadaju obavješteno je talijansko zapovjedništvo u Bolu.

Dana 29. ov. mj. oko 15 sati došla je u Splitsku, kotar Brač, jedna
grupa od 30 sa pištoljima naoružanih partizana i vodila »iztragu« u
pogledu krađe krumpira u Splitskoj.

Ustanovljene krivce su pohvatali, svezane vodili zato po mjestu, a
poslie toga odveli u Postire te na sred mjesta svezali o jedno drvo, te
nakon 2 sata odvezali i pustili na slobodu.

Partizani su se nakon ovog čina razbježali.

Budući partizani na otoku Braču svakog dana vrše sve veća nasilja
nad mirnim pučanstvom, to ova Velika župa moli nadležne vlasti, da
shodno preduzmu, jer ova Zupa ne raspolaže sa potrebitom oružanom
silom, da ta nasilja sprieči.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :
Juraj Stanojević v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 15/5—1,
k. 226.

² Odnosi se na Bračku partizansku četu. Vidi dok. br. 176.

BROJ 529

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG PREDSTOJNIKA U MAKARSKOJ OD 1.
SRPNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O
PLJAČKI TALIJANSKE VOJSKE U BACINI I GRACU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Taj. br. 449/42.

P r i e p i s
Makarska, 1. VII. 1942. god.

Predmet: Akcija talijanske vojske
čišćenja zemljišta od pobunjenika.

1. Obće upr. povjereništvo N.D.H. kod višeg zapovj.
tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

2. Ministarstvu unut. poslova — Tajništvu ministra
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
4. Ustaškoj nadzornoj službi — obći odsjek
5. Stožeru VI. divizije — M o s t a r
6. Velika župa Cetina — O m i š

Oružnička postaja Gradac izvješćuje:

24. VI. u 12 sati došao je iz Ploča od sela Bačina jedan bataljon talij. vojske u selo Gradac. Ovom prilikom zapovjednik bataljona je izvijestio da se njegov bataljon pješadije nalazi na putu za Split i da će u neposrednoj blizini sela narediti bivakovanje no da se narodu priobći da njegova vojska neće nikome ništa činiti bilo kakovu pljačku od naroda vršiti. Za ovim je bataljon krenuo u sjedište sela gdje se kroz pola sata vremena prikupio i odmorio potom cestom u pravcu sela Brista krenuo i tamo se pored ceste sjeverozapadno od Gradca za 800 metara ulogorio.

Nešto kasnije t. j. kroz 1 sat vremena vojnici ovoga bataljona i vojnici jednog sata alpinaca koji su također nešto kasnije iz Bacine u Gradac došli odmah su se u selo povratili i pri tome pod vidom prometačine zgrada sa oduzimanjem novca i hrane, a na posljedku i svega ostalog odpočeli tako da su skoro od svih i svakoga kroz 24, 25, 26 i 27. VI. sa uzimanjem i otimačinom produžili, hranu trošili i pili, a posteljinu i rublje i ostale potrebe na mazge, brodove i čamce odnosili i 27. VI. pješadija do 12 h. a pomorske jedinice u 16 sati selo napustili tako da su pomorske jedinice odplovile u pravcu Metkovića, a kopnena vojska odputovala morskom obalom u pravcu Makarske.²

Pored mnogobrojnih privatnika vojska je pljačkala i harala i javne i drž. urede opljačkavši školu, riz. stražu, agenciju J. P. i rudamski dom.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 13/1—3, k. 62.

² Vidi dok. br. 385, napomena 2.

nosili sve vrednosnije stvari dok su ostatke stvari lupanjem uništili. Najviše su opljačkane porodice odbjeglih partizana i komunista, a među njima i ugledni trgovac i dobar Hrvat Srećko JeJavić, koje je pljačkom dućana, novca i paljevinom jednog skladišta prčinjena šteta od preko 1.000.000 Kuna.

Od partizanskih porodica najviše su opljačkani braća kom. vode Šutića Ante zv. »cikvantina«, Paivle, Niko, Stipe i Tomo, jer je sva njihova imovina za ishranu i odjevanje odnešena a jedan dio kućnog namještaja na ulicu izmešen i tamo zapaljen, a osim toga jedna vila zapaljena.

Osim pljačke mještana vojnici su na više mjesta pokušali silovanje žena i djevojaka.

25. VI. u 12 sati odpočela je puščana, strojopuščana i mitraljeska paljba i paljba bacača bombi na mjestu zv. Dubravke (4 km. sjeverozapadno od Gradca). Paljba je trajala sve do 18 sati. Za sve ovo vrijeme iznad mjesta borbe kružio je jedan talij. bombarder koji je u 10 navrata od morske obale bombardirao neke položaje vjerojatno pa rt i zan sko-komunistič. bandi. Oko 17 sati talij. vojnici donijeli su u Gradac jednog njihovog mrtvog druga i jednog ranjenog častnika koji su preneti na usidrene torpiljarke.

Drugo po ovome nepoznato dok se vojska po brdima i pored obale i dalje nailazi u postepenom pokretu prema Makarskoj.

26. VI. u 8 sati talij. pomorske snage od jedne torpiljarke i dva minonosca uz predhodno izvidanje jednog talij. aviona zasipale su čitavo brdo iznad Gradca topovskim granatama gađajući spilje, jarke, udolice i uobće sva mjesta za koja se moglo držati da ima prikrivenih partizana i komunista. Ovdje je izbačeno preko 100 granata.

Istog dana u 7 sati dakle prije odpočetog bombardiranja ponašanje talij. častnika bio je nemalo čudnovato, čas su jedni naređivali jedno, a dilugi drugo, te su tako stvorili zabunu među narodom koju su iskoristili za hvatanje članova od porodica odbjeglih komunista i partizana, pa su tako uhvatili sljedeće osobe :

Jurja Miloševića, Zlatna Andrijaševića, Vladu Peku, Stipu Peku, Slavka Zidića, Božu Zidića, Juru Peku i Antu Peku svi rodaci i prijatelji odbjeglih komunista osim Jurja Miloševića koji sa istim nema nikakove veze. Uhićeni su ukrcani na brodove i prevezena za Metković.

Isto tako predhodnog dana tj. 25. VI. jedan sat alpinaca doveo je sobom dvie gnupe oko 50—60 starijih i mlađih ljudi iz sela Baćine, koje su također sa parobrodom odvezli za Metković.

Osim napried navedenih Talijani su naredili i uhitili dvie sestre kom. vode Šutića Ante »cikvantina« iz Gradca, Maricu Zidić rođenu Sutić i Mariju Šutić, zatim Matu Peka oca odbjeglog opasnog komunista Petra Peke, Martinu suprugu i dvie kćeri, Radelić Ivana pk. Mate iz Gradca oca od dva odbjegla sina komunista i jedne ćeri i supruge.

26. VI. u 7 sati zapovjednik baitaljona preko podređenih častnika naredio je da mu se stave na raspoloženje iskaz svih komunista i parti-

zana, a osim toga i jedina obhodnja od 8 momaka oružnika i domobrana, što je odmah i učinjeno, te je obhodnja sa bataljonom krenula obalom u pravou Makarske.

27. VI. oiko 13 sati, jedna skupina ovoga bataljona došla je u selo Podaca i tamo zapalila 6 partizansko-kom. kuća koje su odmah izgorile. Naroda u selu uobće nije bilo.

Obć. poglavarstvo dostavilo je također, da je prilikom prelaza talij. vojske kroz mjeslto: Bačina, Gradac, Brist i Podaca od 24.—29. lipnja o. g. ista podpuno opljačkala sve kuće u spomenutim selima. Sa pljačkom je po talij. vojsci započeto 24. lipnja o. g., te je nastavljeno idućih dana sve do 29. lipnja o. g. kada je se spomenuta vojsika preko istih sela povratila u luku Ploče. Svu opljačkanu robu, hramu, pokućstvo, vino, ulje i ostalo ukrcavalo se je spomenutih dana po italij. vojnicima u njihove ratne brodove i vozilo se je prema Metkoviću i Splitu.

Pošto je sa pljačkom započeto odmah prilikom nenadanog dolaska pomenute vojske, to sviet nije imao vremena, i nije mogao ni novac sakriti, pa je i on žiteljstvo pljačkao po spomenutoj vojsci.

Ujedno izvješćuje, da je pokradena i odnesena sva ribarska nafta, mazivo, ulje i petrolje, a nakon toga baraka u kojoj se je spomenuto nailazilo po istima zapalila i do temelja izgorila. Opljačkane su sve trgovine i obrtničke radnje, iz kojih je opljačkan sav alat i sve što je u njima bilo. Trgovinu S. Josipa JeJavića, koja je tekstilom opskrbljivala dijelu obćinu podpuno su opljačkali i do najmanje sitnice odnesli, a poslije toga dva pulta pokušali zapaliti, ali je oba puta požar ugušen po osoblju Rizničke straže, koji se nalazi na katu poviše spomenute trgovine. U spomenutoj trgovini razbiše blagajnu iz koje pokradoše oko 100.000.— kuna. Opljačkan je i magazin obćinskog prehrambenog odbora iz kojeg je po talijanskim vojnicima pokradeno slijedeće:

1).	250kgr. kukuruza u vrijednosti od.....	Kn.	2.250.—
2).	20 „ masti u vrijednosti od.....	„	2.600.—
3).	25 „ margarina u vrijednosti od.....	„	2.500.—
4).	10 „ graha u vrijednosti od.....	„	200.—
5).	10 „ ječma u vrijednosti od.....	„	150.—
6).	80kom praznih vreća u vrijednosti od	„	14.400.—
7).	15 „ sanduka u vrijednosti od.....	„	450.—

Svega Kuna. 22.550.—

Pored ovoga uništeno je mnogo arhive i ostalog kancelarijskog materijala.

Da nesreća bude još veća italijanska vojska počinila je mnoga silovanja i pokušaja silovanja na djevojkama i ženama.

Obzirom na gore izloženo potrebna je hitna pomoć unesrećenom žiiteljstvu u hrani, odjeći i obući, jer u protivnom slučaju, a za kratko vrijeme nastati će u spomenutim selima sveobća glad a sa glađu i bolest.

Ujedno izvješćuje se da po narodu kruže glasine, a koje su se čule i od samih talijanskih vojnika i oficira, da će se talijanska vojska ponovno vratiti i nastaviti sa pljačkom i paležom. Obzirom na to narod je sav prestrašen i neće biti nikakovo čudo da se sav narod povuče u šume i odatle obrani ostatak svoje imovine. Da do toga ne dođe moli se osujetiti daljnji pohod italijanske vojske u ovim mjestima. Akcija čišćenja odmetnika sa Biokovskog masiva po svemu izgleda nije uspjela, jer oni i dalje gospodare na spomenutom području.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik
Gršković v. r.

(M. P.)

BROJ 530

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U MAKARSKOJ OD 2. SRPNJA 1942. ZAPOVJEDNIŠTVU 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O AKCIJI TALIJANSKE VOJSKE NA PODRUČJU KOTARA MAKARSKA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA
Broj 437/Taj/42.

P r i e p i s
Makarska, dne 2. srpnja 1942.

**Predmet: Akcija italijanske vojske
na području kotara Makarska.**

- 1) Zapovjed 6. oružničke pukovnije Mostar
- 2) Krilnom omžničkom zapovjedničtvu Omiš
- 3) Velikoj Zupi Cetina Omiš

Poslije napada partizana na Vrgorac i Kozicu od 18. lipnja 1942. g.² talijanske vojne snage vršile su akciju na području kotara Makarskog na prostoru od sela Tučepi istočno 6 km. od Makarske duž Primorja do ušća rijeke Neretve te preko Pasičine, Vrgorca, Kozice i do Staze.³ U ovim akcijama uzelo je učesća oko 4.000 italijanskih vojnika pripadnika Alpinske divizije. Pored pješadije uzela je učesća i italijanska mornarica i zrakoplovstvo. Mornarica je s vremenom na vrijeme bombardo-

¹ Prijepis originala (tipkan na pisjećem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 13/1—6, k. 62.

² Vidi dok. br. 123, 133, 514, 520 i 525.

³ Vidi dok. br. 385, 527 i 529.

vala topovskom paljbom brda iznad sela Gradac, Bacine i Zaostroga, dok je zrakoplovstvo vršilo izvidanje i bombardovalo pojedine položaje gdje je vjerojatno primjetilo kretanje partizana.

Italijanska vojska došla je u dodir sa partizanima jedino u mjestu Duga (kota 760 karte sekcija Makarska omjer 1:100.000) gdje su se sa istima pripucali i ovom prilikom bilo je sa jedne i s druge strane, prema još neprovjerenim podacima, oko 10 poginulih i 20 ranjenih. Vojska nije vršila pokrete i operacije samim brdima planine Biokova, već se je većinom kretala uz primorje i na putu Vrgorac—Kozica.

U svima selima, kroz koja je italijanska vojska prošla kao Kozici, Vrgorcu, Pasičini, Du sini, Draževitićima, Baćini, Gradcu, Zaostrogu, Drveniku i Podacima, sve kotara Makarskog, izvršena su uhićenja osoba, kojom prilikom su uhitili oko 250 osoba, od kojih se je jedna polovina nalazi u Vrgorcu, a druga u Metkoviću, gdje ih saslušavaju i postupno puštaju kućama. U svima ovim selima vojska je odnijela građanima sve živežne namirnice, odijela, posteljine stvari i drugo do čega su došli i ovo tovarili na mazge, doganali na more i sa brodovima odvozili.

U pojedinim od navedenih sela vojska je zapalila izvjesan broj kuća poznatijih komunista i partizana, zašto se još nemaju podaci, koji će se naknadno dostaviti.

Prema do sada prikupljenim podacima ova akcija nije uspjela. Jedino je sigurno da su se partizanske bande pojačale, jer mnogi bojeći se uhićenja i otimačine od strane Talijana pobjegli su i pridružili se partizanima u Biokovo.

*Zamjenik stožerni narednik
Bevanda stož. nared. v. r.*

BROJ 531

IZVJEŠTAJ KOTARSKOBLASTI U HVARU OD 4. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA KASARNU FINACIJSKE STRAŽE U GDINJU¹

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Hvaru
Taj. broj: 375/42.

Hvar, dne 4. VII. 1942. godine

**Predmet: Napadaj partizana na vojarnu
Rizničke straže u Gdinju.**

- | | |
|--|------------------------------|
| 1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajni čtvo ministra | Z a g r e b |
| 2) Ravnateljstvo za javni red i sigurnost | Z a g r e b |
| 3) Ustaška nadzorna služba — Ured I/III | Z a g r e b
Opatička I/II |
| 4) Stožeru 6. pješačke divizije | M o s t a r |
| 5) Obće upravno povjereništvo kod višeg zapovjedništva tal. omž. snaga »Slovenija-Dalmacija« | S u š a k |
| 6) Velikoj Župi Cetina | O m i š |

Ortužnička postajja u Bogomolju spisom broj 690 od 26. VI. 1942. dostavila je sljedeće:

»Dne 26. lipnja 1942. oko 23 sata napadnuta je vojarna Rizničke straže u Gdinju po' partizanima, ko(jih je bdio Oko 40 osoba.²

Prema izjavi voditelja Razdjela nadstražara Gaje Pijacuna, u navedeni sat partizani su obkoilili vojarnu sa svih strana, za|tim su jedno-glasno povikali »Financi predante se, ovdje partizani«. U vojarni su se nailazili voditelj razdjela nadtstražar Gajo Pijacun, sa nadstražarom Viktorom Pisanski. Pokusnäk Maite Jeličić nalazio se je po službenom poslu u zaseoku »Dugi Dolac« koji je udaljen od vojarne oko dva km. a pokusnik Ivan Rosandić nalazio se u zasjedi, u obližnjoj šumici udaljeno od vojarne oko 100 do 150 m. Oba posljednja pokusnika bili su bez pušaka, jer kod razdjela ima samo dvije puške sa oko 90 naboja.

Na poklik partizana »Financi predajlte se, ovd|je partizani« nadstražar Pijacun sa nadstražarom Pisanski uzeli su one dvije puške koje imaju na razdjelu, popeli se na tavan kuće, odakle su motrili kretanje partizana, koji kad nisu dobili odgovor na njihov poziiiv, otvorili su vatru iz pušaka i samokresa na vojarnu, pucali su kroz vrata i prozore sa sjeverne i južne strane, što se vidi po rukama na vratima, polupanim prozorskim staklima, prabušenim sobnim pregradama i tavanu. Ovom prilikom partizani su ispalili oko 80 naboja, a nadsitražari Pijacun i Pisanski sa tavana kuće otvorili su vatru na partizane i opalili 47 naboja.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 4/2—11, k. 215.

² Vidi dok. br. 527.

U koliko se je do sada ustanovilo, ni sa jedne ni sa druge strane nije bilo žrtava.

Nakon prve pušćane vatre partizani su provalili prozor sa sjeverne strane vojarne, ušli u postajno skladište, odakle su odimeli šest gunj eva ostali su podržavali pušćanu vatru. U podkrovlje odakle su pucali nad-stražari Pijaoum i Pisanski nisu ni dolazili. Osim gunj eva nisu odnieli ništa drugo, a zatim su napustili vojarnu i razišli se, neki prema selu Visoka, a neki prema selu BonkoVići.

Isti parltiizani nakon napada na vojarnu Rizničke straže u Gdinju, razišli su se po ovamošmjim zaseociima, te su posjetili veći broj posjednika i trgovaca, od kojih su tražili da im predade oružje, a prema izjavi istih posjetioca nisu nikome ništa odnieli.

Stražari Razdjela razničke straže u Gdinju i trgovci koje su partizani posjetili kažu da nisu ni jednog prepoznali, a po dijalektu govora kažu da bi mogli biti primorci.

Vođenim izvidima nije se moglo ustanoviti odakle su napadom došli ni kuda su pošli.«

Prednje se dostavlja savezno amošnjem Taj. br. 371 od 27. VI. 1942. godine.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik
Potpis nečitljiv

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Primljeno, dne 16. VII. 1942.

T. Broj 5762 _____ I. A. ... priloga

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 4. SRP-
NJA 1942. POGLAVNIKU NDH O SPORAZUMU S ČETNICIMA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA — KNIN

Broj: V. T. 16/210-42

Knin, 4. srpnja 1942.

Predmet: Sporazum s četnicima — us-
postava našeg vrhovništva

Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske	— Dr Anti Pavelić-u
Ministru unutarnjih poslova	— Dr Andriji Artiuković-u
Ministru vanjskih poslova	— Dr Mladenu Lorković-u
Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva	— Za Glavni Stožer
Obćem upravnom povjereniku	— Dr Vjekoslavu Vrančić-u
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne službe	— Eugenu Kvaternik-u
Poglavlno Županu	— Dr ing. Josipu Baien-u
Doglavniku — Postrojniku	— Dr Ljudevitu Solc-u
Uredu Poglavnika — Izvjestitelju GUS	— Branki Rukavina
Poglavnikovom Glavnom Stanu	

Politika smirivanja vođena sa svrhom pridobivanja pravoslavnog pučanstva miru i suradnji, a zatim politika pridobivanja četnika miru i suradnji s hrvatskim državnim vlastima dovela je na području moje župe do slijedećih rezultata:

1) Većina pravoslavnog pučanstva, koje nije u redovima partizana prestalo je biti sredstvo talijanske politike, prestalo je ispoljavati želju za anektiranjem ovih graničnih krajeva Italiji, došlo je da uvjerenja, da je njima korisnije i bolje surađivati s hrvatskim državnim vlastima, te rade ostati u Hrvatskoj, nego doći pod Italiju. Danas su četnički vode svjesni, da su ih Talijani prevarili i da ih ubuduće još i više mogu prevariti i oštetiti. Udaljivanje pravoslavaca i četnika od Talijana je očividno.

2) Pravoslavno pučanstvo i četnici ugroženi od partizana, a ostavljeni u mnogim krajevima od Talijana na cijedilu, vodeći borbu za život i obstanak, traže pomoći od nas, žele hrvatsku vojsku, da im pomogne i dođe u krajeve, gdje hrvatska vlast nije još uspostavila svoje vrhovništvo i svoju oružanu snagu t. j. u krajeve, koje drže pod svojom vlašću Talijani ili četnici. Gornjim položajem i činjenicama mi se danas moramo koristiti tako, da čitava politika smirenja i suradnje s četnicima

dobije onaj cilj i svrhu radi koje ije i vođena, t. 3. uspostavu vrhovništva hrvatske državne vlasti u krajevima, gdje je ta vlast pobunom isključena.²

Savezno tome svemu gornjem pod 1) i 2) potrebno je:

a) Osobito u graničnim područjima politikom smirivanja moramo nastaviti, da isključimo i onemogućimo baš Talijanima svaku mogućnost i pravo intervencije i miješanja na našem državnom području koristeći se sukobom između nas i pravoslavaca, koje su željeli u tom sukobu držati i imati uza se za svaki slučaj i u svako vrijeme.

b) u povlačenju i slabosti talijanske vojske pred partizanima te pri postignutoj suradnji s četnicima, po njihovoj vlastitoj želji — dok se oni osjećaju ugroženima i slabima pred partizanima, a iscrpljeni u borbi, koju su vodili i vode — svim silama nastojati ubaciti što veći broj oružanih snaga na područje, koje Talijani napuštaju, osobito ono, gdje su četnici. Danas je uslijed držanja samog pravoslavnog pučanstva bez borbe i žrtava moguć dolazak naših oružanih snaga svugdje, gdje su četnici, jer oni ugroženi od partizana, razočarani u Talijane i oslabljeni u borbi, ne samo da ne žele borbu protiv hrvatske vojske, već zapravo mole i traže pomoć od hrvatske vojske.

U vidu te pomoći, u vidu borbe protiv partizana, u vidu postignute saradnje s četnicima danas je moguće i potrebno u sva područja, gdje su četnici, dovesti našu oružanu silu, a time zapravo — makair u početku u vidu saradnje (osobito dok se ne osvoje područja, koja drže partizani) uspostaviti vrhovništvo naše državne vlasti tamo, gdje je ono isključeno, jer se to vrhovništvo i ne može zamisliti bez oružane sile, koja ga najuspješnije može predstaviti i uspostaviti. Postavljanjem naših oružanih snaga tamo, gdje su četnici, premda u prvom času u vidu suradnje s ovima, postavlja se čitava ta suradnja na temelju i odnose, kakove mi želimo i time zapravo postizava se u potpunosti svrha politike smirenja i suradnje s pravoslavicima i četnicima. Razumljivo je da i nakon postignutog cilja t. j. u sposto ve vrhovništva naše državne vlasti, osobito za prvo vrijeme, treba temelj tog vrhovništva i državne politike biti: sposobna uprava s poštenim i sposobnim predstavnicima narodne vlasti, te jaka i pouzdana oružana sila, ali oboje zasnovani na pravednosti i poštivanju jednakoipravnosti sivih državljana bez razlike u tolikom obliku, da se osobito u prvom vremenu prede preko kojekakvog »srbovanja« i »četnikovanja« osobito dotle, dok se ne osiguraju državne granice, dok se ne stalože međunarodne prilike i dok se ne izvrši prikupljanje organizacija svih naših snaga, naše uprave i naše oružane sile t. j. unutarnje državne konsolidacije.

Ovakovim postupkom, ovakovim vođenjem politike biti će postignuto uspostavljanje vrhovništva naše državne vlasti u čitavoj Državi, biti će osigurano sređivanje i konsolidiran je Države, biti će onemogućeno bilo kakove namjere s »rtireće strane«, na našu štetu. Tim će biti postignut konačni i treći preduvjet za izgradnju Ustaške Nezavisne Države Hrvatske. Prvi preduvjet je izvršen, ili se vrši kroz djelo smirenja i

² Vidi dok. br. 445, 463, 497, 504, 511, 526 i 539.

suradnje s četnicima, drugi preduvjet treba žurno izvršiti, a ovaj se sastoji u dovođenju naših oružanih snaga najprije tamo, gdje su četnici, a onda skupa s četnicima tamo, gdje su partizani. Bez izvršenja ovog preduvjeta dakle koraci (uspostava vrhovništva i izgradnja) su nemogući, a postaju ništetni svi napori izvršeni dko smirenja, pridobivanja četnika suradnji i razdvajanju ovih od Talijana.

Da se postigne cilj i svrha politike smirenja i saradnje s četnicima, da se osiguraju temelji konačne konsolidacije i uspostave vrhovništva državne vlasti, potrebno je tamo, gdje je suradnja s četnicima postignuta, gdje četnici to žele, postaviti naše jake onužane snage, koje danas, kao posljedica politike smirenja, mogu u ta područja doći bez ikakvih trzavica, smetnja i borba. Osobito u graničnim krajevima, da se što brže i bez smetnja postigne željeni cilj, a izbjegnu neželjeni incidenti, za prvo vrijeme treba slati samo domobranske postrojbe, a ne Ustaške postrojbe.

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
kod Višeg zapovj. talijanskih oru-
žanih snaga »Sloveni ja-D alma cij a «
Veliki župan i Srtožemiik:
Sinčić David v. r.

(M. P.)

BROJ 533

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 6. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOLASKU VEĆEG
BROJA PARTIZANA U POSTIRE NA BRAČU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Taj. br. 1621/42.

Omiš, dne 6. srpnja 1942.

Predmet: Velika župa Cetina u Omišu
dnevnii izvještaj — podatci.

1. Zupanstvu pri Poglavniku
2. Min. uniu. poslova — Tajničtvu ministra
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
4. Olbće upr. povj. kod višeg zapovjedništva
tal. oružanih snaga »-Sloveni ja-Dalmacija« — S u š a k
5. Ustaškoj nadzornoj službi — Uredu I — Z a g r e b

Kotarska oblast u Supetru izvijestila je brzoglas no sljedeće:

»Jučer 5. VII. 1942. u 14 sati Oko 250 partizana naoružanih sa stroj-
nicama i bombama došlo je u selo Postira, a malo kasnije došla je u
Postira jedna počasna satnija partizana bez oružja i svi skupa su pm>-
marširali kroz mjesto te nikome ništa nisu učinili.² Oko 15 sati došli su
pred poštu Postare i naredili činovnici da otvori vraita — kad su ušli
naredili su da se izvjesi hrvatska zastava bez slova »U«, a zatim su
skinuili i uništili sliku Poglavnika. Sa prozora pošte Održali su nekoliko
govora, sadržaj istih je nepoznat. Po završetku skinuli su i odneli tablu
sa pošte. Iza toga naredili sai redam da na občinski ured izvjesi hrvatsku
zastavu. Zatim su ponovno pro marširali kroz mjesto ne učinivši ništa i
otišli put sela Dola odakle su i došli.

Ovako izvještava oružnička postaja Supetar.«

Gornje se predlaže Naslovu radi znanja.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan:
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 20. VII. 1942.
T. Broj 5862 I. A priloga

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 23/4—1,
k. 214.

² Odnosi se na Bračku partizansku čet. Vidi dok. br. 176.

BROJ 534

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U HVARU OD 6. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA PARTIZANA NA HVARU¹

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Hvaru
Taj. broj: 383/42.

Hvar, dine 6. VII. 1942. godine

- 1) Ministarstvo unutarnjih poslova — tajništvo ministra Z a g r e b
- 2) Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Z a g r e b
- 3) Ustaška nadzorna služba — Ured I/III Z a g r e b
Opatička I/II.
- 4) Opće upravno povjereništvo kod višeg zapovjedništva -tal. onuž. snaga »Slovenija-Dalmacija« S u š a k
- 5) Stožer 6. pješačke divizije M o s t a r
- 6) Velikoj Zupi Cetina O m i š

Oružnička postaja u Starigradu predala je preko brzoglasa dne 5. VII. 1942. sljedeće:

»Dana 4 srpnja 1942 godine u 16 sati od strane partizana ubijen je poviše sela Selca na svojoj njivi gdje je žeo žito Frane Dužević sin Antin iz Dola sa kojim je bio njegov otac Ante te su kod istih došli 10 partizana od kojih je bilo 5 naoružanih sa puškama vojničkim te istog Franu ubili zbog što je bio ustaša koji je ostao na mjestu mrtav te po izvršenom ubistvu partizani sat se povukli u šumu Borovik. Ubijeni je star 20 godina. Oltac ubijenog prepoznao je većinu partizana kolji su bili iz Dola. Iteš je od strane oružnika i talijanskih vojnika prenesen u Starigrad. Na lice mjesta bili su oružnici te talijanski karabinjeri i vojska.²

Dana 4. srpnja 1942. oko 17 sati ušli su u Starigradu 4 do 5 partizana u radnjiu Ivana Pavičića iz Starigrada te od istog silom zahtijevali u ime partizanskog zakona da im se dade odmah veću količinu kože koju je zajednica za kožu pučanstvu za razdiobu dostavila te je istog oštetila za 30.000 Kim. Kožu im je trgovac na njihov zahtjev dao.«

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 4/2—13, k. 215.

² Akciju su izvršili partizani Hvarske čete »Matij Ivanić.« Ceta je formirana krajem lipnja 1942. godine. Prilikom formiranja u svom sastavu je imala dva voda, po 25 boraca svaki. Jedan vod nalazio se iznad Starigrada u Boroviku, a drugi iznad Pitava u Vratniku. Komandir čete bio je Vinko Belić-Grandić, a komesar Ante Vojković. Na istočnom dijelu Hvara, blizu Bogomolja, znatno prije formiranja Hvarske čete formirala se posebna partizanska grupa pod rukovodstvom Frane Radovančića-Bilca. Kasnije se ta grupa priključila blokovskim partizanima.

Dne 5. VII. 1942. oko 20 sati šestorica naoružanih partizana odnela je iz kuće župnika u selu Velo Grablje, občine hvarske krugovalnik. Žrtava nema.

Dostavljajući prednje moli se najžurnije poduzeti potrebne mjere, jer prieti opasnost, da bi partizani mogli poduzeti jaču akciju s čime bi bila ugrožena imovina i život mirnih građana, a pojedinačna ubistva istaknutijih ljudi naročito onih načelnika občina i kotarske oblasti nisu isključena, jer partizani šalju prieteća pisma.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
Potpis nečitljiv

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 16. VII. 1942.
T. Broj 5764 I. A. ... Priloga

BROJ 535

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI U HVARU OD 6. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNICKU POSTAJU BOGOMOLJE¹

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Hvaru
Taj. broj: 384/42.

Hvar, dne 6. VII. 1942. godine

**Predmet: Napad partizana na oružničku
postaju Bogomolje.**

- | | |
|---|----------------|
| 1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra | Z a g r e b |
| 2) Ravnateljstvo za javni red i sigurnost | Z a g r e b |
| 3) Ustaška nadzorna služba — Ured I/III — | Z a g r e b |
| | Opatička I/II. |
| 4) Obće upravno povjereni čtvo kod višeg zapovj ed-
ničtva tal. oruž. snaga »-Slovenija-Dalmacija« | S u š a k |
| 5) Stožar 6. pješacke divizije | M o s t a r |
| 6) Velika Zupa Cetina | O m i š |

»•Noću između 22 i 23 lipnja oko 23 sata 1942. godine primjetio je sitražar ove postaje oružnik Rajić Jozo kako se približuju postaji prišuljavanjem neka nepoznata lica te u isto doba začula se je kuknjava ovdašnje poštarice gospođice Sofije Paretović vičući u pomoć oružnici da partizani odnesu radio koji se je nalazio u pošti, nato je oružnički vodnik Miličević Ivan rasporedio ljudstvo koje se je zateklo na licu mjesta oko vojarne i to oružničkog vodnika Ivana Vrančića i pokusnog oružnika Sesara Ivana te se Miličević uputio odfuda je kuknjava dopirala i našao poštu otvorenu i poštaricu gdje plače, te izjavi: Da su joj došli 4 naoružana nepoznata lica i uhvatili je rukom za gušu prinudili da im otvori poštu te iz iste odneli jedan radio aparat vlasništvo g. učitelja Lušić Ivana iz Vrbanja koji joj je dao na sačuvanje, druge stvari u pošti nisu dirane.

Istog momenta začula se je pucnjava iz pušaka u neposrednoj blizini pošte od strane istih napadača (partizana) zatim su obkolili postaju sa svih strana i pozvali oružnike na predaju inače da će izginuti, nato je povikao oružnički vodnik Miličević Ivan da postaju živ ne predaje i naredio da se otvori vaitra na napadače i tako se je razvila borba oko postaje. Partizani su raspolagali sa 2 strojne puške i oko 20 pušaka a prema mjestima sa kojih su pucali zaključuje se da ih je bilo oko

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 4/2—12, k. 215.

55—60 partizana.² Po govoru nisu se mogli raspoznati niti ih oružnici poznaju, i ako su vilkali predajte se hrvatski oružnici izginuli ste noćas.

[...]

U ovoj vođenoj borbi partizanima je uspjelo da zarobe pokusnog oružnika Sesara Ivana sa oružjem koje se je na njemu zateklo i odveli su ga u nepoznatom pravcu. Ubijenih ni ranjenih oružnika nema, a također ni partizana pošto je bila noć. Od strane oružnika ispaljeno je oko 120 naboja a od strane partizana ispaljeno je mnogo više a po pronađenim (zaostalim) praznim čaurama vidi se da su partizani raspolagali italijanskim strojnim puškama i od istih je pronađeno na jednom uglu 20 komada praznih čaura italijanskog porijekla.

Ova postaja je također oštećena na taj način što su na istoj polomili metcima od pušaka 5 prozorskih stakala i polomili oko 10 komada kupa (crijepova) na krovu iste zgrade te je potrebna hitna opravka.

Vođenim izvidima nije se moglo ustanoviti odkuda su partizani a također kuda su se udaljili i odveli zarobljenog oružnika Sesara Ivana, isti je sa sobom odnio jednu pušku, 60 komada naboja za istu pušku, jedan opasač, jedan nož sa viskom i par oružničkog na sebi odijela i kapu.«

Prednje se dostavlja na znanje savezno amošnjem odpisu Taj. br. 347 od 23. VI. 1942. godine.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik
Potpis nečitljiv

(M. P.)

² Akciju su izvršili partizani Hvarske partizanske čete »Matij Ivanić«.

BROJ 536

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 12. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA
S PARTIZANIMA NA OTOCIMA BRACU I HVARU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
V. T. broj: 48/42.

Omiš, dne 12. srpnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
Cetina za vrijeme od 5—11 srpnja 1942. g.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvu ministra —
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost —
3. Ministarstvu vanjskih poslova —
4. Zupanstvu pri Poglavniku —
5. Ministarstvu hrvatsk. dom. — Glavni stožer — Z a g r e b
6. Obće uipr. tpovjer. kod višeg zapovjedništva talij. oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« — S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942. br. 14-I-A-1942. podnosim sljedeći izvještaj :

ad I)

Tokom ove nedjelje pobunjenici su bili nešto aktivniji, nego prošlih nedjelja, razmjer pobuna se nije smanjio, jer nije ništa poduzeto za konačnu likvidaciju iste. Pobunjenici se zadržavaju uglavnom na istim mjestima navedenim u prošlim izvještajima, jer su naše sile preslabe da bi se same upustile u jednu odlučnu akciju sa svrhom konačnog čišćenja, a ono što saveznici poduzimaju protiv pobunjenika površno je i slabo izvedeno. Naša su sela slabo zaštićena te uvijek u opasnosti od partizanskih upada radi čega strah u narodu ne jenjava.

Tokom nedjelje partizani su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dne 5. srpnja 1942. oko 14 sati. jedna se je grupa Od 40—50 partizana spustila sa Biokova² u selo Tučepi, kotar Makarska, gdje su opljačkali nekoliko porodica oduzevši im stoku, hranu te ostalu u vrijednosti od oko 230.000 Kuna.

b) Istog dana oko 14 sati upalo je u Postire, kotar Brač, nekoliko odjeljenja naoružanih partizana³ sa vojničkim puškama, bombama i strojnicama (do 300) i jedna počasna satnija bez oružja, koji su zahtijevah od mjesnog pučanstva da izvjesi hrvatske zastave, a isto tako od upravnika poštanskog ureda, gdje s-u skinuli sliku Poglavnika, bacili je na trg i poiepatli. Poznavali su narod da sluša govore, koje su držali četiri partizana, a u kojima su pozivali narod, da ne sarađuje sa fašističkom Italijom, nacionalsocijalističkom Njemačkom i ustaškim vodstvom, oni

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH, reg. br. 25/3—1, k. 71.

² Vjerojatno partizani bataljona »Josip Jurčević«.

³ Bračka partizanska četa. Vidi dok. br. 176.

da rade protiv ovih. Naikon ovih govora skinuli su nadpisnu ploču sa poštanskog ureda te ovu sobom adirmeli prolazeći kroz mjesto u postrojbama, a nakon toga su se udaljili u nepoznatom pravcu.

c) Moga dana oko 21 sajt došlo je u mjesto Veliko Grablje, kotar Hvar, jedna grupa od 8—10 naoružanih partizana/* te od župnika Don Račić Jalkova oduzeli krugovalnik te se udaljili u pravcu prema Selcima.

d) Istoga dana došlo je kod Ježevića, občina Vrlika, kotar Sinj, do sukoba između domobrana, koji su putovali autobusom za Vrliku, i partizanima, kojom je prilikom poginulo tri domobrana, a 10 ranjeno, dok je na strani partizana poginulo 10 ljudi.⁵

e) Dana 6. srpnja t. g. partizani su napali riz. stražu u Pitovskoj Plaži, kotar Hvar, stražare su razoružali te odnieli 3 puške sa streljivom. Jedan se je straža r pridružio partizanima.*⁵

f) Dana 7. srpnja oko 17 sati kod mjesta »Boriča« — između Koljana i Ribarića, kotar Sinj, napadnut je autobus, u kojem su se nalazili domobrani, te je tom prigodom jedan domobran poginuo* jedan bio teško ranjen, a 7 lakše ranjeno. Kod istog sukoba teško je ranjeno u obim nogama ustaški tabornik u Vrlici Siavić Stjepan, te prieti opasnost, da mu budu obe noge amputirane. Gubici na strani partizana nisu poznati, ali je sigurno, da ih je bilo. Naknadno je ustanovljeno, da je preminuo od zadobivenih rana u tom istom sukobu i jedan milicioner iz Maljkova.⁷

Talijanske vojne vlasti oko 22 sata odaslale su na lice mjesta jedan odred vojske, gdje se čulo puškaranje do 2 sata u noći.

g) Istoga dana oko 19.30 sati na državnom putu ispred sela Seoca, kotar Omiš, napadnut je od partizana nadzornik puteva Bonardžija Nikola iz Vrlike, ali je napadnuti izbjegao partizanima, tako što je svom brzinom projurio i ako je jedan metak pogodio rezervoar benzina.

h) Dana 8. srpnja t. g. ujutro partizani su porušili most »Vukovi ća« u selu Koiljanima, kotar Sinj, nakon čega su sobom odveli mnogo ljudi i stoke iz sela Koljana, zaselka Duvnjaka, Ježevića i Vinalića.⁸

i) Istoga dana oko 18 sati ispod sela Vrbanj, kotar Hvar, napadnuto je od strane 50 naoružanih partizana oružništvo obhodnje međupostaje Vrbanj 8 u jačini od 3 oružnika te je razoružano i zadržano, a nakon toga oko 21 sat napali su vojarnu međupostaje Vrbanj, u kojoj je bio samo jedan oružnik i ovoga razoružali a odnieli svu državnu spremu, oružje i municiju.⁹

j) Dana 9. srpnja t. g. oko 7.15 sati u Postirama kotar Brač, dočekala je jedna veća grupa naoružanih partizana dolazak motornog broda »Marin« koji saobraća na pruzi Sutivan—Supetar—Postire—Omiš i obratno, te je dalo izkrcati tri ustaška dužnostnika iz Omiša i to: Jakelić Zeljka, zamjenika stožemika muške ustaške mladeži, Kovačević Nikolu,

⁴ Odnosi se na partizane Hvarske čete »Matij Ivanić«.

⁵ Odnosi se na borce Srednjodalmatinskog odreda.

Desetina Hvarske čete »Matij Ivanić«-«. Vidi dok. br. 538 i 547.

⁷ Vidi dok. br. 547.

⁸ Vidi dok. br. 162, 190, 541 i 547.

⁹ Odnosi se na Hvarsku četu »-Matij Ivanić«. Vidi dok. br. 547.

ustaškog dužnosnika kod istog stožera i Dinku Peraicu, upravnu zapovjednicu kod stožera ženske ustaške mladeži.

Ove su partizani odveli sobom i do danas se ne zna za njihovu sudbinu.¹⁰

Na isitom brodu nalazili su se i zapovjednik oružničkog voda u Makarskoj satnik Slavko Grubić sa dva oružnika, ali su partizani ove samo razoružali kao i jednog talijanskog vojnika, za koga je vođa partizana kazao svojim ljudima: »Pazite drugovi, da se tom talijanskom vojniku ne bi što neugodno dogodilo.«

Za vrijeme tog napadaja u luku Postire je bio doplovio jedan motorni brod sa 20 talij. vojnika i dva častnika, ali je ovaj naglo ostavio luku te krenuo u pravcu Supetra i da je satnik Grubić ove zvao u pomoć.

ik) Noću od 8—9 srpnja t. g. provalila je jedna skupina partizana u tvornicu sardina u Postirama, odakle su odnели oko 7.000 kg. ulja i konzervirane ribe, a mašinerije i zgradu potpuno uništili. Isto tako su provalili i u drugu tvornicu sardina u istom mjestu, odakle su odnели oko 3.000 kg. ulja i konzervirane ribe, te zgradu i mašineriju uništili. Šteta se cieni na preko 3 miliona Kn. Oduzetu robu su partizani odnели u brda na mazgama, koje su uzeli iz okolnih sela.¹¹

Sutradan su partizani jedan dio ovog ulja bezplaitno dielili pučanstvu mjesta Bola i sela Podborje kod Bola, kotar Brač, dok se u Bolu nalazi talij. vojska, za koju se govori, da je navodno primila ulja od partizana.

1) Dana 10. srpnja t. g. oko 13 sati upala je jedna grupa partizana (20—25) u selo Rašćane, kotar Imotski, te sobom od seljaka Ožić Ivana p. Cvitana i Pejković Ivana p. Mate, te ovim kao i drugima oduzeli 4 krave, 24 ovce i razne hrane. Sto iznosi do 80.000 Kuna.

Partizani su u 15 sati napustili Rašćane i krenuli u pravcu Kozice—Makarska.

m) Noću od 10—11. srpnja t. g. odbjegao je partizanima s državnom spremom nadzornik oružničke vojarne u Starigradu pokusni oružnik Tadija Beović odinievši nešto streljiva.

ad II) Kao u prošlanedj elanom izvještaju.

ad III) Akcija čišćenja, koge su talijanske vojne snage vršile na području kotara Sinj i Brač prema do sada primijenim izvještajima uspelo je jedino ona na području kotara Sinj, i da još nema potanjih podataka, ali je do sada ugtanovüijeno da je bilo preko 100 mrtvih partizana te da ima nade, da će partizani, na Dinari biti skoro potpuno likvidirani.¹²

Akcija pak započeta dana 9. srpnja t. g. na otoku Brač nije imala uspjeha,¹³ jer se talijanska vojska uobće nije sukobila sa partizanima.

ad IV) do VIII) kao u prošlonedjelljnim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

(M. P.)

¹⁰ i ¹¹ Akcije je izvršila Bračka partizanska četa. Vidi dok. br. 176.

¹² U akciji čišćenja su sudjelovale jedinice divizije «Bergamo», ustaška milicija i žandari. Vidi dok. br. 190 i 540.

¹³ Vidi dok. br. 176 i 537.

BROJ 537

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 14. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NEUSPJELOJ
AKCIJI ČIŠĆENJA OD STRANE TALIJANSKE VOJSKE NA BRACU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. broj: 1727/42.

Omiš, dne 14. srpnja 1942.

1) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Višeg Zapovjedništva talijanskih
oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«

S u š a k

2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra

3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Ured I/III

Z a g r e b

5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

M o s t a r

Kotarska ablasit Supetar brzoglasom javlja: Jutros oko 7 sati odputovao je iz Moine motorni brod sv. Nikola sa putnicima za sv. Ivan—Supetar—Omiš. Kad je brod odputovao iz luke Bobovišće i prolazio pokraj jednog rta bio je zaustavljen sa kraja od nekoliko naoružanih ljudi sa povikom »Sitoj, Dodite na kraj«. Brod se je približio. Partizani su ušli u brod i razoružali dva oružnika odnjevši im puške i opremu dok nisu dirali niti razoružali dva talijanska vojnika, koji su se nalazili na brodu. Brod nakon toga produžio je svoju redovitu prugu za Omiš.²

Ovom se prilikom ističe, da je talijanska vojska sa četiri tisuće vojnika vršila akciju čišćenja terena od strane partizana dne 11. srpnja, koja je potrajala do 13. srpnja t. g. Prema primljenim podacima akcija nije uspjela ni u kojem pogledu na otoku Braču te talijanska vojska nije uobće naišla na partizanske odrede.³ U oči akcije tražio sam, da se samo čišćenje sprovede uz sudjelovanje naših oružnika i drugih organa, koje poznaju prilike i ljude, kao i one koji su se odmetnuli od svojih kuća, ali mome zahtjevu nije udovoljeno iz nepoznatih razloga i ako mi je bilo obećano, da će se oružana suradnja sprovedi ovom prilikom.

Obzirom na bezkorisnost pokreta ovih jakih talijanskih oružanih snaga, molim Obće upravno povjerenika, da intervenira kod Višeg Zapovjednika talijanskih oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«, da se svaka

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 5/7—1, k. 226.

² Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 176 i 540.

³ Vidi dok. br. 176, 403, 406 i 536.

akcija čišćenja poduzimlje uz sudjelovanje naših oružnika ili milicionera kao i upravnih vlasti, koje raspolažu sa svim mogućim podacima, te će se dogoditi da svaka akcija protiv partizana mora uspjeti. Dosadašnje operacije koje su se izvodile uz sudjelovanje naših milicionera i oružnika na području divizije »Bergamo« u Sinju daju primjer uspjeha i saradnje na terenu i dosljedno tome utječu na povoljno razvijanje javne sigurnosti.

Za Dom spremni!

Veliki Župan
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 538

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 15. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O RAZORUŽANJU
FINANCIJSKE SLUŽBE OD STRANE PARTIZANA U PITOVSKOJ
PLAŽI NA HVARU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. broj: 1657/42.

Omiš, dne 15/7 1942

Predmet: Napad i razoružanje rizničke straže u Pitovskoj Plaži.

- 1) Obće Upravno Povjereništvo kod višeg zapovj. tal. oruž. snaga »Slovenija-Dalmacija«
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo ministra
- 3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 4) Ustaškoj nadzornoj službi
- 5) Stožeru 6 pješačke divizije — M o s t a r

»Dana 5 srpnja 1942 oko 23 sata, napadnuta je od strane partizana, riznička straža u mjesitu Pitovtska-Plaža, kotara Hvar i tom prilikom odneseno iz istog razdijela 4 brzometne puške M mm 24 Kragujevac pod brojem 177947, 1777873, i 39442, sa 3 bodeža od istih pušaka pod istim brojevima, 250 naboj, 3 opasača sa nabojnačama i viškovima kao i 9 komada vojničkih gunjeva.²

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/7—2, k. 226.

² Akciju je izvršila desetina Hvarske partizanske čete »Matij Ivanić«. Vidi dok. br. 536 i 547.

Razdjel se je sastojao od 3 organa rizničke straže i to: Jure Aframović, naldstraž. zapovjednik riz. razdjela, te pokusnih stražara Marija Devlahovića i Dujmović Jakova. Prema povedenim izvidima i izjavi Dujmovića Jakova pokusnog stražara, napad na razdjel je izvršen kako slijedi :

Iste noći u navedeno vrijeme, da se je nalazio u svome razdjelu u koje je vrijeme Devlahović bio nadzornik vojarne, koji da se je sa njime nalazio u isitoj sobi gdje je Duymovic spavao, te na jednom, da je čuo da je ispred vojarne ispaljeno oko 6—7 metaka, te u istom momentu da je začuo provalni zvuk u koje vrijeme da su napadači razbili prizemljena vrata, u kojoj se je sobi nalazila razdjelna pisarnica, u koje vrijeme su razbili i vrata od spavaće sobe kao i od kuhinje i tom prilikom ušli su u spavaću sobu gdje je Dujmović spavao, 2 naoružana čovjeka sa vojničkim puškama, a 1 sa vojničkim revolverom u ruci, koji da je ovaj Dujmoviću glasno' viknuo »Ne miči leži, jer ako se makneš odmah ću te ubiti, a ako budeš miran tebi se neće ništa dogoditi«. U ovome vremenu a u roku od 5 minuta ostali su pokupili napried navedenu otpremu kao i oružje i od ovih jedan je upitao Dujmovića, da hoće li poći sa njima, našito je odgovorio da on ne želi dobrovoljno, našto su mu zaprijetili, da može da ostane, ali da do zore ne smije izlaziti vani napolje, jer ako¹ izađe da će biti ubijen. Dujmović izjavljuje da je on vidio svoga druga Devlahovića, kada se je spremio i bez jedne riječi da je otišao sa dolazećim partizanima, tako da njemu nije ni jedne riječi kazao kuda će da ide i zašto, tako da je isti pokupio sve svoje privatne stvari i otišao sa njima.

Dujmović izjavljuje, da po njegovom shvaćanju moralo je biti oko 10—12 naoružanih ljudi, koje nije vidio sa svojim očima, ali prema njihovom razgovoru, stupanju da je od prilike morato biti toliko. Nadalje Dujmović izjavljuje da od dolazećih partizana nije mogao nikoga prepoznati, jer da su bili neobrijani i da su govorili nekim naročitim dijalektom, a one koji su bili oko njega u sobi da su bili obučeni u građansko odijelo, tako da su se svi izgubili u društvu sa Devlahovićem pokusnim stražarom u njemu nepoznatom pravcu, obzirom što su mu zaprijetili, da se ne miče, a osim toga da se je to vrijeme nalazio sam u razdjelu, a njegov starješina razdjela da se je u to vrijeme nalazio u svom privatnom sitanu, kojeg da je obavjestio o događaju tek sljedećeg dana oko 6 sati.

Ophodnja ove postaje je utvrdila na licu mjesta, da su sva troja vrata od razdjela salom razbivena, a inače su bila slabe konstrukcije. Oko razdjela po kamenju vide se tragovi od pucanja, nadalje je utvrđeno, da je pokusni stražar Marijo Devlahović, rodom iz Bola na otoku Braču i da isti ima brata u partizanima, a inače je isti ranije pokazivao znalkove nezadovoljstva prema službi i slaboj opskrbi, tako da se je često žalio da ne može izaći na kraj sa svojom malom mjesečnom plaćom, te da u službi gladije, te iz sveg ovoga postoji temeljita sumnja da je Devlahović imao i skrojio ranije plan kaiko će ovi partizani doći u njegov razdjel i razoružati iste s tim više što je on bio se ranije pripremio i može se reći sa sigurnošću ih čekao, jer te večeri kao što

nije u običaju, imao je celu večer čitao novine i nešto kao željno očekivao, te prema tome može se sa sigurnošću reći da je on imao ranije vezu sa svojim odbjeglih bratom i sa istim se spora zu mio da dođe kod njega radi navedenog cilja.

Dujmović izjavljuje, da on nije ranije mogao ništa primijetiti na Devlaihoviću, da se on sprema za bjegstvo, a niiti da mu je ma kada što o ovome povjerio i ako su bili dobri drugovi.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki župan:
Luetić v.r.

BROJ 539

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 18. SRPNJA 1942. POGLAVNIKU NDH O SURADNJI SA ČETNICIMA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N
V. T. br. 16/223-42.

Knin, dne 18. srpnja 1942.

Predmet: Talijani i četnici.

Poglavniku Nezavisne države Hrvatske	—• Dr Anti Pavelić-u
Ministru unutarnjih poslova	— Dr Andriji Artuković-u
Ministru vanjskih poslova	— Dr Mladenu Lonković-u
Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva	— Za Glavni Stožer
Obćem Upravnom Povjereniku	— Dr Vjekoslavu Vrančić-u
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne Službe	— Eugenu Kvatemiku
Doglavniku — Postrojniku	— Dr Ljudevitu Šolc-u
Poglavlno ² Županu	— Dr ing. Josipu Balen-u
Uredu Poglavnika — Izvjestitelju GUS-a	— Branki Rukavina

Poglavlno² Glavnom Stanu

Talijani su omogućili i dozvolili organiziranje četnika na području talijanske Dalmacije.² Tako na pr. četnici se organiziraju oko Benkovca, Kistanja i Skradina. Ovo se sve smatra uspjehom Nikole Novakovića-Lomga i Boška Desnice, a Talijani su pristali, jer su ugroženi od partizana, osobito u spomenutim krajevima. Ovih dana bio je u Zadru vođa

¹ Original (tipkan na pisaćem strojni) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 20/6—1, k. 195.

² Odnosi se na formacije Antikomunističke milicije. Vidi dok. br. 337, 348, 355, 377, 383 i 396.

Knin, dan 18. srpnja 1942.

V.T.br.16/223-42

Predmet: Talijani i četnici.

Poglavlniku Nezavisne Države Hrvatske - Dr Anti Pavelić-u
Ministru unutarnjih poslova - Dr Andriji Artuković-u
Ministru vanjskih poslova - Dr Vladimiru Lorković-u
Ministerstvu Hrvatskog Domobranstva - Za Glavnog Stožera
Obćem Upravnom Povjereniku - Dr Vjekoslav Vrančić-u
Zapovjedniku Ustaške Nadzorne Službe - Eugenu Kvaterniku
Poglavlniku - Postrojniku - Dr Ljudevitu Kolcu
Poglavlnom Županu - Dr ing. Josipu Balcan-u
Uredu Poglavlника-izvjestitelju GUS-a - Branki Rukavina
Poglavlниковom Glavnom Stani

Talijani su omogućili i dozvolili organiziranje četnika na području talijanske Dalmacije. Tako na pr. četnici se organiziraju oko Benkova, Kistanja i Skradina. Ovo se sve smatra uspjehom Nike Novakovića-Longa i Boška Demšića, a Talijani su pristali, jer su ugroženi od partizana, osobito u spomenutim krajevima. Ovih dana bio je u Zadru vođa četnika pop Momčilo Džujić iz Starice. Iz Zadra pošao je u Split, te je nakon što se je sastao sa Nikom Novakovićem-Longom, sastao se s zapovjednikom 17. talijanskog armijskog korpusa. Nakon opetovanih traženja naših vojaka i našeg oružja, što je baš tražio kod naše vlasti Džujić-ovaj je u Splitu tražio kod Talijana oružje za četnike. Kako sam izveštio dobio je 500 pušaka, a obećanje i za veći broj oružja. Osim toga primio je nalog talijanskog zapovjednika armijskog korpusa, da četnici sa područja M.D.H. budu ovopotrebi prebačeni na teritorij talijanske Dalmacije, da tamo čiste partizane. Ne treba ni da govorim kakav utisak i raspoloženje sve ovo skupa izaziva kod našeg pučanstva u talijanskoj Dalmaciji, želja samo upozoriti, da sva ova t.j. djelovanja četničke organizacije u talijanskoj Dalmaciji kod pravoslavaca izaziva dvojak utisak. Jedni u ovome vide volju i želju Talijana, da svugdje suradjuju sa Srbima i četnicima-te da je prema tome i Srbima najbolje držati se isključivo Talijana, koji im dozvoljavaju slobodno organiziranje četničke organizacije i na svojem teritoriju. Ovi u svemu tome vide uspjeh akcije Nike Longa-Novakovića i potrebu slijedenja njezove politike. Druge, djelomično ovo smeta uspjehu politike smirenja i suradnje sa četnicima. Drugi u gornjemu vide želju i namjeru Talijana, da Srbe i četnike upregnu u svoje t.j. talijanske interese-uzimajući iste, kao jedno obično sredstvo i svoje politike.

I ovom prilikom, na temelju gornjega želim istaknuti potrebu privlačenja i privlačenja pravoslavaca i četnika politici smirenja i suradnje s hrvatskim državnim vlastima, to baš ovdje na granici, gdje smo mi slabi, gdje su jasne talijanske namjere, da prošire svoje granice do Dinare-prirodne obale Dalmacije, gdje se osjeća akcija talijanske iridente i Nike Novakovića-Longa, kojega Talijani uvijek podržavaju baš radi političkih razloga na štetu našu i to u prvom redu na štetu ovog teritorija oko Knina.

Ako se smatra potrebnim voditi politiku smirenja i pridobivanja četnika i pravoslavaca suradnji, radi gornjega, kao i ubbe radi sredjivanja prilika u zemlji, onda je neophodno potrebno žurno odobriti, izvršiti i uzakoniti slijedeće:

Obiteljima onih četnika, koji su pali u borbi protiv partizana odobriti redovite podpore onakove, kakove se daju palim domobranima, ustašama. Ja istim obiteljima dielim pripomoći-ali to nije dovoljno, jer trebaju onaj titi, da Državna Vlada, kao takova odobrava i unakonjuje to pomaganje, kao i ubbe suradnju s četnicima.

Povratiti na žitavom području M.D.H. primivjelima pravoslavcima oduzetu im imovinu, makar njenine ostale. Pomato mi je, da se na pr. u Gospiću imovina pravoslavnicima nije povratila. Neodrživa je izlika, da je imovina zaplijenjena radi bjege vlasnika, jer bjez nije bio po slobodnoj volji, već u takvim danima revolucije i opasnosti.

Faksimil prove stranice dokumenta br. 539

četnika pop Momčilo Đujić iz Strmice. Iz Zadra pošao je u Split, te je nakon što se je sastao sa Nikom Novakovićem-Langom, sastao se s zapovjednikom 17.³ talijanskog armijskog korpusa. Nakon opetovanih traženja naše vojske i našeg oružja, što je baš tražio kod naše vlasti Đujić

— ovaj je u Splitu tražio kod Talijana oružje za četnike. Kako sam izvijestio dobio je 500 pušaka, a obećanje i za veći broj oružja. Osim toga primio je nalog talijanskog zapovjednika armijskog korpusa, da četnici sa područja N. D. H. budu u potrebi prebačeni na teritorij Talijanske Dalmacije, da tamo čiste partizane. Ne treba ni da govorim kakav utisak i raspoloženje sve ovo skupa izaziva kod našeg pučanstva u Talijanskoj Dalmaciji. Želim samo upozoriti, da sve ovo t. j. djelovanje četničke organizacije u Talijanskoj Dalmaciji kod pravoslavaca izaziva dvojak utisak. Jedni u ovome vide volju i želju Talijana, da svugdje surađuju sa Srbima i četnicima — te da je prema tome i Srbima najbolje držati se isključivo Talijana, koji im dozvoljavaju slobodno organiziranje četničke organizacije i na svojem teritoriju. Ovi u svemu tome vide uspjeh akcije Nike Longa-Novakovića i potrebu sledjenja njegove politike. Daikle, djelomično ovo smeta uspjehu politike smirenja i suradnje sa četnicima. Drugi u gornjemu vide želju i namjeru Talijana, da Srbe i četnike upregnu u svoje tj. Talijanske interese — uzimajući iste, kao jedno obično sredstvo svoje politike.

I ovom prilikom, na temelju gornjega želim istaknuti potrebu privozivanja i privlačenja pravoslavaca i četnika politici smirenja i suradnje s hrvatskim državnim vlastima⁴ i to baš ovdje na granici, gdje smo mi slabi, gdje su jasne talijanske namjere, da prošire svoje granice do Dinare — prirodne obale Dalmacije, gdje se osjeća akcija talijanske iredente i Nike Novakovića-Longa, kojega Talijani uvijek podržavaju baš radi političkih razloga na štetu našu i to u prvom redu na štetu ovog teritorija oko Knina.

Ako se smatra potrebnim voditi politiku smirenja i pridobivanja četnika i pravoslavaca suradnji, radi gornjega, kao i uobće radi središavanja prilika u zemlji, onda je neophodno potrebno žurno odobriti, izvršiti i uzakoniti sledede:

Obiteljima onih četnika, koji su pali u borbi protiv partizana odobriti redovite podpore onakove, kakove se daju palim domobranima, ustašama. Ja istim obiteljima dielim pripomoći — ali to nije dovoljno, jer trebaju osjetiti, da Državna Vlada, kao takova odobrava i uzakonjuje to pomaganje, kao i uobće suradnju s četnicima.

Povratiti na čitavom području N.D.H. priživelim pravoslavicima oduzetu im imovinu, makar njezine ostatke. Poznato mi je, da se na pr. u Gospiću imovina pravoslavicima nije povratila. Neodrživa je izlika, da je imovina zaplijenjena radi biega vlasnika, jer bieg nije bio po slobodnoj volji, već u teškim danima revolucije i opasnosti.

³ Osamnaestog armijskog korpusa

⁴ O suradnji ustaša i četnika vidi dok. br. 445, 463, 497, 504, 511, 526 i 532.

Odpuštene oružnike pravoslavce hitno preuzeti u državnu službu kao oružnike N.D.H. Velik broj oružnika pravoslavaca, premda imaju više godina službe otpušten je bez da se istima priznalo plaćanje pripadajuće im mirovine. Ovi oružnici su inače u četničkim odredima srž i temelj četničke organizacije, te baš oni uz nekoliko časnika vode čitavu organizaciju. Pošto je nužda, da se s četnicima surađuje — prirodno je i korisno je, da se onda i onako naoružani otpušteni oružnici pravoslavci — preuzmu u hrvatsko oružništvo, pogotovo kad to oni žele i kad je bolje i korisnije, da oni vode borbu protiv partizanima, te čuvaju red i mir kao hrvatski oružnici, nego da to čine kao četnici, kad i onako, kako sam spomenuo su oni zapravo duša i temelj te organizacije. Pridobivanjem četničkih vođa pridobiva se čitava organizacija, a vođe su baš otpušteni oružnici. Najbolji način njihova prikazivanja je njihovo preuzimanje u N.D.H. Ovdje napominjem, da se i mnogi časnici pravoslavci, koji vode četničke odrede interesiraju kod mene radi njihova preuzimanja u časnike N.D.H. i neki to preuzimanje žele. Mislim, da bi bilo korisno, da se preuzmu oni časnici — pravoslavci, koji su nakon uspostave N.D.H. položili zakletvu vjernosti, Državi, Poglavniku — a nakon toga bili otpušteni. Ovim bi se vođe četnika privukle a ujedno bi se preuzimanjem u službu N.D.H. — časnika i oružnika pravoslavaca polako rastepla i četnička organizacija te bi postala suvišna, kad bi njezini vođe izgubili interes i potrebu sudjelovanja u istoj. Osobito važi za politiku smirenja smatram preuzimanje otpuštenih oružnika pravoslavaca u hrvatsko oružništvo. Ovim preuzimanjem bi se ujedno učinilo najvažniji korak u uspostavljanju vrhovništva državne vlasti u čisto pravoslavnim krajevima, jer bi preuzimanjem pravoslavnih oružnika mogle se u tim krajevima postaviti oružničke postaje, koje bi bile pomješane s katoličkim i pravoslavnim oružnicima.

Potrebno je žurno povratiti iz koncentracionih logora one pravoslavce, čiji povratak žele četnički vođe. Njihovo traženje je sigurno jamstvo, da ovi ne pripadaju partizanima. Ovo puštanje iz koncentracionih logora je osobito važno za politiku smirenja i treba ga vršiti žurno po traženju Velikih Zupa. Napominjem, da su mi brojni predstavnici pravoslavaca iz Like, koji su me posljednjih dana posjetili kazali, da je povratak imovine i oslobađanje preživjelih iz logora siguran temelj za uspjeh politike smirenja.

Velikim Župama Ministarstvo udružbe treba staviti na raspolaganje veće svote novca za pomaganje postradalih pravoslavnih i četničkih obitelji.

Prihvaćanje gornjega smatram nužnim i žurnim te molim Gospodina Poglavnog Župana i Obćeg Upravnog Povjerenika, da u smislu gornjega posreduju kod nadležnih Ministarstava. Isto također molim, da kod svih Ministarstava žurno posreduju, da se osobito sve odluke i prijedlozi Velike Župe u Gospiću žurno odobre i prihvate bez obzira na ikakove formalnosti i to savezno promjeni Velikog Župana u Gospiću i osnovnoj državnoj nuždi, jer sam uvjeren, da će se sređivanjem prilika u Lici — uve-

liko srediti prilike na čitavom području N.D.H., jer kod pravoslavaca osobito je obraćena pažnja na Gospić pošto su oni došli do uvjerenja, da je Gospić bio i ostao centar nepomirljive i protu »srpske« politike.

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg upravnog pov-
jerenika — Veliki župan i
Stožernik
Sinčić David v. r.

BROJ 540

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 19. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA
NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 12. DO 18. SRPNJA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
V. T. br. 49/42.

Omiš, dne 19. srpnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
župe Cetina za vrijeme od 12—18. srpnja 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvu ministra —
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost —
3. Ministarstvu vanjskih poslova —
4. Zupanstvu pri Poglavniku —
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva — Glavni stožer — **Z a g r e b**
6. Obće upr. povjereničtvu kod višeg Zapovjedništva
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija: — **S u š a k**

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942.
g. V. T. br. 14-A-I-1942. podnosim Sljedeći izvještaj :

ad I) Tokom ove nedjelje pobunjenici su bili aktivni, a razmjer pobune je ostao isti, jer ništa ozbiljna nije poduzeto za konačnu likvidaciju iste. Pobunjenici se zadržavaju na istim mjestima navedenim u prošlim izvještajima, dok su naše sile preslabe da bi se upustile u jednu odlučnu akciju radi konačnog likvidiranja ovih pobunjenika, a ono što saveznička vojska poduzima protiv pobunjenika površno je i slabo izvedeno.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 41/7—1,

Naša su sela radi toga slabo zaštićena te i dalje izvrgnuta napadajima i pljački pobunjenika, što zahtijeva narodu veliku brigu i strah.

Tokom nedjelje partizani su izvršili sljedeća nasilja:

a) Dana 12. srpnja 1942. oko 17.30 sati u gostioni Katić Ante u Gornjem Postinju, občine Muć, kotar Omiš, ubijen je hitcima iz samokresa od strane nepoznatih osoba bivši ustaški povjerenik Vulić Ante iz Postinja Gornjeg. Sumnja se da su ovo ubistvo izvršili Gilić Ivan i Mate iz Muća Donjeg, koji se nalaze u odmetništvu.

b) Dana 13. srpnja t. g. oko 13 sati pokušali su partizani sa 5 komada eksploziva uništiti most na potoku Zmajevac na putu Drniš—Sinj, ali je most samo malo oštećen, te i dalje služi javnom prometu.

c) Istoga dana u noći srušili su partizani dva mosta kod sela Tučepi, kotar Makarska.²

d) Dana 14. srpnja t. g. zaustavili su partizani u blizini luke Bobovišće, kotar Brač, motorni brod »Sv. Nikola«, na kojem su se osim ostalih putnika nalazila i dva oružnika, koje su razoružali, dok nisu dirali u dva talijanska vojnika, koji su se nalazili na brodu.³

e) Noću između 14 i 15. srpnja t. g. nepoznati počinitelji prepilili su 38 brzoplovnih stupova te srušili dva propusta na cesti Konjsko—Muć tako, da je daljnji saobraćaj prekinut.⁴

Sumnja se, da je ovo djelo partizana.

f) Noću između 16 i 17 srpnja t.g. do 23 sata partizani su napali barutanu našeg postajnog zapovjedništva u Sinju, koju je čuvala straža od 10 vojnika.

Domobranci su napadnuti sa tri strane tako, da su tokom borbe dva domobrana teže, a jedan lakše ranjeni. Budući je partizana bilo oko stotinu, to im je uspjelo odneti 8 pušaka, jedan puškomitraljez, 20 ručnih bombi i 600 metaka.

g) Dana 17. srpnja t. g. oko 23 sata upalo je oko 100 naoružanih partizana u selo Gornje i Donje Sitno, občina Poljica, kotar Omiš, kojom su prilikom odveli sobom Barulicu Jozu, 16 g. iz Sitnog G, te otjerali i odneli jednu kravu, 24 ovce, 7 janjaca, 13 koza i kozlića te razne druge odjevne predmete kao i hrane te novaca 21.000 Kuna.

Mladog Barulicu su odveli radi toga što mu nisu našli oca kod kuće, koji da je svjedočio protiv Vladušić Mati, kada je ovaj bio uhapšen radi održavanja veza sa partizanima.

ad II) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad III) Akcija čišćenja poduzeta od strane talijanske vojne snage na otoku Braču i Hvaru nije dala nikakvog uspjeha, jer uopće talijanske vojne snage nisu došle u dodir sa partizanima i ako je ova akcija poduzeta sa 4 hiljade talijanskih vojnika.

ad IV) U oči ove akcije tražio sam da se samo čišćenje sprovede uz sudjelovanje naših oružnika i drugih organa, koji pzonaju i prilike i

² Mostove su srušili mineri bataljona »Jozo Jurčević«.

³ Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 176 i 537.

⁴ Akciju je izvršila Mosečka letića desetica.

ljude kao i one, koji su se odmetnuli od svojih kuća, ali ovome traženju nije udovoljeno iz nepoznatih razloga i ako mi je bilo obećano, da će se ovom prilikom sprovesti oružana suradnja.

Dosadašnje operacije, koje su se izvodile uz sudjelovanje naših milicionera i oružnika na području divizije »Bergamo« u Sinju, dale su vidnog uspjeha⁵ te prema tome povoljno utječu na poboljšanje javne sigurnosti.

ad V—VIII) kao u prošlonedjeljnim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 541

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 21. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAORUŽANJU
SEOSKE MILICIJE U SELU CETINI I NJENOM RAZORUŽANJU OD
STRANE PARTIZANA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. broj: 1782/42.

Omiš, dne 21. srpnja 1942.

Predmet: Postupak pravoslavne milicije sela Cetina, občina Vrlika u akciji protiv partizana.

1. Obće upravnom Povjereničtvu kod višeg Zapovjed. tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« — S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvu ministra —
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost —
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III —
5. Ministarstvu vanjskih poslova — Z a g r e b

Domobransko posadno zapovjedništvo u Sinju op. broj: 411/Taj od 6. srpnja 1942. g. dostavilo je jednu pismenu pretpostavku Zapovjedniku divizije »Bergamo« u Sinju kako slijedi:

»22. lipnja o. g. To zapovjedništvo izvršilo je naoružanje pučanstva sela Cetine sa oko 70 pušaka 'i to bez predhodnog sporazuma sa našim

⁵ Vidi dok. br. 190, napomena 4.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 45/5—2, k. 214.

zapovjedništvom. Znam da si je visoki naslov u pogledu organizacije protiv komunističkih odreda pridržavao podpunu ingerenciju za sebe, ali dozvoljavam si napomenuti, da su ovom zapovjedništvu bile poznate činjenice, koje su pokazivale na to da je bilo još prerano postupiti naoružanju pučanstva Cetine. Da su te činjenice postojale i da je ovo Zapovjedništvo opravdano sa podozrenjem i strepnjom posmatralo naoružanje Cetine, pokazala su djela, koja su zatim slijedila.

Ova djela su:

1) Dana 2. VII. prilikom napada partizana sa sela Glavaša na Kijevo Cetinjani ne samo da nisu pomogli naše oružništvo i miliciju iz Kijeve, već ima podataka, da je bilo iz pravca Cetine pucano na miliciju, te time doprinieli uspjehu partizana.²

2) Dana 5. VII. partizani su napali selo Ježević uz sudjelovanje naoružanih seljaka sela Cetine i zauzeli Ježević i pravili pokolj, kod čega je više seljaka Ježević mrtvih i ranjeno.³

Vidi se da su Cetinjani zloupotrebili povjerenje i oružje, koje im je visoki naslov dao za borbu protiv partizana, upotriebivši za napad naš miran živalj u društvu sa partizanima.

Molim Visoki Naslov, da preduzme shodne mjere protiv pučanstva sela Cetina, prvenstveno da se razoružaju i da se preduzmu represivne mjere protiv istog.

Želio bih da me se o prednjem obavijesti.

Zapovjednik, podpukovnik:
Potočnih

Zapovjednik divizije »Bergamo« u Sinju odgovorio je spisom No: 2732/AC di prot. Zapovjedniku Domobranske posade Sinj slijedeće:

»Odgovaram na Vaš dopis br. 411 od danas. — Vi ste meni podređeni a ne moje zapovjedništvo Vama. Sto pišete nije sve točno, ali na svaki način nemam Vam što priobćiti. Kada pišete sjetite se kojoj visokoj vlasti se obraćate.«

Gornje se dostavlja radi znanja izvještajem, da su naše vojne i upravne vlasti na vrijeme upozorile tal. vojne vlasti u Sinju, da se pravoslavno pučanstvo sela Cetina ne naoružava, pošto je apsolutno utvrđeno, da se iz toga sela najviše regrutira partizana, što se je odmah i pokazalo, kad su ih talijanske vojne vlasti naoružale.

Naoružani seljaci sa oružjem odmetnuli su se k partizanima i danas napadaju naša mirna sela i oružničke postaje.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 3. VIII. 1942.
T. Broj 6352 I. A.....priloga

² i ³ U akciji su sudjelovali borci Srednjodalmatinskog NOP odreda. Vidi dok. br. 162 i 547.

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI MAKARSKA OD 22. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O POTAPANJU PA-
ROBRODA »VIS« OD STRANE PARTIZANA U LUCI ŽIVOGOŠĆE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST MAKARSKA
Br. 491/42.
Taj.

Makarska, 22/VII. 1942. god.

Predmet: Potapanje parobroda
Vis od strane partizana.

- 1) Obće upravno povjereništvo N.D.H. kod Višeg
zapovjedništva talijanskih oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija« — S u š a k
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
 - a). Tajništvu
 - b). Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
- 3) Ustaška nadzorna služba — Obći odsjek — Z a g r e b
- 4) Stožeru VI divizije — M o s t a r
- 5) Velika Zupa Cetina — O m i š

20 srpnja 1942 oko 15 sati sačekala je grupa oko 300 sa vojničkim i strojnim puškama naoružanih partizana u selu Zivogošće, 30 km. istočno od Makarske parobrod Jadranske plovidbe bivši »Vis« a sada »Lissa« od 253 bruto registarskih tona, koji saobraća kao lokalna pruga uz cijelo primorje od Metkovića preko Orebića, Trpnja, Makarske do Omiša i obratno. Kad je parobrod uplovio u luku partizani su sa svih strana iz pomenutog sela izletili na pristanište, skinuli posadu i putnike sa parobroda, potom sve stvari što se je moglo odnijeti opljačkali i odnijeli.²

Na parobrodu su se pored putnika nalazila dva oružnika Marko Meić i Ivan Đolanga te domobran Demal Osmanagić svi sa postaje Gradac koji su dolazili službeno u Makarsku. Kod naleta partizana oružnici su otvorili vatru na iste, kojom prilikom je poginuo oružnik Đolanga i domobran Osmanagić, dok su oružnika Meića partizani sa sobom odveli. Za njegovu sudbinu se nezna. Partizani su također odveli sa sobom Zorku Kunst ženu Zivkovu, ustaše iz Makarske, koja je slučajno putovala sa parobrodom za Gradac. I za njezinu sudbinu se nezna.

Po izvršenoj pljački parobroda partizani su posadu i putnike odstranili sa pristaništa prema selu, a kapetana parobroda su prisilili da paro-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/7—29, k. 214.

³ Akciju su izvršili partizani bataljona »Josip Jurčević«. Vidi . dok. br. 343.

brod izvede iz pristaništa za oko 200 metara na more, gdje su ga potopili odšarafivši mu dno i otvor kroz koji se je voda natila i parobrod potopio. Kapetana parobroda su priveli na kraj sa čamcima za spasavanje.

Pričinjena šteta iznosi oko 20 milijona kuna.

Gubitci partizana u borbi sa oružnicima nepoznati su.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
Potpis nečitljiv

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno dne 10. VIII. 1.942.
T. broj 6659 I. A.....priloga

BROJ 543

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 24. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA S PARTIZANIMA NA SEKTORU OMIŠ—MAKARSKA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
V. T. broj: 52/42.

Omiš, dne 24. srpnja 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj
Velike župe za vrijeme od 19.
do 25. srpnja 1942.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra
- 2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 3) Ministarstvu vanjskih poslova
- 4) Županstvu pri Poglavniku
- 5) Ministarstvu hrvatskog domobranstva — za
Glavni stožer

Z a g r e b

- 6) Obće-upravnom povjereniku kod višeg Zapovjedništva
talijanskih oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja 1942. g. V. T. Broj: 14-A-I-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

ad I)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju dodatkom, da se razmjer pobune pojačava, jer je primjećeno jače kretanje i sakupljanje partizana u blizini Muća (kotar Omiš), a također izgleda da se pojačava i grupa partizana u planini Mosor (kotar Omiš).

Djelatnost partizana tokom nedjelje nije smanjena te su isti izvršili sljedeća nasilja:

a) U noći između 18. i 19. srpnja 1942. pobunjenici su prepilali 30 brzoglasnih stubova i pokidali žicu uzduž željezničke pruge od Kočina brda do željezničkog stajališta u Koprivnom (selo Dugo Polje — kotar Omiš).

b) Dne 19. srpnja 1942. došlo je u selo Prugovo (kotar Omiš) za vrijeme mise pred crkvu Sv. Ante 11 partizana naoružanih puškama i bombama te su obkolili crkvu i sačekali dok je misa svršila. Kad je svi et izašao iz crkve partizani su držali govor navodeći da se oni bore za male narode, proti Pavelića i Talijana, da se oni hoće boriti za Hrvatsku, ali ne ovakovu kakovu hoće Pavelić.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 42/3—1,

c) Dne 20. srpnja 1942. u 15 sati oko 50 do 60 naoružanih partizana napali su na brodskom pristaništu u selu Zivogošću (kotar Makarska) parobrod »Vis«, opljačkali ga te iskricali putnike, a zatim parobrod odmakli oko 100 metara od obale i potopili. Na brodu su bila 3 oružnika koji su dali odpor te su u borbi 2 ubijena, a treći zarobljen i odveden. Partizani su također odveli Zorku Kunst, ž. Zivka Ustaše iz Makarske, koja je spomenutim parobrodom putovala te se za njezinu sudbinu ne zna²

d) Dne 20. srpnja 1942. oko 15 sati u selu Ergovići (kotar Sinj) teže je ranjen iz revolvera u lievu nogu milicioner Janković Ivan od komunističkog agitatora Vukasović Bože.

e) U noći 22. srpnja 1942. partizani su izvršili napad na oružničku međupostaju u Tugarima (kotar Omiš), ali su oružnici i pričuvnici napadaj suzbili.

f) U noći 22. srpnja 1942. partizani su opljačkali zgradu Obćinskog poglavarstva u Postirama (kotar Supetar).³

g) U noći između 23. i 24. srpnja 1942. partizani su provalili ured Obćinskog poglavarstva u Sutivanu (kotar Supetar) te su odneli i uništili razne spise i spiskove, osobito one vojne naravi. Iste noći su isti partizani iz kuće redara Stjepana Ivanovića odneli samokres, a iz kuće lugara Marijana Lukšića lovačku pušku/¹

a cl II)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

ad III)

Tokom nedjelje Savezničke snage nisu poduzele nikakovu ozbiljnu akciju uništavanja pobunjenika, iako isti pokazuju sve veću aktivnost, a naše snage su preslabe da bi išta poduzele. »

ad IV)

Ponovno je nastupila promjena u razmještaju Savezničkih okupatorskih četa. Divizija »Perugia« napustila je naš teritorij kao i sam Split, a na njezino mjesto stupa divizija »Bergamo« čije će sjedište odsada biti u Splitu umjesto u Sinju. Dosada su odnošaji naših vlasti sa zapovjedništvom divizije »Bergamo« bili odlični, a našim nastojanjem ti će se odnošaji i održati. To vrijedi osobito u pogledu zajedničke suradnje na terenu, čiji rezultati su na području kotara Sinj bili vrlo dobri, zahvaljujući razumievanju i susretljivosti zapovjednika spomenute divizije generala g. Piazzoni-a, naročito što je omogućio osnovati na tom području našu miliciju, sve uz suradnju zapovjednika Popunidbenog Zapovjedništva u Sinju podpukovnika g. Jakova Potočnika. Područja u kojima su se prije nalazile pješačke postrojbe divizije »Perugia«, zaposjela je sada fašistička milicija, koja podpada pod diviziju »Bergamo«, a s kojom će suradnja biti lakša radi njezinog beskompromisnog stava proti komunista i njezine borbenosti.

² Vidi dok. br. 542.

³ i ⁴ Akcije su izvršili partizani Bračke čete. (Arhiv VII. arhiva NOB, reg. br. 1—6/2, k. 2005).

Predstavnici naših vlasti inače, u duhu prijateljske suradnje, a naročito u duhu smjernica Zagrebačkog sporazuma od 19. lipnja 1942. stalno održavaju uzki osobni dodir sa predstavnicima talijanskih vojnih vlasti te će taj dodir postati još uži i češći, jer je to obostrana želja,

ad V)

Kao u prošlonedjeljnim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 544

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH ZA PERIOD OD 18. DO 25. SRPNJA 1942. O PRILIKAMA U OBALNOM POJASU

MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
Odsjek za romanske zemlje

VRLO TAJNO

**TJEDNI IZVJEŠTAJ broj 29.
od 18. VII. do 25. VII. 1942.**

**Z a m j e n i k u
ministra vanjskih poslova i dr. tajniku
dr. V. V r a n č i ć-u**

I. PRILIKE U OBALNOM POJASU

1) Osude talijanskih vojnih sudova

O.U. povjerenik saopćuje 16. VII., da je tal. vojni sud 14. VII. osudio Zanić Ivana iz Novog na 4 g. tamnice, Tomičić Dragutina iz Bila (Ledenice) na 4 g. tamnice, Deronja Ivana iz Tribotina na 5 g. tamnice, Peričić Ivana iz Valca na 5 godina, Luciju Jovanović iz Tribotina na 3 godine, Antonić Ivana iz Bribira na 3 godine, Korčevi Grgura iz Telvice na 3 godine i 10 mjeseci, Dragicu Porubić iz Ogulina na 3 mjeseca, Danicu Lončar na 14 mjeseci, Mamula Gliša iz Gomirja na 5 godina, Marmila Lazara iz Gomirja na 10 godina, te Sertić Mariju iz Brinja na 30

godina. Osim toga je stanoviti broj osoba osuđen na po nekoliko mjeseci zatvora većim dielom uvjetno.

O.U. povjereničtvo² javlja 18. VII., da je talijanski vojni sud u Šibeniku dana 13. VII. osudio: 1) Ratin Antu iz Mostara na tri godine tamnice; 2) Prohaska Dinka iz Mostara na jednu godinu (uvjetno), obojicu radi pripadanja prevratničkoj organizaciji.

Dana 15. VII. su osuđeni: 1) Ostović Milan iz Selaca na 2 godine, 2) Vukelić Gjuro iz Janje Gore devet godina radi pripadanja odmetnicima, 3) Petrović Kosara iz Moravica na dvije godine, radi pružanja pomoći odmetnicima. Još je nekoliko osoba radi manjih diela osuđeno na po nekoliko mjeseci zatvora.

3) Razno

O prilikama na otoku Hvaru i Braču

Prema izvješću občinskog bilježnika iz Jelse na Hvaru, stanje na ovom otoku kao i na Braču, je vrlo nepovoljno. Uslied djelovanja partizana na otoku moć talijanskih posada i naših vlasti ograničena je na nekoliko glavnih mjesta. Talijanske čete niesu agilne i ne brinu se za javni red i sigurnost na otoku. Narod je u strahu od partizana. To je još pogoršano, jer su Talijani 8. srpnja u Jelsi uhapsili sedam uglednih građana i seljaka i odveli ih u Split. Razlog toga uhapšenja nije nikome poznat, talijanski zapovjednik u Jelsi je izjavio, da je nalog za to došao od njegovih pretpostavljenih vlasti i to posredno iz Splita. Ovo uhapšenje izazvalo je strah da će sliediti slične mjere i u drugim mjestima.

O ovoj stvari je prije nekoliko dana obavješten O.U. povjerenik,³ koji je preduzeo mjere radi oslobodenja tih građana.

Naše poslanstvo u Rimu o upotrebi imena Ragusa umjesto Dubrovnik

Naše poslanstvo u Rimu je 10. VII. prikazalo vei'balnu notu talijanskom ministarstvu vanjskih poslova u kojoj se ističe, da je talijansko lučko (poglarstvo) zapovjedništvo u Dubrovniku saobćilo brzojavom uredu u Dubrovniku, da ministarstvo mornarice traži, da brzojavi poslani putem građanskog brzojava u Dubrovniku za Split moraju imati naznaku mjesta odslanja Ragusa. Pošto je Dubrovnik službeni naziv mjesta i kao takav uveden u međunarodni brzoglasni popis, poslanstvo saobćuje, da hrvatske nadležne vlasti ne mogu pristati na taj zahtjev.

Razlog radi kojeg se niesu vijale zastave u Dubrovniku prigodom talijanske proslave »Rođenja Rima«

Svojedobno smo bili obaviestili, da se je Supersloda preko O.U. povjerenika a također i talijansko poslanstvo u Zagrebu posebnim appuntom pritužilo, da su u Dubrovniku na dan proslave Hitlerovog rođen-

² i ³ Opće upravni povjerenik NDH kod talijanske Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« (Supersloda) u Sušaku.

dana bile izvještene zastave, a da su iste sljedećeg dana bile skinute iako je tog dana bila proslava »Rođenja Rima«.

Povodom toga G.U.S.⁴ nam saopćuje 22. VII., da su ustaški stožer kao i svi ostali uredi bili obavješteni od njemačkog predstavnika u Dubrovniku prof. Amolda, lektora njemačke akademije o proslavi Hitlerovog rođendana, te je stožer izvjesio zastavu. Iako su talijanske vlasti od zgrade do zgrade obavještavale o proslavama, te pozivale, da se izvjesi zastava, što se je rado činilo, to upitne prigode stožer nije bio obavješten pa nije zastave ni izvjesio.

[...]

Talijanski radnici u Dubrovniku

Velika župa Dubrava 10. VII. javlja, da je iz Italije došlo u Dubrovnik 18 radnika, Talijana, u svrhu izključivog ukrcavanja i iskrcavanja razne robe namijenjene talijanskoj vojsci. Oni sačinjavaju neku vrstu radne čete. Čuje se, da će talijanske vlasti obustaviti rad ovim radnicima radi prigovora naših obalnih radnika. Neke naše radnike, koji su prigovarali radu talijanskih radnika su talijanske vlasti zatvorile smatrajući taj prigovor kao prijetnju.

[...]

II. O PRILIKAMA U VELIKOJ ŽUPI HUM

Velika župa Hum javlja 2. VII. da je 22. VII. jedna talijanska bojna došla u mjesto Orepak, kotar Metković u namjeri, da u brdu Rujica progoni partizane. Sljedećeg dana ta bojna mjesto da krene u potjeru za partizanima, pošla je u selo Borovce, gdje su se razišli po kućama i nasilno otvarali vrata, razbijali kovčege i nosili do čega su došli. U selu su uhitili 76 osoba među kojima i učiteljicu. Iz crkvene kuće su odnели krugovalnik i polupali crkvenu blagajnu, ali nису našli novce. Dizali su građanima prstenje s ruku. Ukupna vrijednost odnesenih stvari u selu iznosi 300 do 400 hiljada Kuna. Stanovništvo tog sela je lojalno i među njima nema onih koji su naklonjeni komunizmu.

Velika župa Hum saopćuje 27. VII. Izvještaj kotarske oblasti iz Metkovića u kojem se iztiče, da su talijanske čete 23. VI. povodom djelatnosti protiv partizana došli u selo Desne. Pretresajući kuće provalili su i u župnikovu kuću za vrijeme dok je župnik don Stanko Vlahović još spavao. Malo kasnije je župnik bosonog i polugol odveden od talijanskih vojnika 600 metara daleko od kuće i tu strijeljan. Zatražena je obavijest od talijanskog zapovjedništva o tom strijeljanju, te je obavijestilo, da su bili obavješteni, da su zvonjavom sa crkvenog zvonika u selu Desne bili upozoravani partizani o kretanju talijanskih četa. Pri uhićenju, da se je župnik odupro oružjem i da je stoga kao buntovnik na mjestu strijeljan. Kotarska oblast izključuje svaku pretpostavku, da bi

⁴ Glavni ustaški stan

župnik bio u kakvoj vezi s partizanima, te da bi se s oružjem bio odup-
ro. Isti je bio poznat kao borac protiv komunista i izpravan Hrvat. Pred-
postavlja se, da je isti koji je inače nagle, naravi reagirao na surov na-
čin i postupak vojnika. Talijanske vlasti su zabranile prenos njegovog
mrtvog tijela u njegovo rodno mjesto Komin. Ova neupućenost i jedno-
stranost kod talijanskih operacija — veli se dalje u izvještaju — izazvala
je kod pučanstva paniku kao i uvjerenje, da Talijani ne štede hrvatsku
krv i imovinu te će uništiti moral i onog diela pučanstva, koje je još
sposobno, da se odupre partizanima.

Obzirom na gornji izvještaj navesti je, da je O.U. povjereništvo već
pred nekoliko dana pismeno tražilo žurno obavijesti od Superslode radi
strieljanja župnika.

Ista župa nadalje izvješćuje 27. VII., da su talijanske čete prigodom
vojničkih djelatnosti protiv partizana u predjelu plinskih Brda nemi-
losrdno opljačkale sela Desne, Borovci i Pline, i to bez razlike svaku
kuću. Oduzimale su živežne namirnice, stoka, posteljina, rublje, novac
i zlato. Sa osoba su skidane naušnice i prstenje. Nisu pošteđene ni žup-
ske kuće. U Plini su obijene dvije blagajne i oduzeto crkveno zlato u
vriednosti od 100.000 Kuna i gotov novac u iznosu od 60.000 Kuna. U
Borovcima je uhićeno 67 a u Desnima 95 seljaka i odvedeno u zatvor
u Metković. Kotarska oblast je odmah uložila oštar prosvjed kod talijan-
skog zapovjednika. Istaknuto je, da se protiv tih sela nije smjelo pro-
vesti tako oštre mjere, jer su na pr. selo Borovci 100% ustaško i hrvat-
sko. Na taj prosvjed je talijanski zapovjednik odgovorio, da sa partiza-
nima treba jednom svršiti, jer događaji u Vrgorcu ukazuju na sve veću
njihovu opasnost. Ove metode da upotrebljavaju i hrvatske, ustaške i
njemačke čete. Seljaci u ugroženim selima bilo da su u vezi s partiza-
nima, bilo da iz straja pomažu, bezuvjetno se moraju više bojati talijan-
ske kuće. U Plini su obijene dvije blagajne i oduzeto crkveno zlato u
partizanska uporišta. Kotarski predstojnik je na to upozorio, da je pu-
čanstvo već mjesecima prepušteno napadajima partizana, kojima se ne
mogu oduprijeti, te da bi i on (talijanski zapovjednik) postao partizan,
kad bi živio u sličnim prilikama. Talijanski zapovjednik je obećao, da će
uhićene pustiti, ako za njih jamči kotarska oblast. Kotarska oblast je
jamčila za sve uhićene osim za desetoricu, ali isti još nijesu pušteni.

III. O PRILIKAMA U VELIKOJ ŽUPI CETINA

Velika Župa Cetina javlja 5. VII., da su zadnje sedmice pobunjenici
manje djelatni nego prošlih nedjelja, ali se razmjer pobune nije smanjio,
jer nije ništa poduzeto za njihovo konačno likvidiranje. Sile su preslabe,
da se upuste u odlučnu djelatnost za konačno čišćenje, a ono što podu-
zimaju talijanske čete, površno je i slabo izvedeno. Partizani su 29. VI.
ubili u Povoljima (kotar Supetar) trgovca Stjepana Dragičevića. Istog da-
na su u Bolu iz zasjede napali oružničku ophodnju, te je ubijen narednik
Ante Jadrijević, a jedan pričuvnik ranjen. Dana 30. VI. su na cesti u

Muču Donjem, kotar Omiš, iz zasjede ubili milicionera Jakova Bočinu. U noći između 1. i 2. VII. je između Milne i Bobovišća, kotar Supetar ubijen trgovac Ivan Rakela. Osim toga su bila dva slučaja pljačke. Dje-latnost čišćenja talijanske vojne snage na području kotara Makarska od 18. VI. nije uspjelo.

IV. NADLEŽNOST SUĐENJA U OBALNOM POJASU PREMA ZAGREBAČKOM SPORAZUMU

O.U. povjereništvo saobćuje 19. VII., da je obzirom na razmimoila-ženje u pogledu tumačenja propisa slova f/II poglavlja zagrebačkog spo-razuma od 19. VII. te onog u »normama« izdanim od Superslode, povje-reništvo obratilo se Superslodi, da bi usvojila stanovište sadržano u »hrvatskim uputama«.

Supersloda je dopisom od 10. VII. saobćila povjereništvu, da usvaja u načelu prijedlog, pa je odredila, da se u »normama« u poglavlju »Raz-no« briše prvi stav, koji u hrvatskom prievodu glasi »protiv osoba i vlasništva a s nakanom, da se naruši javni red i mir« (čl. 2. proglaša od 7. IX 1941). Time je talijansko tumačenje stvarno dovedeno u sklad sa hrvatskim, te sada odgovara duhu i slovu točke F/II poglavlja zagre-bačkog sporazuma.

Prema tome u II. zoni počevši od 11. srpnja nadležnost za postupak i suđenje u pogledu kažnjivih djela ustanovljuje se ovako:

- a) Osobama vojnog staleža sude za sva kažnjiva djela hrvatski vojnički sudovi.
- b) Za osobe građanskog staleža:
 - 1) u mjestima gdje nema talijanske posade i koja nisu u vezi sa talijanskim mjestima sa operativnog gledišta, pripada isključivo nadležnost za postupak i suđenje svih kažnjivih djela nadležnim hrv. sudovima,
 - 2) gdje postoje talijanske posade, te na području povezanom sa tim posadnim mjestima sa operativnog gledišta, nadležnost je podie-ljena između hrvatskih sudova i talijanskih vojnih sudova, te će:
 - 1) talijanski vojnički sudovi suditi za kažnjiva djela:
 - a) Protiv sigurnosti talijanskih oružanih snaga (na pr. djela, koja očituju neprijateljstvo prema talijanskim četama bilo izravno ili posredno). Ovdje spada i oštećenje željezničkih i veleobrtnih po-duzeća počinjeno sa nakanom da se remeti javni red.
 - b) Povrieda naredaba, što ih u skladu s odredbama slova D-E/II po-glavlja zagrebačkog sporazuma izdaju talijanske vojničke vlasti.
 - 2) Hrvatski sudovi za postupak i suđenje u pogledu svih ostalih kažnjenih djela dakle i za politički kažnjiva djela protiv poredka u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Prema tome će za suđenje za povriede iz slova D-E/II poglavlja za-grebačkog sporazuma biti nadležni hrvatski odnosno talijanski sudovi, prema tome, da li su odnosne odredbe izdale hrvatske ili talijanske voj-ničke vlasti.

O.U. povjereništvo ujedno saobćuje, da je Superslođa usvojila također po povjereništvu predloženu nadopunu »norma« u pogledu osoba, koje imaju pravo na dozvolu nošenja oružja (razumije se za mjesta, gdje se nalaze talijanske čete) i to tako, da se to proširuje i u pogledu ustaških dužnostnika i baš da osim stožemika i njihovih zamjenika to pravo imaju logornici i tabornici.

V. OBAVIESTI ZAPOVJEDNIKA SUPERSLODE O ODASLANJU I USTROJSTVU NAŠIH ORUŽANIH SNAGA U OBALNOM POJASU

Zapovjednik Superslode izvjestio je putem O.U. povjerenika brzo-glasno :

- 1) da se može uputiti u Omiš i u Senj po jedan sat ustaške vojnice,
- 2) izjavio da je načelno spreman dozvoliti upućivanje u obalni pojas i daljnjih četa ustaške vojnice i domobranstva, ali to nakon predhodnog sporazuma putem hrvatskog vojničkog povjerenika na Sušaku,
- 3) dozvoljava organizaciju ustaških pripremih bojna, za sada prema popisu, koji mu je dostavio O.U. povjerenik u sljedećim mjestima: Delnice, Kraljevica, Crikvenica, Novi, Senj, Ogulin, Vrbovsko, Otočac, Perušić, Gospić, Karlobag, Drniš, Sinj, Omiš, Livno, Makarska, Imotski, Ljubuški, Mostar i Dubrovnik,
- 4) zapovjednik Superslode je tražio, da se obavijesti izdate u novinama o sporazumu i mjerama u obalnom pojasu dopune s jednim daljnjim tumačenjem.

O točkama 1—3 obavješten je žurno Glavni Stan Poglavnika radi daljnjih mjera.

[...]

Svojedobno smo izvijestili, da je zadarsko namjesništvo izdalo prošlog mjeseca proglas, kojim je bio objavljen popis osoba iz svih občina pokrajine Zadar, a koje se pozivlju, da se do 22. lipnja (kasnije produženo do 28. lipnja) prijave talijanskim vlastima, inače će se smatrati odmetnicima, te biti strijeljani gdje god se pojave, a imovina će im se zapliieniti i obitelji smatrati kao taoci.

Na temelju toga ovo je ministarstvo prikupilo podatke za neke osobe iz tih (kra) popisa, a koje se nalazi u Hrvatskoj, u ustaškoj ili državnoj službi ili se nalazi na istočnom bojištu kao dobrovoljci. Te podatke smo saobćili brzojavno našem konzulatu u Zadar i našem poslanstvu u Rimu time da se obavijesti talijanske vlasti, da se protiv istih ne poduzimaju najavljene mjere.

12. VII. nam javlja konzulat, da je za 113 osoba iz tih popisa podniet guverneratu predstavke i saobćilo, da se te osobe nalaze u Hrvatskoj u službi ili na ratištima. Guvematorat na te predstavke nije odgovorio, ali je već drugi dan zamolio, da mu se predstavke pošalju u dvostruko. Konzulat pak izvješćuje, da se protiv ni jedne osobe odnosno obitelji onih osoba, koje smo podnieli podatke nije preduzela nikakova

mjera. Jedini se slučaj desio sa obitelji Mije Jerak iz Sukošana, isti se nalazi u zagrebačkoj bolnici kao ranjeni ustaša a obitelji mu je oduzeto sve blago i određena dražba i ako je konzulat i za njega podnio predstavku. Doznajući, da je određena dražba, konzulat je podnio novu predstavku. Konzulat nema daljnje obavijesti o ishodu dražbe, ali pošto se nitko od obitelji nije javio konzulatu, izgleda, da je ipak predstavci udovoljeno.

4) Potopljeni parobrod »Ica«⁵ u luci Zivogošće

Zapovjedništvo mornarice javlja 23. VII., da je lučko poglavarstvo u Metkoviću obavijestilo, da je 20. VII. napadnut i potopljen parobrod »Ica«⁶ (prije se zvao »Vila«) u luci Zivogošće, poginuo je jedan oružnik i jedan domobran. Potanje obavijesti manjkaju.⁷

[...]

Za Dom spremni!

Po naredbi ministra :
Potpis nečitljiv

⁵ i ⁶ Trebalo bi da stoji »Ljssa«.

⁷ Odnosi se na parobrod »Vis-«. Vidi dok. br. 542 i 543.

BROJ 545

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI OMIS OD 27. SRPNJA 1942. MINI-
STARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA
NA SESTANOVAC¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST — O M I S

Pres. broj 1397/42.

Omiš, dne 27 srpnja 1942. god.

Predmet: Napadaj partizana na
Šestanovac.

- 1) OPĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU NEZAVISNE DRŽAVE
HRVATSKE KOD VAŠEG ZAPOVJEDNIČTVA TALIJANSKIH
ORUŽANIH SNAGA ZA SLOVENIJU I DALMACIJU — S u š a k
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNIŠTVO —
Z a g r e b
- 3) RAVNATELJU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b
- 4) VELIKOJ ZUPI CETINA — O m i š
- 5) STOŽERU 6 PJEŠAČKE PUKOVNIJE — M o s t a r
- 6) ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE — Z a g r e b
- 7) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — O m i š

Dne 26 srpnja 1942. godine u 0.30 sati poslije pola noći 60—100 naoružanih partizana napali su Šestanovac,² sjedište općine krajiške, te su tom prilikom temeljito opljačkali općinski ured, poštanski ured b.b., duhansku oglednu stanicu, kao i dućane i stanare Popović Matu, Ribičić Josipa, Popović Josipa, Zaja Ivana, Pejković Josipa, Franu Nosića, Slavka Soptu, Katunarić Josipa, Stjepana Caletu, Rubić Miju, Vukušić Antu, te stan i ambulantu općinskog liječnika dr Josipa Luetica. Partizani su nakon izvršene pljačke oko 3 sata poslije pola noći krenuli iz Sestanovca sa 2 (dva) samovoza (autobusom i teretnjakom), koje su nasilno u Sestanovcu oduzeli, u pravcu Zečevice prema komšiluku Cikeša, a sobom su povel i načelnika općine Franu Nosića i Madunić Marijana, poštanskog činovnika u Sestanovcu.

U komšiluku Cikeša partizani su rastovarili opljačkane stvari, te dalje prenašali u planinu »-Biokovo«. Teretni samovoz vlasnosti Josipa Katunarića partizani su povratili, dočim samovoz (autobus) vlasnosti poduzeća »Tri seljaka« polili sa naftom i zapalili.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br. 58/7—15, k. 214.

² Napad su izvršili dijelovi bataljona »Josip Jurčević«.

O događaju stigla je prva vijest u Omiš istog jutra u 7 sati i to preko krugovalnih postaja električne centrale u Kraljevcu (Zadvarje) i tvornice »La Dalmatienne« u Dugom ratu, odakle je vijest priopćena talijanskom Presidiu u Omišu, koji je osobno odmah tu vijest javio potpisanom sa izjavom, da je odmah izdao nalog jednoj satniji talijanskih vojnika (crnih košulja) da krene iz Zadvarja u Sestanovac i da će potankosti o događaju odmah javiti netom ih prime.

Primljena saopćenja dostavljena su odmah kratkim putem Velikoj 2upi, Župskoj Redarstvenoj, oblasti o oružništvu u Omišu.

Šteta koju su počinili partizani velika je, ali još nije ustanovljena i procjenjena, a potankosti kako se razvijao napadaj, dostavit će se netom stignu.

Međutim iz priloženih zapisnika šofera Nikole Kovačevića i Vicka Cikeša, koje su partizani bili prisilili da voze oduzete samovoze kao i izvještaj općinskog bilježnika Baučić Pija općine Sestanovac i Radomira Cikeša, činovnika kotarske oblasti u Omišu, koji su se upitne prigode nalazili u Šestanovcu, razabire se u glavnom tok samog događaja.

Iz Omiša upućen je jedan odred oružnika sa teretnim samovozom na lice mjesta pod zapovjedništvom narednika-vodnika Vinka Barbarića, koji je u Šestanovcu, a i dalje do komšiluka Cikeša podno planine Biokovo u zajednici sa zapovjednikom oružničke postaje u Zadvarju Ivanom Barišićem proveo prve izvide.

Napominje se, da se talijanska satnija, koja je bila upućena iz Zadvarja u Sestanovac u ovom posljednjem mjestu zadržala od prilike 4 sata, te se ograničila na pregled počinjenih šteta, a u potjeru za partizanima nije krenula navodno, jer nije imala odobrenja od divizije, a niti dovoljno benzina.

Događa je pobudio ne samo u Šestanovcu i čitavoj općini Krajiškoj silni dojam, već po svuda gdje se je za isti saznalo, a o tome istog dana znalo se je i u Splitu. Pučanstvo je silno uznemireno i živi u paničnom strahu gubeći danomice sve više i više vjeru i pouzdanje u zaštitu imovine i života od strane vlasti.

Kako se ranije predlagalo više puta, potrebno je žurno pojačati sve oružničke postaje, tako, da svaka postaja bude imala najmanje 30 oružnika snabdjevenih sa strojnicama, bombama i puškama. Uspostaviti odmah na važnim mjestima i raskrsnicama kao što je Sestanovac jake međupostaje.

Autoritet državnih vlasti i vjera u državu povratit će se budu li hrvatske oružane snage u dovoljnom broju razmještene u ovome kotaru na izloženijim položajima, a naročito je odmah nužno postaviti jake oružane snage za čuvanje važnog prelaza preko rijeke Cetine Pa vica most, preko kojeg partizani iz Biokova održavaju vezu sa onima iz Mostara.

Propusti li se odmah prednje uraditi i neosigura li se pučanstvo koje se nalazi u očajnim prilikama sa potrebnom hranom, prilike će se u omiškom kotaru toliko pogoršati, da će biti uopće nemoguće sa raspoloživim snagama i sredstvima održavati red i sigurnost.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Kotarski predstojnik

Rajević v.r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 5. VIII 1942.
T. Broj 6489 I. A. 3 priloga

BROJ 546

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI OMIŠ OD 27. SRPNJA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O RUŠENJU TT LINIJA U DUGOPOLJU¹

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast Omiš
Pres. broj 1390/42.

Dne 27 srpnja 1942 godine
u Omišu.

Predmet: Prepilanje brzoglasnih stupova
i žice u Dugopolju.

1. Obćem Upravnom Povjereničtvu Nezavisne Države Hrvatske kod Višeg Zapovjedništva Talij. Oružanih Snaga za Sloveniju i Dalmaciju — S u š a k
2. Ministarstvu unutarnjih poslova tajništvo — Z a g r e b
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Z a g r e b
4. Velikoj župi Cetina — O m i š
5. Stožeru 6. Pješačke pukovnije — M o s t a r
6. Zapovjedništvu Ustaške Nadzorne Službe — Z a g r e b
7. Župskoj redarstvenoj oblasti — O m i š

Savezno sa amošnjim izvješćem Pres. broj 1362/42 od 23. srpnja tg. Oružnička postaja Klis pod taj. brojem 673 od 20. srpnja t. g. dostavila je sljedeći izvještaj.

»U noći između 18 i 19 srpnja 1942. godine nepoznati počinitelji prepiu ali su 30 brzoglasnih stupova i sa ovim pokidali žicu uz duž že-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH, reg. br. 58/7—40, k. 214.

ljezničke pruge od Kočinja brda do željezničkog stajališta u Koprivnom, teritorija sela Dugopolje, kotara Omiš, župe Cetina.² Istoga dana u 8 sati iz jutra podpisati je sa pričuvnikom Josipom Marasovićem obavio uvid na licu mjesta i utvrdio stanje stvari kako je naprijed istaknuto. Vođenim izvidima nije se moglo utvrditi tko je prednje oštećenje izvršio, ali vjerojatno partizani kojima je cilj uništavanje prometnih objekata. Za uspostavu ovih radova — linije radovi su nastavljene. Željezničku prugu nijesu dirali.-«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik.
Rajević v. r.

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 12. VIII. 1942.
T. Broj 6736 I. A. ... priloga

⁹ Akciju su izvršili partizani Mosarskog voda.

BROJ 547

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUZNICKE PUKOVNIJE OD
28. SRPNJA 1942. O SITUACIJI NA TERITORIJU PUKOVNIJE I AKCI-
JAMA PARTIZANA U SREDNJOJ DALMACIJI¹**

TAJNO

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIČTVO

6. ORUZNICKE PUKOVNIJE

J. S. Broj 1431/taj

U Mostaru, dne 28. srpnja 1942.

**Predmet: Izvještajna služba
za minulih 15 dana.**

- 1. VRHOVNOM ORUZNICKOM ZAPOVIEDNICTVU
(J.S.) — Z a g r e b**
- 2. ZAPOVIEDNICTVU I. I III. DOMOBRANSKOG
SBORA (GLST)**
- 3. OPUNOMOĆENIKU MINISTRA UNUTARNJIH POSLOVA
ZA VELIKE 2UPE VRHBOSNA HUM I USORA I
SOLI — S a r a j e v o**
- 4. ZAPOVIEDNICTVU 1, 2, 3, 4. i 5. ORUZNICKE
PUKOVNIJE**
- 5. KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVIEDNICTVU MOSTAR.
DUBROVNIK, OMIS I BILECA U TREBINJU.**

Temeljem odredaba privremenog uputa za organiziranje i rad iz-
vještajne službe u vojsci i zapoviedi Vrhovnog oružničkog zapoviedni-
čtva Taj. Broj 320/J.S. od 31. srpnja 1942. podnosim slijedeće izvješće
za minulih 15 dana:

I. OBOA UNUTARNJA SITUACIJA

1) Raspoloženje naroda:

Raspoloženje hrvatskog dijela naroda, ostalo je u glavnom nepro-
mjenjeno, jer su i prilike koje utiču na to raspoloženje ostale nepromje-
njene, a negdje su se i pogoršale. U narodu stalno vlada zabrinutost, ne-
izvjesnost i strah pred događajima koji su na dnevnom redu. Jaka parti-
zanska akcija, osobito na području krila Omiš, glad, uništavanje imovine
i dobara doprinose da moral i otpomost širokih narodnih masa pada sve
više i više, te stvara mučno stanje utičući na raspoloženje prema držav-
noj vlasti i njenim predstavnicima. Dobra građana i dalje su izložena

f. 3, k. 145.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH, reg. br. 36/14,

napadima bilo partizanskim, četničkim ili pak talijanskim. Ti napadi se ispoljavaju u raznim oblicima, ali su im posljedice uvijek iste. Narod osjeća pomanjkanje državne vlasti i čvrste ruke koja bi mu pružila zaštitu i omogućila mu miran život. Nakon preuzimanja vlasti u naše ruke narod očekuje poboljšanje prilika.

Četnički odredi organizirani su od strane talijanskih vlasti u kotarevima Bileće, Trebinje, Gacko, Ljubinje, Stolac i Čapljina. Ove odrede obksrbljuju talijanske vojne vlasti sa opremom i naoružanjem. Najjača je Nevesinjska grupa. Svi ovi odredi po potrebi surađuju sa talijanskim vojnim snagama u protukomunističkim akcijama. Stav četnika prema našim vlastima, ostao je nepromjenjen. Oni se još nisu opredjelili za suradnju sa našim vlastima. Ne pokazuju tendenciju za iskrenu suradnju, a u svojim su postupcima pod uticajem Talijana. Zelja je četnika da se istočni dio Hercegovine pripoji Crnoj Gori, a izgleda da u tome nalaze i podršku Talijana. Rad četnika naše stanovništvo gleda sa nepovjerenjem i strahom. Cesti ispadi četnika protiv našeg življa i državne vlasti koji se sastoje u oduzimanju imovine, prijetnjama, izražavanju protiv naše države, još jače ulijeva nespoikojstvo među hrvatskim stanovništvom, osobito muslimanima. — Muslimani srbofili utiču na muslimane da se sa četnicima izmire i stvore snošljiviji odnos. Boravak ministra Dr. Košaka u Trebinju i Bileću i njegov dodir sa pravoslavicima i četnicima dobro je primljen u narodu, jer u tome vide namjeru vlasti da se jednom srede odnosi i normalizira život. Ipak još nema znakova po kojima bi se moglo zaključiti da pravoslavni dio stanovništva namjerava napustiti rezervirani stav i prići suradnji. Oni su još nepovjerljivi i sa rezervom gledaju svaki akt vlasti koji se poduzima u svrhu normaliziranja prilika. Drže, da to ne dolazi od vlasti iskreno, već da to nalažu sadašnje prilike.

Zidovi su i dalje neraspoloženi prema državi i u tom su pogledu nekompromisni. Povučeni su, u stavu su iščekivanja završetka rata vjerujući, da je pobjeda saveznika sigurna.

Talijanske vojne snage i dalje se nalaze na cijelom području pukovnije. Njihove su snage osobito znatne duž obale. I povrh toga, nisu uspjeli niti da smanje partizansku djelatnost a još manje da je likvidiraju na cijelom području Dalmacije — krila Omiš i Dubrovnik. Sve do sada poduzete akcije nijesu dale nikakve rezultate. Najbolji je primjer slučaja na otoku Braču i Hvaru, gdje su talijanske vojne snage u svrhu čišćenja partizana naprosto prošetale otocima i nedošavši u dodir sa pobunjenicima odmah i napustile otoke i ako je komunistička akcija na otodima jaka i agresivna. Na dnevnom su redu komunističke manifestacije, napadi na imovinu i živote građana i državnih službenika. U koliko i poduzmu kakvu akciju, onda u najviše slučajeva strada imovina naših građana, koja se pljačka i uništava. Našem stanovništvu ne pružaju nikakvu zaštitu od pobunjeničkih napadaja tako, da je ovo ostavljeno samo sebi, a naše su snage nedovoljne da ga zaštite. Ovakav njihov rad doprinijeo je da se neraspoloženje naroda prema njima pojača i da ih ne smatra saveznicima.

Prilikom našeg preuzimanja vlasti od Talijana boravili su članovi državne vlade na području pukovnije i to: Ministar Dr. Košak u Vel. Zupi Dubrava i Dr. Andrija Artuković u Vel. Zupi Hum. Tom prilikom primili su predstavnike vlasti i došli u dodir sa narodom.

3) Komunizam:

Komunisti pod vidom oslobodilačke borbe i dalje su veoma aktivni i vrše akcije nesmanjenom upornošću i agresivnošću. Njihova akcija po-prima sve oštriji oblik osobito skupina na otoku Braču, Hvaru, oko Sinja i Makarske krila Omiš tako da ugrožavaju cijele predjele srednje i južne Dalmacije. Nemamo snage za suprotstavljanje, a talijanske snage nepo-duzimaju radikalnije mjere da se onemoguće. U koliko i poduzmu kakvu akciju ona je slaba i netemeljita tako, da se svrši sa slabim ili nikakvim rezultatom. Slabo ekonomsko stanje, glad; postupak Talijana prema gra-danima i promidžba doprinose, da se komunizam sve više širi i svakim danom dobiva sve više pristaša.

U savezu sa komunističkom akcijom, od strane partizana u toku minulih 15 dana, dogodilo se je slijedeće:

[...]

Na području oružničkog krila Omiš:

[...]

28. lipnja naša domobranska straža sa Kosora kod Vrlike, uhitila je Brlić Zderika Antina i Brlić Mirka Ivanova, oba rodnom iz Splita pod sumnjom, da su partizanski doušnici i predala ih je talijanskom vojnom zapovjedništvu u Vrlici.

[...]

29. lipnja 20 naoružanih partizana² sa samokresima, došli su u selo Postire, kotar Supetar na otoku Braču i povelu istragu po krađi krum-pira na štetu jednog mještana. Uhitili su kradljivca i pronašli po-krađeni krumpir. Sakupili su seljane i kradljivca vezali za jedno drvo na oibali rekavši, neka vide, kako se vodi istraga i krivci kažnjavaju, pa su uhićenog poslije stanovitog vremena pustili na slobodu.

1. srpnja u 16 sati, 10 naoružanih partizana, sačekali su listonošu sela Lećevice kada se je ovaj preko planine Moseć vraćao sa poštom u Lećevicu. Prorezali su poštansku torbu i kad nisu ništa od novca našli osim nekoliko pisama koje nisu dirali, pustili su ga na slobodu time da se tim putem ne smije više kretati.

1. srpnja povratnik Todor Krunić iz sela Otišića, kotar Sinj ponovno je pobjegao od kuće i pridružio se partizanima, i ako je za prvo odmet-ništvo bio oslobođen od talijanskih vlasti.

² Odnosi se na partizane Bračke čete.

1. srpnja uhićene su po partizanima dvije žene iz sela Zasioka, kotar Sinj i odvedene u pobunjenički logor, odakle su se povratile 3. srpnja jer da ih je pustio zapovjednik odmetnika Vice Buljan, rodom iz Sinja.

2. srpnja u blizini sela Vrlike, kotar Sinj, sukobili su se naši oružnici i milicija sa jednom grupom od oko 100 naoružanih partizana. Oružnici su primili borbu, koja je vođena tog dana od 10—21 sat. Na našoj strani nije bilo gubitaka, dok su gubitci partizana zbog prekida svake veze sa Vrlikom nepoznati.³

3—4. srpnja talijanske vojne snage vodile su borbu kod Manastira Dragovića, kotar Sinj sa jednom većom grupom partizana, koje su imale namjeru pokositi manastirsku pšenicu, koju je občina Vrlika odredila za potrebe pučanstva dotične občine. Partizani su nakon duže i žilave borbe odbijeni bez gubitaka po Talijane, dok su njihovi gubitci nepoznati.⁴

4. srpnja u 4 sata, jedna grupa od 50 naoružanih partizana,⁵ upala je u selo Cetina (9 km sjeveroist. od Vrlike), te su od seljana oduzeli 30 pušaka i nepoznati broj strijeljiva, koje im je oružje bilo izdato od talijanske vojne vlasti za zaštitu sela.

5. srpnja u 4 sata oko 600 naoružanih partizana, izvršilo je napad na selo Ježević i jedan dio sela Vinalića, kotar Sinj.⁶ Borbu su primili oružnici, milicija i domobranska straža sa Kosova, koja je trajala sve do 14 sati istog dana; Na našoj strani poginula su 2 milicionera, a tri ranjena, a ranjene su i dvije žene. Sa sobom su odveli 40 osoba, među kojima i mjesnu učiteljicu Zoranu Luberani, svi iz sela Ježevića, ali je petorici seljana uspjelo pobjeći. Selo su opljačkali, oduzeli su i u platinu Dinara otjerali 1.200 glava sitne stoke i oko 80 glava goveda. Ubijena su petorica nepoznatih partizana i 1 je ranjen, koji je kasnije u Vrlici umro. Izjavio je, da se zove Haranović Frano sin Ante mehaničar iz Šibenika. Zapovjednik njegovog odjela da je bio neki Levaj⁷ iz Splita. Talijanska posada u Vrlici po ovom napadu obaviještena, nije poduzela nikakve vojne mjere.

5. srpnja u 23 sata 12 naoružanih partizana,⁸ izvršili su napad na vojarni razdjela rizničke straže u Pitvanskoj Plaži, kotar Hvar. Rizničku stražu su razoružali, odnesavši 4 puške, 3 boda, 250 naboja i 9 gunjeva-pokrivača. Ovom prigodom priključio se je partizanskoj bandi i riznički stražar Mario Devlahović, rodom iz Bola, kotar Supetar, koji je od ranije imao brata u njihovim bandama.

5. srpnja pravoslavna milicija (četnici) sela Cetine, koje su naoružale talijanske vojne vlasti, u zajednici sa ostalim seljanima sela Cetine, izvršili su napad na katoličko selo Ježević, kotar Sinj. Seljani sela Ježevića i susjednog sela Vinalića, primili su borbu i četnike rastjerali.

³ Borbu sa milicijom i žandarima vodila je jedna četa Srednjodalmatinskog NOP odreda.

134, 162, 536 i 541.

⁷ Ante Roje

⁸ Akciju izvršila desetina Hvarske partizanske čete »Matij Ivanić«. Vidi dok. br.

^{4, 5, 6 i 10} Odnosi se na dijelove Srednjodalmatinskog NOP odreda. Vidi dok. br.

Prilikom borbi ranjene su 4 osobe sela Ježevica, a dva su branioca sela poginula. Ubijeno je 8 četnika, a nekoliko ranjeno.

6. srpnja u 13 sati, došlo je u selo Bogomolje, kotar Hvar nekoliko momčadi iz sela Jelse, te su selom pjevali komunističke pjesme. Istodobno pobjegao je sa postaje oružnik Ivan Jerčić, odnesavši tri puške i oko 100 naboja. Zapovjednik postaje obaviješten je, da se priprema napad na postaju. Otišao je na mjesnu poštu, ali je brzojavna veza bila prekinuta. Pošto je postaja bila slaba sa momčadi i stnieljivom, to je zapovjednik postaje svu opremu i spise pohranio u općinu i postaju evakuirao u selo Sućuraj, ali su prilikom vožnje parobrodom dočekani od partizana i napadnuti. Vlasnik broda skočio je u more, htjeo je i pomoćnik, ali je po oružnicima spriječen i tako su izbjegli pogibiji koja im je prijetila. Odbjegli oružnik pridružio se je partizanskim bandama na otoku Braču.

6. srpnja u selu Donji Muć, kotar Omiš, rastureni su komunistički letci naslova: »Svim seljacima Dalmacije« i »Hrvatski vojnici, častinici i dočasnici hrvatskog domobranstva«.

7. srpnja u 4 sata, jedna skupina od neutvrđene jačine partizana,⁸ izvršila je napad na selo Garjak, (8 km jugoiz. od Vrlike). Oružnici postaje Vrlike, milicija i 25 domobrana pod zapovjedništvom nadporučnika Rake 11. sata 15 p. p. iz Sinja, prihvatila je borbu, koja je vođena sve do 12 sati toga dana, kada su partizani potisnuti iz sela. Na našoj strani nije bilo gubitaka, dok je na strani partizana bilo nekoliko ranjenih, koje su sa sobom odnijeli. Ranjena je jedna žena, a partizani su zarobili i sobom odveli 4 seljana. Opljačkali su 100 ovaca i 9 glava goveda. Talijanska posada u Vrlici obaviještena, nije priskočila u pomoć našim snagama.

7. srpnja neutvrđen broj naoružanih partizana, dočekaao je iz busije na mjestu »Borići« u blizini Manastira Dragovića, kotar Sinj, naš jedan samovoz, koji se je vraćao iz Vrlike za Sinj otvorivši na njega puščanu i strojopuščanu vatru. Ovom prigodom ranjeno je 7 domobranaca i 2 milicionera, a 1 je poginuo, dok je jedan od ranjenih domobrana sutradan preminuo.¹⁰

7. srpnja u noći, nepoznati broj partizana, porušili su Vukovića Most kod sela Koljana, kotar Sinj, preko rijeke Cetine, tako, da je uslijed eksplozije bačen u zrak. Promet na ovom dijelu puta obustavljen je.

7. srpnja u 19.30 sati, na putu kod sela Selca, kotar Omiš, napadnut je iz partizanske busije Nikola Bonadžija, nadzornik cesta, dok se je vraćao na motornom kotaču iz Imotskog za Omiš. Jedan puščani naboj pogodio je u spremište benzina, ali je ovom ipak uspjelo umaći nepovrijeđen.

8. srpnja u 18 sati, ophodnja or. izpostave Vrbanj od 3 momka, vraćajući se iz sela Vrbovske za Vrbanj, napadnuta je od 50 naoružanih partizana¹¹ u jednom vinogradu i razoružana. Istodobno napadnuta je i vojarna ispostave Vrbanj na kojoj je bio samo jedan oružnik i ispo-

⁹ Grupa partizana iz Srednjodalmatinskog NOP odreda.
¹⁰*, ¹² i ¹³ Hvarska četa »Matij Ivanić«. Vidi dok. br. 536.

stava je opljačkana. Svi oružnici odvedeni su u robstvo, ali im je uspjelo pobjeći. Izpostava Vrbanj nalazi se na otoku Hvaru i pripada krilu Omiš, pa je povedena istraga, povodom ovog slučaja.

8. srpnja u 23 sata jedna jača grupa naoružanih partizana, napala je na zgradu občine Bogomolja na otoku Hvaru. Svu pismohranu, pečate i ostali namještaj iznijeli su iz zgrade i zapalili i na sve ovo dali primku.¹²

9. srpnja u 0.30 sati, jedna grupa od 60 naoružanih partizana, izvršila je napad na vojarnu razdjela rizničke straže u selu Gdinj kotar Hvar. Stražu su razoružali odnesavši 2 puške, 2 boda, 50 naboja i ostali pribor. Partizani su bili odjeveni u oružničke, domobranske i talijanske odore.¹³

9. srpnja od 7—13 sati, partizani su u selu »Podbarje« kod sela Bola na otoku Braču, dijelili pučanstvu maslinovo ulje koga su opljačkali u tvornici isardina u Postirama. Ima se podataka, da su ovo ulje primili i talijanski vojnici. 'Dijeljeno je tako, da je na glavu davano po 1/2 litre.¹⁴

10. srpnja predali su se na postaji Rifoarić odmetnici: Lenko Kukoč krojač iz Splita, Papić Zvonko iz sela Murvice na Braču. Nalazili su se u pobunjeničkom logoru skupine »Dinara« i sudjelovali su u borbama u planini Moseć, kojom su prigodom ubijena 3 oružnika. Predani su vlastima.

10. srpnja od strane oružnika i talijanskih karabinjera uhićeni su Ivanić Stjepan električar fez Sinja i Panza Branko mehaničar iz sela Brnaza, kotar Sinj, pod sumnjom, da su održavali veze sa partizanima.

10. srpnja uhićeni su po oružnicima postaje Sinj Stipo Šafoić i Ivan Tomašević, domobranski neposlušnici, koji su i povrh ovoga, održavali veze s partizanima. Pritvoreni su kod popunidbenog zapovjedništva u Sinju.

12. srpnja u 17 sati u selu Postinje Gornje, kotar Omiš, ubijen je po dvojici partizana Ante Vulić iz istog sela, bivši ustaški povjerenik.

12. srpnja u 23 sata, bacili su pomoću eksploziva u zrak most u selu Tučepi, kotar Makarska, nepoznati partizani, koji su po izvršenom djelu pobjegli u planinu Biokovo.¹⁵

13. srpnja u 1 sat partizani su minirali most na potoku Zmajevac u blizini sela Muć, kotar Omiš. Most je oštećen, ali se ipak promet preko njega odvija.

14. srpnja u 22 sata jedna grupa nepoznate jačine partizana preplitla je 38 b.b. stubova u selu Konjsko, kotar Omiš i na ovom mjestu dva manja propusta minirali su.¹⁶

16. srpnja u 22 sata jedna grupa neutvrđene jačine partizana,¹⁷ izvršila je prepad na domobransku stražu u selu Kukuzovac, kotar Sinj.

¹⁴ Borci Bračke partizanske čete.

¹⁵ Most su srušili mineri bataljona »Jozo Jurčević«.

¹⁶ Akciju je izvršio Mosorski vod.

¹⁷ Napad je izvršio Mosečki vod. U ovoj akciji partizani su bili povezani s domobranima preko Pavla Vlajčevića i Ljube Delića iz Muća, tada simpatizera NOP-a, iako su se nalazili u domobranima. Po izvršenoj akciji obojica su pošli s partizanima.

Ovom prilikom ranjena su 2 domobrana i cijela straža razoružana. U ruke partizana palo je 8 pušaka 1 strojica, 20 bombi, i 600 naboja. Domobrani su se povukli u svoju posadu u Sinj.

[...]

i 18. srpnja oko 21. sat, prošla je kroz selo Bračeviče, kotar Sinj jedna skupina od 120 partizana u pravcu planine Moseć, za planinu Svilaja.

19. srpnja oko 20.30 sati, jedna skupina od oko 200 naoružanih partizana prošla je kroz selo Postinje Gornje, kotar Muć. Došli su iz pravca planine Moseć, a otišli za Svilaju. Ovog dana talijanske vojne snage vršile su akciju u ovom području, gdje su ostale do sutradan, ali nigdje nisu došle u sukob sa partizanima i bez svršenog posla, povratili su se u Sinj.

19. srpnja u 11.30 sati, došlo je u selo Prugovo, kotar Omiš, U naoružanih partizana i obkolili su mjesnu crkvu, dok se je misa održavala. Po izlasku iz crkve, narod se je uplašio, a osobito žene, te su počele u paničnom bijegu udaljavati se od crkve. Partizani su ih u tom spriječili i rekli : *»Nebojte se, mi se borimo za male narode protiv Pavelića i Talijana, mi hoćemo da se borimo za Hrvatsku, ali ne ovakvu kakovu hoće Pavelić«*. Zahtijevali su da ih narod pomaže u hrani i ostalom. Župnik se je sakrio u crkvu i nije izašao, dok se nisu udaljili.

24. srpnja osvanuli su na kućama u predgrađu Imotskog komunistički letci naslova *»Hrvati vojni obveznici, vojnici, dočasnici i časnici hrvatskog domobranstva«*. U letku se pozivaju pripadnici oružane sile da se ne bore protiv partizana, nego da se pridružuju k njima jer da je njihova pobjeda blizu.

Na području oružničkog krila Dubrovnik:

10. srpnja talijanske vojne vlasti uz suradnju četnika i oružnika postaje Dubrovnik, uhitili su odbjeglog komunistu Špiru Lušića u selu Komolac, kotar Dubrovnik. Komunistu Lušić rodnom je iz okolice Trebinja.

[...]

20. srpnja naše snage domobranstva u zajednici sa oružnicima vršile su premetačine sela Potomnje na poluotoku Pelješac u svrhu pronalaska partizana. Ovom prigodom ubijen je jedan partizan, za koga se nije utvrdilo odakuda je. Naše snage nisu imale gubitaka.

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

Stanje javne sigurnosti slabo je, osobito na području oružničkog krila Omiš, gdje su akcije partizana dostigle vrhunac.

U istočnom dijelu Hercegovine, stanje se je poboljšalo, pošto su partizanske bande akcijom talijanskih snaga uz suradnju sa četnicima, potpuno likvidirane.

Upadom komunističkih bandi iz Srbije i Crne Gore drugom polovicom mjeseca srpnja, ugrožena je sjeverna Hercegovina, područje krila Mostar, kao i zapadni dio područja postaja Posušje i Rakitno.

Da bi se nadiranje partizanskih bandi onemogućilo., potrebne su jače snage domobranstva, jer samo oružništvo i milicija, nije u stanju suzbiti njihovo nadiranje.

U posljednje doba, partizanska grupa »Biokovo« postala je djelatnija i ugrožava područje postaje Nova Sela, kotar Metković, no ipak do sada svaki pokušaj" napada na vojarnu, odbijen je sa uspjehom bez gubitaka na našoj strani.

V. ORUŽNICKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

Krilo Mostar: Umoljani, Glava tiičevo, Ivan Bišina, Ulog, Klin ja, Rilje i Lukavac.

Krilo Omiš: Kozica i Bogomolja, — i Igrane.

Krilo Dubrovnik: Berkovići.

Krilo Bileća: Plana, Divin, Krstača, Zmijanac, Jasenik, Kazanci, Šipovica, Ljubinja i Vlahovići.

VI. POSTAJE KOJE SU SE PRESELILE U DRUGA MJESTA:

Krilo Mostar: Rujište u Bijelom Polju.

Krilo Omiš: —

Krilo Dubrovnik: —

Krilo Bileća: Jasen u Gorici, Stepen u Meduliću, Fojnica u Ključu, Donja Lastva u Arslanagića Mostu, Grab-Zubci u Čičevu i Dobromani u Humu.

Zamjenik, podpukovnik :
Gjebić-Marušić

(M. P.)

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI MAKARSKA OD 29. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTI-
ZANA NA TALIJANSKE KAMIONE KOD GRACA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST MAKARSKA
Taj. br. 511/42.

Makarska, 29/VII-1942 god.

**Predmet: Napad partizana na
talijanske samovoze.**

1. Obće upravno povjereništvo N. D. H. kod Višeg zapovj edništ va
talijanskih oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« — S u š a k
2. Ministarstvo unutarnjih poslova
 - a) Tajništvu
 - b) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ustaška nadzorna služba — Obći odsjek — Z a g r e b
4. Stožeru VI divizije — M o s t a r
5. Velika Zupa Cetina — O m i š

22. VII. u 10 sati, sačekalo je oko 80 do 100 naoružanih partizana² u mjestu »Plutoina« (2,5) km. jugoistočno od sela Gradca na cesti Makarska—Metković 3 talijanska vojnička samovoza te na iste otvorili jaku pušćanu i strojopušćanu paljbu uz bacanje rućnih odbrambenih bombi i u istima 7 vojnika ubili a 5 teže i lakše ranili, samovoze opljaćkali i jednog od njih zapalili, a druga dva lupanjem onesposobili, zatim se sa plijenom u brdo iznad sela Baćine preko zaselka »Poca« udaljili po-nevši sobom 3 strojopuške i veći broj naboja za iste.

2 sata³ talijanske vojske pošla u potjeru ali bez uspjeha pošto su partizani na vrijeme umakli a vojska se istog dana u Gradcu povratila.

Poginuli i ranjeni vojnici sutradan prevezeni za Metković, a oštećeni samovozi dovućeni u Gradac.

U napadu su učestvovali sve mlađi ljudi od 20 do 30 godina dobro naoružani strojopušćama, pušćama i bombama.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik :
Potpis nećitljiv

(M. P.)

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 10. VIII. 1942.
T. Broj 6657 I. A. ./ priloga

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 58/7—25, k. 214.

² Napad je izvršila Omladinska četa bataljona »Jozo Jurćević«. Vidi dok. br. 419.